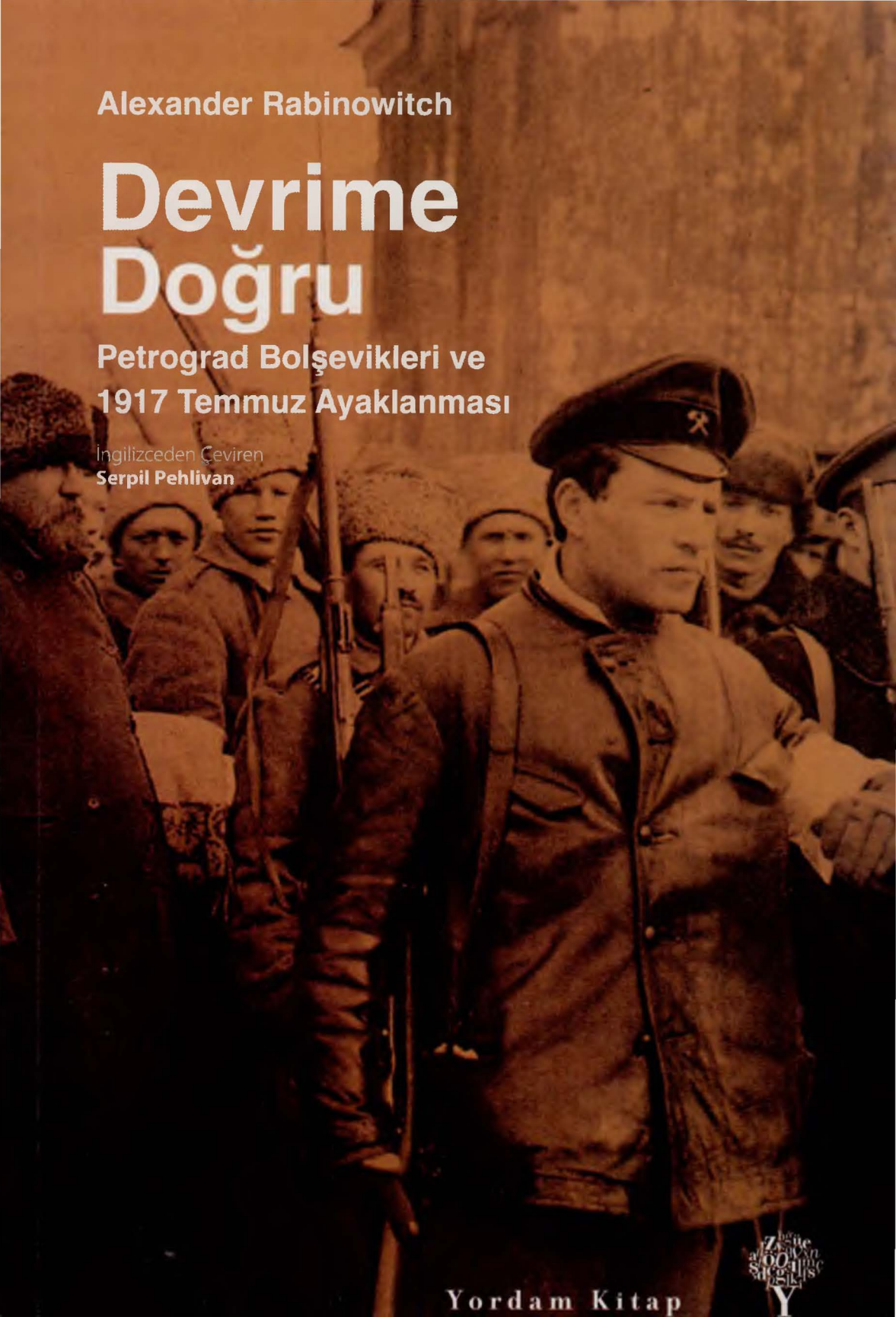

Alexander Rabinowitch

Devrime Doğru

Petrograd Bolşevikleri ve 1917 Temmuz Ayaklanması

İngilizceden Çeviren
Serpil Pehlivan

Yordam Kitap

Alexander Rabinowitch

Indiana Üniversite'sinde Rusya tarihi profesörü olan Rabinowitch, *Russia in the Era of NEP*'in editörlerindendir. Tarihin devrimci dönemleri hakkındaki birçok ufuk açıcı makalesi Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Avrupa'da yayınlanmış olan Rabinowitch'in temel eseri 1917 Sovyet Devrimi üzerine yazdığı ve Türkçe basımını Yordam Kitap'ın üstlendiği üçlemedir: *Devrime Doğru, Bolşevikler İktidara Geliyor* (2010), *Bolşevikler İktidarda* (2014 sonbaharında yayınlanacak).

Eserin Orijinal Adı:

Prelude to Revolution
The Petrograd Bolsheviks and the July 1917 Uprising
(Indiana University Press [ABD], 1968; Midland Book, 1991)

DEVRİME DOĞRU

Petrograd Bolşevikleri ve 1917 Temmuz Ayaklanması

Alexander Rabinowitch

İngilizceden Çeviren
Serpil Pehlivan

Yordam Kitap: 207 • **Devrime Doğru** • Alexander Rabinowitch
ISBN-978-605-4836-57-4 • *Çeviri*: Serpil Pehlivan • *Redaksiyon:* Diyar Saraçoğlu
Düzeltme: Sakine Yalçın • *Kapak ve İç Tasarım*: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım*: Mart 2014
© Alexander Rabinowitch, 1968; © Yordam Kitap, 2012
(Bu kitabın yayın hakları Indiana University Press aracılığıyla alınmıştır)

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap. com • **E:** info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **Yazın Basm Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
TEL: 0212 5650122 - 0212 5650255

DEVRİME DOĞRU

Petrograd Bolşevikleri ve 1917 Temmuz Ayaklanması

İÇİNDEKİLER

Giriş ... 9

I Tarihsel Arka plan ... 13
Rusya ve Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması ... 13
Savaşa Muhalif Politikalar ... 17
Rusya Savaşta ... 21
Monarşinin Çöküşü ... 26

II Mücadele Başlıyor ... 33
Petrograd Bolşevikleri ve Şubat Devrimi ... 33
Lenin'in Dönüşü ve Nisan Tezleri ... 36
Nisan Krizi ve Yedinci RSDİP (Bolşevik) Tüm-Rusya Konferansı ... 41
Bolşevik Askerî Örgütü ve Petrograd Garnizonunun Kontrolü İçin Mücadele ... 45

III Akim Kalan 10 Haziran Gösterisi ... 51
Askerî Örgütün Teklifi ... 51
Petrograd Anarşist-Komünistler Federasyonu ... 57
Durnovo Villası'ndaki İlk Kriz ... 59
Petrograd Bolşevikleri Gösteri Düzenliyor ... 61
Sovyetler Kongresi 10 Haziran Gösterisine Karşı Çıkıyor ... 65
Merkez Komitesi Gösteriyi İptal Ediyor ... 68
Sovyetler Kongresi ve Bolşevikler Sorunu ... 72
Petersburg Komitesi ve Merkez Komitesine Karşı ... 75
Lenin ve 10 Haziran Hareketi ... 82

IV Huzursuzluk Artıyor ... 85
Sovyetler Kongresinin Gösterisi ... 85
Petrograd Bolşevikleri ve 18 Haziran Gösterisinin Düzenlenmesi ... 86
Bolşevikler Anarşistlere Karşı ... 87
18 Haziran Gösterisi ... 89
Khaustov'un Kaçışı ve Geçici Hükümetin Durnovo Villası Baskını ... 93
Temmuz Hücumu ... 94
Tüm-Rusya Bolşevik Askerî Örgütleri Konferansı ve Huzursuzluğun Artışı ... 96
Viborg Bölgesinde Gerilim Artıyor ... 100
Lenin, Askerî Konferans ve Acil Ayaklanma Sorunu ... 102
Petersburg Komitesi ve Acil Devrimci Eylem ... 107

Petrograd Askerî Örgütü ve Ayaklanma Sorunu ... 109
Pravda ve Soldatskaya Pravda Uzaklaşması ... 111

V Temmuz Ayaklanması Başlıyor ... 115
Temmuz Günleri Arifesinde Birinci Makineli Tüfek Alayı, Anarşist-Komünistler ve Askerî Örgüt ... 115
Hükümetteki Ukrayna Krizi ... 119
Birinci Makineli Tüfek Alayının İsyanı ... 122
Sovyet Yürütme Komiteleri ve Temmuz Ayaklanmasının Başlangıcı ... 129
İkinci Şehir Konferansı, Merkez Komitesi ve Sokaklardaki Hareket ... 130
Birinci Makineli Tüfek Alayı Önderliğinde ... 133
Kşesinskaya Malikânesi'nde ... 135
Bolşevik Askerî Örgütü Komutayı Devralıyor ... 137
Petrograd Sovyeti İşçi Kanadında "Zafer" ... 139
Taurida Sarayı'na Yürüyüş ... 142
Merkez Komitesi Lenin'i Çağırıyor ... 144

VI Temmuz Ayaklanması: Yükseliş ve Düşüş ... 147
4 Temmuz Sabahında Petrograd ... 147
Lenin'in Dönüşü ... 150
Kronştad Petrograd'a Varıyor ... 150
4 Temmuz Gösterisi ... 153
Alman Ajanlığı Sorunu ... 158
Sovyet Yürütme Komiteleri ve Olayların Gidişatındaki Değişim ... 160
Lenin ve Temmuz Ayaklanmasının Çöküşü ... 166

VII Temmuz Ayaklanması: Geri Çekilme ve Gericilik ... 171
Petrograd Bolşevikleri Teslim Oluyor ... 171
Petrograd Bolşevikleri ve Gericilik ... 179
Gericiliğin Sınırları ... 184
Temmuz Ayaklanması Sonrasında Bolşevik Merkez Komitesi İle Askerî Örgüt Karşı Karşıya ... 185

VIII Sonuç: Parti Bölünüyor ... 189

Seçilmiş Kaynakça ... 195

Notlar ... 207

Dizin ... 233

Giriş

Rus monarşisinin devrilmesinin üzerinden dört ay bile geçmeden, 10 Haziran 1917'de, Bolşevik Parti Merkez Komitesi tarafından gizlilik içinde örgütlenen, Petrograd işçi ve askerlerinin Geçici Hükümete karşı düzenlediği protesto yürüyüşü, Birinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresinin son andaki müdahalesiyle iptal edildi. Sadece dört hafta sonra, Temmuz başlarında, birinci Geçici Hükümet koalisyon kabinesinin dağılmasıyla yaşanan siyasi krizle birlikte Petrograd sokaklarında kitlesel gösteriler patlak verdi. Ayaklanmanın doruk noktasında, tüm iktidarın Sovyetlere verilmesini isteyen yakınlardaki Kronştad deniz üssünden denizciler, fabrika işçileri ve garnizon birlikleri ile Geçici Hükümetin destekçileri arasında sık sık silahlı çatışmalar yaşandı. Bolşevik tabanın öncülüğünde gerçekleşmiş olsa da, görünen o ki Temmuz olayları Parti Merkez Komitesi tarafından oldukça geç onaylanmıştı. Geçici Hükümet ve Sovyet, durumu kontrol altına almakta büsbütün aciz olduğunu gösterdi ve ayaklanmalar ancak cepheden birliklerin çağrılması ve Bolşevik liderlerin Alman ajanı oldukları iddia edilerek itibarlarının zedelenmesiyle bastırılabildi. Gerek akamete uğrayan 10 Haziran protesto yürüyüşünün, gerekse de Temmuz başlarındaki kaotik sokak gösterilerinin, iktidarı ele geçirmeye yönelik Leninist planın bir parçası olduğuna, o dönemde yaygın bir şekilde inanılıyordu. Rus liberal demokrat ve ılımlı sosyalist liderler arasında Temmuz ortalarında hissedilen sağa kayma, büyük ölçüde Temmuz günlerinde başkentte oluşan kargaşanın yol açtığı Bolşevik tehlikesine verilen bir tepkiydi.

Sonuçsuz kalan Haziran gösterisi ve Temmuz ayaklanması ile ilgili resmî Sovyet yorumu, her ikisinin de Bolşevik Partinin sadece organize ettiği ve yönlendirdiği, "karşı-devrimci" Geçici Hükümete karşı halkın memnuniyetsizliğini ve sabırsızlığını gösterdiği barışçıl, kendiliğinden

tepkiler olduğu şeklindedir. Haziran-Temmuz dönemi üzerine yapılan çok sayıdaki Sovyet araştırması Petrograd işçi ve askerlerindeki artan memnuniyetsizliğe odaklanmakta ve o dönemdeki Bolşevik Parti hakkındaki bilgilerimize çok az katkıda bulunmaktadır.[1]

Sovyet olmayan Rus tarihi araştırmacılarının büyük bir kısmı, Haziran ve Temmuz krizlerinin Rus Devrimi açısından bir dönüm noktası olduğunu kabul etmektedir. Yine de bu olaylar ve özellikle de Bolşevik Partinin bu olaylarla ilişkisi, Geçici Hükümet dönemi üzerine Batılı tarih yazımında en bulanık bölümler olarak kalmaktadır. W. H. Chamberlin'in çığır açıcı iki ciltlik *Rus Devriminin Tarihi*'ni[2] bir kenara ayırırsak, bu konuda Batılı araştırmacıların hiçbir ayrıntılı çalışması bulunmamaktadır ve devrimci dönem üzerine yapılmış Sovyet olmayan çalışmaların Haziran ve Temmuz olaylarına dair yorumları genellikle farklılaşmıştır. Kimi yazarlar, akim kalan 10 Haziran gösterilerinin, kitle basıncına yanıt olarak Bolşevikler tarafından düzenlendiği, Temmuz gösterilerinin ise partinin iradesine rağmen patlak verdiği görüşüne sahiptir. Diğerleri ise, büyük ölçüde N. N. Suhanov'un devrim dönemi anılarından oluşan *Zapiski o revoliutsii*[3] adlı eserindeki açıklamalarına dayalı olarak, Temmuz ayaklanmasının ve özellikle akim kalan 10 Haziran gösterisinin Lenin'in iktidarı ele geçirmeye yönelik sonuçsuz planlarıyla doğrudan bağlantılı olduğu görüşündedir. Ancak, bu konulara neredeyse hiç değinmeden, Bolşeviklerin 10 Haziran gösterisiyle ve Temmuz ayaklanmasının örgütlenmesiyle ilişkisini kuşatan büyük karanlığa işaret eden üçüncü bir grup yazar da vardır.

Bu çalışmanın amacı, 1917 Petrograd Haziran ve Temmuz gösterilerinin nedenleri ile Bolşevik Partinin bu gösterilerin örgütlenmesi ve gelişimindeki rolü ve amacını şu ana kadar yapılan çalışmalardan daha derinlikli ve ayrıntılı olarak incelemektir. Çalışmanın odak noktasının, yaz ortalarında kitlesel huzursuzluğun ve Bolşeviklere olan desteğin taşradakinden ve cephedekinden çok daha büyük olduğu Petrograd'daki gelişmeler olduğunu belirtmem gerekir. Lenin'in ve Parti Merkez Komitesinin olduğu kadar yerel Bolşevik Parti örgütlerinin tutum ve eylemleri de incelemenin merkezinde yer almaktadır. Araştırmanın başlarında, Haziran ve Temmuz'daki Bolşevik siyasetini anlamanın anahtarının, Lenin'e ait netleştirilmiş bir devrimci planda bulunmadığı ve konu üzerindeki tüm bu kargaşanın Sovyet tarihçileri tarafından da desteklenen, Bolşevik Partinin neredeyse yekpare bir blok olarak Lenin'in iradesine

hizmet eden bir aygıt olarak kavranması eğiliminden kaynaklandığı kanaatine vardım. Batılı akademisyenler, Şubat Devrimi'nin hemen sonrası ve Ekim döneminde Bolşevik Parti fraksiyonları arasındaki belirgin bakış açısı farklarını çok çabuk fark ettiler, ancak bölünmüş bir parti yaklaşımını yaz ortasındaki gelişmelere uygulamakta çok geç kaldılar. Yine bu dönemde Petrograd'da kendi sorumlulukları ve ilgi alanları olan üç ayrı Bolşevik Parti örgütü vardı: Merkez Komitesi, Tüm-Rusya Askerî Örgütü ve Petersburg Komitesi.

Bolşevik örgüt hiyerarşisinin tepesinde genel siyaseti oluşturan ve tüm Rusya'da parti faaliyetlerini koordine eden Merkez Komitesi vardı. 1917 Nisan'ının sonlarında seçilen dokuz kişilik Merkez Komitesi, siyasal tutum açısından homojenlikten oldukça uzaktı; genel anlamda söylenecek olursa, çoğunlukla Lenin'i takip edenler ve Kamenev'in etkisi altındaki ılımlı ya da "sağ" Bolşevikler olarak neredeyse eşit bir şekilde bölünmüştü. Bu ılımlı grubun etkisi, Merkez Komitesinin başkentteki olayların taşra ve cephedeki gelişmeleri geride bırakacağı konusundaki doğal endişeleriyle birlikte, partinin Temmuz öncesi dönemdeki nispeten ihtiyatlı tutumunda görülür.

Bolşevik Askerî Örgütü, Petrograd garnizonu ve Kronştad deniz üssünde devrimci faaliyet yürütmek amacıyla Mart 1917'de parti şehir örgütü tarafından kuruldu. Nisan ayında örgüt, doğrudan Merkez Komitesine bağlandı. Örgüte cephedeki ve cephe gerisindeki silahlı kuvvetlerin desteğini kazanma ve bu silahlı kuvvetleri güvenilir, disiplinli bir devrimci güç halinde örgütleme görevi verildi. Askerî Örgüt başlangıcından itibaren şaşırtıcı ölçüde geniş bir özerkliğe sahip oldu. Dahası, önderliğinin değişmez radikal ruhu, devrimin çok geç gerçekleşip onları cephede ölmekten kurtaramayacağı korkusunu taşıyan garnizondaki destekçilerinin baskısı ve hatırı sayılır silahlı gücün kaçınılmaz etkisiyle oluşan güven sayesinde Askerî Örgüt, devrimin gelişimi konusunda genellikle Merkez Komitesinin solunda durma eğilimindeydi.

Dar bir Yürütme Kurulunun önderlik ettiği, ilçe parti komitelerinin temsilcilerinden oluşan Petersburg Komitesi, Petrograd'daki Bolşevik faaliyeti yönetmekten sorumluydu. Ancak Merkez Komitesinin başkentte oluşu ve Petrograd'da olanların ülkenin geri kalanı için hayati öneme sahip oluşu, Petersburg Komitesinin otoritesini muğlaklaştırdı ve bu iki organ arasında sürekli bir sürtüşme yaşanmasına neden oldu. Partinin taşra ve birim liderlerinin kontrolsüz aşırılığı, Petrograd kitlelerinin hu-

zursuzluğu ve onların Bolşevik sloganlara duyarlılığı, son olarak da Geçici Hükümetin zayıflığı başkentteki parti üyelerini devrimci hareket için sabırsızlandırdıkça Merkez Komitesi ve Petersburg Komitesi arasındaki gerilim daha da büyüdü.

Bu çalışmanın ana fikirlerinden biri, Haziran ve Temmuz dönemlerinde Petrograd Bolşeviklerinin devrimci siyasetinin, bu üç örgütün var olan duruma verdikleri birbirinden çok farklı yanıtın ve Lenin'in devrim anlayışını farklı yorumlamalarının ürünü olduğudur. Bunu aklımızın bir kenarında tutarak incelediğimizde, Temmuz öncesi dönemde Bolşeviklerin eylemleri ile Haziran ve Temmuz gösterilerinin örgütlenmesi ve gelişiminde partinin rolü bir nebze daha anlaşılır hale geliyor.

Bolşevik Parti tarihi üzerine yürütülen detaylı araştırmalarda karşılaşılan sorunlar herkesin malumudur. Devrimci dönem ve özellikle de 1917 yazının başı ve ortası gibi aşırı hassas bir dönem üzerine çalışmak ayrıca zor. İlgili hükümet ve parti arşivleri Batılı akademisyenlere kapalı (tıpkı bazı Sovyet uzmanlarına olduğu gibi), birçok önemli basılı kaynağa ulaşmak imkânsız ve konuyla ilgili orta dereceli kaynak, hatta birçok belgesel Sovyet çalışması bir yere kadar değerli. Diğer taraftan, Sovyetler Birliği dışında yetişmiş Rus Devrimi tarihçileri, Batılı akademisyenlerin şimdiye kadar bir kısmını araştırabildiği çok sayıda önemli tarihsel literatüre ulaşabiliyor. Bu çalışma oluşturulurken başvurulan kaynakların bir listesi kitabın sonundaki kaynakçada mevcut. Bu noktada, belgesel değeri olmayan kaynaklara aşırı bağlılıktan kaynaklanan tüm güçlüklere maruz kalan bu çalışmanın, zorunlu olarak deneme niteliğinde olduğu ve fazla miktarda akılla tahmin içerdiği konusunda uyarıda bulunmalıyım. Yazarken her noktada gerçeklerle spekülasyonları birbirlerinden ayırmaya ve spekülasyonları açıkça belirtmeye çalıştım.

I

Tarihsel Arka plan

Rusya ve Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması

"Majesteleri, kara ve deniz kuvvetlerinin sefere hazır konumda olmasını ve yedek kuvvetler ile süvarilerin askere çağrılmasını emreder... 18 Temmuz, seferberliğin başlangıç tarihi olacaktır."[1] 17 Temmuz 1914 akşam üzeri çekilen ve Birinci Dünya Savaşı'nı gerçek kılan bu tarihî telgraf, St. Petersburg'daki merkezi telgraf ofisinden Rusya İmparatorluğu'nun en ücra köşelerine kadar gönderilmişti. Ertesi gün şafakla birlikte St. Petersburg polisi, askere çağırma emirlerini yedek kuvvetlerin evlerine dağıtmaya başlamış, kaygılı vatandaşlar aynı gece her köşe başına yapıştırılmış parlak kırmızı seferberlik bildirilerinin etrafında toplanmıştı. "Majestelerinin emridir... yedek erbaşlar... seferberliğin ikinci günü olan 19 Temmuz Cumartesi günü saat 6.00'da, uygun toplanma yerlerine gönderilmek üzere yerel polis karakollarına teslim olacaklardır." Bu yıkıcı emir, işlerini halletmek için yirmi dört saatten az vakti olan binlerce yedek erbaşın yolluklarını almak için başvurmalarıyla taşıma hizmetlerini, işyerlerini ve fabrikaları karmakarışık bir hale soktu.[2]

1914'teki seferberliğe halkın görünürde verdiği tepki, Çar II. Nikola'yı cesaretlendirmişti. Taşradaki köylüler sancak altına çağırılmalarını kaderci bir yaklaşımla ve zayıf bir hevesle karşılamıştı. Ancak St. Petersburg ve Moskova gibi şehirlerdeki halkın tamamı, seferberliği Avrupa'nın diğer başkentlerinde de savaşın başlaması haberleriyle birlikte kutlayan bir yurtseverlik patlaması eşliğinde cevapladı. Yedek kuvvetlerin harekete geçirilmesini izleyen ilk günlerde St. Petersburg sokakları savaşı destekleyen gösteri ve yürüyüşlerle canlandı ve çok az insan askerlik hizmetin-

den kaçmaya çalıştı. Almanya'nın savaş ilanından bir gün sonra, 20 Temmuz Pazar günü, yargı, kamu ve askeriyenin önde gelenlerinin binlercesi en gösterişli üniformalarını giyerek Kışlık Saray'da toplandı. "Kazan'ın Bakiresi"nin "mucizevi" ikonasının önünde II. Nikola'nın okuduğu ve 1812'de I. Aleksandr'ın, Rusya topraklarında tek bir yabancı asker bırakmayıncaya kadar barış yapılmayacağı andını tekrarladılar. Bu renkli seremoni sırasında, öğrenciler, kent halkı ve hatta işçilerden oluşan kalabalık, ellerinde bayraklar, pankartlar, ikonalar ve Çar'ın portreleriyle yaklaşık on yıl önce yine bir Pazar günü, hükümet birliklerinin eylem yapan işçileri katlettiği Saray Meydanı'nda bekledi. Devrim öncesi Rusya tarihi üzerine çalışan İngiliz tarihçi Sir Bernard Pares, sarayın balkonundaki II. Nikola'yı gören halkın dizlerinin üzerine çöküp daha önce hiç olmadığı kadar büyük bir coşkuyla "Tanrı Çarı Korusun" marşını söylediğini yazmaktadır.[3]

Çok az Rus, 1914'ün o kaçınılmaz yazında ülkelerinin bulaştığı bu savaşın etkilerini anlayabiliyordu. Evet, Lenin'in Ocak 1913'te Maksim Gorki'ye bir mektubunda, "Şu an ihtiyacımız olan şey savaş ama korkarım ki Franz Joseph ve küçük Nikola bize bu iyiliği yapmayacaklar"[4] yazdığı doğrudur. Politik yelpazenin diğer tarafında 1914 Şubat'ında muhafazakâr eski İçişleri Bakanı P. N. Durnovo bir muhtırayla Çar'ı, İtilaf ve İttifak Devletleri arasındaki savaşın asıl yükünün Rusya'nın omuzlarına yükleneceği, Rusya'nın askerî ve sınai açıdan böyle bir savaşa hiçbir şekilde hazır olmadığı ve "en uç şekliyle sosyal devrimin" ve "umutsuz bir anarşinin, mücadeleyi kaybetmenin kaçınılmaz sonucu olacağı"[5] konusunda uyardı. Dahası, savaşın arifesinde Rusya'nın sanayileşmesinin başarılı mimarı Kont Witte, Rusya'nın savaşa 1904'tekinden daha hazırlıksız olduğunu dile getirdi.[6] Ancak Avrupa'da askerî çatışma başladığında, dile getirilen böylesi bir gerçekçilik, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu kadar Rusya'da da nadir rastlanan türdendi.

Birinci Dünya Savaşı, Rusya'nın ekonomik ve sosyal gelişimi açısından çok kötü bir zamanda patlak verdi. 1914 yılında Rusya, modern bir sanayi ülkesi olma yolunda olsa da ekonomisi, modern koşullar altında bu kadar uzun sürecek bir savaşı kaldıracak durumda değildi. Başbakan Stolipin tarafından 1906 yılında başlatılan kapsamlı tarım reformu, Rusya'nın yüzyıllardır süren tarım sorununu gidermede önemli bir girişim olmasına rağmen, erzak üretimi ve dağıtımı hâlâ etkili ve güvenilir bir düzeye gelmemişti. Dahası savaş, Rus toplumunu köklü bir değişimin ortasında

yakaladı. Toprak beylerinin sosyal ve ekonomik önemi 1861 yılında serflerin özgürleşmesiyle azalmaya başlamıştı ancak modern sanayi toplumunun dayanacağı orta sınıf hâlâ nispeten zayıftı. Taşrada, Stolipin'in kafasında canlandırdığı istikrarlı bağımsız köylü sınıfı henüz oluşmamıştı ve gittikçe büyüyen Rus proletaryası, on dokuzuncu yüzyıl sonları ile yirminci yüzyıl başlarında Avrupalı işçilerin devrimci ateşini söndüren ekonomik kazanımları elde edememişti. Bu ikinci bağlantı, 1905 Devrimi'ni takip eden Rusya grev hareketindeki durgunluğun Lena altın madenlerinde 1912'de yaşanan katliamla son bulması ve bu andan itibaren savaşın patlak verişine kadar monarşinin endüstride büyük bir huzursuzlukla karşılaşması gerçeğinde görülebilmektedir. Gerçekten savaştan birkaç hafta önce Bakü'de başlayan genel grev, Bolşeviklerce St. Petersburg'a kadar genişletilmişti. Birkaç gün boyunca başkentteki neredeyse tüm fabrika ve ticari işletmeler kapatılmış, ayaklanan işçiler ve hükümet güçleri arasında sokak çatışmaları yaşanmıştı. St. Petersburg sanayi bölgelerinde huzur, savaşın başlangıcından 4 gün önceye, 15 Haziran'a kadar sağlanamamıştı.

Birinci Dünya Savaşı, Rusya'nın siyasal çağdaşlaşma dönemi için de kritik bir zamanda başladı.[7] Yüzyılın sonunda, dayanılmaz politik, ekonomik ve sosyal şartlar, Rus entelijansiyası içerisinde her biri kendisini devrimci dönüşüm sürecini ilerletmeye adamış Sosyal Demokrat, Sosyalist Devrimci ve liberal hareketlerin oluşmasını sağladı. Bu üç grubun Rusya'nın geleceği için istekleri ciddi farklılıklar gösteriyordu. Aslında grupların kendi içlerinde bile yaklaşan devrimin nasıl gerçekleşeceği ve devrimle nelerin başarılabileceği konusunda tam bir görüş birliği yoktu. Böylelikle, 1905'in arifesinde, Marksist Sosyal Demokrat hareket içerisinde, daha ortodoks olan Menşevikler ve ideolojik olarak daha esnek, daha radikal eğilimli olan Bolşevikler arasındaki farklılıklar nedeniyle ayrışmalar yaşanmıştı. Benzer sol ve sağ fraksiyonlar, yeni-halkçı Sosyalist Devrimciler ve liberaller arasında da vardı. Ancak, yirminci yüzyılın başlarında Rusya'da siyasal muhalefeti oluşturan çeşitli gruplar ve alt gruplar, tek bir ilke, otokrasinin korunmasına karşı nefret ilkesi altında birleşmişti.

Japonya ile 1904 yılında başlayan askerî çatışmanın sonucunda Rus entelijansiyası ilk kez köylüleri ve fabrika işçilerini hükümete karşı ortak bir saldırı için birleştirebilmiş oldu. Ne var ki, 1905 Devrimi ne hükümet ne de Rus halkı için kesin bir zaferle sonuçlandı. 1906 Nisan'ında yeniden düzenlenmiş anayasa, Rus siyasal sistemini genel seçimle iş başına gelen

bir yasama meclisinin (Duma) olduğu meşruti monarşiye dönüştürmüş olsa da Çar'ın yetki alanı hâlâ oldukça genişti. Dış ilişkileri, askerî meseleleri ve bütçenin büyük bir kısmını hâlâ Çar kontrol ediyordu. Ayrıca, Çar'ın her yasayı veto etme hakkı vardı ve sadece kendisine karşı sorumlu olan hükümeti, o atıyordu. Geniş fakat eşitsiz ve iki turlu oylama ile seçilmiş olan ilk iki Dumada, ünlü tarihçi Paul Milyukov başkanlığında liberal bir siyasi örgüt olan Anayasal Demokratik Parti (Kadet), bu sorunları gidermek ve Batı tipi bir parlamenter hükümet kurmak için çabaladı. Ancak Kadetlerin bu çabaları başarısızlıkla sonuçlandı. 1907'nin Haziran ayında, Stolipin İkinci Dumayı kapattı, ardından Üçüncü Dumayı, monarşinin tutucu tavrına daha uyumlu hale getiren yasadışı oylama kısıtlarını yasallaştırdı.

Özellikle 1911'deki Stolipin suikastından sonra aşırı sağcı güçlerin Rus hükümeti üzerinde devam eden etkileri ile birleşen bu anayasal gerçeklikler, 1905 olaylarının Rusya'nın politik hayatına getirdiği önemli değişikliklerin derecesi hakkında kuşku uyandırdı. 1905 sonrası siyasal şartlar birçok bakımdan Rus halkına hayal kırıklığı yaşatsa da, bu dönemde Rusya'nın siyasal modernleşmesinin önemli ölçüde ilerleme kaydetmediğini söylemek yanlış olur. 1905 Devrimi sırasında verilen bireysel özgürlükler zaman zaman kısıtlansa da hiçbir zaman kaldırılmadı. Siyasi partiler ilk defa özgür hareket edebiliyordu, eğitim ve sansür yönetmelikleri özgürleştirilmişti. En önemlisi Dumada her türlü görüş kitlelere hitap fırsatı buluyordu ve Duma, bütçe bölümleri üzerindeki oy hakkı ve bakanları sorgulama hakkı sayesinde hükümet politikalar üzerinde küçük ama önemli bir etkiye sahipti.

Ancak Rusya'nın Batılı modernleşmesinin sonsuza dek devam edebileceğinin hiçbir güvencesi yoktu. Savaşın arifesinde Çar hükümeti yükselen bir sosyal ve siyasal krizle karşılaştı. Özellikle Petersburg ve Moskova'da siyasal grev hareketlerinin şiddetlendirilmesinde ve önemli işçi sendikalarının kontrolünü daha ılımlı Menşeviklerin elinden almada Bolşeviklerin gösterdiği başarı, Rus işçilerinin artan yabancılaşma ve patlama gücünü kanıtladı. Aynı zamanda hükümetin beceriksizliği, yetersizliği, hareketsizliği ile sağcı güçlerin artan etkisi, eğitimli Rus halkının sabrını taşma noktasına getirdi. 1912 yılında seçilen Dördüncü Duma milletvekillerinin çoğu bir kez daha anayasal muhalefetin tarafındaydı.

Rusya'nın siyasal ve sosyal sorunlarına çözüm bulma ve imparatorluğun yirminci yüzyıla girişinin kontrolü gibi önemli görevler, Bü-

yük Petro'nun öncü ruhunu ve sonsuz enerjisini ya da en azından II. Aleksandr'ın politik gerçekçiliğini ve uyumluluğunu gerektiriyordu. Ancak bunun yerine Rusya'nın kaderi, Rusya için otokrasinin her şeyden değerli olduğuna inanan ve döneminin büyük sorunlarıyla başa çıkmak bir yana, bu sorunları anlama yeteneğinden bile yoksun inatçı ve basiretsiz bir imparatorun ellerindeydi. Durumun vahametini daha da arttıracak şekilde II. Nikola, vasat danışmanları etrafında toplama eğilimindeydi ve daha düşük rütbeli çoğu erkek gibi, iradeli, aşırı derecede gerici politik görüşlere eğilimli eşi İmparatoriçe Aleksandra tarafından yönetiliyordu. Şüphesiz ki, Birinci Dünya Savaşı arifesinde Rus monarşisini perde arkasından yöneten kişi, böyle bir ihtimal göz ardı edilemese de, şiddet içeren toplumsal bir devrim olmaksızın Rusya'nın modernleşebileceği ihtimalini azalttı. Birçok temel sorun çözüm beklerken Rus toplumunu ciddi bir sınava sokan Birinci Dünya Savaşı, sadece barışçıl reformun ölüm çanı değildir, aynı zamanda yaklaşan devrimin doğasını da değiştirmiştir. Bu anlamda, II. Nikola'nın komutanlarının çağrılarını kabul ettiği ve Rus ordusuna seferberlik emrini verdiği gün olan 17 Temmuz 1914, Rusya tarihinin en can alıcı tarihlerinden biridir.

Savaşa Muhalif Politikalar

26 Temmuz 1917'de Dördüncü İmparatorluk Duması vekilleri, Büyük Katerina tarafından sevgilisi Potemkin için yaptırılan Taurida Sarayı'nda toplandı ve hükümetin talep ettiği savaş iznini verdi. Dumada temsil edilen partilerden sadece Aleksandr Kerenski liderliğindeki Trudovikler ve Sosyal Demokratlar, imparatorluğu bu konuda desteklemeyi reddetti. Bağımsız ve halkçı bir grup olan Trudovikler, yandaşlarını Rusya'yı savunmaya çağırdı (Sosyalist Devrimciler, Üçüncü ve Dördüncü Dumayı boykot ederek katılmamışlardı). Çar hükümeti politikalarına muhalefetlerinin bir göstergesi olarak savaş lehine oy vermeyi reddettiler. Sosyal Demokratlar hükümeti kınadı ve ek bütçe oylaması başlamadan Dumayı terk ettiler.[8]

Başlıca muhalefet partileri için, Rusya'nın savaş çabalarına karşı tutum belirlemek tabii ki oldukça zordu. Savaşın patlak vermesiyle hükümete verilen destek, dönemin siyasal rejiminin, imparatorluk tarihinin en geri kalmış, en beceriksiz rejimi olduğu gerçeğini değiştirmedi. Şimdi hükümete tam destek verme görevi muhalefetin miydi? Siyasi ve

toplumsal reform istekleri, İttifak Devletleri'ne karşı verilen mücadele zaferle sonuçlanıncaya kadar ertelenmeli miydi? Bu görüş, savaşın başlangıcında Anayasal Demokratik Parti tarafından benimsenmişti. Bu süre içerisinde monarşiye muhalefet etmeyi durdurduğunu ilan eden Kadetler, Çar'a koşulsuz desteklerini sunan muhafazakâr ve sağ kanat Duma partileriyle beraber hareket etti. Duma içerisindeki liberal vekillerin duruşu, 16 Temmuz tarihli toplantıda Paul Milyukov tarafından açıklandı: "Hiçbir talepte bulunmuyor ve hiçbir şart koşmuyoruz, biz sadece boyun eğmez irademizi savaşın zaferine odaklayacağız."[9] 1915'te Çar hükümetinin İttifak Devletleri'ne karşı savaşı yürütmedeki başarısızlığı belirginleştiğinde, Duma liberalleri, "halkın güvenini taşıyan" bir hükümet kurulması için Çar'a baskı yapmaya çalıştılar. Ancak bu çağrıları görmezlikten gelindikten sonra bile liberaller, kontrolsüz bir kitlesel ayaklanmanın hem savaş çabalarına hem de Rus liberalizmi amacına aynı şekilde zarar vereceğini hesap ederek tabandan gelecek bir devrimi desteklemediler.

Rusya'daki başlıca sosyalist örgütler olan Sosyalist Devrimci Parti (SR), Sosyal Demokrat Menşevik ve Bolşevik Partilerin savaş üzerine ortak politika oluşturabilmeleri liberallere göre çok daha zordu. Savaşın patlak vermesi, Avrupa genelinde sosyalistleri, ülkelerine sadakat ve enternasyonal sosyalizm ilkelerine bağlılık arasında bir seçim yapmak zorunda bıraktı. Britanya, Fransa, Almanya ve Avusturya-Macaristan sosyal demokrat partileri, uluslararası sosyalizm ilkelerine bağlılıktan vazgeçerek yükselen milliyetçilik ve savaş dalgasına direnemediler ve hükümetlerinin talep ettiği savaş izinlerini hızlıca onaylamaya başladılar. Dahası, Fransa'da Guesde ve Sembat, Belçika'da Vandervelde gibi sosyalist liderler, savaş dönemi kabinelerinde bakanlık görevini kabul ettiler. Rus Sosyal Demokratları tarafında ise, savaşa karşı olan tutumlarında bir görüş birliği yoktu. Gerçekten de, savaş, Rus sosyalistleri için o kadar bölücü bir konuydu ki, eski dostları en büyük düşmanlar, eski düşmanları da yeni dostlar haline getirerek tüm ilişkileri değiştirdi.

Genel olarak bakıldığında, önemli Rus sosyalist partilerinin içerisinde, duruşları Batı Avrupalı sosyalistlere benzeyen "savunmacı" fraksiyonlar ve genişleyen mücadele içerisindeki duruşları, İkinci Enternasyonal'in 1907 yılında düzenlenen Stuttgart Kongresinde kabul edilen barış ilkeleriyle uyumlu olan "enternasyonalist" fraksiyonlar or-

taya çıkmıştı. Savunmacı akım, şüphesiz Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler arasında, Bolşevikler arasında olduğundan daha yaygındı. 1914 yazı sonlarında, İtilaf ve İttifak güçleri Avrupa'nın doğu ve batısında karşı karşıya geldiklerinde çoğu Çar hapishanelerinde uzun zaman geçirmiş olan Avrupa'daki önemli Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler, Prusya militarizmi yok edilene kadar devrimci eylemleri askıya almak istedi. Onlar, Rusya'nın savaş çabalarına liberaller kadar ateşli şekilde destek verdiler. Bu dönemde gösterdikleri büyük Alman korkusu ve sadık yurtseverlik, savaşın başlangıcından hemen sonra, o zamanlar İtalyan Sosyalist Partisi'nin seçkin bir üyesi olan Angelica Balabanoff'a, Rus Marksizminin babası sayılan G.V. Plehanov'un yaptığı söylenen şu yorumda görülebilmektedir: "Kendi adıma konuşursam, eğer yaşlı ve hasta olmasaydım orduya katılırdım. Alman yoldaşlarınızı süngülemek bana büyük zevk verirdi."[10] Plehanov'a inanan yurtdışındaki yüzlerce Sosyalist Devrimci ve Menşevik, Fransız ordusuna katıldı. Dahası, Sosyalist Devrimciler ve Menşeviklerin savunmacı kanatlarının amaçları birbirlerine o kadar yakınlaştı ki, o ana dek uzlaşamadıkları grupların üyeleriyle birçok yayın organında ortak çalıştılar.[11]

Rus devrimci partilerinin siyasi göçmen olan enternasyonalist fraksiyonları da savaşın patlak vermesiyle hemen saflarını aldılar. Başlarda sayıca oldukça az olan ve destek göremeyen bu fraksiyonlar, savaşın başlangıcındaki heyecan sönmeye başlayınca güç kazandılar. Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler arasında önde gelen enternasyonalist teorisyenler, sırasıyla Viktor Çernov[12] ve O. Martov idi. Her ikisi de Avrupa'daki askerî çatışmaları kınıyor ve savaşan taraflardan hangisi kazanırsa kazansın, enternasyonal sosyalizm amacına eşit şekilde zarar vereceğini görüyor ve zafer ya da yenilgi olmaksızın hemen barışın sağlanması için dünya çapında kitlesel bir barış hareketi örgütlemeye çalışıyordu.

Rusya'daki sosyalist savaş karşıtlarının arasında en radikal programları ortaya atan, beklendiği gibi Bolşevik lider V. İ. Lenin'dir. 1903 yılında, Rus sosyal demokratlarının çoğu daha demokratik, ılımlı, kitlesel bir Marksist parti hayali kurarken Lenin, sadece, dar profesyonel ve merkezileştirilmiş bir devrimci örgütün Rus proletaryasına sosyalist devrim için öncülük edebileceği yönündeki ısrarıyla Rus emek hareketini kalıcı olarak bölmüştü. 1905 Devrimi'nin son aşamalarında, Rus kitleleri devrimci harekete kayıtsız kalmaya başladıktan ve ılımlı Menşevikler doğrudan acil eylemin faydalarına karşı inançlarını kaybettikten sonra bile Lenin,

yeni bir halk ayaklanması hazırlamak için devrim kazanını kaynatmaya devam ederek güçlü radikalizmini göstermişti. Savaş öncesi gericilik döneminde Menşevikler, dikkatlerini geniş tabanlı bir işçi partisi kurma ve yasal parlamenter yolla, sendikalar aracılığıyla önemli ekonomik reformlar elde etmeye çevirmişken, Lenin, Rus işçi hareketinin karakterini ve devrimci militanlığını korumaya çabalamıştır. 1914 yılı Ağustos'unun son günlerinde İsviçre'nin Bern kentinde Lenin, "Savaş Üzerine Tezler"inde İkinci Enternasyonal liderlerini "sosyalizme ihanetle" suçladı ve tüm ülkelerde sosyal devrimin sosyal demokratların acil sloganı olarak kullanılmasını teklif etti. Dahası, Rusya'nın Almanlara yenilmesinin monarşiyi zayıflatacağı için istenebileceğini tartışarak kendisini diğer tüm Rus enternasyonalist gruplardan ayrı tutmuştu.[13] İkinci Enternasyonal'de sertçe reddedilmesi, barış yerine iç savaş vurgusu ve Rusya'nın yenilgisini desteklemesi nedeniyle Lenin'in programı oldukça aşırıydı. Lenin, hem taraftarları hem de Menşevik ve Sosyalist Devrimci enternasyonalistler tarafından eşit kuvvetle eleştiriliyordu. Aslında önde gelen birçok Bolşevik de, Lenin'in tavizsiz radikalizmine karşı Martov'un daha ılımlı enternasyonalizmine yakın duruyordu. Üstelik 1915 Ağustos'unda Zimmerwald'deki uluslararası sosyalist konferanslarında Lenin'in savaş üzerine olan önerileri reddedildi ve 1916 Nisan'ında Kiental'de Lenin'inkiler kadar aşırı olmayan savaş karşıtı kararlar kabul edildi.

Rusya'daki sosyalist liderler de savaş konusunda yurtdışındakiler kadar bölünmüşlerdi. Sosyalist Devrimci tarihçi Oliver Radkey'e göre Sosyalist Devrimci liderler neredeyse eşit olarak savunmacı, ılımlı ve radikal enternasyonalizm görüşlerine ayrışmıştı.[14] Rusya'daki Menşevik liderler arasında sınırlı savunmacılığın bazı etkin destekçileri vardı. Ancak, Menşevik Duma grubu da dâhil olmak üzere partinin çoğunluğu ılımlı enternasyonalizm politikasını sürdürüyordu. Savaşa resmen karşıyken ve Çar hükümetine düşmanlıkları gittikçe daha açık hale gelirken bile Rusya'nın savaş çabalarını engellemekten çekindiler. Petersburg'daki Bolşeviklerin savaş karşıtı duruşları, 1914 Ağustos ayının sonlarında, Rus başkentinin resmî adının St. Petersburg'dan, kulağa Almanca gelen Petrograd'a çevrilmesine rağmen "Petersburg Komitesi" olarak kalma kararlarında simgeleşmiştir. 1914 sonbaharında, Merkez Komitesi Rusya Bürosu aracılığıyla Lenin tarafından serbestçe yönetilen birkaç yeraltı Bolşevik komitesi, savaşa ve Çar hükümetine karşı halk muhalefetini kışkırtmaya ve grev eylemlerini yenilemeye çalıştı. Ancak savaşın ilk aylarında bu tür

çabaların tek sonucu ağır hükümet baskısı oldu.[15] Tıpkı Avrupa genelindeki benzerleri gibi, aralarında Sosyalist Devrimci askerler, Menşevik ve Bolşevikler de olan Rus işçiler, ülkelerinin savaş çabalarını destekliyordu.

Rusya Savaşta

1914 yılında düşmanlıkların ortaya çıkması, Rus ordusunun, İttifak Devletleri'ne karşı bir savaş sınavına hiç de hazır olmadığını gösterdi. Bitmek bilmez silah ve cephane eksikliği, ilkel teçhizat ve sağlık sistemi, düzensiz ya da kısmen yetersiz, beceriksiz yönetim ve belki de en önemlisi yeniliklerin uygulanmasındaki yeteneksizliği telafi etmekte insan gücü ve büyük cesaret yeterli olmadı. Muhakkak ki, Rusya'nın ilk seferberliği, düşmanın beklediğinden ya da Rusların umduğundan çok daha hızlı gerçekleşti. Ağustos ortasında Doğu Prusya'nın hızla işgali, Fransa'nın kritik ilk savaş olan Marne savaşını kazanmasında ve böylelikle Paris'in kurtarılmasında büyük önem taşıyordu. Ancak 1914 yılının Ağustos sonları ile Eylül başlarında, Tannenberg ve Masurian gölleri savaşlarında Rus ordusu yıkıcı yenilgiler aldı. Aynı anda Rusya'nın Galiçya'nın güneyine doğru yaptığı hücum daha başarılıydı. 1915 kışının başlangıcı, Çar kuvvetlerini Karpat Dağları'nın yamaçlarında yakaladı. Ancak baharda Avusturya-Germen orduları, 1915 sonbaharında sona eren ve cephenin tamamının ortalama üç yüz kilometre geri çekilmesiyle sonuçlanan büyük bir hücum düzenledi. Dahası, Galiçya'ya 1916'da düzenlenen Brusilov Taarruzu'nun ilk sonuçları umut verici olsa da, çok sayıdaki Rus askerinin kaybı (bir milyondan fazla), yetersiz stratejik kazanımlara göre çok daha ağır basıyordu.

Bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, 1916 sonbaharında Rus askerlerinin savaşın devam etmesi için duydukları yurtsever ateşin söndüğünü ve orduda dağılmanın başladığını görmek şaşırtıcı değildi. Askerî üretimin gelişimi sayesinde Rus ordusu önceye göre çok daha iyi donanmıştı. Ancak çatışmanın başlarında kaybedilen binlerce subay ve astsubayın yerinin doldurulması imkânsızdı. Rus ordusunun çoğunluğu, uğruna savaşılması istenilen amaçla hiçbir alakaları olmayan köylülerden, aceleyle eğitilmiş ve disiplinsiz yedek askerlerden oluşmaktaydı.[16] Daha 1914 kışı gibi erken bir dönemde savaşmayı reddetme, firar ve kitlesel teslimler Rusya'nın savaş çabasına engel oldu. 1915 başlarında bu tür felaketler büyük oranda arttı ve cesaret kırıcı Brusilov Taarruzu'nun sonucunda,

Rus ordusunun çoğunluğu artık savaşmaktan bıkmış, yönetimi eleştiren, kendi hükümetine güvenmeyen ve isyana hazır askerlerden oluşuyordu. 1917 yılının Ocak ayında önde gelen bir Rus generali, Dördüncü Dumanın başkanı M.V. Rodziyanko'ya "[Cephedeki] askerler arasında subaylara karşı duyulan memnuniyetsizlik ve güvensizlik gittikçe artıyor" şeklinde bir rapor sundu. Rapor şöyle sonlanıyordu: "Ordunun morali gittikçe bozuluyor ve disiplin tamamen kayboluyor. Bu şartlar altında kış aylarında ordu, ... siperleri ve savaş alanını kolayca bırakıp gidebilir."[17]

Aynı parçalanma Petrograd garnizonundaki birliklerde de yaşanıyordu. 1683'te Büyük Petro'nun Saray Muhafızlarının, Preobrajenski Alayının ilk birimini kuruşundan beri bu seçkin, özel eğitimli güçler, tacın geleneksel koruyucusu olmuştu. II. Nikola Grandük iken, kendisi de bu alayda görev almış ve 1905 Devrimi süresince bu muhafızlar sadece başkentte değil, Moskova'da ve Baltık sınırlarında isyancıları bastırmada ve imparatorluk filosunda görevlendirilmişlerdi.[18] Ancak, Birinci Dünya Savaşı üçüncü yılına girdiğinde, bu muhafız alayı da dâhil, başkentin içinde ve etrafında konuşlanmış olan askerlerin neredeyse tümü, askerî disipline tamamen yabancı, büyük istekleri bir an önce evlerine dönmek olan köylülerden oluşan yedek askerlerdi. Hem cephedeki askerlerle hem de huzursuz işçilerle sürdürdükleri ilişkiler, bu alayın amaçlarının değişmesini sağlamıştı. Daha 1915 yılının Aralık ayında, Kronştad deniz üssündeki polis memurlarının raporunda "[Garnizon] birlikleri, işçilerin karşısında durmak istemeyeceklerdir, bunun yerine işçilerin hükümetle hesaplaşmasına yardım edeceklerdir,"[19] ifadesi bulunmaktaydı. Petrograd garnizonunun 1905'te olduğu gibi monarşi taraftarı olmadığının en kesin göstergesi, 1916 Ekim'i ortalarında, Viborg fabrika bölgesine yerleştirilmiş 18. Yedek Piyade Alayından yüzlerce askerin, "Reno" otomobil fabrikasının grevdeki işçilerine polisleri kovmalarında yardımcı olmalarıydı. Askerler ve huzursuz fabrika işçileri arasındaki ilişkinin garnizonun sadakatini zedelemiş olması, Petrograd yöneticilerinin dikkatinden kaçmadı ve 1916 yılı Aralık ayının son günlerinde 18. Piyade Alayı başkentten gönderildi. Ancak işçiler ve Petrograd garnizonunun geride kalan birimleri arasındaki ilişki devam etti.[20]

Yaklaşık üç yıllık savaştan sonra, moral bozukluğunun sadece Rus ordusuna özgü bir durum olmadığını anımsatmak gerekir. İngiliz ve Fransız ordularının savaş ruhu da, 1916 yılında Verdun ve Somme'daki nafile kan dökülüşüyle paramparça olmuştu. Rusya'daki durumu daha

da vahim kılan, cephedeki moral bozukluğunun, artan siyasal kriz ve ekonomik bozulma ile birleşmesi olmuştur. Rusya'da, büyüyen yenilgi ruhunu bastıracak ve insanları kararlı bir ulusal gayret için peşinden sürükleyecek Lloyd George ya da Clemenceau çıkmadı. 1914'te savaş patlak verdiği anda Rus kamuoyunun büyük bir bölümünün, siyasal muhalefetin eylemlerini ertelemesini istediği ve hükümete sadakatle destek verdiğini unutmamak gerekir. "Ulusun hayatta kalabilmesi için yapılan bu ikinci savaş, Çar'ın halka dostluk elini uzatmasını sağlayıp böylelikle zaferi garantilemesi ve uzun yıllar için monarşiyi sağlamlaştırmasına bir fırsat verdi"[21] diye hatırlattı Kerenski. Eğer durum gerçekten buysa, bu fırsat baştan beri göz ardı edilmişti. Yaşlı ve gittikçe bunayan İ. L. Goremikin yönetimindeki Rus hükümeti, halk inisiyatifinin her türlü halini yıkıcı olarak görme eğilimi göstererek, sanayi seferberliği, mülteci yardımı ve sağlık hizmetlerinin yeniden örgütlenmesi yoluyla savaş çabalarını daha da ileriye götürmek amacıyla Tüm-Rusya Zemstvolar Birliği ve Tüm-Rusya Kentler Birliği'nin değerli çabalarını bastırmak için elinden geleni yaptı. Monarşinin politikaları herhangi bir başarı sağlamış olsaydı, bu, kendi içinde bir felaketle sonuçlanmazdı. Fakat cephedekilerin sarsıcı biçimde yenilişi ve geridekilerin bariz yanlış yönetimi herkesçe görülünce hükümet, sadece eski siyasi muhalefet tarafından değil, aynı zamanda en sadık savunucuları olan tutucu Duma vekilleri tarafından da eleştirilmeye başlandı.

Pavel Milyukov, *İkinci Rus Devriminin Tarihi* adlı eserinde, Duma liderleri arasında monarşinin hareketlerine karşı şüpheciliğin ilk olarak 25 Ocak 1915'teki hükümet bakanlarıyla yapılan toplantıda ortaya çıktığını söylemektedir.[22] Hükümete yönelik eleştiriler, 1915 askerî bozgunun baş göstermesiyle kaçınılmaz olarak yaygınlaştı. 1915 baharında, hükümet savaş çabasına yardımcı olması için özel Savaş Endüstrileri Komiteleri ağının ve savunma, ulaşım, yakıt ve yiyecek tedariki gibi alanlarda kamu ve özel sektör kuruluşlarının birlikte çalışmalarını sağlamaya yönelik Özel Konseylerin kurulmasını kabullenerek halkın reform taleplerine bazı ödünler verdi. Ayrıca Haziran ayında kamu baskısı Çar'ın bakanlarının en gerici dördünün görevden alınmasını ve yerlerine daha nitelikli kişilerin atanmasını sağladı. Ancak, 1915 yazında, birincil talebi "halkın güvenini kazanmış" bir hükümetin kurulması olan, Duma içerisindeki ilerici güçlerin oluşturduğu koalisyonun (İlerici Blok) kurulmasında kısmen de olsa katkısı olan gelişme, Goremikin'in

başbakan olarak kalmasıydı. İlerici Blok'un ılımlı programı (hükümet değişiminin yanı sıra, daha ılımlı bir dinî ve etnik politika, siyasi tutuklular için af ve sendikalar üzerindeki baskıların kaldırılması taleplerini de içeriyordu) Rus kamuoyunun çoğunluğunun görüşleriyle destekleniyordu. Aslında bu program, hükümetin nispeten ileri görüşlü bakanlarınca da makul karşılanıyordu. Ancak, 1915 yılının Eylül ayında Duma'nın çalışmalarına ara verilmesi için tacın yetkisini alan Goremikin bu programa inatla karşı çıktı.

Rus ordusunun 1915'teki yenilgilerinin tek önemli sonucu kamuoyunun hükümete karşı harekete geçmesi değildi. Savaşın başlangıcından beri Rus ordusu, Çar'ın amcası Grandük Nikolay Nikoleviç tarafından yönetiliyordu. Grandük'ün bu yüksek rütbenin sorumluluklarını taşıyamadığı açıktı. Ancak II. Nikola'nın bulduğu çözüm çok daha kötüydü. Eşi ve vicdansız telkinci Rasputin dışında kimsenin tavsiyelerine kulak asmayan Çar, 1915 Ağustos'unun sonlarında başkentten ayrılarak geri çekilen askerlerin komutasını almaya cepheye gitti. Bu başarısız adım, Çar'ın kendisini gittikçe kötüleşen askerî durum içinde eleştirilerin odağı haline getirmesi ve hükümetin kaderinin Çariçe ile başdanışmanı Rasputin tarafından yönetilen entrikacılar grubunun ellerine bırakılması gibi kötü sonuçlar doğurdu. O günlerde Petrograd'da gündemde olan siyasi entrikaların modern tarihte eşi benzeri yoktur. Çariçe ve Rasputin'in kararıyla hükümet bakanları sık sık değişiyordu. Sağcı Duma vekili V. M. Purişkeviç, bu olayı "bakanlık birdirbiri" olarak tanımlıyordu. İlk olarak, önceki Haziran'da atanan nispeten daha yetenekli bir bölüm başkanı dışında tüm bakanlar görevden alındı ve yerlerine bir dizi değersiz, maceracı vekil atandı. Ocak 1916'da Goremikin Başbakanlık görevinden alındı ancak halefi, kötülüğüyle ün salmış, sarayın kuklası ve yakın bir çalışma arkadaşının yorumuyla, "kişiliği, akli durumu ve zekâsı herhangi bir şeyi yönetmeye el vermeyen"[23] Boris Sturmer'dı.

Bu duruma bir de hızla bozulan ekonomik koşullar eklendiğinde ortaya komik ve saçma bir siyasal durum çıktı. Savaş; Petrograd, Moskova ve diğer sanayi şehirlerine, özellikle 1916'nın son aylarında, gittikçe artan bir konut, yiyecek, giysi ve yakıt sıkıntısı getirdi. Bir noktaya kadar bu sıkıntının nedeni, yeterli üretimin olmaması değil, dağıtımın gerektiği gibi yapılamamasıydı. Rus demiryolları hem sivil hem de askerî ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalıyordu. Buğday örneğinde, işlenmiş ürün bulması imkânsız olan köylüler, ürünlerini hızla değer kaybeden kâğıt parayla

elden çıkarmayı reddediyorlardı. Kıtlık arttıkça, maaşlar ile hayat pahalılığı arasındaki uçurum da arttı. Bunun sonucunda oluşan enflasyondan en çok işçiler etkilendi ve 1915 ile 1917 yılları arasındaki dönemde işçilerin artan öfkesi yeni grevler patlattı. Ancak enflasyon, kentte yaşayan orta sınıfı da etkiledi. Taşradaki ekonomik şartlar şehirlere nazaran daha iyi olsa da, savaş kayıplarının ağır şekilde vurduğu köylüler düşmanlıkların bir an önce bitmesi için sabırsızlanıyordu. 1916 kışından sonra; tamamen demoralize olmuş askerleri, hayatını idame ettirmeye çalışan işçileri, askere alınma tedirginliği içindeki köylüleri ve ayazda çoğu zaman umutsuzca ekmek ya da diğer zorunlu ihtiyaçları için bekleyen kentli ev kadınlarıyla Rus halkının çoğunluğu artık kırılma noktasına gelmişti.[24]

Hükümet de halkın öfkesinin arttığının farkındaydı. Büyüyen ekonomik krizle baş edemeyen hükümet, kendi savunmasını güçlendirmek için elinden geleni yaptı. Duma içerisindeki ilerici kesim de gelişen durumun vahametinin farkındaydılar ancak halkın patlamasına yol açma korkusuyla hiçbir şey yapmadılar. Herkes siyasal bir değişim ihtiyacının farkındaydı ve sarayda, Duma ve ordunun yönetiminde saraya bir darbe yapılması ihtimali konuşulmaktaydı. Aslında, 1916'dan beri, bir saray darbesinin mi yoksa tabandan gelen bir devrimin mi önce olacağı tartışılmaktaydı.

Duma üyeleri Eylül 1916'da, Rasputin'in adayı A.D. Protopopov'un İçişleri Bakanı olarak atanmasıyla bir kez daha aşağılanmışlardı. Atandığı sırada deliliğin eşiğinde olan, sağ, liberal Oktobrist Parti üyesi ve Duma eski başkan yardımcısı Protopopov, kendisini tutarlı bir şekilde ifade edemiyordu. Çariçe ve Rasputin'i tüm dünya küçümsüyordu. Savaş alanından gelen haberlerin gittikçe kötüleştiği dönemin tam ortasında, sarayın Almanlara satıldığı dedikoduları itibar kazanıyordu. 1916 yılında 1 Kasım'dan 16 Aralık'a kadar olan dönemdeki Duma oturumlarında hükümete eşi benzeri görülmemiş bir şekilde saldırılıyordu. Böylelikle, Dumanın açılış gününde Paul Milyukov, Çariçe'nin ve Sturmer'ın isimlerini vererek, hükümetin hatalarını teker teker saydı ve her suçlamayı, "Bu aptallık mıdır yoksa vatana ihanet mi?" sorusuyla sonlandırdı. Gazetelerde sansürlenmiş olsa da bu güçlü konuşmanın milyonlarca kopyası çoğaltıldı ve tüm Rusya'ya dağıtıldı.[25] Cevap olarak saray, Sturmer'ı başbakanlık görevinden uzaklaştırdı. Ancak yerine aşırı muhafazakâr A. F. Trepov'un atanması bir gelişme olarak sayılamazdı. Aralık ayında Rasputin'in soylular tarafından öldürülmesi, Çariçe dışında herkesi sevindirdi. Fakat bu,

Petrograd'daki katlanılmaz gerginliği çok az rahatlatabildi. Normalden daha soğuk olan 1916 Noel'i gelip geçti ancak hükümet sersemlemişçesine, intiharına doğru gidiyordu. Milyukov, "O dönemde herkes, ülkenin bir volkanın üzerinde olduğunu biliyordu" demişti.[26]

Monarşinin Çöküşü[27]

1917 yılı da 1916'nın bitişi gibi, düşen sıcaklıklar, hızla artan fiyatlar, grevler, yiyecek isyanları ve Petrograd Askerî Bölgesinde garnizonu ve polisi muhtemel isyanlarda üstlenecekleri görevler için uyarma ve hazırlama çabalarıyla geldi. Büyük ayaklanmaları bastırabilmek için detaylı planlar hazırlanmış, şehrin stratejik noktalarına makineli tüfekler yerleştirilmişti. İşçi dayanışmasının etkili bir göstergesi olarak 9 Ocak'ta, yani Kanlı Pazar'ın yıldönümünde, yüz elli binden fazla işçi greve gitti. O gün grev yüzünden çalışmayan fabrikaların bazılarında 1905'ten beri ilk defa grev yapılıyordu. Aynı derecede önemli olan başka bir şey ise, devrimci sloganlar atıp kızıl bayraklar taşıyan kalabalıklar geçerken askerlerin şapkalarını çıkarıp selam vermeleri ve tezahüratte bulunmalarıydı. Dumanın açılış günü olan 14 Şubat'ta, Petrograd'da altmış fabrikada işçiler siyasi greve gitti ve polisin tüm tehditlerine rağmen yüzlerce üniversite öğrencisi Nevski Caddesi'nde devrimci şarkılar eşliğinde yürüyüşe geçti. 22 Şubat'ta, devasa Putilov metal fabrikasında süresiz lokavt ilan edilişiyle otuz bin işçi mali darboğaza düştü. Ve Uluslararası Kadınlar Günü olan 23'ünde, uzun ekmek kuyruklarında bekleyen ev kadınlarının arasında patlak veren huzursuzluk, birden monarşinin kaldırılması ve savaşın sonlanmasını isteyen bir sokak gösterisine dönüştü. Rus devrimci partilerinin hiçbiri tarafından ne planlanan ne de beklenen sosyal patlama böyle başlamıştı.

1917 Petrograd devrimlerini gözünde canlandırmaya çalışan herkes, Rusya İmparatorluğu'nun başkentinin Paris gibi, Büyük Petro tarafından kuruluşunun ardından geçen iki yüzyıldan fazla sürede, kesin bir şekilde tanımlanabilecek sosyoekonomik bölgelere ayrıldığını unutmamalıdır. Genel olarak şehir merkezleri, Vasiliyevski Adası'nın güney bölümleri ve Neva'nın sağ kıyısındaki "Petersburg yakası" ve nehirden Obvodni Kanalı'na kadar uzanan sol kıyının büyük bir kısmını kapsayan bölge, üst ve orta sınıfa aitti. Çoğu fabrika işçisi ise dışarıdaki sanayi varoşlarında yaşıyor ve çalışıyordu.

Merkez bölgeler, imparatorun ailesine ait rokoko ve neoklasik tarzdaki gösterişli saraylarıyla, imparatorluk merkezleri olan ihtişamlı yapılarıyla, görkemli İshak ve Kazan Katedralleri, granit nehir ve kanal setleriyle Petrograd'ı Avrupa'nın en güzel başkentlerinden biri yapan yapılarla doluydu. Aynı zamanda, opera ve meşhur İmparatorluk balesinin merkezi olan Marinski İmparatorluk Tiyatrosu, Avrupa'nın en iyi drama ve komedilerinin yanı sıra Gogol, Turgenyev ve Tolstoy klasiklerinin de sergilendiği Aleksandrinski İmparatorluk Tiyatrosu ve dönemin en iyi müzisyenlerinin sahne aldığı Petersburg Konservatuarı da buradaydı. Ayrıca Neva'nın sol kıyısındaki bu merkez bölgede, başkentin bankaları, işyerleri ve şehrin göbeği olan Amirallikten başlayarak, aristokrat saraylarına, güzel apartmanlara ve alt orta sınıfın oturduğu büyük, harap apartmanlara doğru değişen iyi konutlar vardı. Amirallikten başlayan Nevski Caddesi, şehrin en iyi mağazalarının bulunduğu en geniş ve en seçkin caddeydi. Neva'dan kuzeye doğru, Vasiliyevski Adası'nın doğu yakasında, Rus entelektüel ve sanatsal başarılarının simgeleri olan St. Petersburg Üniversitesi, Rus Bilimler Akademisi ve Güzel Sanatlar Akademisi ve sütunlu yapısıyla borsa binası uzanıyordu.

Petrograd'ın büyük fabrikaları, bu merkez bölgeyi çevreleyen varoşlarda, Neva'nın sol kıyısındaki Narva, Moskova ve Aleksandr Nevski bölgelerinde ve Vasiliyevski Adası'nın ücra köşeleri ile sağ kıyısındaki Okhta ve Viborg bölgelerindeydi. Merkezden uzak bu bölgeler, on dokuzuncu yüzyıl sonlarında Rus sanayileşmesinin ilk dönemlerinde, nehir ve kanalların kıyılarında hâlâ bol ve ucuz toprak varken oluşturuldu. Burada, Petrograd işçilerinin çoğunluğunu oluşturan, çoğu taşradan henüz gelmiş yaklaşık üç yüz elli bin işçi, aşırı kalabalık ve pislik içinde, fabrikaların arasına sıkışmış, aceleyle inşa edilmiş çok katlı tuğla kışlalarda ve tahta kulübelerde yaşıyordu.

Çok nadir zamanlarda başkentin bu iki bölgesindeki halk birbirine karışıyordu. Petrograd proletaryası, başkentin ayrıcalıklı sınıfına olan kızgınlığını ilk defa, 1905 Devrimi sırasında başkentin merkez bölgelerini işgal ederek göstermişti. Şimdi, 1917 Şubat'ının 23 ve 24'ünde kızıl bayraklarıyla büyük bir tsunami halindeki işçiler, korunan köprülerin etrafından dolaşıp donmuş Neva üzerinden akın akın geçerek bir kez daha başkentin merkez bölgelerinde gösteriler yapıyordu. Ayın 25'inde halk patlaması yaygınlaştı. Gazeteler yayınlarını durdurdu, tramvay se-

ferleri durdu, üniversite öğrencileri derslerini bırakıp sokaktaki gösterilere katıldılar.

Huzursuzluğu bastırmaları için gönderilen Kazaklar, eylemci işçileri desteklemeye başlayınca durum hükümet için gerçekten tehdit edici bir hal aldı. Mogilev'deki ordu karargâhında olan Çar'dan gelen bir telgrafa cevaben Petrograd Askerî Bölge Komutanı S. S. Kabalov, "yarından itibaren sokaktaki tüm düzensizliği bastırmak için" dağılmayı reddeden kalabalığa ateş açılması emrini verdi. Ertesi gün, 26 Şubat'ta, Pavlovski Alayındaki bir bölük bu emre karşı ayaklandı. Garnizondaki Volinski Muhafızları kalabalığa ateş etti ancak kışlalarına döndüklerinde aynı askerler, halka ileride yöneltilecek herhangi bir saldırıya katılmayacaklarını bildirdiler. Belli ki, durumla başa çıkmadaki başarısızlığının ve beceriksizliğinin farkında olmayan hükümet, Dumayı Nisan ayına kadar kapatma kararı aldı. Ancak, sokaklardaki artan kaosun farkında olan Duma vekilleri ertesi sabah dağılmayı reddetti. İlerici Blok üyeleri ve soldan iki üye, Trudovik Aleksandr Kerenski ve Menşevik lider N. S. Çikeydze, dağılmak yerine düzeni sağlayabilmek için Geçici Komiteyi kurdu.

27 Şubat'ta, Merkezi Savaş Endüstrileri Komitesinin hapisten henüz çıkan emek grubu üyeleri (komitenin on bir temsilcisi, 26 Ocak 1917'de, devrimci eylem iddiasıyla tutuklanmıştı), birçok sosyalist Duma vekili, sendikal hareketin ve kooperatif hareketin liderleri Taurida Sarayı'nın başka bir salonunda buluştu. Petrograd'da 1905 modelinde bir sovyeti yeniden kurma hedefiyle İşçi Vekilleri Sovyeti çağrısını düzenlemeleri için bir komite seçildi. Aynı akşam Sovyet toplantısı yapılacağı duyurusu hemen fabrikalara gönderildi ve 27 Şubat gecesi yapılan bu toplantıyla Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti ve Sovyet Yürütme Komitesi resmen kurulmuş oldu. Devam eden aylarda Tüm-Rusya'da özerk yönetim kurumları oluşturuldu.

Şubat olaylarını belirleyen an, 27 Şubat'ta, ilk olarak Volinski ve sonrasında da Preobrajenski ve Litovski Muhafız Alayları üyelerinin, artık tam gelişmiş olan devrime katılmaları oldu. Onlara göre, güya hâlâ hükümete hizmet eden bu birlikler, eylemci işçilerle ilişkiye geçince içlerinde eriyip kayboldu ve sadece bazı subay grupları ve polisler ciddi direniş gösterdi. Garnizon birliklerinin cepheyi terk etmeleri, 1917 Şubat olayları ve 1905 Devrimi arasındaki önemli farkları gösterdi. 27'si akşamında ana cephanelik ile Peter ve Paul Kalesi dâhil neredeyse tüm Petrograd, isyancıların

elindeydi. Hâlâ General Kabalov'un emrindeki birkaç bin kişilik birlik, Mogilev ve kuzey cephesinden askerî destek bekleyerek Amirallik ve Kışlık Saray alanına dayandı. Ancak iki destek de başkente giremedi ve ertesi gün Kabalov güçlerinin sessizce geri çekilmesiyle Şubat Devrimi tamamlanmış oldu. 28 Şubat, Moskova ve Finlandiya Körfezi'nde başkent yakınlarındaki deniz üssü olan ve denizcilerin binbaşıyı ve onun elli subayını katlederek intikamlarını aldıkları Kronştad için bir dönüm noktasıydı.[28] Eski rejimin devrilmesine karşı hiçbir yerde ciddi bir direniş gösterilmedi ve böylece Çar rejimi tamamen iflas etmiş oldu.

Önceleri, Kadet lideri Paul Milyukov'un da dâhil olduğu Duma liberalleri, seçimle başa getirilen bir parlamenter hükümet ile meşruti monarşi kurarak eskisine benzer bir düzeni devam ettirmeyi umdular ancak devrim, bu amaçları için fazla gelişmişti. 2 Mart'ta II. Nikola, kaçınılmaz sona teslim oldu ve tacını kardeşi Grandük Michael'e bıraktı. Belki kendi hayatını kurtarma umuduyla, belki de monarşinin devamının imkânsızlığını fark ettiği için Michael, en azından Kurucu Meclis davetine kadar tacı almayı reddetti ve böylece üç yüzyıldan fazla bir süredir hüküm süren Romanov rejimi son bulmuş oldu.

Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi başlangıçtan itibaren kendisini devrimin koruyucusu olarak gördü ve Rusya'nın meşru hükümeti olma konusunda Dumanın Geçici Komitesine meydan okumadı. Bunun kısmen doktrinsel nedenleri vardı. Yürütme Komitesinde baskın olan Menşevikler, otokrasinin yıkılışının temsil ettiği "burjuva devrimi"nin ardından bir süre boyunca burjuva, liberal bir yönetimin olması gerektiği yönündeki Ortodoks Marksist varsayıma bağlıydı. Yürütme Komitesi içerisindeki Sosyalist Devrimci Parti temsilcileri ise, iktidarı ele geçirme ideolojilerinden tamamen vazgeçmeseler de, esas itibariyle örgütsel zayıflıklarının farkındalığı konusunda birçok Menşevikle aynı fikirdeydiler ve Rusya'nın tüm gücünün savunma çabası ve karşı-devrimin önlenmesi amacıyla siperlerde birleştirilmesi konusunda Menşeviklerle ortak arzuyu paylaşıyorlardı. Bunun sonucunda 1 Mart'ta, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesinin büyük bir çoğunluğu, bazı siyasi şartların yerine getirilmesi koşuluyla Dumaya Geçici Hükümeti kurma yetkisi vermeyi kararlaştırdı. Aynı zamanda sosyalistlerin, ilkelerine ihanet etmemeleri ve liberal bir hükümette bakanlık görevlerini kabul ederek kitleler arasındaki duruşlarına zarar vermemeleri de kararlaştırıldı.

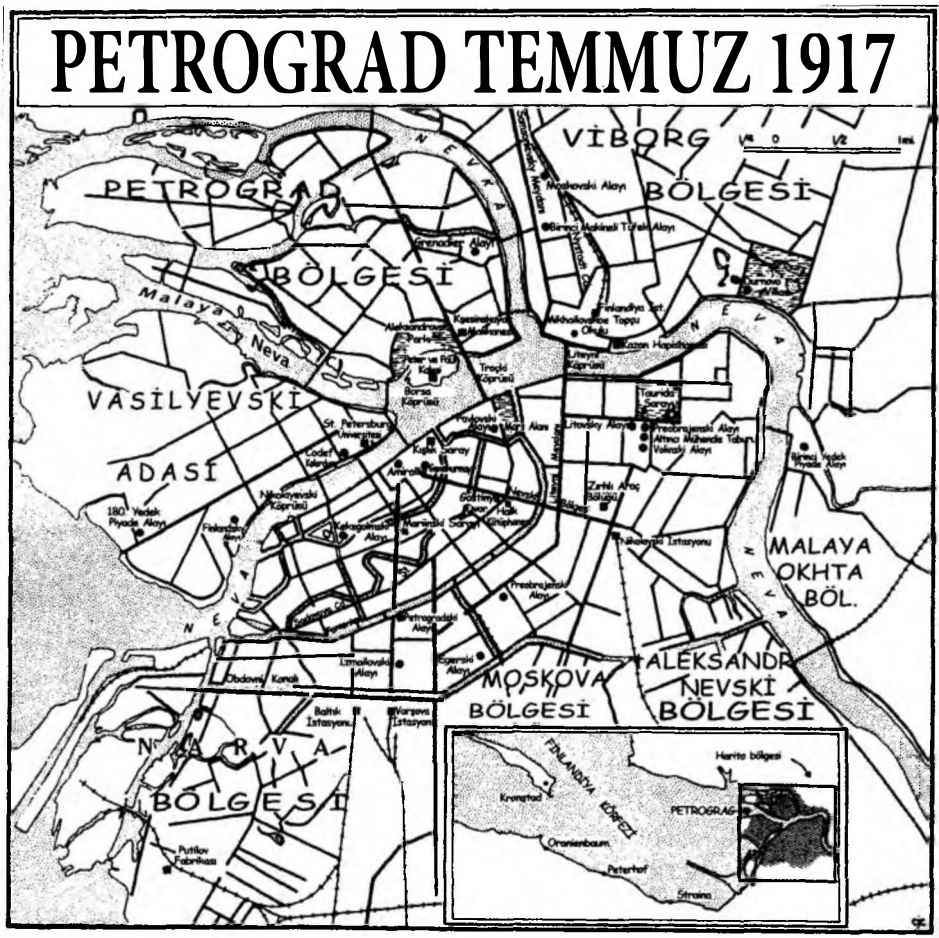
Ertesi gün Duma Geçici Komitesi ve Sovyet Yürütme Komitesi bir siyasal program üzerinde anlaşmaya vardı. Duma Geçici Komitesi, Zemstvolar Birliği başkanı Prens Georgi Lvov'un Başbakan, Milyukov'un Dışişleri Bakanı, Oktobrist lider A.İ. Guşkov'un Savaş ve Deniz Kuvvetleri Bakanı, Kerenski'nin Adalet Bakanı olarak görev alacağı Geçici Hükümeti atadı (Görevi kabul eden, bir Trudovik olan Kerenski, Sovyet Yürütme Komitesinin sosyalistlerin hükümete hizmet etmeyecekleri yönündeki kararına karşı çıkmış oldu). 2 Mart tarihinde kabul edilen ve Geçici Hükümet tarafından yürürlüğe konulan program, birçok şeyin yanında siyasi tutukluların tamamının affını, insan haklarını ve herkesin kanunlar önünde eşit oluşunu güvence altına alıyordu. Rusya'nın gelecekteki yönetim şeklini belirleyecek ve genel bir seçimle işbaşına getirilecek olan Kurucu Meclis hazırlıklarına hemen başlanacaktı. Devrimci hareket içerisinde yer alan birlikler silahsızlandırılmayacak ya da Petrograd'dan uzaklaştırılmayacak ve görev dışındayken eşit haklara sahip olacaklardı. Bu programı içeren deklarasyon 2 Mart akşamı geç saatlerde basıldı ancak büyük ihtimalle Duma vekilleri ve Sovyet içindeki sosyalistler bu konular üzerinde bir anlaşmaya varamadığı için savaş ve toprakların yeniden dağıtımı gibi hayati konulara değinilmedi. Ne var ki yeni hükümetin asıl niyeti çok geçmeden ortaya çıktı: Toprak reformunun da yer aldığı temel reformlar konusu Kurucu Meclis oluşturulana kadar ertelenecek, savaş ise "zaferle sonuçlanacak"tı.

Geçici Hükümet ile Sovyet arasında toprak sorunu ve savaş konularında uyuşmazlıkların olacağı önceden belliydi. Geçici Hükümet, çoğunlukla, II. Aleksandr ve İmparatorluk Duması tarafından kurulan Zemstvolarda sivrilmiş, ılımlı Rus muhalefetinin öncüleri olan liberallerden oluşmaktaydı. Adanmış Rus yurtseverler olarak, politik sistemleriyle yarışmak istedikleri Batı demokrasilerine de doğal bir yakınlık hissediyorlardı. Bu nedenle, devrimci Rusya'nın İtilaf Devletleri'ne verdiği sözleri tutması onlar için oldukça önemliydi. Ayrıca, Rusya'nın gelecekteki siyasi sistemini, yasal yollardan ve devrimci dalgalarla yıkılınaması için dikkatlice kurmak istiyorlardı. Petrograd Sovyeti ve sonrasında Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresinin hâkimiyeti, Menşevik ya da Sosyalist Devrimcilerin oluşturduğu ılımlı sosyalistlerdeydi (Bolşevikler yaz sonlarına kadar Petrograd Sovyeti içerisinde çoğunluğu yakalayamadılar) ve onlar bir süre liberal düzenin devam etmesi gerektiğine inansalar da kökten bir sosyal reformun bir an önce gerçekleştirilmesini istiyorlardı. Dahası,

savaş konusunda Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin çoğu, şu an "devrimci savunmacılık" olarak adlandırılan savunmacı bir politika yürütseler de, liberallerden çok daha enternasyonalist bir ruha sahiptiler ve zafer ya da yenilgi olmaksızın bir an önce barışın imzalanması için baskı yapıyorlardı.

2 Mart tarihinde kurulan Geçici Hükümet, Sovyetin resmî desteğini almış olsa da aslında daha radikal eğilimli Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, seçmenlerinin sürekli baskısı altında Geçici Hükümetin davranışlarını takip etti ve bazı durumlarda Geçici Hükümetin yetkilerine el koydu. Ancak bu düzen kalıcı değildi çünkü Lvov kabinesi resmî hükümet olsa da iktidarı ele geçirmeyi istememesine rağmen Sovyet, işçiler ve siyasi bilinci oluşmuş silahlı kuvvetler arasında sağladığı güven ile resmî hükümetten çok daha güçlüydü. Bu garip durumun sonucunda, halkın çoğunluğunca desteklenmeyen savaşın sürdürülmesinin imkânsızlığı ve Bolşeviklerin artan yıkıcı eylemleriyle, hükümet otoritesi, Kurucu Meclisin oluşturulmasını bekleyemeyen birçok temel siyasi, sosyal ve ekonomik sorunun hızlandırdığı fiilî felç dönemine girdi.

PETROGRAD TEMMUZ 1917

II

MÜCADELE BAŞLIYOR

Petrograd Bolşevikleri ve Şubat Devrimi

Diğer Rus devrimci partileri gibi Bolşevikler de Şubat olaylarına oldukça hazırlıksız yakalanmışlardı. Çar'ın devrildiği dönemde partinin üye sayısının oldukça az olduğu bazı Sovyet tarihçileri tarafından da kabul edilmektedir.[1] Yerel parti örgütleri ise ya çok zayıftılar ya da hiç yoktular ve Ekim Devrimi'nde çok önemli rolleri olacak olan liderlerin çoğu ya göç etmiş ya hapse atılmış ya da sürgüne gönderilmişti. Birkaçını saymak gerekirse, Lenin ve en yakın müttefiki G. E. Zinovyev İsviçre'nin Zürih kentinde; Nikolay Buharin ve Lev Troçki New York'ta; J. V. Stalin, M. Sverdlov ve L. B. Kamenev ise Sibirya'daydılar. Petrograd'da partinin iskeleti, Şliapnikov, V. M. Molotov ve Zalutski'den oluşan Merkez Komitesi Rusya Bürosu tarafından yönetiliyordu. Ayrıca işlevsiz kalan Bolşevik Petersburg Komitesi de vardı ancak komitenin beş üyesi, Çar polislerince tutuklanan yüz şüpheli arasında olduğundan Komite 26 Şubat'ta ortadan kaldırıldı. Aslında Şubat ayının son günlerinde Petersburg Komitesinin çoğu tutuklamalarla yok edilmişti, bu yüzden görevlerini geçici olarak Viborg Bölgesi Bolşevik Komitesine devretmek zorunda kaldılar.[2]

Devrimi izleyen günlerde Petrograd'daki Bolşevik örgütlenme, dikkatini kendisini yasal zeminde tanıtmaya ve parti gazetesinin çıkarılması gibi pratik konulara odakladı. Çar'ın tahttan çekildiği gün olan 2 Mart tarihli bir toplantıda Merkez Komitesi Rusya Bürosu, Molotov'a gazete kurma görevini verdi ve aynı gün birkaç parti üyesi İş ve İşçi Bulma Kurumu binasının çatı katında toplanarak şehir parti konferansına kadar

görev yapacak olan geçici Petersburg Komitesini seçti.[3] Kısa bir süre sonra Petersburg Komitesi, Çar'ın metresi balerin M. F. Kşesinskaya'nın ferah ve zarif konağına taşındı. Yaklaşık aynı zamanlarda birçok bölgede parti örgütleri kuruldu. 5 Mart'ta teorik olarak Merkez Komitesi Bürosu ve Petersburg Komitesinin ortak yayın organı olan *Pravda* çıkarıldı. 10 Mart'ta ise Petersburg Komitesi tarafından kalıcı Bolşevik Askerî Örgütüne zemin hazırlayacak olan Askerî Komisyon oluşturularak büyük bir adım daha atılmış oldu.

Örgütsel konular dışında Şubat Devrimi ertesinde Petrograd Bolşeviklerinin karşılaştığı önemli sorunlar, Geçici Hükümet ile ilişkiler ve Rusya'nın hâlâ içinde olduğu savaş gibi temel konularda alacağı tavrın oluşturulmasıydı. Lenin, bu sorunlar üzerine görüşlerini, 4 Mart'ta İsviçre'de Zinovyev ile birlikte hazırladığı tezlerinde ve 7 Mart ile 12 Mart arasında yazdığı "Uzaktan Mektuplar" dizisinde ortaya koymuştur. Burada Lenin, "burjuva" Geçici Hükümetin hiçbir şekilde desteklenmemesini ve partinin "emperyalist" savaş karşısındaki kararlı duruşunun değişmemesini kesin bir dille ifade etmiştir. Hükümet sorunu ve savaş üzerine görüşleri, Bolşevik feminist Aleksandra Kollontay ile yazışmalarında özetlenmişti. "Devrimin bu ilk aşaması... kesinlikle son olmayacaktır... Tabii ki anavatanın savunulmasına karşı çıkmaya devam edeceğiz" diye yazmıştı 3 Mart'ta. Ertesi gün, "Şu an görevimiz... kitleleri örgütlemek... ve İşçi Vekilleri Sovyetinin iktidarı ele geçirmesi için hazırlıkları yapmaktır. Sadece bu güç ekmek, barış ve özgürlük getirecektir[4]" yorumunu yaptı. Aynı dönemde, Rusya'ya gitmek için Stockholm'den ayrılan Bolşeviklere gönderdiği mesajında da şunları belirtiyordu: "Taktiklerimiz: Yeni hükümete hiçbir şekilde güvenilmeyecek ve destek verilmeyecek; Kerenski'ye özellikle şüpheyle yaklaşılacak; proletaryanın silahlanması tek güvencemizdir."[5]

Ancak 1917 yılının Mart ayında Zürih'teki Lenin ve Rusya'daki parti örgütleri arasındaki doğrudan ilişki kopmuştu, herhangi bir olay üzerine parti politikası belirlemek için doğru dürüst bir iletişim kurmak imkânsızdı. Savaş konusunda, başkentteki parti liderliği genellikle Lenin ile aynı fikirdeydi. Merkez Komitesi Bürosunun 7 Mart tarihli toplantısı "[savaşa] yaklaşımımız, bu savaş emperyalist bir savaş olarak başladığı ve öyle de devam ettiği için değişmemiştir," açıklaması ile sonuçlanmıştı. Bu toplantıda, "devrimci sosyal demokrasinin görevi, daha önce de olduğu gibi, halk düşmanı bu emperyalist savaşı, halkı sömürenlere, yöneten sınıfa

karşı yürüteceği bir iç savaşa dönüştürmektir" kararı alındı.[6] Aynı gün toplanan Petersburg Komitesi de benzer bir karar aldı. Ne var ki hükümet sorunu üzerine Petrograd'daki Bolşevikler benzer bir ortaklık gösteremiyordu. Şliapnikov etkisindeki Merkez Komitesi Bürosu, Lenin'in görüşlerine yakınken, Petersburg Komitesinin konumlanışı, Sovyetin sosyalist liderlerinin daha önceki görüşlerinden pek de farklı değildi. Bu esnada, Viborg Bölgesi Bolşevik Komitesi, Lenin'den ve Merkez Komitesi Bürosundan bile solda duruyor, iktidarın işçilerce ele geçirilmesi için inisiyatif almaya başlıyordu.

Hükümet sorunu, Viborg Bölgesi Bolşevik Komitesinin 1 Mart'ta düzenlenen ilk yasal toplantısında görüşüldü. Burada, iktidarın işçilerce hemen ele geçirilmesi ve Dumanın Geçici Hükümetinin acilen yıkılması kararı alındı. Merkez Komitesi Bürosu bu tür eylemlere son vermeden önce bu karar basılmış ve dağıtılmıştı.[7] Şliapnikov'a göre Büro ve Viborg Bölgesi Komitesi arasındaki tek anlaşmazlık, Büronun savaşa başlamadan önce hazırlık ve örgütlenme gerekliliğini belirtmesiydi.[8] 2 Mart tarihinde Büro, Petrograd Sovyetinde, Geçici Hükümetin "burjuvazi ve büyük toprak sahiplerinin temsilcisi olduğunu ve halkın temel devrimci niyetlerini fark edemediğini" ve bunun, "bir Geçici Devrimci Hükümet kurulması için mücadele başlatılmasını" gerektiren bir durum olduğunu belirten bir önerge sundu.[9]

Sovyet bu önergeyi tabii ki reddetti. 3 Mart'ta Merkez Komitesi Bürosu aynı önergeyi kendi Petersburg Komitesine sundu ve ateşli tartışmaların ardından önerge burada da reddedildi ve aşağıdaki "yarı-Menşevik" karar alındı:

> RSDİP (Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi) Petersburg Komitesi, Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetinin Geçici Hükümet üzerine hazırladığı önergeyi inceleyerek, ... halkın çıkarlarıyla çatışmadığı sürece Geçici Hükümete muhalefet etmeyeceğini ancak her ne şekilde olursa olsun monarşi kurmaya çalışan herhangi bir Geçici Hükümete karşı amansız bir mücadele başlatacağını beyan eder.[10]

Merkez Komitesi Bürosu iki gün sonra savaş konusundaki görüşlerini Petersburg Komitesine tekrar kabul ettirmeye çalıştı. 5 Mart tarihli Petersburg Komitesi toplantısında Molotov, "Geçici Hükümetin monarşist burjuvaların ve büyük toprak sahiplerinin temsilcilerinden oluştuğunu [ve] aslen karşı-devrimci olduğunu gören Petersburg Komitesi, bu hükümeti desteklemeyeceğini belirtir ve Geçici Devrimci Hükümet

kurma mücadelesini üstlenir" ifadesini içeren bir önerge sundu. Ancak bu önerge de reddedildi ve Petersburg Komitesi 3 Mart'ta alınan kararı tekrar onayladı.[11]

Mart ayının ilk yarısında *Pravda*, Merkez Komitesi Bürosu ve Petersburg Komitesinin savaş karşıtlığını yansıttı. Aynı dönemde Büronun Geçici Devrimci Hükümet kurulması için yaptığı acil çağrı da *Pravda* sayfalarında oldukça geniş yer tutuyordu.[12] Ancak bunların hepsi Mart ortasında Kamenev, Stalin ve M. K. Muranov'un Sibirya'dan dönerek *Pravda*'nın kontrolünü ele geçirmeleriyle son buldu. Bolşeviklerin yayın organında 14 Mart'tan başlayarak belirgin bir sağa kayma görüldü. Bu andan itibaren Kamenev ve Stalin'in makalelerinde, Geçici Hükümete sınırlı destek savunularak, "Kahrolsun Savaş" sloganı reddediliyor, cephedeki düzensizliğin sona ermesi gerektiği belirtiliyordu. Kamenev 15 Mart tarihinde *Pravda*'da yayınlanan bir makalesinde şöyle yazıyordu: "Ortada barış olmasa da halkımız azimle görev yerlerinde durmalı, kurşuna kurşunla, bombaya bombayla cevap vermelidir." Stalin de ertesi gün benzer şeyleri söylüyordu: "'Kahrolsun Savaş' sloganı yararsızdır." 18 Mart'ta Kamenev, *Pravda*'nın yeni yayın kurulunun ılımlı yaklaşımını Petersburg Komitesine anlattı ve bu yaklaşım burada onaylandı.[13] *Pravda*'nın bu tutumu, Lenin'in "Uzaktan Mektuplar"ındaki görüşlerinin tam tersiydi, bu yüzden *Pravda*'da bu mektupların sadece ilkinin yayınlanmış olması ve bu ilkinden bile birçok çıkarma yapılmış olması da gayet normaldi. Lenin'in "İşçilerin Çarlık gericiliğine karşı Geçici Hükümeti desteklediğini söyleyen herkes ([hepsi Menşevik olan] Potresov'lar, Gvozdev'ler, Çenkeli'ler ve hatta tüm eğilimlerine rağmen Çikeydze bile) haindir, işçilere, proletaryanın davasına, [ve] özgürlük davasına ihanet etmektedir,"[14] suçlaması da sansürlenen bölümler arasındaydı. Bu suçlamada Lenin muhtemelen, Kamenev ve Stalin'i de kastetmiştir.

Lenin'in Dönüşü ve Nisan Tezleri

2 Nisan'da Lenin'in Almanya içerisinde yaptığı meşhur, gizli tren yolculuğunun ardından gelecek hafta başkente geleceği haberini aldıkları sırada, Petrograd'daki Bolşevik liderlerin görüşleri yaygın olarak bu şekildeydi. Bu haber üzerine yurduna dönen liderlerine yakışır bir karşılama töreni düzenlemek için hazırlıklara giriştiler. Bu karşılama sadece Lenin'in kitleler arasındaki saygınlığını göstermeyecek, aynı zamanda

düşman Almanya topraklarından geçerek geliyor oluşu ile ilgili gelecek kaçınılmaz eleştirileri de dengeleyecekti. Ayrıca, Lenin'in başkentteki Bolşeviklerin gücünü görebilmesini de sağlayacaktı. Bolşevik liderlerden oluşan küçük bir grup, sınırdaki Beloostrov tren istasyonunda Lenin'in grubuyla buluşmaya giderken, partideki diğer Bolşevikler, başkentteki fabrikaları ve garnizondaki askerî alayları Finlandiya İstasyonu'ndaki kitlesel karşılama için harekete geçiriyordu.

Beloostrov'daki karşılama grubunun içinde olan Kronştad Bolşevik lideri F. F. Raskolnikov'a göre Lenin hiç vakit kaybetmedi ve *Pravda*'nın son zamanlardaki muhafazakâr çizgisi konusundaki hoşnutsuzluğu ile ilgili lafı hiç gevelemedi. Bolşevikler arabadaki yerlerini aldıklarında Kamenev'e dönerek, "*Pravda*'da neler yazıyorsunuz böyle? Birkaç sayınızı gördük ve size cidden küfrettik" dedi.[15]

Tren 3 Nisan'da gece 23 civarında Viborg fabrika bölgesinin göbeğindeki Finlandiya istasyonuna geldiğinde, Lenin, işçi ve askerlerin oluşturduğu coşkulu bir kalabalık tarafından karşılandı. Önceden Çar'ın olan imparatorluk bekleme salonlarında Menşevik liderler N. S. Çikeydze ve M. İ. Skobelev, Lenin'i Petrograd Sovyeti adına resmen karşıladı; Çikeydze umutla Lenin'i, devrimi içerideki ve dışarıdaki tehditlerden korumak için diğer devrimci demokrasi güçlerine katılmaya davet etti. Bu ricayı görmezden gelen Lenin, toplanan kalabalığa Şubat Devrimi'nin Rus proletaryasının temel sorunlarını çözemediğini, Rus işçi sınıfının yarı yolda duramayacağını ve Rus proletaryasının asker kitleleriyle birlikte burjuva demokratik devrimi, proleter, sosyalist bir devrime dönüştüreceğini belirtti.[16] Sovyet içerisindeki ılımlı sosyalistlerin politikalarıyla oldukça derin bir fark yavaş yavaş görülüyordu.

Lenin, aynı akşam Kşesinskaya Malikânesi'nin beyaz sütunlu salonundaki gayriresmî Bolşevik Parti liderleri toplantısında Geçici Hükümete şartlı destek politikasını, savaş çığırtkanlığıyla bir araya getirip onlara karşı hararetli bir saldırıda bulundu ve kesintisiz devrim çağrısını yineledi. Sağ bir Bolşevikken Menşeviklere katılmak üzere olan V. S. Voytinski tarihî toplantıdaydı ve anılarında Lenin'in konuşmasını örgütlenme çağrısı yaparak ve partinin eski "disiplin" ve "akıl birliğinden" yoksun olduğunu ileri sürerek bitirdiğini yazar.[17] Voytinski ayrıca kalabalığın büyük bir kısmının Lenin'in sözlerini hayret verici bir sessizlikle karşıladığını söylemektedir.[18] Başka bir izleyici olan N. N. Suhanov, Lenin'in "anarşist

zırvalarına" Kamenev'in, "Bekle, sadece bekle!" diyerek cevap verdiğini kaydetmiştir.[19]

Lenin'in Petrograd'a gelişi, 29 Mart-3 Nisan tarihlerinde başkentte gerçekleştirilen Birinci Tüm-Rusya Sovyetleri Konferansı ile birlikte yapılan, Rusya'nın her yerinden gelen Bolşevik delegelerin katıldığı toplantının son günüyle aynı zamana rastladı. Lenin'in Bolşevik toplantılarına katılımından önce[20] Stalin, Geçici Hükümetin eylemlerinde "ihtiyatlı kontrol" ve Petrograd Sovyetinin "devrimci gücün başlangıcı" olarak desteklenmesi çağrısını içeren bir önerge üzerinde tam destek almıştı.[21] Bu önerge Sosyalist Devrimci-Menşevik duruşa o kadar yakındı ki, Bolşevikler, Sovyetler Kongresinde geçirilen Geçici Hükümet üzerine çoğunluğun kararını destekleyebildiler. Kamenev ve Stalin'in savaş hakkındaki ılımlı görüşleri de Bolşeviklerce kabul gördü ve cephedeki düzeni bozan eylemlerin geçici olarak durdurulması kararı alındı. Ayrıca, Bolşeviklerin toplantısında Menşeviklerle birleşme amaçlı tartışmalara başlanmasına da karar verildi. Lenin'in tavizsiz programının yarattığı yıkıcı etki ancak bu dönemde Bolşevikler arasında hâkim olan ılımlılık ve yumuşamanın arka planı ile birlikte incelendiğinde anlaşılabilir.

Lenin, 4 Nisan günü öğleden sonra Sovyetler Kongresi Bolşevik delegelerine, sanki Menşeviklerle ortak bir toplantıya yeniden birleşme konusunu tartışmaya gidiyorlarmış gibi konuştu. Lenin, "Nisan Tezleri"nin tamamını ilk olarak bu konuşmasında okudu. Stalin ve Kamenev'in savaş karşısındaki duruşlarının tam tersi olan bu tezler, Lenin'in daha önceki "devrimci savunmacılığın" inkârı ve cephede kardeşleşmeyi destekleme çağrısını tekrar teyit etti. Tezlerde "içinde bulunulan dönem", Menşevikler ve Kamenev'in etkisi altındaki Bolşevikler gibi Rusya devriminin "burjuva-liberal" evresi olarak değil, büyük ihtimalle tamamlanmış olan ilk "burjuva-liberal" evre ile iktidarın proletaryanın eline geçeceği "sosyalist" evre arasındaki geçiş dönemi olarak tanımlanıyordu. Geçici Hükümet konusuna gelince Lenin'in tezleri, Sovyetin ve Kamenev'in "sınırlı destek" politikasını ve Petersburg Komitesinin "muhalefet olunmaması" çağrısını tamamen reddederek Geçici Hükümetin tamamen reddini talep etmekteydi. Ayrıca "Nisan Tezleri" Menşeviklerle yeniden birleşme ihtimalini mantık dışı görerek dikkate alınıyordu. Son olarak tezler, bugünün acil gündeminin, tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesi, "baştan aşağı" bir Sovyetler Cumhuriyeti kurulması, polis, ordu ve tüm memurların lağvedilmesi, tüm mülk sahiplerinin arazilerine el koyulması ve

malların üretimi ve dağıtımı üzerindeki kontrolün Sovyete devredilmesi mücadelesi olduğunu belirtir.[23] (Lenin'in 1917 yılının bahar aylarında ve yaz başlarında tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesi mücadelesinin, Rus kitlelerinin desteğini kazanma, Geçici Hükümetin zayıflaması ya da belki de yok edilmesi ve en önemlisi de iktidarın devrimci proletarya, başka bir deyişle Bolşevikler tarafından ele geçirilmesi hazırlıklarının elverişli bir aracı olduğu akılda tutulmalıdır. Lenin için uzun vadede ılımlı sosyalistlerin hâkimiyetindeki bir Sovyet tarafından yönetilmenin, liberallerce yönetilmekten pek bir farkı yoktu.)

Lenin'i dinleyenlerin çoğunun afallaması hiç de şaşılacak şey değildi. Şüphesiz, tezlerinde belirttiği nihai eylem ve ideolojik esneklik için ağır basan sabırsızlık, Lenin'in devrim öncesi dönemdeki görüşlerinden pek farklı değildi. Zaten tezlerde söylediklerileyle Lenin'in son yıllardaki politikası arasında çok az fark vardı.[24] Örneğin Lenin'in savaş hakkındaki tartışmasız görüşleri, 1914'te düşmanlıkların ortaya çıktığı dönemde açık bir şekilde ifade ettiği görüşleri ile aynıydı. Benzer şekilde, liberal bir hükümete karşı olan daimi hoşnutsuzluğu, 1905 Devrimi'ndeki Lenin'in hoşnutsuzluğu ile aynıydı. 1905'ten beri Lenin'in inancı işçi sınıfının köylülükle olacak geçici ittifakıyla iktidarı ele alabileceği ve böylelikle uzun bir burjuva-liberal evreye gerek olmayacağı yönündeydi. Bu formül, Lenin'in liberalleri küçümsemesinden ve Rus işçi sınıfının da oldukça güçsüz olduğunun farkında olmasından kaynaklanıyordu. Ancak önceden Lenin bu argümanlarını uzun erimli teorik terimlerle geliştirmişti ve koşullar gerektirdiğinde yüksek derecede bir siyasi gerçekçilik ve dizginleme örneği göstermişti. Şimdi, Bolşevik ve Menşevik taraflarında yumuşama, uzlaşma ruhu ağır basmaya başladığında Lenin bu fikirleri acil devrimci eylem için bir kılavuz olarak açıkça gösteriyordu.

Bolşeviklerin Menşeviklerle olan toplantılarına yetişmeleri gerektiğinden Lenin'in tezlerini ilk sunuşunun ardından hiçbir tartışma yapılmadı.[25] Ancak Suhanov'un hatıralarında, sonraki toplantıda Lenin'in "Nisan Tezler"ini ikinci kez okuyuşunun ardından bazı Menşeviklerden kızgın tepkiler geldiği belirtilmektedir. B. O. Bogdanov'un cevabı şaşırtmamıştı: "Bunlar bir delinin zırvaları! Bu saçmalıkları onaylamak edepsizliktir!" Eski bir Bolşevik olan İ. P. Goldenberg kürsüye çıkarak, "Lenin kendini Avrupa'nın otuz yıldır boş olan tahtına, Bakunin'in tahtına aday gösterdi. Lenin'in sözleri artık miadını doldurmuş sözlerin, ilkel anarşizm sözlerinin yansımasıdır" dedi. Aynı gün Menşevik lider M. İ. Skobelev kabi-

nesini Lenin'in "artık bir hükmü kalmamış, [sosyal demokrat] hareketin safların dışında duran biri" olduğuna güvenle ikna etti.[26]

Başlangıçta, Bolşevik çevreler de Lenin'in programına aynı şekilde tepkisizdi. Merkez Komitesi Bürosunun 6 Nisan tarihli toplantısında Kamenev, Lenin'in tezlerinin onaylanması halinde partinin propagandacılar grubuna dönüşeceğini söyledi ve Stalin de onu destekledi.[27] Bu toplantıda tezlerle ilgili herhangi bir oylama yapıldığına dair bir kanıt yoktur ancak iki gün sonra Petersburg Komitesi 1 çekimser, 2 kabul, 13 ret oyuyla tezleri reddetti.[28] Sovyet tarihçi E. N. Burdzalov'un kayıtlarına göre birçok bölgesel parti örgütünde de tezlere verilen ilk tepki aynı şekildeydi. 8 Nisan'da *Pravda*'da Kamenev imzasıyla, ancak büyük ihtimalle partinin büyük bir bölümünü yansıtan "Anlaşmazlıklarımız" başlıklı bir açıklama yayınlandı. "Nisan Tezleri"nin sadece Lenin'in "kendi fikirlerini" yansıttığını vurgulayarak, "Devrimci Sosyal Demokratlar proleter kitlelerin partisi olarak kalmak istedikçe biz, kendi görüşümüzün onlar için tek geçerli görüş olduğunu savunacağız" diyordu. Açıklama, "Lenin'in genel tablosu, burjuva devriminin tamamlandığı ve devrimin bir an önce sosyalist devrime dönüştürülmesi gerektiği varsayımından oluştuğu sürece bizim için kabul edilemez" ifadesiyle sonlandırılıyordu.

Bu talihsiz başlangıca rağmen Lenin, çok kısa bir sürede partinin büyük bir kısmını kendi tarafına çekmeyi başardı. Muhtemelen bunun birçok nedeni vardı. Bunların arasında, Lenin'in karşısındakilere gösterdiği büyük entelektüel üstünlük şüphesiz kilit önem taşımaktaydı. Suhanov, "Fikirler dünyasının içinde... Lenin o kadar büyük bir güç, o kadar olağanüstü bir saldırı gücü kullandı ki" diye anlatıyor ve devam ediyor: "Muazzam etkisi... sapasağlamdı." Dönüşünü takip eden günlerde Lenin, açıkça partideki ılımlıların endişelerini bastırarak pozisyonunu güçlendirmek için inanılmaz enerjik bir ikna kampanyası yürüttü.[30] Lenin'i başarıya götüren başka bir etken de o dönemde yerel seviyede parti içinde yaşanan önemli değişimdi. Petrograd'da, kısmen devam eden ekonomik güçlüğün bir sonucu olarak devrime karşı kitlesel bir inanç kaybı yaşanmaya başlıyordu. Şubat Devrimi'nden beri, parti üyeliği için aranan koşullar askıya alınmıştı ve bunun sonucunda Bolşevik Parti safları, Marksizm hakkında hiçbir şey bilmeyen ve sadece devrimci eylem için çok büyük bir sabırsızlıkla bir arada duran aceleci yeni üyelerle dolmuştu. Dahası, bu dönemde hapisten çıkan, sürgünden ya da yurtdışından başkente dönen eski, kı-

demli partililer, savaş boyunca Petrograd'da kalan Bolşeviklerden daha radikaldiler.

Petrograd parti örgünün bileşimindeki değişim, Lenin'in sağ kanada karşı ilk zaferlerini kazandığı Nisan dönemindeki Petersburg Komitesi ve Birinci Bolşevik Petrograd Şehir Konferansı tutanaklarına açıkça yansımıştır. Nisan ortasında (14-22 Nisan) toplanan Birinci Petrograd Şehir Konferansı, yapılan oylamada 37 kabul, 3 ret oyuyla Lenin'in Geçici Hükümetin kınanması ve tüm iktidarın Sovyetlere verilmesi yönündeki önergesini kabul etti. Kamenev, bu önergenin Geçici Hükümetin hemen devrilmesi gerektiği şeklinde anlaşılacağını iddia ederek önergeye hem teorik hem de pratik zeminde saldırdı.[31] Petrograd parti örgütündeki bazı partililer bu öngörüyü doğru çıkararak Şehir Konferansı sona ermeden başlayan Nisan krizi döneminde bu sonuca vardı.

Nisan Krizi ve Yedinci RSDİP (Bolşevik) Tüm-Rusya Konferansı

Geçici Hükümetin ilk büyük krizi savaş sorunu yüzünden patlak verdi. 14 Mart'ta Petrograd Sovyeti, "dünya halklarına" ilhaksız ve tazminatsız barış ilkesi temelinde anlaşmaya varılması yönündeki sosyalist çoğunluğun idealist umudunun sesi olan bir manifesto yayınladı. Şüphesiz bu, yağmasız bir barış ilkesini, devrimci Rusya'nın yeni doğmuş özgürlüğünü savunma kararlılığının kabul edilmesiyle birleştirmeyi amaçlayan, muğlak bir belgeydi. Ancak Sovyet bu manifestoya büyük önem veriyordu ve daha da önemlisi, savaş yorgunu binlerce Rus işçi ve asker manifestoyu düşmanlıkları sonlandırmada önemli bir ilk adım olarak görmeye başladı. Geçici Hükümetin Dışişleri Bakanı ve kendini geleneksel Rusya'nın ulusal çıkarlarının savunucusu ilan eden Paul Milyukov'a göre ise bu manifesto lanetliydi. Diğer birçok liberal gibi Milyukov da otokrasinin çöküşünün Rusya'yı yeniden canlandırdığından ve Rusya'nın savaş kabiliyetini arttırdığından emindi. 23 Mart'taki bir basın toplantısı sırasında Milyukov'un, Rusya'nın, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içindeki Ukrayna topraklarını Rusya'yla birleştirmek ve Konstantinopolis [İstanbul] ve Boğazlar üzerinde hâkimiyet kurmak için savaştığını belirtmesi üzerine, Sovyetin öfkeli tepkisi gecikmedi. Öyle bir gürültü koptu ki, Geçici Hükümet 27 Mart'ta savaş hedefleri üzerine Sovyetin duruşuna uygun bir bildiri yayınlamak ve bu bildiriyi müttefiklerine resmî hükümet politikası olarak göndermek zorunda kaldı.[32]

Bildiri, 18 Nisan'da müttefiklere gönderildi. Ancak Milyukov, bildiriye iliştirdiği bir notla devrimin, ülkenin savaş çabalarını zayıflatmayacağı garantisini vererek bildirinin içeriğini hükümsüz kılmaya çalıştı. Tam tersine devrimci Rusya'nın müttefiklerinin yüce demokratik amaçlarıyla hiç olmadığı kadar yakın olduğunu ve onlara karşı olan tüm yükümlülüklerini yerine getireceği güvencesini verdi. Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesinin Milyukov'un metninden 19 Nisan'da haberi oldu ve ertesi gün metin tüm gazetelerde yayınlandı. Sosyalist liderlerin çoğunluğu kendilerini ihanete uğramış hissederken başkentin çabucak etkilenip değişebilen işçi ve askerleri silahlı gösterilerle öfkelerini ortaya koydu. 20 ve 21 Nisan'da binlerce işçi ve asker, "Kahrolsun Milyukov", "Kahrolsun İlhak Politikaları" ve hatta "Geçici Hükümet Yıkılsın" sloganlarıyla hükümetin merkezi sayılan Marinski Sarayı önünde gösteriler yaptı. Hükümet yandaşları ve karşıtları arasında yer yer silahlı çatışmalar yaşandı. 21 Nisan günü, geç saatlerde Sovyet iki günlük sokak gösterisi yasağı koyana ve Geçici Hükümet, Sovyetin konumuyla dayanışma içinde olduklarını belirten, Milyukov'un notuyla ilgili bir açıklama, daha doğrusu bir geri adım metni yayınlayıncaya kadar olaylar devam etti. Nisan olaylarının nihai sonucu, Milyukov'un kabineden çıkarılması; altı sosyalist, dokuz "kapitalist"ten oluşan ilk Geçici Koalisyon Hükümetinin kurulması oldu.[33] (Nisan krizi sonrasında Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi, iç düzenin sağlanması ve savunma çabalarını destekleme amacıyla sosyalistlerin hükümete katılma yasağını kaldırdı.)

Nisan krizinin gelişiminde Bolşevik Merkez Komitesi ve Petrograd örgütünün oynadığı rol oldukça açık ve isabetliydi. Bolşevik Merkez Komitesinin olaylar başlayana kadar herhangi bir müdahalesi olmadığı ortada olsa da garnizon alayları ve fabrikalardaki sıradan parti üyelerinin sokak gösterilerinin ajite edilmesine yardım ettiği en baştan belliydi. 20 Nisan sabahı yapılan Merkez Komitesi acil toplantısında, Lenin tarafından hazırlanan, Milyukov'un notunu kınayan ve barışın sadece tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesiyle sağlanabileceğini belirten ancak parti takipçilerini sokağa çağırmadan biten bir önerge kabul edildi.[34] 21 Nisan'da Lenin'in hazırlayıp Merkez Komitesinin kabul ettiği önerge daha kesindi, Bolşevik ajitatörleri derhal kitlesel protesto, toplantı ve gösterileri düzenlemeye çağırıyordu.[35] Ancak Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi gösteri yasağı getirdiğinde Bolşevik temsilciler buna karşı çıkmadılar.[36]

Bu sırada, Petrograd parti örgütü ve Bolşevik Askerî Örgüt içerisindeki fevri unsurlar daha militan bir duruş benimsedi. 20 Nisan'da öfkeli kalabalık Marinski Sarayı'nın önünde toplandığında, Birinci Bolşevik Petrograd Şehir Konferansının öğleden sonraki oturumunda bazı bölge temsilcileri Geçici Hükümetin bir an önce yıkılmasını istediler. Askerî Örgütten V. İ. Nevski, iktidarın Sovyetlere devredilmesi için mücadele yürütmek amacıyla birliklerin harekete geçirilmesini yüksek sesle dile getirdi. Tecrübeli bir Bolşevik ve Petersburg Komitesi üyesi olan Ludmilla Stal, "Lenin'in kendisinden bile daha solda olmamaları" uyarısıyla delegeleri saran bu aceleciliği durdurmaya çalıştı. En nihayetinde delegeler, işçi ve askerleri "Merkez Komitesinin kararıyla kitlesel dayanışma göstermeye" çağırma kararını, başka bir deyişle Milyukov'un notunu kınayan ve tüm iktidarın Sovyetlere devrini isteyen tedbirli ilk kararı aldı.[37]

Ancak aynı akşam geç saatlerde yapılan Bolşevik Petersburg Komitesi Yürütme Kurulu toplantısında Geçici Hükümetin devrilmesi tekrar gündeme geldi ve açıkça artan bir ilgi çekti.[38] Bu hareketin Sovyet kayıtlarında belirtilen tek lideri, Petersburg Komitesinin Putilov fabrikasından açık sözlü bir üyesi ve Yedinci Tüm-Rusya Bolşevik Parti Konferansında Bolşevik Merkez Komitesi üyeliğine aday olan S. Y. Bogdatiev'dir. Bogdatiev'in Petersburg Komitesi imzasıyla Geçici Hükümeti derhal devirme çağrısının yer aldığı bir bildiri hazırladığı düşünülmektedir. Bu bildiri, 21 Nisan'da dağıtılmıştı ve göstericilerin ellerinde "Geçici Hükümet Yıkılsın" sloganının yazılı olduğu pankartların aniden ortaya çıkmasının en önemli sebebiydi. Sovyet kayıtlarında Bogdatiev ve destekçileri, kabine bakanlarının tutuklanması için propaganda yapmakla da suçlanmaktadır.[39] Lenin, 24 Nisan'daki Yedinci Tüm-Rusya Bolşevik Parti Konferansında bu izinsiz gösterilere karşı olduğunu dile getirdi. Bu olay hakkındaki görüşleri, Lenin'in Geçici Hükümetin devrilmesi için kitlelerin harekete geçirilmesini, Rusya'ya dönmesini izleyen ilk günlerde düşündüklerinden çok daha karmaşık bulduğunu göstermektedir:

> Biz bu sıkıntılı dönemde kitlelerin bizim tarafımıza geçip geçmeyeceğini bilmiyorduk, eğer birden geçselerdi sorun daha farklı olacaktı. Biz barışçıl bir gösteri istedik ancak Petersburg Komitesindeki bazı yoldaşlar farklı bir slogan başlattılar. Sloganı yürürlükten kaldırdık fakat zamanında durduramadık ve kitleler Petersburg Komitesinin sloganını kullandılar. "Geçici Hükümet Yıkılsın" sloganının maceracı bir slogan olduğunun, hükümeti deviremeyeceğimizin farkındayız. ... Biz sadece barışçıl yollarla düşman kuvvetlerinin gücünü ölçmek istedik, savaş istemedik. Ancak Petersburg Komitesi "biraz solda" bir

> tavır aldı. ... Hareket anında "biraz sola" kaymak ahmakçaydı. Bunu ağır bir suç olarak görüyoruz. ... Eğer bu adımın atılmasına bilerek ve isteyerek izin verilmiş olsaydı Merkez Komitesinde bir an bile durmazdık. Böyle bir olay, örgütsel düzenimizdeki eksiklerden kaynaklanmıştır. ... Hatalar var mıydı? Evet, vardı. Sadece hiçbir şey yapmayanlar hata yapmazlar. Ancak iyi örgütlenmek, bu zor bir görevdir.[40]

24 Nisan ve 29 Nisan 1917 tarihleri arasında Petrograd'da toplanan RSDİP (Bolşevik) Yedinci (Nisan) Tüm-Rusya Konferansında Lenin'in Geçici Hükümet konusundaki duruşu, Nisan krizi zamanında bazı sol Bolşeviklerin yetkisiz eylemlerinin Kamenev'in Geçici Hükümetin alenen suçlanmasının hükümetin hemen devrilmesi çağrısı anlamına geleceği şeklindeki tahminini haklı çıkarmış olsa bile, çoğunluğun desteğini kazandı. Küçük bir sağ kanat hâlâ hükümet üzerinde "ihtiyatlı kontrolü" savunuyordu ancak Stalin artık bu grubun içerisinde değildi. Savaş konusunda delegelerin büyük çoğunluğu da Lenin'in tarafında durdu. Konferans, Geçici Hükümet kurulsa bile Rusya'nın savaş çabalarının emperyalist karakterini koruduğu ve proletarya partisinin iyi niyetle bu hükümeti destekleyemeyeceği kararını aldı. Ayrıca, konferansın bildirisinde "devrimci savunmacılık" politikası kınanarak savaşın en azından birkaç muharip ülkede iktidarın proletaryaya devrinin ardından demokratik bir barışla sona erebileceği ve Rusya'da böyle bir iktidar devrinin gerçekleşmesi halinde diğer ülkelerde de benzer ayaklanmaların, isyanların yolunun açılacağı belirtildi. Son olarak bildiride, cephede kurulacak olan kitlesel dostlukların diğer ülkelerdeki devrimleri canlandıracağı savunuldu.[41]

Ancak Lenin, Nisan Konferansı öncesinde her konuda kendi istediğini yaptıramadı. İkinci Enternasyonal'den kesin olarak ayrılma teklifi hiç destek görmedi. Konferansın "güncel durum" hakkında onayladığı karar, Kamenev grubu lehine önemli birçok teorik taviz içerse de sadece 24 oy farkla kabul edilmişti. Ve daha da önemlisi partinin sağ kanadı, Kamenev, Nogin, V. P. Milyutin ve G. F. Fedorov'dan oluşan dört üyesini Nisan Konferansında oluşturulan yeni Merkez Komitesine sokarak Ekim öncesi dönem boyunca göreceli bir muhafazakârlığı garantilemeyi başarmıştı (diğer üyeler Lenin, Zinovyev, Sverdlov, Stalin ve İ. T. Smilga idi). Ancak bir bütün olarak baktığımızda Nisan Konferansında alınan kararlar sosyalist devrim hazırlığına bir çağrıydı ve Lenin açısından büyük bir kişisel zafer anlamına geliyordu. Şimdilik artan bir kitlesel destek kampanyasına ve Sovyetler içinde Bolşeviklerin güç kazanmasına önem

veriliyordu. Ancak iktidarın ele geçirilmesinde kullanılacak teknik savaş gücünün organizasyonu da tamamen göz ardı edilmiş değildi ve burada, Petrograd garnizonunda güç kazanmak çok büyük bir önem taşıyordu.

Bolşevik Askerî Örgütü ve Petrograd Garnizonunun Kontrolü İçin Mücadele

Çarlık rejiminde Petrograd garnizonu son derece kuvvetli bir askerî güçtü ve kaçınılmaz olarak Rus devletinin siyasi tarihinde çok önemli, bazen de belirleyici bir faktördü. 1905 Devrimi sırasında Çar'ın yanında durmuştu ve bu sayede monarşinin korunmasını sağlamıştı. 1917 Şubat'ında garnizon birlikleri birer birer isyancıların tarafına geçmeye başladığında II. Nikola'nın kaderi belli olmuştu. Benzer şekilde, garnizondaki gelişmeler, Bolşeviklerin Temmuz ayındaki yenilgilerinde ve takip eden Ekim ayındaki zaferinde büyük rol oynuyordu. Rus Devrimini anlamak için, stratejik önemi nedeniyle, Petrograd garnizonunun, otokrasinin siperi konumundan halk ayaklanmasının müttefiki konumuna geçiş sürecinin yanı sıra sayısal gücü ve sosyolojik bileşimi de mutlaka detaylarıyla bilinmelidir. Ancak maalesef, Sovyet tarafında devrimci dönemde genellikle işçilere önem verilmesi, Batı'da ise güvenilir basılı kaynak bulunamaması nedeniyle Petrograd garnizonunun 1917'deki yapısı ve rolü hakkında çok az çalışma yapılmıştır.

Şubat arifesinde, savaşın ilk zamanlarında büyük kayıplar vermiş olan güvenilir garnizon birliklerinin neredeyse tamamının, halkın çoğunluğuyla birlikte yoğun sosyal, ekonomik ve siyasi hoşnutsuzluk içinde olan ve cepheye gitme fikrinden pek hoşlanmayan disiplinsiz yedek askerlerle değiştirildiğini unutmayalım. Garnizonun gücünün temeli, Petrograd ve çevresinde konuşlanmış, öncelikli görevi cepheye gönderilecek olan askerlerin eğitimi olan 16 muhafız piyade ve 6 yedek piyade alayıydı. Genel olarak alay olarak bahsedilse de bu birlikler cephedeki alayların yedek müfrezeleriydi. Muhafız piyade alaylarının her biri 4.500 ile 7.500 kişiden oluşuyordu ve Petrograd'da bulunan garnizon, Preobrajenski, Semenovski, İsmailovski, Egerski, Moskovski, Pavlovski, Finliandski, Litovski, Kekslovski, Petrogradski, Volinovski ve Grenadier Alaylarını içeriyordu. Ayrıca bu muhafız piyade birlikleri, ikisi Petrograd'da, ikisi de Çar'ın saraylarından birinin bulunduğu, Petrograd'dan yirmi yedi kilometre uzaklıktaki Çarskoye Selo köyünde olmak üzere dört yedek silahlı müf-

reze barındırıyordu. Altı yedek piyade alayının her biri 10.000 ile 19.000 askerden oluşuyordu ve Petrograd'daki Birinci ve 180. Yedek Piyade Alayları, Peterhof'taki Üçüncü Yedek Piyade Alayı, Krasnoye Selo'daki 176. Yedek Piyade Alayı, Oranienbaum'daki Birinci Yedek Makineli Tüfek Alayı (Şubat Devrimi'nden Temmuz günleri sonrasına kadar Birinci Makineli Tüfek Alayının çoğunluğu Petrograd'ın Viborg Bölgesine yerleştirilmişti) ve Strelna'daki İkinci Yedek Makineli Tüfek Alayını içeriyordu. Tüm bu alaylar başkentin 32 kilometre kadar çevresine konuşlanmıştı. Garnizonun geri kalanı, şehre ve taşraya dağılmış halde olan Birinci ve Dördüncü Don Kazakları Alayı, birkaç yedek birlik ve çeşitli askerî okullardan oluşuyordu. Şubat Devrimi sırasında Petrograd ve çevresinde konuşlanmış asker sayısı hakkında yayınlanmış olan tahminler oldukça büyük farklılıklar göstermektedir, ancak son zamanlarda Sovyet tarihçisi V. M. Koçakov'un tahmini daha yüksek olsa da, en yakın tahmin 215.000 ile 300.000 civarındadır.[42]

Siyasi öneminden dolayı, Şubat Devrimi'ni izleyen dönemde Geçici Hükümet, Petrograd Sovyeti ve başlıca Rus siyasi partileri arasında kaçınılmaz olarak garnizonu etkileme yarışı başlamıştı. Mart ayının ilk haftalarında Geçici Hükümet, Petrograd Askerî Bölge Komutanlığının garnizon kuvvetleri üzerindeki kontrolünü tekrar sağlamaya çalıştı ancak çabaları Sovyetin daha geniş olan güçleri tarafından boşa çıkarıldı. Sovyet, 28 Şubat'ta ordu birimlerini Sovyet çalışmalarına katılmak üzere temsilci seçmeye çağırdığında ve 3 Mart'ta Geçici Hükümeti devrimde rol alan askerlerin silahlarına el konulamayacağı ve Petrograd'dan uzaklaştırılamayacakları şeklinde karar çıkarmaya zorladığında, garnizonun sadakatini kazanma yolunda büyük adımlar atmış oldu. Yaklaşık aynı zamanda silahlı kuvvetlerin davranışları ile ilgili Sovyetin Bir Numaralı Emri'ni yayınlaması daha büyük bir önem taşıyordu. Diğer bazı hususlara ek olarak emir, tüm askerî birimlerde geniş ancak belirsiz idare yetkisiyle asker ve denizci komitelerinin acilen seçilmesi ve bu komitelerin tüm silahların kontrolünden sorumlu olmaları yetkisini veriyordu. Emirde Geçici Hükümetten gelen emirlerin Sovyetin emirleriyle çatışmaması halinde yerine getirileceği ve görev başında olmadıklarında askerlerin tüm sivil haklardan faydalanabilecekleri belirtiliyordu. Bu kanuni hükümlerin sonucu, garnizon birliklerinin Petrograd Sovyetine karşı sorumlu hale getirilmesi ve silahlı kuvvetler içerisindeki geleneksel davranış kalıplarının yıkılmasıydı. Dahası, Petrograd Sovyetinin savaş karşısındaki

duruşunun, barışı arzulayan askerlerin tutumlarına Geçiçi Hükümetin vatansever açıklamalarından daha yakın olması, devrimci dönemin ilk haftalarında Sovyete garnizon içerisinde olan rağbeti arttırdı. Herhalde Geçici Hükümetin garnizondaki acizliğinin çarpıcı kanıtı, Nisan krizi gibi erken bir dönemde, birliklerin Petrograd Askerî Bölgesi Komutanı General Kornilov yerine Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesine bağlı olmalarıydı. Daha sonrasında artık Geçici Hükümet garnizonu ilgilendiren konularda Sovyetle uyum içinde hareket etmek zorunda kaldı.

Ayıca Kadetler, Sosyalist Devrimciler, Menşevikler ve Bolşevikler, her biri kendi amaçlarına uygun özel askerî örgütler kurarak 1917 baharı boyunca Petrograd garnizonu içerisindeki etkinliklerini arttırmaya çalıştılar.[43] Ancak Bolşevikler bu konuya diğer tüm partilerden daha fazla önem verdiler ve çok daha büyük çaba harcadılar. Rusya'daki başlıca partiler arasında sadece Bolşevikler, garnizonun artan memnuniyetsizliğinin sözcüsü olarak Sovyete meydan okuyabildi. Ayrıca, sadece Bolşevikler alaylarda ve hatta bölüklerde parti birimleri oluşturarak ana garnizon birliklerinin tam kontrolünü ele geçirme görevini üstlendi. Bolşevik Askerî Örgütü lideri V. İ. Nevski'ye göre partinin garnizona verdiği önemin iki nedeni vardı. Her şeyden önemlisi garnizon alayları, burjuvazinin devrilmesi için ihtiyaç duyulacak olan silahlı kuvvetlerin çok önemli bir parçası olarak görülüyordu. İkincisi, garnizondaki asker-köylüler arasında Bolşevik düşüncenin yayılması, partinin taşrada güç kazanması için çok iyi bir araçtı.[44] Silahlı kuvvetlerin (özellikle de Petrograd garnizonunun) kontrolünü ele geçirme mücadelesinin Bolşevikler için önemi, partinin Temmuz ayındaki İkinci Petrograd Şehir Konferansında Nevski tarafından özetlenmişti: "İşçi sınıfı ne kadar iyi silahlanmış olursa olsun büyük bir askerî destek olmaksızın devrimin zafere ulaşması imkânsızdır."[45] Devrim sonrasındaki bir çalışmasında Nevski konuyu daha kısa ve öz olarak önümüze getirmiştir: "Petrograd garnizonunu kazanmak, devrimde ilk sırada olmak anlamına geliyordu."[46]

Bolşeviklerin garnizon içerisinde etkili olabilmek için yürüttükleri çalışma, neredeyse yasal Bolşevik örgütleri kurulduğu gibi başlamıştı. Petersburg Komitesinin ilk resmî toplantısında, kimliği bilinmeyen bir parti üyesi, askerleri "etkilemek" ve "örgütlemek" konusunda acil ihtiyaçtan bahsetmiş ve 10 Mart'ta, Petrograd garnizonu içerisinde çalışmayı yönetmek amacıyla kalıcı bir Bolşevik Askerî Örgütünün kurulması için özel bir Askerî Komisyonun görevlendirildiği belirtilmişti. Askerî

Komisyonun asıl üyeleri S. N. Sulimov, S. Y. Bogdatiev, V. İ. Nevski ve N. İ. Podvoyski'den oluşuyordu.[47] Komisyonun asıl üyelerinden son üçü kesinlikle partinin aşırı sol kanadının temsilcileri olarak tanımlanabilirdi. 22 Mart'ta Askerî Komisyon, garnizon alaylarının temsilcilerini, Askerî Örgüt Kurucu Meclis toplantısına çağırmaya karar verdi ve 31 Mart'ta yapılan bu toplantıyla Bolşevik Askerî Örgütü resmen kurulmuş oldu.[48]

Bolşevik Askerî Örgütü çalışmasını başlangıcından beri N. İ. Podvoyski ve V. İ. Nevski yönetiyordu. Her ikisi de uzun zamandır Bolşevik olan bu üyelerden Podvoyski, partiye 1901 yılında, Nevski ise 1897 yılında katılmıştı. *Rus Devriminin Tarihi* adlı eserinde Troçki, Podvoyski'yi, "Eski tip Rus devrimcisinin izlerini taşıyan, Bolşevizm saflarında parlak ve özgün bir sima... bazen fanteziye kaçabilse de yaratıcı bir akılla zapt edilemez enerjisine rağmen büyük bir adam"[49] olarak tanımlamıştı. Kronştadlı Bolşevik F. F. Raskolnikov, Podvoyski'nin Şubat Devrimi sonrasında cesurca, "Devrimimiz tamamlanmamıştı, bu daha başlangıç" diyen ilk kişi olduğunu belirtir.[50] Nevski, Moskova Üniversitesi Doğa Bilimleri Fakültesi'nde bir öğrenciydi ve 1920'lerde Rus devrimci hareketi tarihçisi olarak sivrildi. Troçki'ye göre, "basitliği, sosyalliği ve özenli tavırlarıyla askerleri kendine çekiyordu."[51] Nevski'nin, 1917'de güncel durum üzerinde sert eleştiriler diye getirmesini sağlayan güçlü yazarlık becerisinin, garnizondaki prestijine büyük katkı sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca belirtilmelidir ki hem Nevski hem de Podvoyski, Askerî Örgüt liderleri olarak görevlerini hiçbir şekilde etkilemeyecek özgür ruhlarıyla (Sovyet kaynakları bundan "Merkez Komitesinden gelen talimatlara gönülsüzce uymak" olarak bahsetmektedir,[52] sivriliyorlardı.

Bolşevikler, Petrograd garnizonu içerisinde taban kazanma amaçlarına hemen ulaşamadılar. Mart ayında eğitimli ajitatör eksikliği yüzünden çalışmaları güçleşmişti (ve herhangi bir olayda birlikler muhtemelen Sovyeti dikkate alacaklardı) ve Nisan ayının başlarındaysa Lenin'in Almanya üzerinden Rusya'ya gelişi, garnizon içerisinde savaş karşıtı propaganda yapılmasını zorlaştırıyordu. Bu bakımdan Nisan krizi ve kısa süre sonrasında cephedeki aktif askerî operasyonları sürdürmek için hazırlıkların başlaması, Askerî Örgüt için bir dönüm noktası oldu. Devrimci Bolşevik program gittikçe büyüyen kitlesel bir destek kazanmaya başladı. Askerî Örgüt, Kşesinskaya Malikânesi'nin bodrumunda "Pravda Kulübü" adıyla "partisiz" askerler için bir kulüp kurdu ve bu

kulüp silahlı kuvvetler içerisindeki en aşırı unsurların odak noktası haline geldi. Askerî Örgüt tarafından düzenlenen garnizon mitinglerine sayısı binlere varan kalabalıklar katılıyordu. Askerî Örgütün askerler için çıkardığı ve büyük ihtimalle yaptığı en iyi iş olan *Soldatskaya Pravda*, kısa bir sürede yarısı Petrograd garnizonunda, kalan yarısı da cephede dağıtılan 50.000 baskıya ulaştı.[53]

Soldatskaya Pravda, Askerî Örgüt tarafından Nisan ortalarında Merkez Komitesinin yayını *Pravda*'nın "ortalama" eğitimsiz askerler için anlaşılamaz olduğu ve askerlerin ilgilerini çekmediği fikrinden yola çıkılarak kuruldu. Kendisini askerlerin yayın organı olarak tanıtan *Soldatskaya Pravda*, neredeyse tamamen askerleri ilgilendiren siyasi olaylara ve silahlı kuvvetler içinde günlük yaşamın zorluklarına odaklandı. *Pravda*'nın aksine basit ve doğrudan üslubuyla *Soldatskaya Pravda*, Geçici Hükümetin devrilmesi, tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesi, toprağın kamulaştırılması ve acil barış gibi Bolşevik programın önemli hususlarında sürekli bir propaganda yaptı. *Soldatskaya Pravda*'nın ilk sayısında askerler, cephede dostluklar kurmaları yönünde yüreklendirildi ve sonraki makalelerde dostluğu başlatmanın pratik yöntemleri detaylarıyla tartışıldı. 15 Nisan'dan 5 Temmuz'a kadar pazartesi hariç her gün, çoğu askerlerin kendileri tarafından yazılan *Soldatskaya Pravda* makaleleri, hükümetin Petrograd alayları içinde disiplini tekrar kurma (cephedeki askerlerden gelen mektuplar oradaki şartların oldukça kötü olduğunu göstermesine rağmen) ve garnizondaki askerleri cepheye gönderme çabalarına saldırdı.

Mayıs ortalarında bu propagandanın etkileri görülebilir hale geldi. Elbette, birçok birimdeki asker komitelerinin kontrolü, devrimin ilk günlerinden beri olduğu gibi Bolşevik olmayan ılımlıların elindeydi, hatta birkaç alayda Bolşevik etkisi hiç hissedilmiyordu. Ancak Petrograd'da Askerî Örgütün üye sayısı binin üzerine çıkmıştı bile.[54] Garnizonun en önemli birimlerinde parti hücreleri oluşturulmuştu ve bu hücreler merkezî Askerî Örgütte temsil ediliyordu. Partinin etkisi özellikle Birinci Makineli Tüfek Alayı, 180. Yedek Piyade Alayı, Petrogradski ve Moskovski Muhafız Alayları ve Altıncı İstihkâm Taburu[55] ve 16 Mayıs'ta Sovyetin Geçici Hükümetin yetkisini tanımadığını belirten bir karar çıkardığı radikal eğilimli Kronştad deniz üssü içerisinde güçlüydü. (24 Mayıs'ta Kronştad Sovyeti, Geçici Hükümet ve Petrograd Sovyetinin baskısıyla bu kararı resmen geri çekti ancak deniz üssünde

Geçici Hükümetin otoritesi hiçbir zaman tekrar sağlanamadı.) Bolşevik Askerî Örgütü liderleri, garnizon birliklerini disiplinli devrimci güç haline getirme çalışmalarının hiçbir şekilde Bolşevik programına artan desteğe ayak uyduramayacağını[56] ve cephedeki birliklerle bağ kurma çalışmalarının henüz başladığını çabucak fark ettiler. Bununla birlikte, heyecan kasırgasına dönüşmüş gelecek hakkındaki memnuniyetsizlik ve kaygılarıyla Askerî Örgütün militan yeni üyeleri artık sadece sözle yetinmiyor, fazlasını istiyorlardı.

III

Akim Kalan 10 Haziran Gösterisi

Askerî Örgütün Teklifi

Aslında Geçici Hükümetin erken bir askerî savaş (hücum) hazırlıklarına karşı kitlesel bir muhalefet göstergesi olan 10 Haziran gösterisinin ilk adımı Bolşevik Askerî Örgütünden gelmişti. Gösteri, Merkez Komitesine, Askerî Örgüt Prezidyumu tarafından (Prezidyum üyeleri Podvoyski, Nevski, K. Mehonoşin, S. Çerpanov ve P. V. Daşkeviç idi[1]) ilk olarak Mayıs ortalarında önerilmişti. O zaman Merkez Komitesi bu öneriyi dikkate almadı[2] ve belki de Nisan krizi döneminde Petersburg Komitesi ve Askerî Örgütün başına buyruk davranışlarını hatırlayarak Merkez Komitesine danışılmadan hiçbir politik adımın atılmaması emrini verdi.[3]

Mayıs ortaları ile Haziran başları arasında Askerî Örgüt temsilcilerinden, özellikle Kerenski'nin askerî disiplini tekrar sağlama çabaları ve gittikçe artan cepheye gönderilme tehdidine karşı silahlı gösterilerin düzenlenmesi istekleri daha ısrarlı hale geldi.[4] 23 Mayıs tarihli bir Petrograd Askerî Örgütü toplantısında Pavlovski, İsmailovski, Grenadier ve Birinci Yedek Piyade Alaylarının "merkezin olumlu bir karar almaması durumunda kendilerinin harekete geçmeye hazır oldukları"[5] belirtilmişti. Bu tehdit Temmuz öncesi dönemde garnizon Bolşevikleri tarafından Askerî Örgütün siyasi kararlarını etkilemek için etkin bir şekilde kullanılmıştı.

23 Mayıs'taki toplantıda birçok Bolşevik asker gösteri fikrini desteklerken hiç kimse bu fikre karşı olduğunu belirtmedi. Askerî Örgüt liderliği de ayaklanma fikrine sıcak bakmaya başlamıştı. Askerî Örgüt

için, Birinci Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri Kongresinin ilk gününe denk gelen, (Kongre 3 ile 24 Haziran 1917 tarihleri arasında Petrograd'da toplandı) Bolşevik programı ve özellikle savaş karşıtı tutuma destek gösterisi, cazip bir teklifti. Parti tabanı tarafından başlatılan bu hareket, Askerî Örgütün, huzursuzlukları giderek belirginleşen garnizon alayları içerisindeki etkisini de arttıracaktı. 23 Mayıs toplantısında Askerî Örgüt liderleri Daşkeviç ve Nevski gösteri teklifini desteklediler. Nevski sadece, "çoğunluğun katılmayacağı bir gösteri taktiksel bir hata olur, ancak başarılı bir gösterinin yapılabileceğinden eminsek o zaman yapmalıyız" uyarısında bulundu. Toplantı başkanının da yorumladığı gibi bu, gösteri düzenlenmelidir, anlamına geliyordu. Toplantının sonunda, kesin karar verilmeden ya da gösteri tarihi belirlenmeden Kronştad temsilcileriyle kapalı bir görüşme yapılması kararı alındı. Bu görüşme 1 Haziran'da yapıldı, ardından da kitlesel bir garnizon gösterisinin düzenlenmesine karar verildi.[6] Askerî Örgüt, Merkez Komitesine gösteriye katılması beklenen ve toplamda yaklaşık 60.000 askerden oluşan alayların listesini gönderdi.[7]

Petrograd garnizonundaki daha radikal birimlerin "devrimci tutumları", Kongrenin açılışından bir gün sonra, 4 Haziran'daki bir olayla sınandı. 4 Haziran'da Bolşeviklerce yönlendirilen yüzlerce Kronştad denizcisi görünüşte Petrograd'daki Mars Alanında Şubat Devrimi'nde ölen kahramanlara saygılarını sunmak amacıyla bir gösteri yaptı. Askerî Örgüt bu olayı açıkça kendi muhtemel gösterisinin bir provası olarak gördü ve bu nedenle Kronştad'ın gözüne girmek için son dakikada yüzlerce garnizon birliğinin katılımını sağladı. Diğerlerinin yanı sıra Pavlovski, Moskovski, Grenadier, Birinci Makineli Tüfek, 180. Piyade, Finliandski ve Altıncı İstihkâm Alayları gösteriye katıldı. *Pravda*, 7 Haziran tarihli sayısında yüksek katılımı, biraz da haklı olarak Bolşevik gücünün göstergesi olarak selamladı. Denizciler adına F. F. Raskolnikov, Merkez Komitesi adına N. V. Krilenko ve Askerî Örgüt adına A. Y. Semaşko, coşkulu devrimci kalabalığa seslendi. Var olan atmosfer, Semaşko'nun Kronştad Asker Örgütüne övgülerinde görülebilmektedir. Semaşko, Kronştad'ın radikalizmine bariz bir gönderme yaparak sözlerini sonlandırdı: "Kronştad örneğinin izinden giden ve bunu destek kazanmak için kullanan Bolşevik Askerî Örgütü devrimin kalesi olabilir."[8]

İki gün sonra, 6 Haziran'da, Podvoyski ve Nevski; Merkez Komitesi, Askerî Örgüt ve Petersburg Komitesi Yürütme Kurulunun ortak bir top-

lantısında gösteri konusunu gündeme getirdi.[9] Kısa bir raporla Podvoyski, Askerî Örgütün 1 Haziran'da yaptığı geniş toplantının sonuçlarını açıkladı ve Merkez Komitesinin bir an önce karar vermesini (başka bir deyişle gösteriye izin vermesini) istedi. Hareketi, "Partinin Petrograd'da etkisini arttıracağı" ve "Kongredeki ihlali etkileyecek koçbaşı görevi göreceği" gerekçesiyle savundu. Podvoyski'nin teklifinin ardından yaşanan hararetli tartışma, o dönemde Merkez Komitesi üyeleri arasındaki stratejik ve taktiksel fikir ayrılıklarını ortaya koymaktadır. Bu çekişmede, biri, Lenin önderliğindeki gösteri yanlısı grup, diğeri ise Kamenev önderliğindeki gösteriye tamamen karşı olan grup olmak üzere birbirine tamamen zıt görüşe sahip en az iki grup ortaya çıktı.

Lenin'in görüşlerinin yayınlanmış kaydı her ne kadar eksik ve parçalı olsa da yürüyüş için duyduğu heyecan bu kayıttan anlaşılabilmektedir. "Bu, askerlerin ve proletaryanın isteğidir" diye duyurdu Lenin. Ve devam etti: "Onların sloganı, bizim sloganımızdır. Kahrolsun kapitalist bakanlar... Kadetlerle değil, proletaryayla anlaşmaya gidilsin. Tüm iktidar Sovyete devredilsin ve Sovyet hemen barış koşullarını açıklasın." Lenin, güçlerinin araştırılması ve teknik kararların alınması için iki gün sonrasına bir toplantı ayarlanmasını teklif etti. Geçici Hükümetin savaş hazırlıklarını ne kadar ciddiye aldığını vurguladı, hükümete ve savaşa karşı düzenlenen etkili bir gösterinin bu hazırlığı baltalayacağını ekledi. (Bu noktada Lenin, tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesi ve Rusya'nın İttifak Devletleri'nden tektaraflı ayrılmasının, "emperyalist" savaşı dünya çapında bir "sömürenlere karşı sınıf savaşı"na dönüştürmede büyük bir öneme sahip olduğuna inanıyordu. Ona göre, başarılı bir hücum, sadece "kapitalist güdümlü" Geçici Hükümetin işine yarayacak ve devrim fırsatını sert bir biçimde geciktirecekti.[10])

Sverdlov, Fedorov ve Stalin, gösteri teklifini desteklediler. Sverdlov, "kitlelerin ruh halinin örgütlü dışavurumunun sağlanması gerektiği" yorumunda bulundu. Partideki ılımlılardan biri olan Fedorov, gösterinin silahsız olması gerektiği konusunda uyardı ancak Nevski, silahların olmaması halinde "gösterişsiz" ve "amatörce" olacağını belirtti. Askerî Örgütten Çerpanov, "Askerler silahsız gösteri yapmayacaktır. Sorun çözülmüştür," yorumuyla bu tartışmayı sonlandırdı.

Diğer taraftan Nogin, Zinovyev ve Kamenev, tedbirsiz ve zamansız gördükleri bu teklife karşı durdular. Anlaşmazlığın büyüdüğünün farkında olarak, taşrada partinin gücünün böyle bir eylem için (Nogin'in sözle-

riyle devrime eşdeğer bir eylem) yeterli olmadığını savundular. Zinovyev değişimin (muhtemelen Bolşevikler lehine) başladığını ve "partinin kendisini tehlikeye attığını" belirtti. Merkez Komitesinin sağ kanadı, işçiler arasında kuvvetli bir savaş isteği olmadıkça askerlerin yapacağı hiçbir gösterinin partiye katkı sağlamayacağını savundu. İlginçtir ki, Lenin'e neredeyse hiç karşı çıkmayan eşi N. K. Krupskaya bile, gösteri teklifi ile ilgili kaygılarını belirtti: "Barış içinde geçmeyecektir ve belki de hiç yapmamalıyız."

Bu toplantının sonunda 9 Haziran'da alay, sendika ve fabrika temsilcileriyle birlikte Merkez Komitesi, Petersburg Komitesi ve Askerî Örgütün kitlesel bir asker-işçi gösterisi düzenlenmesi konusunda son kararı vermek üzere toplanmasına karar verildi.

6 Haziran'da, Merkez Komitesinin toplantısının hemen ardından tüm Petersburg Komitesi de gösteri konusunu tartıştı.[12] Hem Askerî Örgüt liderlerinden biri hem de Petersburg Komitesinde Petersburg Bölgesinin temsilcilerinden biri olan V. İ. Nevski, önceki toplantıda ortaya çıkan anlaşmazlıkları değerlendirdi ve gösteri konusunu detaylarıyla anlattı. Garnizon içerisinde dışavurulması gereken şiddetli bir memnuniyetsizliğin olduğunu ve kısaca belirtmek gerekirse parti istese de istemese de bir gösterinin olacağını savundu. Cevaplanamayan sorular, Bolşeviklerin bu gösteriye öncülük edip etmeyeceği ve işçilerin, askerlerin gösterisine katılıp katılmayacağıydı. Yorumlara cevaben Nevski, gösterinin parti için büyük bir başarısızlıkla sonuçlanabileceğini söyledi, ancak ona göre başarısızlığın, görevinden kaçan liderlikten daha iyi olduğunu da vurguladı. Sovyet Yürütme Komitesinin silahlı gösterilere karşı olduğunu biliyordu ancak gösteri gizli tutulursa Komitenin müdahalesinden kaçınılabileceğini belirtti.

Nevski'nin teklifi üzerine Petersburg Komitesi içerisinde yaşanan tartışma (yayınlanmış tutanak oldukça detaylıdır) Merkez Komitesindeki kadar ilginç ve açıklayıcıydı. Petersburg Komitesinin büyük çoğunluğu bir gösteri örgütlemeye ve sonunda "karşı-devrimci" Geçici Hükümete karşı hücuma geçmeye can atıyordu. Bazı üyeler kitlesel işçi desteği alınamayacağından endişeleniyor, birkaçı da işçilerin katılacağı bir gösteriyi örgütleme ihtimalini yok sayarak sadece garnizon birliklerinin katılacağı bir gösteri düzenlemek istiyordu. Ancak Petersburg Komitesi içinde Kamenev, Zinovyev ve Nogin gibi Geçici Hükümete karşı düzenlenecek olan silahlı bir gösteriye kati surette karşı çıkan kimse yoktu.

V. Volodarski, A. Dylle, V. A. İvanov, P. A. Zalutski ve M. İ. Latsis, "barışçıl gösteri" destekçileri arasındaydı. Amerika'dan yeni dönmüş olan Volodarski, "Eğer askerlerin somut taleplerini yerine getirmezsek bize düşman olacaklardır" diyerek birçoğunun kaygısını ortaya koymuş oldu. Diğerleri gibi o da işçilerin yapılacak olan herhangi bir gösteriye katılımının önemini vurguladı. Gösteri için geniş bir destek alacakları yönünde iyimser görüşleri olan Volodarski, kitleler arasında Bolşevikler lehine bir değişim gerçekleşmekte olduğunu söyledi ve "her an işçileri harekete geçirecek bir şey olabilir" dedi. Vasilyevski Adası temsilcilerinden İvanov, hem askerler hem de işçiler arasında baskın olan havanın şüphesiz ki barışçıl bir gösteri isteği olduğunu ve Bolşevik karşıtlarından korunmak için bu gösterinin yapılması gerektiğini vurgulayan benzer bir konuşma yaptı. Zalutski, savaşın Bolşevizm karşıtı eğilim için önemini vurgulayarak yapılacak bir gösterinin kitleler arasında Bolşeviklerin gücünü arttıracağını belirtti. Birinci Makineli Tüfek Alayı ile sıkı bağları olan ve Viborg Bölgesi parti örgütü liderliğinin en önemli figürlerinden biri olan M. İ. Latsis,[13] Bolşevik öncülüğü olsun ya da olmasın askerî bir gösterinin yapılacağı konusunda Nevski ile aynı fikri paylaşıyordu. İşçilere gelince Lastis, Viborg Bölge Duması seçimlerinin[14] işçilerin her an sokağa çıkmaya hazır olduğunu gösterdiğini belirtti. Yani Latsis'e göre gösterinin etkili olma ihtimali yüksekti.

Volodarski gibi Petersburg Komitesinin birçok üyesi, asker ve işçilerin gerçekleştireceği ortak bir gösteri taraftarıyken A. İ. Plotnikov ve M. Kalinin sadece askerlerin yapacağı bir gösteri örgütlenmesi gerektiğini düşünüyordu. Kalinin, "Askerlerin hoşnutsuz olmak için bir sebepleri var. İşçilerin yok. İşçilerde devrimci bir ruh var ama bu ruh olgunlaşmadan önce bilinç kazanmaları için uzun bir zaman gerekiyor" dedi. Kalinin konuşmasını sadece askerlerin katılacağı bir gösteri düzenleyerek partinin neye güvenebileceğini tespit edebileceğini söyleyerek bitirdi.

Sadece bir konuşmacının, Nevski Bölgesinden V. B. Vinokurov'un tamamen gösteri karşıtı konuştuğu kayıtlara geçmiştir. Vinokurov, bölgesinde Bolşeviklerin hâlâ güçsüz olduğunu, askerlerin parti üyelerinin sözünü dinlemeyeceğini, ancak Askerî Örgütten gelecek gösteri çağrısına cevap vereceklerini iddia etti. Vinokurov, gerçekçi olarak, "etkimiz bu kadarken bir gösteri örgütleyebilir miyiz? Böyle bir gösteri neye dönüşebilir?" sorularını yöneltti.

Bu tartışma sırasına Merkez Komitesinden J. V. Stalin'in Petersburg Komitesi toplantısına gelmesi dikkate değerdir. Stalin bu toplantılara çok seyrek katılırdı; bu katılımının nedeni büyük ihtimalle gösteri teklifine desteğini göstermek içindi. Yorumlarında Stalin, Mart ayında başkente dönüşünden beri ne kadar sola kaydığını gösterdi. Geçici Koalisyon Hükümetine kısa süre içerisinde meydan okunmazsa, atılan karşı-devrimci adımların, Bolşevik Partiyi ölüme mahkûm edeceğini söyledi. İşçilerin askerlerle aynı tedirgin ruh halini paylaşmadığını kabul ederek, "Partinin kitleleri sadece hareket kaynama noktasına geldiğinde çağırmaması gerekir. Etki sahibi bir örgüt olduğumuza göre, kitlelerin ruhunu uyandırma görevi de bize düşer" iddiasında bulundu. Konuşmasını, Geçici Hükümetin savaş hazırlığında olduğu bu zamanda "Bu hücumu geri püskürtmeliyiz. Görevimiz, gücümüzü ortaya çıkaracak bu gösteriyi örgütlemektir. Silahlı askerleri gören burjuvazi, kaçacak delik arayacaktır," diyerek coşkuyla sona erdirdi.

Gösteriye olan ilgisini bir parça gerçekçilik ve öngörü ile birleştirmiş olan Petersburg Komitesi Yürütme Kurulu üyelerinden M. P. Tomski'nin yorumları çok daha tedbirliydi. Önemli olan sorunun, gösterinin silahlı veya barışçıl olup olmayacağı ya da etkili olup olmayacağı değil, neye dönüşeceği olduğunu söyledi:

> Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesinin gösteriyi engellemek için tüm çabasını ortaya koyması ve hepsinden önce askerler üzerinde nüfuzunu kullanması muhtemeldir. Bu bakanlar için alkışla bitmeyecektir. Sınıf karşıtlığı o kadar yüksek ki... gösterinin barışçıl geçmesi beklenemez. Yüzlerce, hatta binlerce insanın gösteriden fazlası için geldiğini bir düşünün. Bir gösteriden çok daha fazlası olacaktır. Bu adımı atarken özellikle dikkatli olmalıyız. Geniş kitlelerin ruh hallerine göre hareket etmek, bir noktaya kadar bilinmeyenle hareket etmek demektir.

Çekinceleri nedeniyle Tomski, Petersburg Komitesinin kararını partinin diğer üyeleriyle yapılacak toplantı sonrasına (yani diğer bir deyişle 9 Haziran'da yapılması planlanan geniş toplantı sonrasına) kadar açıklamamasını önerdi. Görünüşe göre Petersburg Komitesinin diğer üyeleri de aynı fikirdeydiler çünkü toplantı, gösteriye ilişkin herhangi bir karar alınmadan dağıldı.

Petrograd Anarşist-Komünistler Federasyonu

Gösteri konusunun daha detaylıca tartışılacağı, Bolşeviklerin 9 Haziran tarihli toplantısının çağrısı öncesinde, Volodarski'nin önceden "kitleleri harekete sürükleyeceğini" tahmin ettiği ateşleyici bir olay meydana geldi. Anarşist-Komünistler Durnovo Villası'ndaki genel merkezlerinden tahliye edilmeye çalışılmıştı. Bu olay görünürde küçük bir olaydı ancak patlamaya hazır Viborg bölgesinde büyük bir huzursuzluğa yol açtı. Bu olay, krize dönmeden önce Anarşist-Komünistler hakkında genel birkaç noktaya göz atmak gerekir.

Petrograd Anarşist-Komünistler Federasyonu, 1917 yazında Petrograd'da çalışma yapan iki büyük anarşist örgütün daha radikal ve daha etkili olanıydı. İkinci grup Anarko-Sendikalistlerdi.[15] Aslında Anarşist-Komünist örgüt ve liderleri hakkında pek fazla bilgi bulunmuyor. 1917 yazındaki liderlerinden hakkında en fazla bilgiye sahip olduğumuz kişiler, (fabrikalar, garnizonlar ve Kronştad içerisinde) Petrograd ve Kronştad Sovyetlerinin sözcüsü İ. Bleikhman, 19 Haziran 1917'deki ölümünden önce Kronştad ve Birinci Makineli Tüfek Alayında iyi bilinen Asnin,[16] Petrograd Sovyetinin de üyesi olan A. Fedorov, her ikisi de Birinci Makineli Tüfek Alayı içerisinde Temmuz ayaklanmasında anahtar rol oynayan kışkırtıcılardan olan P. Pavlov ve P. Golubuşkin'dir.

Anarşist-Komünistlerin programı oldukça genel ve basitti.[17] 1917 yazının başlarında dağıtılan bir kitapçığa göre örgüt, diğer şeylerin yanı sıra tüm otokratik ve parlamenter hükümetlerin, kapitalist sistemin, savaşın, ordunun, polis örgütünün ve tüm sınırların bir an önce yıkılmasını ya da kaldırılmasını talep ediyordu. Aynı kitapçıkta, bireylerin kesin özgürlüğe sahip olduğu, köylülerin kendi topraklarının sahibi olduğu ve fabrikaların işçilere ait olduğu, herhangi bir hükümet ya da yasa olmaksızın "tamamen özgür" bir komünal toplumun kurulması gerektiği savunuluyordu.[18]

Anarşist-Komünistlerin ve Bolşeviklerin geleceğin ideal toplumu hakkındaki düşüncelerinde birçok paralellik vardır. Üstelik savaşın devamı, sanayide işçilerin kontrolü, ordu içinde disiplinin yeniden yapılandırılması ve Geçici Hükümete muhalefet gibi acil konularda da duruşları aynıydı. Bolşevikler ve Anarşistlerin birbirlerine karşılıklı destek verdikleri zamanlar az değildir. Bu konuda, 1917 yılında Petersburg Komitesi ve Helsinki parti örgütü üyesi V. N. Zaleski Anarşist-Komünist hareketin Kronştad'da oldukça etkili olduğunu belirtti ancak şunları ekledi:

> Pratikte Anarşist-Komünist hareket, Bolşeviklerle kol kola hareket ediyordu... Geçici Hükümetin kapitalist sistemi güçlendirmek, toprak sahiplerinin ayrıcalıklarını korumak ve emperyalist savaşı zaferle tamamlamak için yaptıklarına karşı mücadele, Bolşeviklerin Anarşist-Komünistlerle birlikte hareket etmesini sağlıyordu. Hem Bolşevikler hem de Anarşist-Komünistler Ekimi, yani sosyalist devrimi gerçekleştirmek için savaştılar.[19]

Tabana, özellikle de garnizon ve Kronştad deniz üssüne baktığımızda, Bolşevikler ve Anarşistler arasında çok az bir fark olduğunu görüyoruz.[20] Ancak, ideolojik farklılıkların yanı sıra, uygulama alanında da iki grubu ayıran önemli farklılıkların olduğunu unutmamalıyız. Anarşist-Komünistlerin ana amacı, hükümetin ve toplumun bir an önce yıkılmasıydı ve bu nedenle örgütlenmeye ve planlamaya önem vermiyorlardı. Diğer taraftan Bolşevikler proletaryanın diktatörlüğünü kurmak için iktidarı ele geçirmeye çalışıyorlardı. Anarşistlerin aksine Bolşevik önderliğin (belki birkaç istisnayla) gelecek ile ilgili, partinin kendini koruması ve sadece iktidarı ele geçirme değil elde tutma kapasitesi gibi konularda ciddi kaygıları vardı. Taktiksel olarak bu kaygılar, Anarşist-Komünistlerin kayıtsızlıklarıyla uyuşamıyor ya da uyuşmuyordu.

Modern Sovyet tarihçileri 1917'de Anarşistlerin rolünü tamamen göz ardı eder ve belki de Anarşistlerin dönemsel bir fenomen olduklarını ve bir geleceklerinin olmadığını (Bolşeviklerin iktidarı ele geçirdikten sonra yaptıkları sayesinde) söylerken haklılar. Ancak Sovyet tarihçileri gibi, Anarşistlerin Geçici Hükümet döneminde tamamen önemsiz olduklarını söylemek haksızlık olur. Anarşist-Komünistler de Bolşevikler de halkın aynı eğitimsiz, sıkkın ve huzursuz kesimlerinin desteğini kazanmak için yarıştılar. Gerçek şu ki, Petrograd'da 1917 yazının aşırı değişken ve dengesiz havasında, birkaç önemli fabrika ve alaydan aldıkları destekle Anarşist-Komünistler olayların akışını etkilemede inkâr edilemez bir kapasiteye sahiptiler. Aslında bazı fabrika ve askerî birimlerde Anarşistlerin etkisi Bolşeviklerin hareketlerini bile etkileyecek kadar büyüktü. Böylelikle, örneğin, Sovyet tarihçi P. M. Stulov Haziran günleri öncesi Birinci Makineli Tüfek Alayı içerisindeki Askerî Örgüt üyelerinin yetkisiz eylemlerini anlatırken şu önemli noktaya değiniyor: "[Bolşevik] propagandacıların solculuğu, birim içerisindeki büyük Anarşist etkiyi göz önüne aldığımızda daha anlaşılır hale geliyor... Bleikhman, Asin [metinde bu şekilde geçmektedir] ve diğer birçok Anarşist, Bolşevikler gibi birimin sürekli ziyaretçilerindendi. Genel olarak devlete karşı olan sorumsuzca

konuşmaları, sermayeye, bankalara vs. bir an önce el konulmasını savunmaları nedeniyle Bolşeviklerle sürekli bir siyasi mücadele içindeydiler. Sınıfsal öfkeleriyle kitleler bu sloganlara tutundular ve daha ılımlı olabilecek her şeye kulaklarını tıkadılar. Kitlelerin gerisinde kalmak istemeyen [Bolşevik] liderler her zaman doğru taktiksel adımları atmadılar."

Durnovo Villası'ndaki İlk Kriz[22]

Petrograd Anarşist-Komünistler Federasyonunun genel merkezi Viborg Bölgesindeki Durnovo Villası'ydı. II. Nikola zamanında, yüksek mevkili devlet memuru General P. P. Durnovo'nun yazlık evi, monarşinin devrilmesiyle birlikte devrimci birliklerin eline geçmişti. Şubat Devrimi'nin hemen sonrasında Anarşistler bu villada günlük toplantılar yapmaya, dersler vermeye başladılar, kışkırtıcı broşürler ve gazeteler hazırladılar.[23] 1917 yazında villanın bahçesi çevrede yaşayanlarca park ve oyun alanı olarak kullanılırken Anarşistler villayı, bölge fırıncılar sendikası, Sosyalist Devrimci bir aşırı grup ve kendisine Petrograd Halk Milisleri Sovyeti adını veren Anarşist-Bolşevik güdümlü bir örgütle paylaşıyordu.

Haziran başlarında Anarşist-Komünistler, birinci sınıf bir matbaayı zorla ele geçirmeye karar verdiklerinde ilk defa kendilerinden söz ettirdiler. 5 Haziran'da (iddiaya göre Asnin tarafından yönlendirilen) tüfek, bomba ve makineli tüfeklerle donanmış seksen Anarşist-Komünist, sağcı gazete *Russkaia volia*'nın matbaasının kontrolünü ele geçirdi. Ertesi gün 2 askeri alay Anarşistleri aldıklarını teslim etmeye zorladı, bunu o gün başaramadı, ancak bu meseleyi kapatmadı da. 7 Haziran'da Adalet Bakanı P. N. Pereverzev, Durnovo Villası'na yerleşen Anarşistlerin çıkardıkları sorunu kesin olarak bitirmeye karar verdi. Anarşist-Komünistlerin genel merkezlerini yirmi dört saat içerisinde boşaltmalarını emretti. Anarşistler emre uymayı reddettiler ve Viborg bölgesindeki işçi ve askerlerden destek istediler. Ertesi gün binlerce işçi greve gitti, yirmi sekiz fabrikada üretim durdu.[24] Fabrika bölgelerinde birçok silahlı gösteri düzenlendi. Aynı zamanda elli Kronştad askerinin gelişiyle[25] güçlenmiş Anarşist-Komünistler genel merkezlerini savunmaya hazırlandı.

Kaçınılmaz görünen çatışma, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi Bürosunun araya girmesiyle önlendi. Ayın sekizinde öğleden sonraki toplantısında Büro, L. D. Sokolov'u Adalet Bakanından ültimatomunu geçici

olarak geri çekmesini istemesi için görevlendirdi.[26] Ayrıca, birçok Viborg işçi temsilcisinden gelen itirazları dinleyerek Sokolov ve İ. P. Goldenberg'i işçilerin işlerine geri dönmeleri için bir çağrı hazırlamakla görevlendirdi. Bu çağrı Petrograd Sovyetinin kamu ya da özel mülkiyetin serbestçe ele geçirilmesine karşı olduğunu ve Sovyetin izni olmaksızın yapılan silahlı gösterilere izin vermediğini tekrar göstermek içindi. Bununla ilgili bir karar 9 Haziran'daki *İzvestiya*'da yayınlandı.

Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi Viborg Bölgesindeki acil durumla 8 Haziran'daki toplantının akşam oturumunda ilgilendi. Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesince hazırlanan raporu ve Anarşist-Komünistlerin liderleriyle yaptıkları görüşmeden henüz dönmüş olan A. R. Gots ve V. A. Anisimov'un ek açıklamalarını dinledi. Sosyalist Devrimcilerin öncü isimlerinden biri olan Gots, Anarşist-Komünistlerin merkezlerini korumak dışında şimdi, suçlarına bakılmaksızın Şubat Devrimi'nden bu yana tutuklanmış olan tüm anarşist ve sosyalistlerin serbest bırakılmasını ve üç büyük matbaa makinesine, yani *Novoe vremia, Russkaya volia* ve *Reç* gazetelerini basan matbaa makinelerine el koyularak Anarşist ve sosyalistlere devredilmesini talep ettiklerini belirtti.[27] Raporun sonuçlanmasından kısa bir süre sonra Menşevik E. P. Gegeçkori, daha önce Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi Bürosu tarafından kabul edilmiş olan grevdeki işçilere işbaşı yapma çağrısını ve Petrograd Sovyetinin izni olmaksızın silahlı gösteri yapılmasının kabul edilemeyeceğini belirten karara benzer bir önerge sundu. Bu önerge, Bolşevikleri temsil eden Kamenev ve Bölgelerarası Komiteyi (Temmuz'daki Altıncı Kongrede Bolşevik Parti ile birleşen, Troçki başkanlığındaki Sosyal Demokrat bir örgüt) temsil eden Lunaçarski'nin muhalefetine karşın büyük bir çoğunlukla kabul edildi. Lunaçarski'nin, Kongre soruşturması süresince tahliyelerin askıya alınması yönündeki önerisi de kabul edildi. Adalet Bakanlığı bunu kabul ederek Anarşist-Komünistlere karşı hükümet yaptırımlarını durdurdu.

Menşevik lider İ. G. Çereteli hatıralarında o zamanlar işçiler arasındaki hoşnutsuzluğa ve özellikle de Kongre ve hükümetin birden harekete geçen Anarşist-Komünistlere karşı gerekli tedbirleri alamamalarına büyük önem vermektedir. "Anarşistler konusunda Kongre ve hükümetin gösterdiği kararsızlık ve Viborg bölgesindeki kargaşa başkentteki gerilimi arttırırken Bolşevik Merkez Komitesine moral verdi."[28]

Petrograd Bolşevikleri Gösteri Düzenliyor

Görüldüğü gibi zaten Geçici Hükümet karşıtı kitlesel bir gösteri düzenleme ihtimalini düşünmekte olan Bolşevik Parti için Anarşistlerin başlattığı kargaşa hiç de kötü değildi. Aslında oluşan bu ani durum o kadar makul gözüküyordu ki Merkez Komitesi, Petersburg Komitesi ve Askerî Örgütün alay, sendika ve fabrika temsilcileriyle 9 Haziran'da yapmayı planladığı toplantı hemen 8 Haziran akşamına alındı. Toplantıda, egemen ruh halinin hemen etkili bir asker-işçi gösterisi için kullanılmasında mutabakata varıldı.[29] Bu önemli toplantının hiçbir resmî kaydı yayınlanmamıştır ancak, Viborg Bölgesi Bolşevik lideri M. İ. Latsis'in günlüklerinden birinin yayınlanmış versiyonunda, güvenilirliği başka birçok kaynakça desteklenmiş olan aynı dönemde yazılmış ilginç bir açıklama bulunmaktadır.[30]

8 Haziran toplantısı, temsilcilerinin, kitlesel bir gösteri düzenleme ihtimaliyle ilgili fabrika ve alaylardaki ruh halini anlattıkları raporlarını sunmalarıyla başladı.[31] O anda bile kitlesel işçi desteği alınıp alınamayacağına dair fikir uyuşmazlıkları olsa da Askerî Örgüt temsilcileri birçok garnizonun desteğini istedi.[32] Latsis'e göre toplantıda üç öneri oylandı: (1) kitlelerde sokağa çıkmalarını sağlayacak bir ruh hali var mıydı; (2) kitleler Sovyetin muhalefetine karşın sokağa çıkacak mıydı; (3) bir gösteri düzenlenmeli miydi? Latsis, ilk önerinin 52 çekimserle 58'e 37, ikinci önerinin 80 çekimserle 47'ye 42 oyla geçtiğini belirtmektedir. Gösteri düzenleme üzerine olan üçüncü öneri ise büyük bir oy farkıyla, 22 çekimserle 6'ya karşı 131 oyla geçti. Buradan çıkarılan sonuca göre birçok Bolşevik, egemen ruh halinin "sokağa çıkmalarını" sağlayıp sağlamayacağı veya işçilerin Sovyetin muhalefetine rağmen sokağa çıkıp çıkmayacağı konularında endişeleri olsa da gösteriyi destekliyordu.

Merkez Komitesi, genişletilmiş toplantısının (Petersburg Komitesi Yürütme Kurulunun üç temsilcisinin oylarının eklenmesiyle) hemen ardından 10 Haziran Cumartesi saat 14.00'te işçi ve askerlerin katılacağı kitlesel bir gösteri örgütlenmesi kararını resmen verdi.[33] Gösterinin 10 Haziran günü için düşünülmüş olması, planlama, hazırlık ve koordinasyon için çok az bir zaman, sadece bir buçuk gün bırakıyordu. Gösterinin örgütlenmesi Askerî Örgüt ve Yürütme Kurulunun ortak sorumluluğundaydı.[34] 6 ve 8 Haziran'da yapılan toplantılarda muhtemel sloganlar önerildi ama daha güvenlik önlemleri planlanacak, toplanma noktaları ve yürüyüş

güzergâhı belirlenecek, bölge ve birim liderlerine uygun çağrılar gönderilecek, döviz ve pankartlar hazırlanacak ve dağıtılacaktı. İşe 8 Haziran akşamı geç saatte başlandı, ertesi gün de devam edildi. Çalışma, anlaşma üzerine olabildiğince gizlice yürütüldü. Bu nedenle *Pravda, Soldatskaya Pravda* ya da *Golos pravdi*'nin 9 Haziran sayılarında, planlanan gösteriyle ilgili hiçbir bilgi yoktu.

Yürütme Kurulu ve Askerî Örgütün planlarına göre, gösteri gününün sabahına kadar Bolşevik basında gösteri duyurusu yapılmayacaktı. Gösteri günü sabahı çıkan *Pravda*, Merkez Komitesi, Askerî Örgüt ve Petersburg Komitesini temsilen yapılacak olan yürüyüşe genel bir çağrı içerecekti. Hem fabrika hem de alaylar için daha detaylı bir açıklama *Soldatskaya Pravda*'da yayınlanacaktı. Bu nedenle, 10 Haziran günü yayınlanan *Soldatskaya Pravda*, hem Bolşeviklerin destek çağrısını hem de gösteri için yapılan planları ve hazırlıkları açıkladığı için oldukça önemlidir.

Soldatskaya Pravda'nın 10 Haziran tarihli sayısının neredeyse tamamı planlanan yürüyüşle ilgili açıklama ve talimatlardan oluşuyordu. Manşet şu şekildeydi:

> Milyukov, Rodziyanko ve K[erenski]'nin gittikçe artan karşı-devrimci [politikalarına] karşı bugün öğleden sonra saat ikide barışçıl bir protesto gösterisi yapılması planlanmıştır. Ordu ve işçilerin bilinçli ve örgütlü kesimleri gösteride yerlerini alacaklardır.

Ve en geniş destek çağrısı yapılıyordu:

> Yoldaşlar! Tüm halkların kardeşliğini isteyenler, savaşın sona ermesi için dürüst ve açık bir demokratik politika yürütülmesi taraftarı olanlar, grevleri örgütleyenler, kapitalistlere ve insanları açlıktan ölmeye terk edenlere karşı olanlar, askerlerin ve denizcilerin haklarını kısıtlayanların karşısında olanlar ve burjuvazinin zulmüne başkaldıranlar, sokağa çıkın ve tepkinizi gösterin.

Bu manşet ve Askerî Örgüt tarafından hazırlanmış başmakale, Bolşeviklerin çağrısının mahiyetini gösteriyordu. İtirazlar başkentteki tüm kitlesel memnuniyetsizlik nedenlerine odaklanıyor (en karmaşık durumları tek bir slogana indirgeyerek) ve çözülmeyen sorunların suçunu, Geçici Hükümet koalisyonunu kontrol eden "açgözlü kapitalistlere ve toprak sahiplerine" atıyordu. Askerî Örgütün başmakalesi, garnizondaki askerlerin sevkiyatındaki artışın (en azından kısmen planlanan savaş saldırısına destek amaçlı sevk edilen) yalnızca devrimci askerlerin gücünü zayıflatmak ve hatta yok etmek amaçlı olduğunu belirterek[35] "kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin" şimdiden işçilerden "devrimle ka-

zandıkları her şeyi" almayı tasarladıklarını ortaya atıyordu. Başmakale bir talep ve davetle devam ediyordu:

> Ülke beklemekten sıkıldı. Askerler ve işçiler sefil hayatlarının temel sorunlarına artık bir cevap istiyorlar.
>
> Ve kapitalistler ve toprak sahipleri bu ülkeyi yönettikçe bir cevap alamayacaklarından tüm iktidarın İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetine devredilmesini, savaşa bir an önce son verilmesini, ağır hapis cezalarının kaldırılmasını ve askerlerin hiçbir hakkı olmadığını belirten bildirinin hemen feshedilmesini ve kapitalistlerin hükümetten ayrılmasını talep ediyoruz.
>
> Garnizon alaylarının yeniden yapılandırılmasını protesto ediyor ve tüm yoldaşları protestomuza çağırıyoruz. Tüm asker ve işçileri, Cumartesi günü saat ikide barışçıl bir gösteriye çağırıyoruz.

Başmakale, "Kapitalistlere karşı zafere kadar savaş!" sloganıyla bitiyordu.

10 Haziran tarihli *Soldatskaya Pravda*, yürüyüşün tüm katılımcıları için güzergâhı ve yürüyüş düzenini detaylı bir şekilde anlatıyordu. Bu talimatlar, güvenliğe büyük bir önem verilerek gösterinin ne kadar ince düşünülüp planlandığını gösterdiğinden tarihçiler için oldukça önemlidir. Yürüyüşteki tüm sivil gruplar, silahlı garnizon birliklerince korunacaktı. Örneğin Mars Alanı'ndan başlayacak yürüyüşün düzeni, ilk üçü buluşma noktaları olmak üzere şu şekildeydi: (1) Zırhlı Araç Bölüğü, (2) Birinci Makineli Tüfek Alayı, (3) Pavlovski Alayı, (4) Yürütme Kurulu, Petersburg Komitesi ve Viborg Bölgesi, (5) Moskovski Alayı, (6) Petersburg Bölgesi, (7) Grenadier Alayı, (8) Porokhovski Bölgesi, (9) Liteyni Bölgesi ve (10) Birinci Yedek Piyade Alayı.

9 Haziran günü boyunca Petrograd Bolşevikleri, bölgesel idare ve propaganda toplantıları düzenledi. Bazı askerî birlik ve fabrikalarda Bolşeviklerin önderliğinde yapılacak olan bir gösteri desteklenmese de[36] Bolşeviklerin çağrısının büyük ilgi çektiği, binlerce işçi ve askerin gösteriye katılmaya hazır olduğu görülmektedir. Gösterinin amacı, iktidarın Bolşevik Partinin kendisine değil de Sosyalist Devrimciler ve Menşeviklerin kontrolündeki Sovyete devredilmesi olduğundan ılımlı sosyalist partilerin destekçileri bile gösteriye katılacaktı.

Akşamüstü yirmi sekiz Viborg fabrikasından işçi temsilcileri ve Viborg'da konuşlanmış olan dört askerî birimle birlikte yapılan Viborg Bölge Komitesi toplantısı ile İsmailovski Alayının karargâhında aynı zamanda yapılan Askerî Örgüt toplantısı, 9 Haziran'da yapılan yerel örgüt-

leme toplantılarının en önemlilerindendi. Her iki toplantıda da gösteriye içten destek verildi. İlginçtir ki, bu iki toplantının tutanakları, Viborg Bölge Komitesinin ve Askerî Örgüt içerisindeki bazı unsurların, gösterinin kesin bir çatışmaya dönüşeceğini düşündüğünü ve hazırlıkların bu ihtimale göre yapıldığını göstermektedir. Viborg Bölgesi toplantısında, Birinci Makineli Tüfek, Moskovski ve Birinci Yedek Piyade Alayları, parti liderlerinin isteklerine rağmen, kesinlikle silahsız gösteri yapmayacaklarını belirttiler. Fabrika temsilcileri işçilerin bile, M. İ. Latsis'in tamamen katıldığı bir duruş sergileyerek,[37] gösteriye sahip oldukları her tür silahla (ki o zaman bile bu silahlar küçük bir ordu için yeterliydi) katılacaklarını söylediler. Kronştad'da da aynı hava hâkimdi. İ. P. Flerovski, 9 Haziran gecesi deniz üssünde hiç kimsenin uyumadığını, denizcilerin "silahlarını temizlediğini, sessizce aralarında konuşup sabahı beklediklerini" anlatmaktadır.[38]

Bolşevikler, Sovyet liderlerinin gösteriye karşı olacaklarını önceden görseler de, Bölgelerarası Komitenin ve Anarşist-Komünistlerin partinin bu amacında yanında olacaklarını düşünmüştü. Bu yüzden, Bölgelerarası Komiteye hazırlıklar iyice ilerlemeden bilgi verilmemiş olması şaşırtıcıdır. Bolşevikler, Troçki'nin örgütünün desteğini ancak 9 Haziran'da öğleden sonra yapılan toplantıda kazanabildi. Aynı zamanda Sovyet içindeki Bölgelerarası Komite temsilcileri, Lunaçarski'nin muhalefetine rağmen, Troçki'nin ısrarıyla gösteriye katılma lehine oy kullandılar.[39]

Anarşist-Komünistler tabii ki Geçici Hükümet aleyhine yapılacak herhangi bir eyleme dünden razıydılar. 9 Haziran öğleden sonrası ve akşamında Durnovo Villası'nda yapılan ve iddiaya göre 123 fabrika ve asker temsilcisinin katıldığı[40] toplantıda Anarşist-Komünistler, "Geçici Devrimci Komite" adını verdikleri bir komite oluşturdular. Bu komitenin gösteri hazırlıkları ve yönetimindeki rolü tam olarak anlaşılamasa da komitenin oluşturulması, kesinlikle ertesi günün planlarıyla ilişkiliydi. Durnovo Villası'ndaki bu toplantılara bazı Bolşeviklerin katıldığına dair kanıtlar olsa da Bolşevik Petersburg Komitesi ve Askerî Örgüt ile bu toplantının ilişkisi belli değildir.[41] 9 Haziran'da verilen gösteri talimatlarının bazıları, Anarşist-Komünistlerin genel merkezinden çıkmıştır. Böylece, Kronştad denizcilerine yönelik gösteriye katılma çağrısı, Anarşist-Komünist Geçici Devrimci Komitesi liderliğini üstlenen M. N. Gavrilov tarafından imzalandı. Gavrilov'un çağrısı şu şekildeydi: "Devrimci asker ve işçi temsilcileri konferansı, ... kahraman Kronştad [askerlerine] dostça

ve kardeşçe selamlarını iletir ve yarın, 10 Haziran'da, öğlen saat 14.00'de devrimci Petrograd'ın, Kronştadlı yoldaşlarıyla birlikte Geçici Hükümete ve burjuvaziye taleplerini bildirmek için sokağa çıkacağını bildirir."[42] Diğer taraftan resmî Bolşevik örgütü, Petersburg Komitesi sekreteri G. Boki imzasıyla paralel duyuruları doğrudan parti komitelerine gönderdi.[43]

9 Haziran günü öğleden sonra, kitlesel gösteriye çağıran Bolşevik bildirileri (Stalin tarafından yazılmıştı), garnizon binalarında ve şehrin işçi bölgelerinde ortaya çıkmaya başladı.[44] 10 Haziran tarihli *Soldatskaya Pravda*'daki başmakale gibi bildiriler de durumun adaletsizliğini anlatıp şunları bildirmekteydi:

> Yoldaşlar, çektiğimiz acılara artık sessizce katlanmamız imkânsız. Bunca şeyden sonra sessiz kalmamız suç olur... İşçiler! Askerlere katılın ve onların taleplerine desteğinizi gösterin... Herkes sokağa çıksın.

Bildirideki gösteri sloganları arasında şunlar vardı: "Kahrolsun Çarcı Duma!", "Kahrolsun On Kapitalist Bakan!"[45], "Tüm İktidar İşçi Köylü ve Asker Vekilleri Sovyetine!", "Asker Hakları Bildirgesi Gözden Geçirilsin!", "Vakit Savaşa Son Verme Vaktidir!"[46]

Sovyetler Kongresi 10 Haziran Gösterisine Karşı Çıkıyor[47]

Hızla yayılmakta olan gösteri ile ilgili ilk söylentiler, Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi genel merkezine 9 Haziran'da öğleden sonra saat üç civarlarında geldi. Bir saat içinde söylentiler doğrulandı ve kara haber, hemen Geçici Hükümete ve Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi Prezidyumuna iletildi. Geçici Hükümet derhal düzen çağrısı yaptı ve "herhangi bir güç kullanımına hükümetin sahip olduğu tüm güçle karşılık vereceği" uyarısında bulundu.[48] Akşam olduğunda askerî devriyeler tüm şehri dolaşıyordu.

Geçici Hükümet koalisyonuna karşı yapılacak olan Bolşevik-Anarşist güdümlü kitlesel silahlı gösteri yürüyüşü ihtimali, Geçici Hükümetin kendisi için olduğu kadar Taurida Sarayı'ndaki Yürütme Komitesi ve Askerî Okul binasındaki Kongre Prezidyumu için de rahatsızlık vericiydi. Sadece bir gün önce Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi Lvov hükümetiyle tam işbirliği ve hükümete tam destek verilmesini ezici bir çoğunluğun oyuyla kabul etmişti. Şimdiyse Bolşevikler ve Anarşistler görünüşe göre başkentin işçi ve askerlerini bu karara karşı gelmeye, kararı tanımamaya çağırıyordu.[49] Sadece bir gün önce Kongre, Petrograd

Sovyetinin izni olmaksızın herhangi bir silahlı gösterinin yapılmayacağını kararlaştırmıştı. Şimdi Bolşevikler, böyle bir emir vererek açıkça ve yüzsüzlükle Sovyetin otoritesine meydan okumak için görünüşe göre Anarşistlerle ittifak kurmuştu.

Bu, Çereteli'nin hatırladıklarına göre, "var olan güç dengeleriyle Bolşeviklerin hiçbir şekilde iktidarı ele geçirmelerinin mümkün olmadığı" konusunda hiçbir kuşku olmasa da sadece Sovyet liderlerinin zihinlerine yük olacaktı. Bu kısmen Tomski ve Vinokurov'un 6 Haziran'da Bolşevik Petersburg Komitesi toplantısında ortaya attıkları düşünceyle uyumluydu.[50] Çereteli şunları hatırlamaktadır: "Petrograd sokaklarında tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesi talebiyle toplanmış büyük bir silahlı işçi ve asker kalabalığı olursa kanlı bir çatışmanın kaçınılmaz olacağını biliyorduk. Bu gösterinin doğrudan sonucu Petrograd sokaklarının cesetlerle dolup taşması, başkenti böyle bir patlamadan koruyamayan demokrasinin itibar kaybetmesi ve ülkedeki karşı-devrimci akımların güç kazanması olacaktı. Hazırlanmakta olan bu gösterinin ne pahasına olursa olsun engellenmesi gerekiyordu."[51]

Yürütme Komitesi, tüm bunları hesaba katarak gösterinin gerçekleşmesini önlemek için her şeyin yapılmasına karar verdi. Kongre Prezidyumuyla birlikte gösteriyi engelleme yollarını bulmak için yedi kişilik bir komisyon görevlendirdi.[52] Yaklaşık aynı anda, Kongre Prezidyumundan Çikeydze, Gots, Dan ve Çereteli halka düzen çağrısı hazırlıyor ve Kongrenin akşam toplantısında acil durumu görüşmeye açmaya hazırlanıyordu.[53]

Bu sırada Kşesinskaya Malikânesi'nde ertesi günün hazırlıkları tüm hızıyla devam ediyordu. Bölgelerden gelen haberler genellikle cesaret vericiydi. Gösterinin örgütlenmesi sadece Petrograd'da değil taşrada da gayet iyi ilerliyordu. Yavaş yavaş, asker ve işçilerin silahsız sokağa çıkmayacağı ve çatışmaya hazır oldukları anlaşılıyordu. Ayrıca, akşam üzeri Sovyetin kesin cevabı ve çoğu kendi partilerinin Merkez Komitesinin planları hakkında uyarılmamış olan Bolşevik Kongre delegasyonunun[54] öfkeli muhalefet haberleri geldi. Ve son olarak Kerenski'nin gösteriyi dağıtmak için askerî güçleri yola çıkardığı yönünde asılsız dedikodular dolaşmaya başlamıştı.[55]

Akşam saat 20.30'da, daha önce gösteriye karşı çıkmış olan Zinovyev, Nogin ve Kamenev Kongreden Bolşevik Genel Merkezine döndü ve Sovyetin muhalefetini de göz önünde bulundurarak gösteriyi tekrar tartış-

mak için Merkez Komitesi, Yürütme Kurulu ve Askerî Örgütün katılacağı bir toplantı yapılmasını istedi. Aynı anda Kongredeki Bolşevik delegasyonunun diğer liderleri ve Bölgelerarası Komiteden Lunaçarski, Merkez Komitesi gösteriden vazgeçer umuduyla, Sovyeti gösteri karşıtı herhangi bir adım atmaktan alıkoymaya çalışıyordu. Kısa bir süre sonra Petersburg Komitesi genel merkezinde Merkez Komitesinden altı (Lenin, Nogin, Kamenev, Smilga, Zinovyev ve Sverdlov ya da Stalin), Petersburg Komitesinden altı (Latsis, Tomski, Slutski, Boki ve Volodarski dâhil) ve Askerî Örgütten iki (muhtemelen Nevski ve Podvoyski) kişi toplantı halindeydi. Daha önce belirtilen tüm konuların ortaya konulduğu ve dikkate alındığı kısa bir tartışmadan sonra gösteriyi iptal etme teklifi oylamaya açıldı. Anlaşılan Zinovyev dâhil toplantıya katılan on altı kişiden on dördü yürüyüşün planlandığı gibi yapılması lehine oy verdi.[56]

Bu toplantıda bile öneme sahip silah konusunun net bir şekilde dikkate alınmadığı anlaşılıyor. Latsis'in sözlerini kullanırsak, Smilga'nın "silahlı çatışma çıkması halinde partinin postane, telgraf ve cephanenin kontrolünü ele geçirmeyi reddetmemesi" yönündeki ısrarına rağmen bu son konu "hasıraltı edilmişti". Günlüğüne bakarsak Latsis bunun kötü bir fikir olduğunu düşünmüyordu. Muhtemelen gösterinin nihai sonucunu göz önünde bulundurarak "çoğunluğun fikriyle uzlaşamadığını" yazıyordu ve güçlü Birinci Makineli Tüfek Alayının fiilî komutanı Semaşko, Petersburg Komitesinin radikal unsurlarından Rahiya ile birlikte gösterinin tamamen silahlı olması, Birinci Makineli Tüfek Alayınca desteklenmesi ve gerekirse "demiryolu istasyonları, cephanelikler, bankalar, postane ve telgraf merkezinin ele geçirilmesi için" hazırlıklı olunması kararını aldıklarını belirtir günlüklerinde.[57] Bu tür planların yapılmasına Merkez Komitesi, Yürütme Kurulu ya da Askerî Örgütün izin verdiği ya da bu planlardan haberi olduğuna dair hiçbir kanıt bulunmadığını unutmamak gerekir. *Rus Devriminin Tarihi* aslı eserinde Troçki, Suhanov ile münakaşaya girerek,[58] sadece Lenin'in deyişiyle "'biraz fazla sol hedefli' bazı Bolşeviklerin" planlanan gösteriyi iktidarın ele geçirilmesinde bir araç olarak gördüğünü belirtmektedir.[59] Aksini belirten güvenilir herhangi bir kanıt olmadığından tarihçi, yorumu kabul etmek zorundadır.

Sovyetler Kongresinin tamamı, planlanan gösteriyi 9 Haziran'ı 10 Haziran'a bağlayan gece saat 00.30'da tartışmaya başladı. Tartışma başlayana kadar Prezidyum halka bir çağrı yapılmasını kararlaştırmış, Kongre delegeleri, durumun daha iyi anlaşılması ve Bolşevik propaganda barajı-

nın yıkılması için işçi bölgelerine ve askerî kışlalara gönderilmişti. Kongrede, Stalin'in asker ve işçileri sokağa çağıran bildiri metninin tamamını okumasından sonra Gegeçkori, kitlelere, aşağıda bir bölümü verilmiş olan, şu çağrının yapılmasını teklif etti:

> *Yoldaş askerler ve işçiler:*
>
> Bolşevik Parti sizleri sokağa çağırıyor.
>
> Bu çağrı, İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetinin bilgisi ve izni olmaksızın, Tüm-Rusya Kongresinin bilgisi ve izni olmaksızın, Köylü Vekilleri Sovyetinin ve tüm sosyalist partilerin bilgisi ve izni olmaksızın yapılmıştır. Bu çağrı özellikle, Tüm-Rusya Kongresinin, Viborg bölgesindeki işçilere, bugünlerde yapılacak herhangi bir gösterinin devrim amacına zarar vereceğini unutmamalarını istediği zamanda yapılmıştır...
>
> Sizden istedikleri şeyi yapmayın.
>
> Bu gergin dönemde, Tüm-Rusya Kongresinin gerekliliğini henüz fark etmiş olduğu Geçici Hükümeti devirme talebinizi haykırmak için sizi sokağa çağırıyorlar. Ve bu sizi sokağa çağıranlar tabii ki sizin barışçıl gösterinizin kanlı bir kargaşaya dönüşebileceğini biliyor.
>
> Yoldaşlar! İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti adına, Köylü Vekilleri Sovyeti adına, ordu, tüm sosyalist partiler adına size sesleniyoruz:
>
> Hiçbir grup, hiçbir alay, hiçbir işçi bugün sokağa çıkmamalıdır.
>
> Bugün hiçbir gösteri yapılmamalıdır.

Bolşevikler ve Bölgelerarası Komite bu çağrının oylanmasına katılmadı ve çağrı oy birliğiyle kabul edildi. Kısa bir tartışmanın ardından Kongre, Çikeydze tarafından da desteklenen üç günlük gösteri yasağı ile Bolşevik ve Anarşistlerin yürüyüş planlarına devam etme çabalarını kontrol etmek üzere Petrograd Sovyeti ve Tüm-Rusya Kongresi ortaklığında bir komite (Gösteriyi Önleme Bürosu) oluşturulması önergesini kabul etti. Bu tedbirlerin kabul edilmesinin ardından Kongre toplantısına ara verildi, ardından Kongrenin çalışmaları Askerî Okul binasından iletişim imkânlarının daha iyi olduğu Taurida Sarayı'na taşındı.[60]

Merkez Komitesi Gösteriyi İptal Ediyor

Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresinde olanlardan kısa bir süre sonra Bolşevik Merkez Komitesi gösteri konusunu tekrar görüştü ve planlanan gösteriyi iptal etme kararı aldı. 1920'lerde ve Stalin'in ölümünün ardından yayınlanan tarihî literatür, bu taktiksel değişimin (ki hem Çereteli hem

de Lenin bunun geri çekilme olduğunu kabul eder) nasıl olduğunu her ne kadar garip olsa da açık bir şekilde anlamamızı sağlamaktadır.[61]

Sovyetler Kongresindeki Bolşevik heyetinin belki gizlilik belki de kendi partilerinin planlarını bilmemek gibi inanılmaz bir hata yüzünden gösteriye karşı olduğunu daha önce belirtmiştik. Anlaşılan gösteri haberlerini herkes öğrendikten kısa bir süre sonra bu grup içerisinde ne yapılması gerektiğine dair hararetli bir tartışma gerçekleşti. Bu toplantıda Nogin ve muhtemelen Kamenev, Merkez Komitesini planlarından vazgeçirmek için baskı yapmayı önerdi.[62] Heyetin çoğunluğu, Merkez Komitesinin heyete güvenmemiş olmasına öfke duyuyordu.[63] Var olan şartlar altında gösterinin yapılması sadece partinin Sovyetten atılması ve sonuç olarak hiç istenmeyen bir şekilde tam bir siyasi tecrite maruz kalmasına neden olacak gibiydi. Daha önce belirttiğimiz gibi bu teklif çok kolay kabul edildiğinden Nogin ve Kamenev, başarısızca partiyi geri adım atmaya zorlamaya çalıştı.

Anlaşılan Kongreye ara verildikten kısa bir süre sonra, saat 14.00'te Lenin, Zinovyev ve Sverdlov, Bolşevik Sovyet heyetiyle görüştü ve Nogin ile Kamenev'in gösteri karşıtı argümanlarını bir kez daha dinledi. Gösterinin iptal edilmesi tekrar oylamaya sunuldu ancak bu sefer oylamaya Merkez Komitesinden sadece beş kişi katıldı, Petersburg Komitesi ya da Askerî Örgütten katılım ise yoktu. (Bu sefer Zinovyev, Kamenev ve Nogin'in tarafında durdu). Lenin ile Sverdlov çekimser kalırken gösterinin iptal edilmesi lehine üç oy verildi.[64] Fiili çekimserliğine rağmen Lenin'in bu hareketi, ertesi gün Petersburg Komitesi toplantısında kendisinin de belirttiği gibi geri çekilme dışında hiçbir şekilde yorumlanamaz.[65] Aksini isteseydi bu kararın ve Sovyet heyetiyle erken saatlerde yapılan bu kuralsız oylamanın hiç gerçekleşmeyeceği kesindir. Lenin tam eşikte duraksamış ve geri çekilmişti.[66]

İptal haberi acele ile Petersburg Komitesi, Askerî Örgüt ve diğer yerel örgütler ve garnizondaki parti örgütlerine gönderildi. Bu mesaj ayrıca Durnovo Villası'nda toplanan Anarşist-Komünistlere de gönderilmişti.[67] Merkez Komitesinin son dakikada geri adım atmasını eleştiren Petrograd Bolşevikleri, kendi tutuşturdukları ateşi söndürmeye çalıştılar. 10 Haziran sabahı Bolşevikler, gösteri konusunda Kongrenin duruşunu anlatmaya ve belirlenen saatte hiçbir gösteri yapılmayacağını güvence altına almaya çalışan Sovyet ve Kongre heyetlerine katıldılar.

Saat 15.00 civarlarında, yazı işlerine gelen bir telefonla *Pravda* ve *Soldatskaya Pravda*'nın "çağrı" sayılarının üretiminin ve dağıtımının sonlandırılması emri verildi. *Pravda*'nın ön sayfasındaki çağrı metni, iptal haberiyle değiştirildi ve asıl kopyaların hiçbiri sokakta dağıtılmadı. *Soldatskaya Pravda*'nın yazı işlerinde neler olduğu hakkında bir karışıklık var, çünkü tek sayfalık iptal metninden önce binlerce asıl kopya dağıtılmıştı. Telefonla emir verilmesi ile emrin uygulanmaya geçilmesi arasında iki saatlik bariz bir gecikme var ki bu da haber ilk geldiğinde emre inanılmadığı ya da uyulmadığını göstermektedir.[68] Sabah olduğunda ve nihayet *Soldatskaya Pravda*'nın iptal duyurusunu içeren ikinci baskısı garnizon birliklerine dağıtıldığında, Askerî Örgütü, kararın getirdiği tüm sorumluluklardan açıkça kurtarmıştı:

> *Petrograd'ın tüm işçilerine ve askerlerine:*
>
> İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti Kongresi ve Köylü Vekilleri Sovyeti Yürütme Komitesi önümüzdeki üç gün için her türlü gösteriye, hatta barışçıl gösterilere bile, yasak getirdiğinden RSDİP *Merkez Komitesi*, Cumartesi günü saat 14.00'te yapılması planlanan gösteriyi iptal etme kararı almıştır. *Merkez Komitesi* tüm parti üyelerini ve destekçilerini bu karara uymaya çağırmaktadır. [İtalikler yazara aittir.]
>
> Merkez Komitesi emriyle Askerî Örgüt

10 Haziran gösterisinin iptal edilmesinin Petrograd kitleleri üzerindeki genel etkisi bir tartışma konusudur.[69] Ancak şüphesiz tüm fabrika ve alaylar gösteri planlarını devam ettirmeme kararına uysa da büyük çoğunluğunun Kongrenin bu konudaki duruşunu anlamadıkları ya da bu anlayışa katılmadıkları açıktır. Moskova Sovyetinin *İzvestiya* gazetesinden Menşevik bir muhabir şunları aktarmıştı: "Tüm gece gözlerine bir damla uyku girmeden Kongrenin çoğunluğu, beş yüzden fazla kişi, onar kişilik gruplar halinde, Petrograd'ın tüm fabrikalarını, atölyelerini ve askerî birimlerini dolaşarak herkesi gösteriden uzak durmaya çağırdı... Birçok fabrika ve atölyede, hatta bazı garnizon alaylarında bile Kongrenin hükmü geçmiyordu... Sık sık üyelere pek sıcak davranılmadığı, hatta düşmanca davranıldığı oldu ve çoğu zaman hakaret edilerek kovuldular."[70] Bazı fabrika ve askerî alaylar, Kongre ya da Geçici Hükümete değil, Bolşeviklerin emirlerine bağlı olduklarını belirten resmî kararlar aldılar.[71] Bazı toplantılarda Bolşevik liderliğinin kendisi bile hor görüldü. M. İ. Latsis,

tabandaki Bolşeviklerin nefretle üyelik kartlarını yırtarak parçaladığı durumlar olduğunu günlüğüne aktarmış ve bu durumları Petersburg Komitesine bildirmiştir.[72]

Geçici Hükümete ve Sovyete olan inancını yitiren radikal eğilimli askerî alaylarda, (ki Kronştad'da gösteri hareketini başlatan da bu alaylardı) iptale karşı tepkiler özellikle saldırgancaydı. Örneğin, Birinci Makineli Tüfek Alayının komutanı Semaşko'nun Sovyet heyetlerinden birine "askerleri kışkırtmaya gelen yalancılar" diyerek saldırdığı ve askerlerin her durumda "birkaç gün içinde burjuvaziyi yıkmak için sokaklara çıkacaklarını" belirttikleri bildirilmiştir.[73] Kronştad Bolşeviklerinin önde gelen isimlerinden İ. P. Flerovski anılarında, iptal haberinin Kronştad'da büyük bir şüphe ve öfkeyle karşılandığını, o kadar ki iptal haberi sonrasındaki saatlerin hayatının "en kötü saatleri arasında olduğunu" belirtmiştir.[74] Altıncı Kongrede, askerlerin Anarşist-Komünistlerden (ve bazı zapt edilemez Bolşeviklerden) gelen çağrılara kulak vermelerini ve hemen Petrograd'a gitmelerini önlemek için "insanlık dışı tedbirler" uygulamak zorunda kaldıklarını belirtmiştir.[75] Anlaşılan o ki sadece Flerovski'nin Petrograd'a "durumu araştırmak için" iki yüz kişilik heyet gönderme teklifi *sabırsız askerleri sakinleştirmeye yaramıştı.*

Bu anda deniz üssündeki huzursuzluğun bir kısmı 11 Haziran tarihli *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta* ve *Golos pravdi*'de görülebilmektedir. Her iki gazete de Kronştad Sovyeti adına şu açıklamayı yayınladı:

> Şimdi Kronştad Sovyeti durumu incelemek için Petrograd'a bir heyet göndermektedir... Kronştad İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti tüm askerî birimleri ve tüm Kronştad işçilerini Sovyetin izni olmaksızın tüm dağınık silahlı gösterilere katılmaktan uzak durmaya çağırmaktadır. Sovyet Yürütme Komitesi imzası olmayan gösteri emirlerine uymayınız.

Aynı zamanda Kronştad Sovyeti Yürütme Komitesi istihkâmdaki tüm küçük silahların sayılmasını ve derhal silahları yetersiz olan askerî birimlere dağıtılınasını emretti. Artan silahlar, acil durumda parti örgütlerine teslim edilecekti. 11 Haziran tarihli *Golos pravdi* aynı gün Kronştad Bolşeviklerinin katılacağı zorunlu bir toplantı (Merkez Komitesinden Smilga tarafından iptalin açıklamasının yapılması için) bildirimini yaptı. Çağrı şu şekildeydi:

> RSDİP Kronştad Komitesi tüm yoldaşlarının sakin ve sabırlı olmasını istemektedir. Sadece tüm devrimci demokrasi güçleriyle birlikte örgütlü bir gösteriyle zafer kazanabiliriz. Yalnız yapılan tüm gösteriler karşı-devrime hizmet edecektir.

> Zamansız gösterilerin ve bu gösterilerin yaratacağı kan denizinin hizmet ettiği burjuvazinin provokasyonlarına kanmayın. Şahısları dinlemeyin. Sadece devrimci örgütlerin çağrılarına kulak verin. Sadece sabrımızı ve devrimci disiplinimizi korursak zafere ulaşabiliriz.

Sovyetler Kongresi ve Bolşevikler Sorunu

Koalisyon hükümeti aleyhine düzenlenen gösteriler için yasak sona erdikten sonra, Sovyetler Kongresinin acil sorunu Bolşeviklerle ne yapılacağı oldu. 10 Haziran deneyimi, Bolşeviklerin amaçlarıyla Kongre çoğunluğunun amaçları arasındaki derin uçurumu ve var olan dengesiz şartlarda soldan gelecek tehdidi gözler önüne serdi. Ancak Bolşevik-Anarşist tehlikeyle nasıl mücadele edileceği sorunu sosyalist liderlerin çoğunluğu arasında umutsuz bir bölünmeye yol açtı. İ. G. Çereteli, ilk defa bu meselede, Menşevik ve Sosyalist Devrimci önderlikler arasındaki siyasal farkların bu kadar ciddi ortaya çıktığını hatırlamaktadır.[77] Basitçe anlatırsak Kongre önderliği, 10 Haziran deneyiminin devrim için bir dönüm noktası olduğunu ve Bolşeviklere karşı çok geç olmadan kesin önlemler alınması gerektiğini savunanlar ve Bolşevik tehdidini azaltmaya çalışan ya da ne olursa olsun Lenin ve destekçilerine karşı aceleci hareket etmekten kaçınanlar olarak ikiye ayrılmıştı.

Bu iki görüş, henüz yeni sona ermiş bu gibi tehlikeleri çözmek için kurulmuş, Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerden oluşan özel komisyonun 11 Haziran'daki toplantısında ortaya çıktı.[78] Akim kalan 10 Haziran gösterisinin Bolşevik stratejisinde bir dönüm noktası olduğunu, mücadelenin propaganda savaşından açık, silahlı bir iktidar mücadelesine dönüştüğünü ve bu nedenle alınması gereken önlemin, bu askerî alaylar ile Bolşeviklerin kontrolündeki Kızıl Muhafızların silahsızlandırılması olduğunu savunan Çereteli'nin bu teklifinin ardından Kongre içerisinde ciddi bir münakaşa başladı. Çereteli görüşlerini şöyle savunuyordu: "Bolşeviklere karşı ideolojik bir mücadele yürütmekle ve silahlı gösterileri yasaklamakla yetinemeyiz. Aynı zamanda onların demokratik sisteme karşı silahlı saldırılar düzenlemelerini önleyecek kesin önlemler almalıyız." A. R. Gots, M. İ. Liber ve K. M. Ermolev, Çereteli'yi destekliyor; alınacak sert önlemlerin "devrimci demokrasi" ruhuna aykırı olacağını ve sadece Bolşeviklerin işine geleceğini savunan F. İ. Dan, B. O. Bogdanov ve L. M. Kinçuk ise Çereteli'ye şiddetle

muhalefet ediyor; Bolşeviklerin gösteri planlarının açıkça kınanmasını ve gelecekte yapılabilecek olan bağımsız silahlı gösterilerin yasaklanmasını savunuyorlardı. Komisyonun çoğunluğu bu sınırlı önlemlerin yeterli olacağını savunuyordu. Ancak Çereteli meselenin peşini bırakmaya niyetli değildi.

Böylelikle, aynı gün (11 Haziran) öğleden sonra saat 17.00 civarında, Bolşevikler konusunda ne yapılacağını tartışmak üzere yapılan ve tüm Kongre delegelerinin katıldığı özel bir toplantıda anlaşmazlık tekrar ortaya çıktı. Toplantı, Dan'ın, komisyonun çoğunluğunca onaylanmış olan duruşun (yani Bolşeviklerin kınanması ve gelecekteki silahlı gösterilerin yasaklanması) kabul edilmesi önergesiyle açıldı. Dan, silahlı gösterilere karşı alınan karara uymayan partilerin demokrasinin dışında yer alacaklarını ve Sovyetten çıkarılacaklarını vurguladı.[79] Dan önergesini sunduktan hemen sonra Kamenev'den (Lenin toplantıda yoktu) Bolşeviklerin duruşunu açıklaması istendi. Gösteri hareketinin arka planıyla ilgili bir soruya cevaben Kamenev, önceki haftanın başlarında kitlelerdeki huzursuzluğun çok büyük olduğunu ve bu nedenle Bolşevik liderliğinin bir gösteri yapma kararını aldığını açıkladı. Kamenev tüm bu yaygaranın nedenini sordu. Barışçıl bir gösteri planlanmıştı ve iktidarın ele geçirilmesiyle ilgili hiçbir slogan yoktu. "Tüm iktidar Sovyetlere" olumlu bir slogandı ve gösteri Kongre istediği anda iptal edilmişti.[80] Bunun ardından olanlar *Pravda*'nın 13 Haziran tarihli sayısında anlatılmaktadır:

> Çereteli'ye, sıra onda değilken konuşma şansı verildi. Daha ilk kelimelerinden Çereteli'nin sıra dışı bir şeyler söyleyeceği belliydi. Yüzü bembeyaz kesilmişti ve çok heyecanlıydı. Salonu bir sessizlik kapladı.
>
> Çereteli kollarını sallayarak küçümser bir edayla şunları söyledi: "Dan'ın önergesi uygun değildir. Şu an bu tür kararlara ihtiyacımız yok. Bu olay komplodan, başka hiçbir şekilde iktidara gelemeyeceklerini çok iyi bilen Bolşeviklerin, hükümeti devirerek iktidarı ele geçirmeye çalıştıkları bir komplodan başka bir şey değildi. Fark ettiğimiz ilk anda bu komployu etkisiz hale getirdik. Ancak yarın tekerrür edebilir... Silah destekli eleştiri, eleştiri silahının yerini aldı. Bırakın Bolşevikler bizi suçlasın – biz artık farklı bir mücadele tarzına doğru gidiyoruz. Silahlarını şerefle taşıyamayan o devrimcilerden silahlarını almalıyız. Bolşevikler silahsızlandırılmalıdır. Şimdiye kadar sahip oldukları teknik araçlar çok fazlaydı. Bunlar, onların ellerinde bırakılamaz. Bir komploya izin veremeyiz."
>
> Salondaki heyecan gittikçe artıyordu. Memurlardan biri histeri krizine girdi.

> Kamenev, "Sayın Başkan, eğer boş konuşmuyorsanız, kendinizi bir konuşmayla sınırlandırmayın. Beni hemen tutuklayın ve devrime karşı komplo kurmakla suçlayın" açıklamasını yaptı. Bolşevikler salonu terk etti. Salondaki gerilim had safhaya ulaştı.[81]

Bolşeviklerin salonu terk etmesinin ardından Çereteli'nin suçlamaları ve Bolşeviklerle ilgili teklifi hararetle tartışıldı.[82] Sol Menşevik Enternasyonalist grubun üyelerinden N. N. Suhanov, Bölgelerarası Komite üyesi A. V. Lunaçarski, Sosyalist Devrimci S. Saakian, Trudovik P. V. Bronzov, Menşevik L. G. Şapiro ve Menşevik Enternasyonalistlerin lideri Y. O. Martov, hepsi Çereteli'nin teklifine saldırdılar. Suhanov, hükümete karşı komployla suçlamaları için kanıtının olmadığını söyleyerek Çereteli'yi eleştirdi. Lunaçarski, sadece barışçıl bir gösteri niyetinde olunduğunu söyleyerek Bolşevikleri savundu. "Bolşevikler her zaman Blankist komploların karşısında olmuşlardır" dedi. Diğerleri arasında Lunaçarski, Bolşevikleri silahsızlandırma adına atılacak herhangi bir adımın, bunu karşı-devrimci bir hareket olarak görecek olan kitleleri kendilerinden uzaklaştıracağını belirtti. Saakian ve Bronzov, Kara-Yüzlerin gösterinin arasına karıştığını ve durumu olduğundan daha kötü gösterdiklerini savundu. Saakian, Bolşeviklerle bir barış anlaşmasına varmak için Kongrenin ilk adımı atmasını önerdi.

Martov, Çereteli'nin planını, Rusya'nın özgür demokratik sistemini bozacağını iddia ederek kınadı. "Bolşeviklerin maceracılıklarıyla ilgili birçok şey söylendi ama unutmayın ki karşınızdaki bir avuç Bolşevik değil, onları destekleyen büyük işçi kitleleridir. Bu işçi kitlelerini Bolşevik etkiden uzaklaştırmak yerine, proletaryanın aktif kısmıyla aranızda bir uçuruma yol açacak önlemler almaya çalışıyorsunuz... Güç kullanmak yerine kitlelere, hoşnutsuzluklarını anladığımızı ve Kongrenin sanayinin kontrol ve organizasyonundaki reformların geçişini hızlandıracağını söylememiz gerekmiyor mu?" dedi.

Kongre içerisindeki sağ sosyalistler (yani A. F. Kerenski, N. D. Avksentiev, S. F. Znamenski ve M. İ. Liber, Beşinci Ordu delegesi A. A.Vilenkin gibi) Çereteli'yi desteklediler. Vilenkin, şu an Bolşeviklerin hükümeti tehdit için kullandığı makineli tüfeklere cephede büyük bir ihtiyaç duyulduğunu iddia etti. Ne askerlerin ne de cephedeki demokratik örgütlerin bu duruma alışabileceklerini söyledi. Bir Menşevik olan Liber de, "devrimin kaderi Bolşeviklerin topladığı bu praetorian muhafızlara bırakılamaz" diyerek Bolşeviklerin silahsızlandırılmasını savundu. "Bu konuda karar-

lılık gösteremezsek, sadece destekçilerinin gözünde Bolşeviklerin itibarını arttırmış olacağız. Demokrasi, kitlelere siyasal sorunların sokaklarda makineli tüfekler kullanılarak çözülmesine izin vermeyeceğini göstermelidir," dedi.

Dan ve Çereteli'nin teklifleri üzerine devam eden tartışmanın sonlarına yaklaşılırken Troçki Bolşevikleri savunarak koalisyon hükümetine katılan ılımlı sosyalistlere saldırdı. Çereteli ve Dan görüşlerini savunduktan sonra herhangi bir oylamadan önce heyet tartışmaları yapılabilmesi için toplantıya ara verildi. Bu tartışmalar sırasında Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler anlaştı ve Dan'ın önergesi küçük bir çoğunlukla kabul edildi. Kendi teklifleri için yeterli desteği alamayacaklarını anlayan Çereteli ve Liber, şimdi ılımlı Dan önergesini kabul etmeye can atıyordu ve önerge, Sovyet Kongresinin 12 Haziran tarihli akşam toplantısında kabul edildi.

Petersburg Komitesi ve Merkez Komitesine Karşı

10 Haziran deneyimi, Sovyet içerisinde yer alan ana sosyalist bloklarda çatlaklar yaratırken akim kalan gösteri, sonraki günlerde aynı etkiyi Bolşevik Partinin kendi içinde de yaratmıştır. Temmuz sonlarında yapılan Bolşevik Altıncı Kongresinde eski bir Bölgelerarası Komite üyesi olan Manuilski, taşradan bakıldığında 10 Haziran gösterisinin komplocu bir tutumla çoğunluğu Petrograd kökenli olan Merkez Komitesi tarafından örgütlendiği şeklinde görüldüğünü, oysa ki böyle bir eylemin Rusya genelinde yapılması gerektiğini savunan Samara örgütü delegelerinden K. Milonov ile bir münakaşaya girdi. Manuilski, Merkez Komitesinin gösteriyi örgütlemesinde hiçbir komploya yer olmadığını şöyle açıklıyordu: "İfademi mazur görün ama daha çılgın bir karakterdeydi... Kimse saat 10.00'da karar alıp 12.00'de değiştirmez. Sadece böyle çılgınca kararlar bizim merkez örgütümüz tarafından alınır."[83]

Bu değişim, 10 Haziran deneyimi sonrasında parti içinde Merkez Komitesine karşı geliştirilen eleştirel yaklaşımı gözler önüne sermektedir. Kamenev, Nogin ve Zinovyev'in silahlı protesto yürüyüşü fikrine karşı oldukları ve Bolşevik Sovyet heyetinin de partisinin böyle bir gösteri düzenleme planlarından haberi olduğunda bunun karşısında durdukları unutulmamalıdır. Diğer taraftan, beklenildiği gibi, iptal konusunda danışılmayan Merkez Komitesi içindeki en büyük gösteri destekçileri, bilhassa Stalin ve Smilga, partinin son anda yaptığı bu dönüşten pek de memnun

değildi.[84] Flerovski, konuyla ilgili Smilga'nın iptali "büyük ve temelsiz bir hata" olarak gördüğünü ve "bu kararı kabul eden Lenin, garnizon ve fabrikaların ruh halini tam olarak kavrayamamıştı" dediğini hatırlamaktadır. 11 Haziran'da Kronştad denizcilerine iptali açıklarken Smilga, iptalin doğruluğu yerine karşı-devrime meydan okuma gerekliliğini vurguladı. "Bu sorun, her işçi ve askerin önünde duruyor. Söz değil hareket lazım. ... Kronştad'daki her birimiz için gösterinin iptal edilmesi üzücüydü ama gücümüzün bilinciyle, devrimci disiplinin gerekliliklerini yerine getirerek Kronştad'da kendi başımıza bir gösteri yapmadığımızın bilinciyle gurur duymalıyız"[85] dedi. Hem Stalin hem de Smilga, memnuniyetsizliklerinin göstergesi olarak Merkez Komitesinden istifa ettiler, ancak istifaları kabul edilmedi.[86]

Ne var ki, en büyük eleştiri Petersburg Komitesi tabanından geldi. İptal sonrasında Petersburg Komitesi ve Merkez Komitesi arasında ortaya çıkan farklılıklar, Şubat-Ekim döneminin en ciddi olaylarındandı. Bu farklılıklar, 11 Haziran'da Merkez Komitesinin iptal nedenini açıklaması için yapılan acil Petersburg Komitesi toplantısında ortaya çıktı.[87] Toplantının detaylı tutanakları, Çereteli'nin Kongre konuşmasına Bolşeviklerin tepkilerini, Petersburg Komitesinin karamsarlığını ve bağımsız ruhunu, Petersburg Komitesi ile Merkez Komitesinin birbirinden farklı 10 Haziran gösterisi anlayışlarını gözler önüne sermektedir. Merkez Komitesinin kararını savunmak için Lenin'in toplantıya şahsen katılması, 11 Haziran toplantısının önemini kanıtlamaktadır. Lenin'in raporu ilk sunulan rapordu.

Lenin, Petersburg Komitesi üyelerinin çoğunun iptalden duyduğu memnuniyetsizliğin haklı olduğunu kabul ederek söze başladı. Ancak Lenin, Sovyetin gösteriyi resmen yasakladığı ve güvenilir kaynaklar karşı-devrimcilerin gösteriden istifade edeceği bilgilerinin alınması nedeniyle Merkez Komitesinin aksi şekilde hareket edemeyeceğini anlattı. Lenin, "Basit bir savaşta bile stratejik nedenlerle planlanan hücumdan vazgeçilmek zorunda kalınabilir ve bu durumun ortaya çıkması sınıf mücadelesinde daha muhtemeldir... Durumun farkına varmamız, kararlarda gözü pek olmamız gerekir" diye belirtti.

Konuşmasına bakılırsa Çereteli gibi Lenin için de 10 Haziran deneyimi bir dönüm noktasıydı. Lenin, "Çereteli bugün o tarihî ve histerik konuşmasını yaptı. Bugün devrim, yeni bir gelişim evresine girdi... Konuşmasıyla Çereteli, gerçek bir karşı-devrimci olduğunu kanıtladı.

Bolşeviklerle, kelimelerle, kararlarla değil, bizleri teknik araçlardan mahrum ederek savaşmaları gerektiğini açıkladı... İşçiler artık barışçıl gösterilerin tartışma konusu bile olmadığını fark etmelidir. Durum beklediğimizden daha ciddidir. Bizler, Kongrenin kararlarına baskı uygulamak amacıyla barışçıl gösteri planları kuruyorduk, bu bizim hakkımızdı; ancak bizler, hükümeti tutuklama komploları kurmakla suçlanıyoruz" dedi.

Gelecek için Lenin, artık barışçıl gösterilerin geçmişte kaldığını akıllarının bir köşesinde tutarak, "sakin, dikkatli, sabırlı ve örgütlü" kalmalarını istedi. "Saldırıya mahal vermemeliyiz. Bırakalım bize saldırsınlar. İşçiler, onların bizzat proletaryaya saldırdıklarını anlayacaklardır. Ama gerçek bizim tarafımızda ve saldırılarının başarılı olacağının garantisi yok: Cephede, memnuniyetsiz atmosferin çok güçlü olduğu birlikler var, geride ise hayat pahalılığı, ekonomik kaos vb. Merkez Komitesi, kararlarınıza baskı uygulamak istemiyor. Hakkınız, Merkez Komitesinin kararlarını protesto etme hakkınız meşrudur ve kararınızı özgür iradenizle vermelisiniz" diyerek konuşmasını sonlandırdı.

Lenin'in konuşmasını, bazı destekleyici sözler içeren Zinovyev'in konuşması izledi. Zinovyev'in değişen oyunun gösterinin yapılmamasını sağladığı için, özellikle tepkilerin hedefinde olduğu dikkate alınmalıdır. Yorumlarında Zinovyev, bu eylemini gerekçelendirmeye çalıştı:

> Cuma akşamı [9 Haziran] saat 20.00'de Merkez Komitesi, Petersburg Komitesi ve Askerî Örgütün birçok üyesi burada toplandı. Kongrenin gösterimize karşı olduğunu zaten biliyorduk. O zaman gösteri lehine oy kullandım. Heyete döndüğümüzde çok açık bir durumla karşılaştık. Tüm heyet gösteriye oy birliğiyle karşıydı. Sonunda teslim oldum. Karar vermemiz için bir saat verilmişti. Petersburg Komitesi üyelerini görev başında bulma umuduyla buraya geldik ama maalesef burada değillerdi ve kendi başımıza karar vermek zorunda kaldık. Beşimiz vardık: Üçümüz iptal oyu verdi, ikimiz çekimser kaldı.

Zinovyev, "Dün olanlar [muhtemelen gösteri iptaliyle ortaya çıkan yaygın memnuniyetsizlik] gerçekleşmemiş olsaydı bile, gösterimizi iptal ederek kaybeden taraf olmayacaktık... Örgütümüzün büyüyeceğinden emin olabiliriz" iddialarında bulundu.

Martov ve Lenin gibi Zinovyev de Çereteli'nin garnizon alaylarını silahlandırma ve dağıtma teklifini bir nimet olarak nitelendirdi. Bunun "kızgın tavadan bütün Rusya'ya yayılan devrim ateşine dönüşeceğini" söyledi. Ve şu şekilde devam etti:

> Bugün tamamen farklı bir durumla karşı karşıyayız. Perşembe günü 150 kişiyle barışçıl bir gösteriyi tartışırken bu kadar olayla dolu olacağını bilmiyorduk. Eğer gösterinin iptal edilmemesi gerektiğini düşünüyorsanız, önümüzdeki günler size aksini kanıtlayacaktır. Dün el yordamıyla yürüyorduk, bugün ise durum apaçık ortada, artık herkes neden mücadele ettiğimizi anlayacak."

Lenin gibi Zinovyev de konuşmasını Petersburg Komitesinin, Merkez Komitesinin kararlarını eleştirebileceğini söyleyerek bitirdi, ancak şunu ekledi: "Eğer siz de bizimle birlikte Kongrede olsaydınız siz de Merkez Komitesi ile birlikte oy verirdiniz."

Lenin ve Zinovyev'in bu konuşmaları Petersburg Komitesi için hiç de yeterli değildi. Aksine, parti liderliğinin sorumsuzca ve beceriksizce hareket ettiği ve gerçeklerden uzak olduğu yönündeki yargılarını güçlendirdi. Zinovyev'in konuşmasının sonunda yönlendirilen soru bunun kanıtıydı. G. F. Kolomin, karşı-devrimciler tarafından yaratılacak gösteri tehlikesinin Merkez Komitesi tarafından görülüp görülmediğini sordu. Zinovyev bu soruyu görmezden geldi. İ. V. Kosior, Bölgelerarası Komiteyle gösteriyle ilgili herhangi bir anlaşma yapılıp yapılmadığını sordu. Zinovyev, önceden herhangi bir anlaşmanın yapılmadığı, ancak bunun hem Petersburg Komitesi hem de Merkez Komitesinin bir hatası olduğu cevabını verdi. Nevski, Bolşevik Kongre heyetinin gösteriyle ilgili önceden bilgilendirilip bilgilendirilmediğini sorarak açık bir hataya parmak bastı. Zinovyev, önceden bilgilendirilmediklerini ama bunun Petersburg örgütünün bir hatası olduğu cevabını verdi. A. İ. Slutski, son ancak Petersburg Komitesi için en uygun soruyu sordu: "Merkez Komitesinin kendi dedikoduları dışında hangi nedenlerle gösteri iptal edildi?" Zinovyev, dedikoduların gerçek olmadığını, konunun Kongre Prezidyumu ile konuşulduğunu iletti.

Şimdi konuşma sırası Petersburg Komitesindeydi ve Volodarski, Tomski, Slutski, Boki, Kalinin ve Latsis bu fırsatı değerlendirdi. Volodarski'nin konuşması, tüm Yürütme Kurulu adına yapıldığından ayrı bir önem taşımaktadır. Konuşmasına gösteri kararı alınmasının arka planıyla başladı:

> [6 Haziran Petersburg Komitesi toplantısında] Merkez Komitesi, Petersburg Komitesine işçi kitlelerinin ruh haliyle ilgili neler söyleyebileceğini sordu. Biz durumu abartmadık; bir değişim olduğunu ve bunun bizim yararımıza olduğunu ancak ne olursa olsun sokağa çıkma isteğinin olmadığını söyledik... Çarşamba günü [7 Haziran] Geçici Hükümet Anarşistleri Durnovo Villası'ndan çıkarma kararı aldı ve böylelikle Viborg bölgesinde grev patlamaları yaşandı; Putilov fabrikasını zapt etmek imkânsızdı, vs. Bu olay, işçi kitlelerinin yeterince

> tahrik edildiğini gösterdi. Cuma günü yapılması planlanan toplantı perşembeye alındı. Burada Petersburg Komitesi tekrar Petrograd proletaryasından umut verici beklentilerin olmaması konusunda uyardı. Askerî birim temsilcileri daha olumlu raporlar sundular. Merkez Komitesi ve üç temsilciden oluşan Yürütme Kurulu bir gösteri yapmanın gerekli olduğu yönünde karar verdi. Sovyetin gösteriyi engellemek için her yolu deneyeceğini biliyorduk... Gösterinin amacının artan karşı-devrimciliği protesto etmek olduğuna dikkat çekmek istiyorum... Cuma günü tüm gün gösteriye hazırlandık. Akşam 20.30'da... Yürütme Komitesi, Askerî Örgüt ve Merkez Komitesinin acil bir toplantısında... herkes gösterinin, güçlü askerî birimlerin zayıf birimleri koruyacağı bir şekilde hazırlandığını gördü... Karşı-devrimin kafasını kaldıracağını biliyorduk ve muhalefetteki iki üyeyle geri çekilmenin imkânsız olduğunu, planlanan gösterinin gerçeğe dönüşmesi gerektiğini söyledik.

Sonrasında Yürütme Kurulu adına Volodarski, Merkez Komitesine şu sözlerle daha açık bir biçimde saldırdı:

> Gece saat 02.00'de Merkez Komitesi gösterinin iptalini oyladı. Bu kararın üç oyla verildiğini hatırlatmalıyım ki bu oyu verenlerin ikisi başından beri gösterinin yapılmasına karşıydı ve bir yoldaşın daha [Zinovyev] oyunu etkileyerek, kararı başından beri doğru olduğuna inandıkları şekilde değiştirmeyi başardılar. İki karar arasındaki zamanda değişen nedir? Hiçbir şey. Tekrar ediyorum, son kararımızı verirken biz her şeyi hesaba kattık. Böyle bir durum parti içinde büyük bir tehlike olarak görülmelidir. Merkez Komitesi aceleci ve düşüncesizce davrandı, ama sorun, bu ne zaman oldu? Gösteri kararı aldığında mı yoksa kararı iptal ettiğinde mi? Ne yapmalıyız? Yürütme Komitesinin somut bir çözüm önerisi yok. Bölge kararlarını duymak istiyor. Üç soruyu cevaplandırmalıyız: (1) Gösterimizi iptal etmek gerekiyor muydu? (2) Tek bir kişinin kararsızlığının tüm kararları değiştirmesine partimiz izin veriyor mu? (3) Bundan sonraki adımlarımız ne olacak?

Yine Yürütme Kurulu üyelerinden biri olan ve 6 Haziran'da son karar verilmeden önce gösteri için ayrıntılı bir araştırma yapılmasını öneren M. Tomski, Volodarski'nin suçlamalarıyla yetinmedi. Konuşmasında Volodarski gibi Tomski de gösteri ile ilgili iptal kararının nasıl verildiğine dikkat çekti ve Lenin'in, önceden bilinmeyen etkenlerin bu son dakika iptal kararına neden olduğu yönündeki açıklamasıyla alay etti:

> Askerlerin silahsız katılmayı reddettiği bir gösterinin nasıl sonlanacağını görmezlikten gelmedik. Tüm Menşeviklerin ve sosyalistlerin bize karşı olacaklarını biliyorduk, Petrograd Sovyetinin ve Sovyetler kongresinin bize karşı en sert önlemleri alacağını biliyorduk. Burjuvazinin bizi kışkırtmaya çalışacağından emindik. Yoldaş Lenin şunları söylemişti: "Kitlelerin devrimci ruhundan yararlanmamız gerekiyor, baskı uygulamak için gösteri çağrısı yapmak bizim görevimizdir." Merkez Komitesi bize gelip karşı-devrimcilerden bahsettiğinde,

> bunun temel olduğunu düşündüm... Biz bunların hepsini gördük; Kazakların değil makineli tüfeklerin ateş edeceğini. Moskova ayaklanması (Aralık 1905) deneyimi Kazakların bir kuru gürültü olduğunu göstermişti. Gösterinin barışçıl geçeceğini düşünmek çocukçaydı.

Tomski ayrıca 9 Haziran günü akşam erken saatlerde yapılan toplantıyı gündeme getirdi ve nihai iptal kararının alınma şekline saldırmaya devam etti:

> Kamenev, Nogin ve Zinovyev'in öncülüğüyle gösteri kararımızı tekrar gözden geçirmemiz teklif edildi. Gerekçeler nelerdi? Kongre bize karşıydı, biz ilk kararımızı verdiğimizde bunun farkındaydık... Tehlikeyle tehdit ediliyorduk ama zaten ne zaman tehlike tehdidiyle karşı karşıya olmadık ki? Sorumu dikkatle gözden geçirdik. Dedik ki, devam edip göreceğiz. Eğer Sovyet gösterimizi ezerse, ezileceğiz. Ama ezilmek mücadeleyi reddetmeye yeğdir... Devrimde ezilme tehlikesi her zaman vardır... İkiye karşı herkes olunca Merkez Komitesi gösteriyi yapma kararı aldı. Bu toplantıdan sonra ne oldu? Dan'ın önergesi ve Çereteli'nin konuşması. Ama biz konuşmalara ve önergelere ayak uyduramayız... Her ne kadar geri çekilişimizi akıllı adamlar olmamızla, bu yaptığımızın akıllıca olduğunu söyleyerek gizlemeye çalışsak da, bu yine de bir geri çekiliştir. Bizim kendi hatamız yüzünden görkemli gösterimizden haberi olmayan Kongre heyetimiz Merkez Komitesini etkiledi. Heyetin Parti Merkez Komitesine baskı uygulamasına izin verilebilir mi?

Konuşmasının sonunda Tomski, itibarına verdiği zararı vurgulayarak Merkez Komitesinin davranışıyla ilgili duygularını dile getirdi: "Merkez Komitesinin siyasal bir hata yaptığını kimse inkâr edemez – Merkez Komitesi, katlanılamaz bir bocalamadan suçludur. Merkez Komitesine genel bir güvensizlik duyulması önemli değildir. Önemli olan biz [Petersburg Komitesi] yöneticilerin [Merkez Komitesine] inancının sarsılmış olmasıdır."

Sonraki konuşmacı, konuşmasını benzer şekilde bitiren Yürütme Kurulu üyesi A. İ. Slutski, "İhtiyatlı bir gösteri çağrısı yaptıklarında Lenin ve Zinovyev ile aynı fikirdeydim, ancak onlar 10 Haziran gösterisini iptal ederek örgütümüzü sarsmak için ellerinden geleni yaptılar" dedi. Petersburg Komitesi sekreteri G. İ. Boki, Sovyet heyetinin vazgeçme kararındaki rolüne dikkati çekerek Merkez Komitesine karşı neredeyse aralıksız süren yaylım ateşini devam ettirdi. "Prensipte, parlamenter delegelerin partinin yönetici birimlerine baskı uygulaması kabul edilemez" dedi. Petersburg Komitesi ve Merkez Komitesi arasındaki kötüye giden ilişkilere dikkat çeken Boki, bu sorunun yeni bir sorun olmadığını söyledi. Ve şunu belirtti: "Petersburg Komitesi ve Merkez Komitesi arasındaki sorunların

farkındayız. Ancak, bu konu birkaç toplantının gündem konularından biri olsa da,[88] toplantılarımıza geç başladığımız için, bu konuyu hiç tartışmadığımız için suç Petersburg Komitesinindir." Boki, konunun bir an önce tartışılmasını istedi.

Yayınlanan tutanaklara göre, sadece üç Petersburg Komitesi üyesi, V. İ. Nevski, İ. K. Naumov ve M. İ. Kalinin, Merkez Komitesinin kararını destekledi. Nevski, iki günde etkili bir gösteri örgütlenmesi imkânsız olduğu için gösteriyi iptal etmenin mantıklı olduğunu söyledi. Ancak, Merkez Komitesini, Askerî Örgütün gösteri çağrılarına çok geç kulak vermekle suçladı. Petersburg Sovyetinde Bolşevik heyetin sekreteri olan Naumov, partiyi kötü planlamayla suçladı ancak, gösterinin iptalinin faydalı tarafları olduğunu belirtti. Parti liderliğine karşı oluşan güven kaybının aslında çok da kötü olmadığını savundu: "Bırakın güven tamamen yıkılsın, sadece kendinize ve kitlelere güvenmeniz gerekir."

Kalinin ise Petersburg Komitesinin "Merkez Komitesinin hareketlerinin ülke çapında bir önemi varken, sadece dar bir Petersburg bakış açısından yargıladığını" söyleyerek çok önemli bir noktaya değinmiş oldu. Kalinin partinin Sovyet heyetinin etkisini savundu. "Kongre heyeti bizim için oldukça önemli ve onlar bize şunu söylediler: 'Gösteriniz bizi Sovyetten ayrılmaya zorlayacak ve bu da örgütümüzün yasadışı olacağı anlamına geliyor.' Eğer gösterimizin planlandığı gibi gerçekleşeceğine emin olsaydık, iptal etmezdik. Ama bundan emin olamadık. Birçok yoldaşımız tüfekler ve hatta bombalar taşıyor olsa bile düşmanımızın gücümüzün önünde sakin durup durmayacağından bile emin değildik. Böyle bir gösteri çok kötü sonuçlar doğurabilirdi. Bu koşullar altında kitleleri gösteriye çağırmak için oldukça yüzsüz ve sorumsuz olmak lazım. Bu gösteride herkes bizim karşımızdaydı, yalnız bırakılmıştık."

11 Haziran toplantısının en önemli konuşmalarından birini radikal M. İ. Latsis yaptı. Konuşmasıyla, Viborg Bölgesi parti üyelerinin gösteri hakkındaki görüşlerinin Merkez Komitesinin önerdiği "barışçıl gösteri"den ne kadar farklı olduğunu gözler önüne serdi. Açıkça Kalinin'e hitaben, "Eğer iptal kararı yerindeyse, o zaman biz ne zaman hata yaptık?" dedi.

> Hatayı şu soruya yanıt verdiğimiz anda yaptık: Gösteri barışçıl mı olacak yoksa silahlı mı? Bize göre [yani Viborg Bölgesi Bolşevikleri] askerlerin silahsız gösteri yapmayacakları apaçık ortadaydı. İşçiler de gösterinin illa ki silahsız olması gerektiğini düşünmüyorlardı. Viborg bölgesindeki işçiler, gösterideki zayıf birimlerin askerî birimlerce korunmasını istiyorlardı. Onlar, postane,

> cephanelik ve telgraf merkezini ele geçirme gerekliliğinin oluşacağını bile önceden gördüler [burada Latsis kısmen, kendi etkisine gönderme yapıyor]. Her aktif işçi ne yapılması gerekiyorsa yapacaktı. Herkes kötü bir sonuç bekliyordu. *Gösterinin bir ayaklanmaya dönüşeceğini herkes önceden görmeliydi* [*vosstanie;* italikler yazara aittir]. Eğer buna hazır değilsek, en başından gösteriye olumsuz yaklaşmalıydık.

Toplantının son konuşması, kendisinden önceki sert ve şiddetli eleştirileri devam ettiren İ. N. Srukov'a aitti. Srukov, yakın bir tarihte, parti içerisinde ortaya çıkan sorunların tartışılacağı bir Şehir Parti Konferansı yapılmasını önerdi. Tomski, bu teklifi destekleyerek Yürütme Kurulunca da böyle bir konferansın yapılması taraftarı olduğunu belirtti. Belli ki, bu teklifle toplantı, iptal konusunda resmî bir karar alınmadan sonlandırıldı.[89]

Lenin ve 10 Haziran Hareketi

Çereteli hatıralarında, Bolşeviklerin 10 Haziran gösterisi için yaptıkları hazırlıkların, bu gösterinin Geçici Hükümeti devirme amaçlı silahlı bir ayaklanma olduğunu kanıtladığını belirtmektedir.[90] Doğrusunu söylemek gerekirse, gördüğümüz gibi, Çereteli'nin Sovyet Kongresinde Bolşeviklere karşı kesin kararlar alınması çağrısı bu temele dayanıyordu. Açıklamasını, söylentiye göre Ekim Devrimi sonrasında aldığı bilgiye dayandıran N. N. Suhanov, Lenin'in doğrudan iktidarı ele geçirmeyi hedeflemezken, elverişli hale getirmeye çalıştığı koşullar, buna hazır olduğunu ileri sürmektedir. 10 Haziran gösterisi hazırlıklarında muhtemel bir darbenin oldukça detaylı planlarının hazırlanmış oluğunu, öyle ki hangi askerî alayın Geçici Hükümeti devirerek tutuklayacağının bile belli olduğunu iddia etmektedir.[91] Diğer anı yazarları ve tarihçiler de, çıkarımlarını tamamen Suhanov'un verdiği bilgilere dayandırarak, olgunlaşmamış gösteriyi benzer şekilde yorumlamaktadır.

Yayınlanmış materyallerdeki boşluklar, Lenin'in gösteri hakkındaki planlarını tam olarak anlamamızı imkânsız kılmaktadır. Ancak, dikkat edilmelidir ki araştırmalara açık olan belge ve anıların birçoğunda Suhanov'un bazı iddialarını destekleyecek somut kanıtlar bulunmaktadır. Lenin'in planlanan gösterinin ne hale geleceği sorusunun ucunu açık bıraktığı muhtemeldir. Ayrıca, o dönemde Lenin'in gösteriyle ilgili amaçları, taban liderleri, özellikle de Askerî Örgüt içindekiler için belirsizdi. Ancak konuyla ilgili yayınlanmış materyaller, Merkez Komitesinde bir

darbe ihtimalinin ciddi olarak düşünülmediği, daha genel konuşursak gösterinin, E. H. Carr'ın ifadesiyle "işçi ve askerlerin ruh hallerini"[92] ölçmek için bir araç olarak görüldüğünü kanıtlamaktadır. Her hâlükârda, Petersburg Komitesi tutanaklarına bakarsak, Lenin'in planları daha hırslı olsa da, bu planlarının başarıya ulaşmasındaki kilit isimlerin çoğunun bu planlardan haberi olmadığı açıktır.

Suhanov'un iddialarına rağmen, Lenin'in 10 Haziran gösterisini, iktidarı ele geçirmenin bir aracı olarak gördüğü varsayımına kuşkulu yaklaşmak için birçok mantıklı neden vardır. Her şeyden önemlisi, her ne kadar ölçmek zor olsa da, Haziran başlarında Bolşeviklerin gücü ve desteği, Geçici Hükümet devrilse bile, iktidarı korumak için yeterli değildi. Planlanan 10 Haziran gösterisi arifesinde, Bolşevikler garnizon içerisinde bile Suhanov'un önemi sonradan anlaşılan tahlilinde belirtildiği kadar güçlü değilken, Petrograd Bolşevikleri arasında bile partinin başkent işçilerinden alacağı destek tartışma konusuydu. Dahası, bölgesel Sovyet, ordu komiteleri ve Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi seçimleri, Bolşeviklerin şehirlerde ve cephedeki zayıflığını açığa çıkardı.

Bir sonraki bölümde daha açık bir şekilde görüleceği gibi, Lenin ve Merkez Komitesinin diğer liderleri bu gerçeklerin ve başkentte zamanından önce oluşabilecek bir ayaklanma tehlikesinin farkındaydı. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, Petersburg Komitesi ve Askerî Örgüt içerisindeki bazı üyeler ("biraz fazla sol hedefliler") bunun farkında değildi. Bu gerçek, 10 Haziran gösterisinin hazırlıklarında kendini gösterdi ve Temmuz öncesindeki kargaşa günlerinde daha gözle görülür hale geldi.

IV

Huzursuzluk Artıyor

Sovyetler Kongresinin Gösterisi

12 Haziran akşamı, akim kalan 10 Haziran gösterisindeki rolleri nedeniyle Bolşeviklerin eleştirildiği oturumda, Sovyetler Kongresi 18 Haziran Pazar günü etkileyici bir gösteri düzenleme fikrini oylamaya sundu. Hepsi birer Menşevik olan Dan, Bogdanov ve Kinçuk yanlış hesaba dayanan bu teklifin yaratıcılarıydı. Bu tasarıyı gücendirilmiş Bolşeviklerin gönlünü almak için bir jest ve 10 Haziran krizinde ortaya çıkan genel huzursuzluğu Kongreyi destekleme gösterisine dönüştürme aracı olarak sundular.[1] Gösterinin arifesinde *İzvestiya*, "bu barışçıl gösteriyle devrimci demokrasi, ilhaksız ve tazminatsız dünya barışı, tüm halkların kendi kendilerini yönetmeleri ve işçi, köylü ve askerlerin devrimci hareketinin birleştirilmesi isteklerini dile getirecektir."[2] diye yazdı.

> Her şeyden önemlisi [18 Haziranda *İzvestiya*'da yayınlanan bu çağrı], bu gün ile, devrim düşmanlarının devrimci demokrasi içerisindeki öldürücü muhalefete güvenmelerinin beyhude olduğunu gösterelim... Bu gerçek [birleşik bir gösteri], fikir savaşında devrimci demokrasi içindeki hiçbir fraksiyon ya da grubun her ne olursa olsun hiçbir zaman kendi görüşlerini çoğunluğa zorla kabul ettiremeyeceğini, fikir ayrılıklarının kardeş kavgasına dönüşmeyeceğini gösterecektir.

Gösterinin başarısı, mümkün olan en geniş katılıma bağlı olduğundan bütün fabrikalar, işçi ve meslek örgütleri ve siyasi partiler bu büyük yürüyüşün örgütlenmesine yardım etmeye ve yürüyüşe katılmaya davetliydiler. Garnizondaki tüm askerî birliklere silahsız katılım emri verilmiş,

hatta diğer bölge Sovyetlerinden de aynı gün Rusya'nın diğer şehirlerinde benzer gösteriler düzenlemeleri istenmişti.

Petrograd Bolşevikleri ve 18 Haziran Gösterisinin Düzenlenmesi

Sovyet içinde çoğunluğu elinde bulunduran partilerden Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler, gösteriye katılma kararı alırken Kadet Merkez Komitesi, taraftarlarına gösteriye katılmama çağrısı yaptı. Kendi üyelerinin saldırısına (hem sağdan hem de soldan) maruz kalmaya devam eden Bolşevik Merkez Komitesi 13 Haziran'daki toplantısında partinin gösteriye katılıp katılmayacağını tartıştı ve katılma yönünde karar aldı. Merkez Komitesi genelgesinde de belirtildiği gibi Bolşevikler "Sovyet istemese de gösteriyi, tüm iktidarın Sovyete devredilmesi talebine destek gösterisine dönüştürmeye"[3] çalışacaktı.

Aynı gün daha sonraki bir saatte yapılan acil toplantıda Zinovyev, Merkez Komitesinin planlarını Petersburg Komitesine aktardı.[4] Önerilen gösterinin "hükümete baskı uygulamak için siyasal araçlar" sağlayacağını açıkladı. "Gösteri içinde bir gösteri yaratmalıyız," dedi. Sadece parti üyeleri değil, sendikalar, fabrikalar ve askerî birimler de yapılacak eklemelerle 10 Haziran sloganlarıyla yürümeye teşvik edilmeliydi. Zinovyev, "Petrograd, bildirilerle dolup taşmalı... Tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesinin zamanı gelmiştir," diye belirtti.

Petersburg Komitesinin bu teklife ilk tepkisi, üyelerinin bazılarının biraz fazla şüpheci yaklaşımı nedeniyle karmaşıktı. Tomski, partinin gösteriyi Sovyetlere yüz çevirecek teknik araca sahip olup olmadığı konusundaki şüphelerini dile getirdi. "10 Haziran gösterisi iptal edilmemiş olmasaydı," dedi ve öfkeyle ekledi: "Bolşevikler Petrograd'a hâkim olacaktı ve şimdi Sovyeti takip etmeye zorlanamayacaklardı." Diğer konuşmacılar da konuya benzer bir ilgisizlikle yaklaştılar. Örneğin Stukov, Sovyet politikalarına karşı gösterilebilecek en iyi muhalefetin gösteriye hiç katılmamak olduğunu ileri sürdü. İ. A. Rahiya, Merkez Komitesi üyesi ve Sovyet Bolşevik heyeti liderlerinden G. F. Fedorov'un, partinin böyle etkisiz bir konuma getirilmesine izin verdiği için kınanmasını istedi ancak sonunda, partinin bu gösteriyi "akim kalan 10 Haziran gösterisinin bir benzeri haline getirmeye çalışması" konusunda çoğunluğa katıldı. Petersburg Komitesi, acilen afiş ve pankartların hazırlanması, kitlesel toplantıların örgütlenmesi ve "Merkez Komitesi, bölge komiteleri, Sendikalar Merkez Bürosu,

Fabrika Komiteleri Merkez Konseyi, tarafsız örgütler ile fabrika ve askerî birlikler" adına bildirilerin yayınlanmasına karar verdi. Sovyetteki Bolşevik heyetine gösteri planlarını iletmek ve birlikte çalışmak için Yürütme Kurulundan iki yoldaşın atanmasıyla geçmişte yapılan hata telafi edilmiş oldu. Bu kararların geçirilmesinin ardından Tomski'nin verdiği bir değişiklik önergesi de kabul edildi. Bu değişiklik, farklı fabrikalardan olsalar bile tüm parti üyelerinin Bolşevik sloganlarıyla yürümek zorunda olduklarını belirtiyordu. Bolşeviklerin bu niyetleri, ertesi günkü *Pravda*'da yayınlandı. 14 Haziran'daki başmakalede devrimci proletaryanın gösteride kendi yolunu çizeceği, 18 Haziran gösterisine, 10 Haziran'da planlanan amaçlar uğruna kavga etmek için katılacakları açıklandı.

Bolşeviklerin Kongrenin gösterisini kendi amaçlarınca kullanacaklarını açıklamaları üzerine Petrograd Sovyetinin 14 Haziran tarihli toplantısında yürüyüşte sadece Sovyet tarafından onaylanan sloganların kullanılması teklif edildi. Bolşevik heyetinden Fedorov ve Anarşist-Komünistler heyetinden İ. S. Bleikhman, örgütlerinin gösteriye sadece kendi pankartlarıyla katılacaklarını belirterek (Fedorov ilk ve en başta "Tüm iktidar Sovyetlere" sloganının geleceğini vurguladı) bu teklifle alay ettiler.[5] Bolşeviklerin ve Anarşistlerin bu şekilde hareket etme haklarına daha fazla karşı çıkan olmadı. Aynı toplantıda gösteriyi iptal etmek için gönülsüz bir çaba harcandı. Ancak, çoğu Menşevik ve Sosyalist Devrimci hâlâ radikal solun gücünü ve mevcut durumun dengesizliğini hafife alıyordu ve iptal teklifi geri çevrildi.[6]

Bolşevikler Anarşistlere Karşı

Aynı zamanda Anarşist-Komünistler de kendi planlarını yapıyorlardı. 10 Haziran gösterisinden vazgeçmeye zorlandıktan sonra Anarşist-Komünistlerin Geçici Devrimci Komitesi aracılığıyla 14 Haziran tarihinde bağımsız bir gösteri örgütlemeye başladıkları anlaşılmaktadır.[7] Anarşist-Komünist bildirileri, fabrikalar ve askerî birliklerden, temsilcilerini 11, 12 ve 13 Haziran tarihlerinde Durnovo Villası'ndaki acil örgütsel toplantılara göndermelerini istiyordu ve bu davetlerin hemen cevap bulduğu da aşikârdı. Kendi partilerinin ertelemesinden hoşnut olmayan Bolşevik tabandan bile bu Anarşist-Komünist toplantılara katılanlar oldu.[8]

Ayın on sekizinde gerçekleştirilecek gösteriye olabildiğince güçlü katılımı sağlamaya çalışan Bolşevik liderler için Anarşist-Komünistlerin Bol-

şevik tabanında yol açtıkları bu durum kaygı vericiydi. 14 Haziran tarihli bir *Pravda* makalesinde Stalin, Anarşist-Komünistlerin faaliyetlerini "işçi devriminin yıkıcıları" olarak tanımlayarak, "Şimdi amacımız, on sekizindeki gösterinin bizim devrimci sloganlarımızla yapılmasıdır. Ve özellikle bu nedenle, 18 Haziran gösterisine daha iyi hazırlanabilmek için tüm Anarşist gösterileri bastırmalıyız," dedi.

Anarşist-Komünistlerle nasıl başa çıkılacağı, Petersburg Komitesinin 13 Haziran tarihli acil toplantısının en önemli başlıklarındandı.[9] Rahiya, Yürütme Kurulu adına bir rapor ile tartışmayı açtı. Kurulun, birçok fabrikadan Anarşist-Komünistlerin davetlerine karşı nasıl yanıt verileceği konusunda telefonlar aldığını belirtti. Rahiya, Yürütme Kurulunun bu sorulara, davetlerin göz ardı edilmesi yönünde cevap verdiğini iletti. Buna rağmen 150 fabrika ve askerî birlik temsilcisinin ayın on ikisindeki toplantıya katıldığını ve aynı akşam saat 19.00'da Geçici Devrimci Komiteyle öngörülen gösteri hakkında görüşeceğini belirtti. Rahiya'ya göre Yürütme Kurulu, Geçici Devrimci Komitenin eylemlerini sınırlandırmak için bu toplantıya iki temsilci göndermeye karar vermişti. Rahiya, bu ön tedbirlerin onaylanmasını ve Petersburg Komitesinin tamamının, Anarşistleri etkisizleştirmek, parti üyelerinin ve takipçilerin bu Anarşist toplantılara katılmalarını önlemek için neler yapılması gerektiğine karar vermesini istedi.

Bu ve benzer tartışmalar, Petrograd'daki kaotik durumda Anarşist-Komünistleri umursamayan bir tavrın sergilenemeyeceğini, soruna yaklaşım tarzındaki özen ve ciddiyeti anlatmaktadır. "Anarşistler tehlikelidir," dedi Rahiya, "çünkü Anarşistler, iki, üç bin kişiyi sokağa dökebilir ve devrimi zayıflatacak ve karşı-devrim anlamına gelecek bir çatışmaya yol açabilirler. Eğer iki ya da üç fabrika sokağa dökülürse ve kan dökülürse, tüm Petrograd ayağa kalkacaktır." Danilevski de, askerî birimlerde durumun iyice kızıştığını ve Pavlovski Alayının Geçici Devrimci Komiteye temsilci gönderdiğini, Komite isterse gösteri yapacaklarını belirterek Rahiya'ya katıldı. Toplantının başkanı ve Viborg Bölge Komitesi sözcüsü M. İ. Latsis, Viborg Komitesinde insanları Anarşist-Komünistlerin toplantılarından geri çağırmaya çalıştıklarını belirtti. Toplantıya katılanların ayrılmayı reddettiklerini ancak oylamaya katılınamayı kabul ettiklerini iletti. Birinci Yedek Piyade Alayında Askerî Örgüt liderlerinden biri olan V. V. Saharov, askerlerin sosyalist partileri diğer partilerden ayıramadıklarını vurguladı. Birçok asker-Bolşeviğin Anarşistlere gittiğini ve

Anarşistlerin Bolşeviklerin tarafında gözüktükleri bu zamanda Bolşeviklerin Anarşistleri desteklememesine şaşırdıklarını söyledi. Anarşistlerin yarattıkları tehdidin farkında olmasına rağmen Tomski, "Anarşistlerden kendimizi tamamen soyutlarsak kitlelerden soyutlanabiliriz" diyerek tam bir ayrışmanın yaratacağı sorunu dile getirdi. Saharov da benzer bir yorumda bulunarak Anarşistler sorununda "içten" bir müdahalede bulunulması teklifini destekledi.

Bu tartışmanın sonucunda Petersburg Komitesi, tüm bölge komitelerinden üyelerini Geçici Devrimci Komiteden çekmeleri ve Durnovo Villası'na "konuyla ilgili Bolşeviklerin tavrını tüm işçilere açıkça göstermek için" temsilciler göndererek ayın on sekizinden önce hiçbir sokak gösterisinin yapılmaması için gereken tüm önlemleri alma kararına vardı. Viborg Bölgesinden İ. F. Kodatski ve Saharov, Anarşistlerin toplantılarına katılacak isimler olarak seçildi.

Bu kararı uygulamak için 14 Haziran tarihli *Pravda*'da şu çağrıya yer verildi: "Petersburg Komitesi, asker ve işçilerin her türlü plansız eyleminin devrime büyük zarar vereceğini belirtmenin gerekli olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle Merkez Komitesi, Petersburg Komitesi ve Askerî Örgütün çağrısı olmaksızın yapılacak olan herhangi bir gösteriye karşı hoşgörü gösterilmeyecektir."[10] Bu çağrının mı yoksa Bolşeviklerin Anarşistleri "içten" etkileme çabalarının mı daha etkili olduğu bilinmemektedir. Her hâlükârda belirlenen günde Anarşistlerin bir gösterisi olmamıştır.

18 Haziran Gösterisi[11]

Kongrenin gösterisine sadece Bolşeviklerin büyük önem verdiğini düşünmek yanlış olur. Bununla birlikte, başka hiçbir partinin Bolşeviklerin "blitz tekniği"ni kopyalamaya çalışmadığı ve birçok ılımlı Sovyet liderinin gösterinin mantığını ve özellikle zamanını sorguladığı doğrudur.[12] Ancak yürüyüşün zamanı belirlendikten sonra, Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerin yanı sıra Kongre bir bütün olarak yürüyüşün düzenli geçmesini ve sadece Kongre sloganlarının kullanılmasını sağlamak için elinden geleni yaptı. Örgütleme ve yönetim meseleleriyle ilgilenmek için Bogdanov başkanlığında her partinin önde gelen temsilcilerinin katıldığı özel bir gösteri komitesi oluşturuldu.[13] Bu komite, yürüyüşün düzenini, rotasını ve törenin ayrıntılarını belirledi ve 15-18

Haziran tarihli *İzvestiya* sayfalarında yürüyüşün detaylı kuralları yayınlandı. Bu süreç boyunca *Pravda*'da olduğu kadar Menşeviklerin *Raboçaya gazeta*'sı ve Sosyalist Devrimcilerin *Delo naroda*'sında da yürüyüşe büyük önem verildi. Bölgelerarası Komite yayını *Vpered,* Bolşevik sloganlarının çoğunu desteklerken Plehanov'un *Edinstvo*'sunda "güçlü demokratik hükümet" ve "Geçici Hükümeti destekleyin" sloganlarıyla yürünmesi öğütleniyordu. Aşırı sağ *Malenkaya gazeta,* okuyucularını "uygun sloganlarla" amaçlarını ortaya koymaya çağırırken sadece liberal *Reç* gösteriyi boykot çağrısı yapıyordu.

Ne gariptir ki, ayın on yedisindeki *Pravda*'nın ön sayfasında, 9 Haziran'da Kongrede Gegeçkori tarafından okunmasıyla büyük bir hiddet uyandıran, Stalin'in 10 Haziran gösterisi bildirisinin biraz gözden geçirilmiş hali yayınlanmıştı. Çağrıya bu sefer, "on kapitalist bakanın" istifası ve tüm iktidarın Sovyetlere devri gibi 10 Haziran sloganlarının yanı sıra garnizon birlikleri içinde büyük önem taşıyan "Asker Hakları Bildirgesi'nin demokratik olmayan kısımları kaldırılsın", "Kahrolsun devrimci birimlerin dağıtılması", "Kahrolsun savaş politikaları" sloganları da eklenmişti. Yürüyüşün arifesinde başka bir *Pravda* makalesinde, "Pazar günü yapılacak gösteriye hazırlanın" çağrısı yapılıyordu ve şöyle devam ediyordu: "Tüm gücünüzü verin ki taleplerimiz tüm ülkede yüksek sesle dile getirilsin. Sadece yürüyüşe değil, daha fazlasına, gücümüzü sınamaya ihtiyacımız var. Taleplerimizi fark ettirebilecek bir gösteriye ihtiyacımız var. Kontrolü elinize alın, kimseye güvenmeyin. Fabrika ve birimlerinizin hangi sloganlarla yürüyeceğine karar verin ve kendi pankartlarınızı yapın. İşe koyulun! Zaman daralıyor!"

18 Haziran gösterisi için Bolşevikler, kitlesel siyasi kampanya konusunda pek yetenekli olmayan bir ülkede oldukça başarılı bir kitlesel kampanya yürüttüler. Koalisyon hükümetiyle işbirliği yapmayı reddeden ve böylece itibarlarını korumuş olan Bolşevikler istedikleri gibi eleştirip kitleleri ikna edebiliyorlardı. Çağrıları daha çok duygusaldı. Garnizona, "eğer cephede ölmek istemiyorsanız, Çarlık düzeninin tekrar gelmesini istemiyorsanız, daha iyi yaşam koşulları ve toprağın yeniden dağıtılmasını istiyorsanız, bizimle gelin" çağrısını yapıyorlardı. İşçilerin ilgisini çekebilmek için Bolşevikler, birçok şeyin yanında, daha yüksek ücret, iş gününün sekiz saate indirilmesi, fabrikalarda işçi hâkimiyeti ve enflasyonun düşürülmesini talep ediyordu. Bunların dışında Bolşevik ajitatörler, korkunç karşı-devrim kaygısını yükselttiler. Mesaj, Lenin'in Ni-

san'daki dönüşünden beri *Pravda* ve *Soldatskaya Pravda*'da yayınlananla aynıydı ancak bu sefer beş günlük aralıksız bir yaylım ateşi halinde geldi. Yaklaşık yüz deneyimli ajitatörün de (16 Haziran'da Petrograd'da açıklanan Tüm-Rusya Bolşevik Askerî Örgütleri Konferansı temsilcileri) eklenmesiyle Bolşevikler neredeyse tüm fabrika ve askerî birimlerde çalışabiliyor ve başkenti etkili bir biçimde kapsıyordu.

Öncesinde Menşevikler ya da Sosyalist Devrimciler lehine oy kullanmış bazı işçi ve askerlerin kendi programlarıyla ilgili kesin bir duruşları vardı. 18 Haziran arifesinde önde gelen sosyalist partilerin en güvendiği fabrikalarda bile Bolşevik sloganları onaylama kararları alındı. Bazen Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerle tekrar oylama yapılıyordu ancak o anda ya Bolşeviklere karşı kaygısızdılar ya da Bolşeviklerin tarafına doğru akın ediyorlardı.[14] 15 Haziran'da günlüğüne şöyle yazıyordu Latsis: "Gösteri için yoğun çalışmalar yürütülüyor. Bugün fabrika temsilcileriyle yaptığımız toplantıda iptal edilen gösterinin sloganlarıyla yürünmesi yönünde bir karar aldık." Ertesi gün şu şekilde devam ediyordu: "Fabrikalar kuvvetle başa çıkıyorlar... İşçiler ne kadar olgunlaştı!" Ve gösteri arifesinde, "Hazırlıklar çok iyi gidiyor. Fabrika ve askerî birimlerdeki kitlesel toplantılarda sloganlarımız kabul ediliyor,"[15] diyordu.

Yükselen sol eğilim gözden kaçmıyordu. Petrograd Askerî Bölgesi komutanı General P. A. Polovtsev'in Kerenski'ye gönderdiği 17 Haziran tarihli raporda, "kitlelerin ruh halinde büyük bir değişim gözlenmektedir. Daha fazla örgüt taleplerinin cevapsız kalması, ihtiyaç maddelerinin yetersiz dağılımı, enflasyon, elverişsiz karargâhlar ve aile yardımlarının arttırılması konusundaki cevapsız talepler nedeniyle huzursuzluk artmaktadır. Buna bağlı olarak Geçici Hükümete olan destek azalırken 'Tüm İktidar İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetine' sloganına destek artmaktadır. Bu durumda, alınan tüm önlemlere rağmen önümüzdeki gösterinin istenmeyen biçimlere girme olasılığı büyüktür,"[16] deniyordu.

18 Haziran Pazar günü, açık ve rüzgârlı bir hava vardı: tam yürüyüş havası.[17] İşçi ve asker kalabalıkları şehrin belirlenen noktalarında toplanmaya başladılar ve saat tam 09.00'da *Marseillaise* marşı eşliğinde Nevski Caddesi'ne doğru yürüyüş başladığında hava çoktan ısınmıştı. Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi ve Kongre Prezidyumu yürüyüşün başını çekiyordu. Çikeydze, Gots, Dan, Gegeçkori ve Bogdanov da oradaydı. Mars Alanı'ndaki Şubat Devrimi kahramanları mozolesinde, Sovyet liderleri ve

onları izleyen Kongre heyeti mozolenin yanındaki noktalardan gösteriyi daha iyi izleyebilecekleri için yürüyüş kolundan ayrıldılar. Liderler ve heyet, işçi ve askerlerin, yitirilen kahramanların yanından geçerken saygıyla, pankartlarını indirerek sessizlik içinde yan yana yürümelerini ve sonrasında pankartlarını tekrar kaldırmalarını izlediler.

Bu büyük gösteri (akşam üzerine kadar devam etti), Bolşevik programının gördüğü ilgiyi ve Bolşevik tekniklerinin etkinliğini kanıtlamış oldu. 400.000'in üstünde gösterici bölge bölge, fabrika fabrika yürüdü. Yayınlanmış tüm belgeler Bolşevik pankartlarından ve dövizlerinden oluşan denizin sadece birkaç kez Kongre sloganlarıyla bölündüğünü yazmaktadır. Birçok bölge, fabrikaların çoğu ve aralarında Birinci Makineli Tüfek, Pavlovski, Grenadier, Moskovski, Finliandski, İsmailovski, Egerski, 17. Yedek, Birinci Yedek ve Altıncı İstihkâm Alaylarının olduğu garnizon birliklerinin neredeyse tamamı, çoğunlukla Bolşevik sloganlarıyla silahsız yürüdüler. "Bolşevik bayrak ve pankartları tek tük, özellikle Sosyalist Devrimci ve resmî Sovyet sloganlarıyla bölünüyordu. Ama kalabalık onları bastırmıştı, istisna olarak gözüküyorlardı. Devrimci başkentin derinliklerinden gelen değişmez çağrılar gibi, kaderin ta kendisi gibi, ölümcül Birnam Ormanı gibi 'Tüm İktidar Sovyetlere', 'Kahrolsun On Kapitalist Bakan' sloganlarıyla art arda geliyorlardı."[18] Başka bir anı yazarı, hiçbir şekilde sol kanat yanlısı olmakla suçlanamayacak Paul Milyukov şunları yazmaktadır: "18 Haziran gösterisi, Petrograd'da Bolşevik sloganlarının ve atmosferinin hâkim olduğunu ve hükümete dostluk gösterisinde bile koalisyon hükümetine destekten bahsetmenin imkânsız olduğunu tekrar gösterdi."[19]

Kronştad denizcileri birliği,[20] Bolşevik Merkez Komitesi ve Tüm-Rusya Bolşevik Askerî Örgütleri Konferansı delegelerinin çoğu, Petrograd tarafından fabrikalar ve askerî birliklerin arasında yürüyordu. Yürüyüşün açık arayla en kalabalık grubu olan Viborg Bölgesi öğle saatlerinde tören alanından geçiyordu. Onlar, Bolşevik Viborg Bölgesi Sovyeti öncülüğünde yürüyor, dost fabrika ve askerî birimler arasında tüm güçleriyle Anarşist-Komünistler görülüyordu. Silah taşıyan tek göstericiler olan Anarşist-Komünistler, şarkılarla, kısa konuşmalarla, "Kahrolsun Hükümet ve Sermaye!", "Komünü Kuralım!" yazılı siyah pankartlarıyla Mars Alanı'ndan geçtiler. Anarşistler buradan, gösterinin tek ciddi olayının yaşanacağı Viborg Bölgesine döndüler.

Khaustov'un Kaçışı ve Geçici Hükümetin Durnovo Villası Baskını[21]

18 Haziran gösterisini planlarken Anarşist Geçici Devrimci Komite, Bolşevikleri geride bırakmaya karar vermişti. 9 Haziran'da Geçici Hükümet, *Okopnaya Pravda*'daki makaleleri nedeniyle vatan hainliği suçlamasıyla Bolşevik Askerî Örgütünün cephedeki gazetesinin editörü F. P. Khaustov'u tutuklamıştı. Askerî Örgütün çoğu üyesi gibi Yedinci Ordu askerlerinden Khaustov da Bolşeviklere Şubat Devrimi'nden sonra katılmıştı ve F. F. Raskolnikov'un da anılarında belirttiği gibi "anarşizme, isyankârlığa karşı içgüdüsel bir sempatisi vardı."[22] 17 Haziran'daki Tüm-Rusya Bolşevik Askerî Örgütleri Konferansında Khaustov'un serbest bırakılması için çağrı yapılmasına karar verildi[23] ve 18 Haziran'da birçok Konferans delegesi N. S. Çikeydze'ye giderek Khaustov'un akşama kadar serbest bırakılmasını istedi. Çikeydze konuyla ilgileneceğini söyledi, delegeler yoluna devam etti.[24] Bu sırada, gösterinin hâlâ canlı ve heyecanlı olduğu öğleden sonra saat 15.00'te, Anarşist-Komünistler ve silahlı askerlerden oluşan bir grup (toplamda 1.500-2.000 kişi) Khaustov'un tutulduğu Viborg'daki Crosses Hapishanesi'ne geldi ve Khaustov'un silah zoruyla serbest bırakılmasını sağladı. Hapisten çıkan Khaustov, kendisi gibi siyasi suçlar nedeniyle hapiste olan birçok tutsağın da serbest bırakılmasını istedi, kısa bir süre içerisinde diğerleri de serbest bırakıldı. Sonrasında Anarşistler yanlarında kaçaklarla birlikte buradan ayrıldı ve muhtemelen Durnovo Villası'na döndü.

Firar haberi kısa sürede Geçici Hükümetin kulağına gitti ve Savunma Bakanı P. N. Pereverzev'in raporunun dinlenmesi için acil bir toplantı yapıldı. Raporu dinleyen Geçici Hükümet, kaçan mahkûmların yakalanması ve kaçışlardan sorumlu kişilerin tutuklanması için Pereverzev'e tam yetki verdi.

Karar ertesi sabah erken saatlerde yürürlüğe kondu. Resmî hükümet raporuna göre 19 Haziran günü sabaha karşı saat 03.00'te Pereverzev ve Mahkeme Başkanı N. D. Karinski ile birlikte General Polovtsev komutasındaki Preobrajenski, Semenovski alayları, bir Kazak Alayı ve birkaç zırhlı araç Durnovo Villası'nı kuşattı. Geçici Hükümetin, Anarşistlerin kaçakları teslim etmeleri ve arama yapılmasına razı olmaları talebi geri çevrildiğinde General Polovtsev'den Anarşistlerin karargâhını ele geçirmesi istendi. Anarşist-Komünistler direnç gösterdiler. Birkaç bomba atıldı ancak patlama olmadı ve Polovtsev'in güçlerinin villayı ele geçirmesi

uzun sürmedi. Baskın sırasında villada olan işçi, asker ve denizcilerin altınışı da tutuklandı ve hapse yollandı. Yeni kaçmış olanlardan bazıları da, Khaustov haricinde, bu yakalananlar içerisindeydi. Bu orantısız savaşın tek kaybı, Anarşist-Komünist liderlerden Asnin'di. Resmî soruşturma sonucuna göre Asnin, ona saldıran askerlerden birinin silahını almaya çalışırken yanlışlıkla vurularak öldürülmüştü.

Temmuz Hücumu

Geçici Hükümetin Durnovo Villası'na yaptığı baskın, Viborg Bölgesi işçi ve askerleri arasında yeni bir huzursuzluk dalgasına neden oldu. Temmuz hücumunun [savaş saldırısının] başlangıcıyla ilgili gelişmelerin de benzer bir etkisi olmuştu ve şimdi bu konuya göz atalım. Hücumun planlanması ve arka planı, İttifak güçlerinin savaş çabalarıyla olan ilişkisi ve Şubat Devrimi sonrasında cephede oluşan disiplin eksikliğinden kaynaklanan karmaşayla ilgili detaylı bir analiz bu çalışmanın konusu değildir. Yalnız şu kadarını söyleyebilirim ki, hücumun ortaya çıkmasındaki itici güç olan Savaş Bakanı Kerenski ve Kurmay Heyeti bu hücumu, cephedeki ve garnizondaki düzensiz ve moralsiz birliklerin savaş kabiliyetlerinin arttırılması, ülkenin uluslararası düzeyde düşen itibarının geri kazanılması ve Rusya toplumunun Geçici Hükümet ile bölünen öznelerinin tekrar birleşmesi yönünde bir araç olarak görüyordu. Büyük bir risk taşısa da bu hücum, İttifak kuvvetleri, Rus toplumunun ortanın sağındaki tüm özneleri, Kadetlerin yanı sıra hem Menşevikler hem de Sosyalist Devrimciler tarafından desteklenen bir stratejiydi.

Askerî açıdan amaç, Almanları Batı cephesindeki birliklerinin yerlerini değiştirmeye zorlayarak yeni ve büyük Amerikan birlikleri gelene kadar var olan yenişememe durumunu devam ettirmekti. 12 Haziran'da muhalefete rağmen (büyük oranda Bolşevikler tarafından) Kerenski, Sovyetler Kongresinden askerî müdahaleleri sürdürmek için üstü kapalı onay almayı başardı.[25] Hemen silahlanarak saldırı emrini bizzat kendisi vermek için, Galiçya'da Rusya hâkimiyetindeki en önemli şehir, Tarnopol'a hareket etti. 16 Haziran'da Kerenski büyük bir tantanayla birliklere müdahale haberini verdi ve haber 19 Haziran'da başkentte resmen duyuruldu. Resmî duyurunun bir gün öncesinde, 18 Haziran'da, Güneybatı cephesindeki Yedinci ve Onbirinci Rus ordu birlikleri, Avusturya hâkimiyetindeki Lemberg (Lvov) yönündeki saldırıya gönderildi.

Başlangıçtan beri ülkede ve cephede saldırıya tepki karmaşıktı. Haber, Petrograd'da orta ve üst sınıflar arasında çok büyük bir yurtseverlik patlamasıyla karşılandı. Geçici Hükümet, Sovyetler Kongresi, Bolşevikler dışındaki tüm belli başlı partiler ve tüm önemli gazeteler (*Pravda* hariç) askerî müdahalenin tekrar başlamasını çılgınlık denilebilecek bir coşkuyla selamladı. Resmî bir Kongre bildirisinde şunlar söyleniyordu: "Bu önemli anda, Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti ve Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Sovyeti Yürütme Komitesi tüm yurttaşları güçlerini toplamaya ve orduya yardıma çağırıyor. Köylüler, askerlere ekmek verin. İşçiler, askerlerin cephanesiz kalmamasını sağlayın. Gerideki askerler ve subaylar, ilk çağrıda cepheye koşmaya hazır olun. Yurttaşlar, görevinizin bilincinde olun. Bugünlerde herkes ülkesi için üzerine düşeni yapmalıdır."[26] Barış hareketi ve Bolşevik etkisinin en güçlü olduğu garnizon ve fabrikalarda bu çağrılara ya ilgisizlikle karşılık verildi ya da çağrıların tamamen karşısında duruldu. Birçok alay ve fabrikada hemen kararlar alındı, hücumu kınayan ve iktidarın derhal Sovyetlere devredilmesini talep eden kararlar *Pravda* ve *Soldatskaya Pravda*'da yayınlandı.[27]

Garnizondaki durum cephe için de geçerliydi. Rus ilerlemesinin başlangıcı (Rusların sayıca üstünlüğü, itinalı topçu hazırlığı ve karşı cephedeki Avusturya birliklerinin moral bozukluğu sayesinde) oldukça başarılıydı ancak aynı zamanda sürekli savaş isteksizliği, kitlesel firar ve emirlere uymayı toplu olarak reddetme raporları geliyordu.[28] 24 Haziran'da Geçici Hükümete gönderilen şifreli bir telgrafta, neşesi kaçmış olan Kerenski şöyle diyordu:

> Büyük bir manevi baskıyla orduyu saldırı için harekete geçirmeyi ve ilk günlerde atılım ruhunu ve coşkuyu korumayı başardık. Birçok durumda güçlerin dengesiz olduğunu fark ettik. İlk günler hatta bazen ilk saatler geçince fikir değişiklikleri ve cesaretsizlik baş gösterdi. Başlangıçta yakalanan başarıyı ilerletmek yerine savaştaki birlikler acilen cepheden alınma talepleri içeren kararlar almaya başladı. Büyük bir zorlukla birlikleri oldukları yerde durmaya ikna edebildik, birlikleri savaşa yönlendirmek ise tamamen imkânsızdı.[29]

Müdahalenin bu kasvetli tablosu Rus halkından saklanıyordu. Haziran ayının son haftası boyunca günlük resmî raporlarda durum güllük gülistanlık gösteriliyordu. Ancak Temmuz başlarında, Almanların büyük karşı saldırısından günler önce, resmî makamlar bile Rus ilerlemesine başlangıçta olan güvenin yerle bir olduğunu bildiriyordu. *Birzhevye vedomosti*'nin, Temmuz ayaklanması başlarken dağıtılan 3 Temmuz ak-

şamı baskısı, Rus kuvvetlerinin her yerde saldırıya uğradığı ve yoğun kayıplar verdiği haberlerini taşıyordu. Ancak buna daha sonra değineceğiz. Şimdi, 16 Haziran'da açılan Tüm-Rusya Bolşevik Askerî Örgütleri Konferansındaki gelişmelere göz atalım.

Tüm-Rusya Bolşevik Askerî Örgütleri Konferansı ve Huzursuzluğun Artışı

Bolşevik Parti tarihinin önemli birçok kısmı gibi bu konferanstaki gelişmelere de gereken önem verilmemiştir. Oysa bu eşsiz toplantılar dikkatli bir incelemeyi hak etmektedir.[30] Bu konferansta, tarihte ilk defa Bolşevik Askerî Örgütünün cephe ve garnizon yetkilileri, Tüm-Rusya Bolşevik Askerî Örgütlerinin önderliğini, yapısını, programını ve silahlı kuvvetler içerisindeki şartları değerlendirmek için toplanmıştı.[31] Delegelere gönderilen ilk mesaj konferansın amacının "birleşik bir hareket planı oluşturmak, mevcut durumun en önemli sorunları üzerinde bir karara varmak ve bütün ordu içerisinde tek bir yönde hareket etmek ve orduyu devrimin gelecekteki genişleme ve derinleşmesine hazırlamak amacıyla ortak hedefler oluşturmak"[32] olduğunu belirtiyordu.

Konferansa kuzey, Batı ve Güneybatı cephelerinden gelen delegelerin yanı sıra Petrograd ve taşra garnizonlarından toplamda yüz yedi delege katıldı. Podvoyski, Altıncı Parti Kongresine ilettiği raporda, bu delegelerin cephedeki 43 ve cephe gerisindeki 17 birlikten 26.000 parti üyesini temsil ettiğini belirtiyordu. Başka bir konferans katılımcısı ise 30.000 Askerî Örgüt üyesinin temsil edildiğini belirtiyordu.[33] Delegelerin çoğu rütbesiz askerlerken az sayıda subay ve birkaç sivil katılımcı da vardı. Katılımcıların büyük çoğunluğu Bolşevik Partiye 1917 yılında katılmıştı.[34]

Konferansın, Kongre gösterisinin hemen öncesi ve sonrası, Durnovo Villası baskını ve Kerenski hücumunun başlangıcı gibi gergin bir dönemde yapıldığını göz önünde bulundurmalıyız. Konferans tam olarak 16 Haziran'da başlayıp 23 Haziran'da sona erdi. Konferans katılımcıları Kongre gösterisinde büyük bir rol oynadılar[35] ve kesinlikle karşı çıktıkları hücum başladığı anda bir zafer havası içindeydiler. Asker delegelerin çoğu konferans oturumlarına kalabalık garnizon koğuşlarından doğrudan, her an harekete geçmeye hazır, sırtlarında silahlarıyla geliyordu.[36] Petrograd garnizonu Askerî Örgütünün rütbesiz üyelerinin yanı sıra bu askerlerin çoğu, konferansı iktidarı ele geçirme organı ve

aracı olarak görüyordu.[37] "Zamanımızın yarısını kalabalığı sakinleştirmeye çalışarak geçiriyoruz," diyordu Podvoyski Temmuz ayında Bolşevik Parti Altıncı Kongresine sunduğu raporda.[38] Sadece Lenin'in 20 Haziran sabahı yaptığı müdahaleyle, ayaklanmaya doğru giden hareket kısa bir süre için yavaşlatılabildi. Temmuz ayaklanması kısmen de olsa bu konferanstaki sabırsızlık, anarşi ve militan ruh ile ilgili olduğu için konferans tarihi dikkatle incelenmelidir.

Konferansın çalışması esas olarak 16 Haziran akşam oturumunda Askerî Örgütün taşra raporunun okunmasıyla başladı. Bu raporlar ve ardından yürütülen tartışmalarda, dostluk kurulması, Askerî Örgütler birimleri ve alay komiteleri arasındaki ilişkiler, cephedeki Bolşevik ajitasyon ve örgütlenmesinin başarıları ve zayıflığı, hücum ve Bolşevik karşıtı baskının yarattığı zorluklar gibi sorunlara değinildi. Raporlar ve tartışmalar tüm gece boyunca sürdü. Ertesi gün (17 Haziran) konferans, ölçülü olmasıyla tanınan Zinovyev'in coşkuya kapılarak, "Şimdi önümüzde iki seçenek var. Ya tamamen yabancı olduğumuz ve hiçbir ilgimizin olmadığı çıkarlar adına siperlerde ya da kendi davamız için barikatlarda öleceğiz"[39] şeklinde bitirdiği konuşmasını dinledi. Şimdiye kadar konferans tüm dikkatini, çoğunun Geçici Hükümetle girilecek son çatışmanın başlangıcı olarak gördüğü ertesi günkü gösteriye çevirmişti. 17 Haziran tarihli *Biulleten*'deki A. Y. Arosev tarafından yazılan makaleden yapılan aşağıdaki alıntı,[40] konferansın o anki atmosferini yansıtmaktadır:

> Askerî Konferansımız, Rusya'nın tüm siyasi yaşamının değişimden geçtiği bir anda toplanmıştır. Bu nedenle, konferans delegeleri önümüzdeki 18 Haziran gösterisini ve tüm iktidarın İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetine devredilmesini sürekli konuşuyor ve tartışıyor. ... Yoldaşlarımızın neredeyse tamamı, taşra örgütlerini, hükümetin gasp politikalarına, Kerenski'nin emirlerine karşı kuvvetli ve açık bir protesto anında bırakıp geldiklerini belirtiyorlar. Her yerde asker yoldaşlarımızın artık iktidarın ele geçirilmesi için nihai savaşın zamanının geldiği, Geçici Hükümetin baskıcı politikalarının bütün askerî birimlerde açık bir öfke yarattığı ve askerlere yağmacı bir saldırı isteğini aşılamanın tartışma konusu bile olamayacağı sesleri yükseliyor. Sosyal Demokrat örgütlerin son zamanlardaki gelişimi ve gittikçe artan öfke, konferans katılımcılarını güç ve cesaretle donatmakta, nihai, büyük, yoğun savaş için hırs ve istekle doldurmaktadır.

Biulleten'de yayınlanan bu ve benzeri makaleler, Asker Örgüt içindeki nihai eylem isteğini açıkça gösterdiği için önemlidir.

Delegelerin Kongre gösterisinin hazırlıklarına yardım edebilmeleri için 17 Haziran öğleden sonrasında ve akşamında hiçbir oturum yapılmadı. Böylece bir sonraki oturum, 18 Haziran günü, yürüyüş sonlandıktan sonra yapılabildi. Konferans hakkındaki anılarda, özellikle öncesinde ulaşan hücum haberlerinin doğruluğu kanıtlandıktan sonra konferansı saran zafer ve isyan ruhu yansıtılmaktadır.[41] Anarşistlerin hapisten henüz çıkardığı F. P. Khaustov'un akşam oturumunun açılış konuşmacısı olacağı haberiyle heyecan daha arttı. Khaustov'un oturumda olduğunu yazmalarına rağmen ne *Biulleten* ne de *Okopnaya Pravda* Khaustov'un konuşmasının içeriği hakkında herhangi bir bilgi vermedi.[42]

Khaustov'un konuşmasının ardından taşra örgütlerinin raporlarıyla devam edildi. Konferans katılımcılarından M. S. Kedrov, bu raporlar hakkında şunları söylemektedir: "Kerenski'nin emirlerine uyan devrimci ordunun İngilizler, Fransızlar ve diğer kapitalistler adına ölecekleri haberi çoktan geldiği için bu raporlar güncelliğini yitirmişti... Delegelerin hepsi büyük gösterinin etkisi altındaydı ve yerel örgütlerden gelen bu raporlar uyuşuk bir biçimde dinlendi."[43] N. İ. Podvoyski anılarında, *zaman* zaman "Petrograd garnizonundan delegelerin kürsüye çıkarak gündem tartışmalarının durdurulması ve konferansın kendisini silahlı bir ayaklanmanın yönetim *merkezine dönüştürmesi*"[44] talebinde bulunduklarını yazmaktadır.

Merkez Komitesinin ve Askerî Örgüt liderlerinin bu taleplere nasıl karşılık verdikleriyle ilgili elimizde çok az kanıt vardır. Ancak anılarında Podvoyski, Merkez Komitesinin gösteriden iki saat sonra yapılan gayriresmî bir toplantısında Lenin'e ne yapılmasını gerektiğini sorduğunu yazmaktadır. Anılarına göre Podvoyski Lenin'e şunları söylemişti: "Önümüzde sert adımlar atmamızı gerektirecek bir olaylar zinciri var. Gösterinin ardından kitleler bir güç gösterisi isteyeceklerdir." Podvoyski, Lenin'in Askerî Örgüte büyük bir ihtiyatla yaklaşarak cevap verdiğini yazmaktadır:

> Lenin, proletaryanın gösteriden hiçbir şey kazanmadığını belirtti. "Proletarya, iktidarın Sovyetlere barışçıl yollarla, sessiz sedasız devredileceği gibi bir ihtimali ardında bırakmalıdır. İktidar devredilmez, iktidar silahla alınır. Olaylar zinciri şu şekilde gelişecektir: örgütümüzün gücünü fark eden, kitlelerin ne kadar büyük bir hızla bize katıldığını dikkate alan burjuvazi sonunda kitlelere hâkim olma şansını bize vermeyecek ve kitleleri, baskıya yol açacak, onları parçalayıp dağıtacak bir gösteri için provoke edecektir. Bu nedenle örgütümüzle mümkün olan en yoğun şekilde ilgilenmeliyiz. Kitlelere kesin bir slogan, ikti-

> darın barışçıl yollarla ele geçirilmesinin imkânsız olduğu parolasını vermeliyiz. Proletaryaya, son tahlilde örgütün, birkaç gün ya da birkaç hafta içinde olmasa da yakın bir gelecekte silahlı bir ayaklanma yapması gerektiğinin bildirilmesi gerekmektedir."[45]

Podvoyski, proletaryanın hazırlanması konusunun bu bakış açısı nedeniyle Askerî Örgütler Konferansından önce gündeme getirildiğini yazmaktadır. Podvoyski'ye göre, konferans delegelerine bu nedenle düzensiz, zamanından önce bir ayaklanma başlatarak hükümetin ekmeğine yağ sürmemeleri ancak "birkaç gün ya da birkaç hafta içinde olmasa bile yakın gelecekte" gerçekleşecek olan nihai savaş için *hazırlanmaları* söylenmişti.

Ertesi sabah (19 Haziran) Geçici Hükümetin Durnovo Villası baskınının Viborg Bölgesinde yarattığı heyecana rağmen konferans birkaç resmî iş yürütebildi. Podvoyski, Tüm-Rusya Askerî Örgütünün programı üzerine bir konuşma yaptı. Askerî Örgütün ana görevlerinden birinin "kalıcı orduyu yok etmek ve tüm halkı silahlandırmak" olduğunu belirtti. Köylüler arasında devrimci fikirleri yaymanın da Askerî Örgütün sorumluluklarından biri olduğuna değindi. "Amacımız, evlerine geri döndüklerinde fikirlerimizi yaymalarını sağlamak ve taşranın tamamını etkileyebileceğimiz örgütsel başlangıcı yakalayabilmemiz için mümkün olduğunca çok kişiyi etkilemektir," dedi.[46]

Petrograd Askerî Örgütünün gelişiminden bahsederken Nevski, daha iyi örgütlenme ve parti disiplininin arttırılmasıyla ilgili birkaç önemli ve yerinde noktaya değindi. "Şu an Petrograd örgütü, kendi örgütüyle övünebilecek konumda değildir... Büyük etkimizin olduğu alaylar var fakat buralarda resmî bir örgütümüz yok"[47] itirafında bulundu. Muhtemelen Merkez Komitesi baskısı nedeniyle Nevski, Askerî Örgütün eylemleri ve Merkez Komitesinin arasındaki koordinasyon ihtiyacından söz etti. "Askerî Örgütün özel bir yapısı olsa da," başka bir deyişle, büyük bir savaş gücü barındırsa da ve "askerler özel koşullar altında olsa da [burada muhtemelen hücumdan ve garnizon birliklerinin zorunlu askerliği konusundan ve bu nedenle ordunun taleplerinin aciliyetinden söz ediyordu] Askerî Örgüt daimi parti örgütünün tamamlayıcı ve bütünleyici bir parçası olmalıdır,"[48] dedi.

Nevski'nin konuşması, asker-Bolşevik tabanın gözünde hem gücün hem de örgütün canlı bir göstergesi olan Kongre gösterisinin hemen arkasından geldiği için, muhtemelen duymamazlıktan gelindi. Yine de

tam zamanında verilen bir mesajdı. Ertesi gün (20 Haziran) sağduyulu Bolşevik liderler sabır, düzen ve parti disiplini çağrısı yaparken, Birinci Makineli Tüfek Alayı, ki çoğu Bolşeviktir, çoktan diğer alaylara parti merkezinin izni olsun ya da olmasın Geçici Hükümete karşı ayaklanma ihtimalinden bahsediyordu. Askerî Örgüt Konferansının sonuçları analiz edilmeden önce bu dönemde yükselen huzursuzluk dikkate alınmalıdır.

Viborg Bölgesinde Gerilim Artıyor

Savaş çabası için tam da en önemli şeyin anayurttaki düzen ve birliktelik olduğu o günlerde, Geçici Hükümetin Durnovo Villası baskını, Anarşistlerin tutuklanması ve özellikle de Asnin'in ölümü, 7 Haziran'daki huzursuzluğa benzer yeni bir huzursuzluk dalgası yarattı. 19 Haziran sabahı, Durnovo Villası etrafında bulunan Rozenkrants, Metalist, Feniks, Staryi Parviainen ve Promet fabrikaları işçileri greve gitti[49] ve Viborg Bölgesi fabrika işçileri, ön bahçede sergilenen Asnin'in buzla kaplı vücudunu görmek için aileleriyle birlikte Durnovo Villası'nda toplandılar. 20 Haziran tarihli *İzvestiya*, gün boyunca başörtülü yaşlı kadınların Asnin'in cenazesi başında istavroz çıkararak kenardaki kutuya bağışlarını bıraktıklarını yazdı.

Viborg fabrikaları temsilcileri, saldırıyı, Anarşistlerin karargâhlarına verilen zararı, Asnin "cinayetini" ve toplu tutuklamaları protesto için Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesine gönderildi. Bu taleplere cevaben Yürütme Komitesi konuyla ilgili hemen bir soruşturma komitesi atadı, belirli bir suçla itham edilmeyen tutukluların serbest bırakılmasını emretti ve işçilerin sakin olup işlerinin başına dönmelerini istedi.[50] Yaklaşık aynı saatlerde Rozenkrants fabrikasından Anarşist-Komünistler, Geçici Hükümet karşıtı bir gösteri teklifiyle Viborg Bölgesinde yerleşmiş Birinci Makineli Tüfek ve Moskovski Alaylarına gönderildi. Teklif en başta reddedildi.[51] Ancak ertesi gün (20 Haziran), duruma garnizon içinde acil ilgi gerektiren yeni bir faktör eklendiğinden gösteri tehdidi daha da ciddileşti.

Bu faktör, birçok garnizon alayının cephedeki hücumla ilgili silah ve adam gönderme emri almasıydı. Örneğin Birinci Makineli Tüfek Alayına, 500 makineli tüfek tedarik etmesi için yedi gün verilmişti ve ayın 21'inde, kadrosunun yaklaşık üçte ikisini cepheye göndermesini gerektiren "yeniden düzenleme planı" sunulmuştu.[52] 20 Haziran'da alay komitesi silah isteğini yerine getirme kararı aldı ancak aynı gün geç saatlerde

yapılan daha geniş katılımlı toplantıda karar tanınmayarak reddedildi.[53] Hücum olsun ya da olmasın, askerlerin makineli tüfeklerle hiçbir yere gitmeye ya da Geçici Hükümet adına ölmeye niyetleri yoktu. Geçici Hükümetin, Şubat Devrimi'ne katılan birimlerin silahsızlandırılmayacakları ve Petrograd'dan uzaklaştırılmayacakları sözünü tutması konusunda direttiler. Görünüşte, Geçici Hükümetin eylemlerine karşı ayın 21'inde acil bir gösteri yapılması için askerler oylama yaptı. Bu oylamada hem Anarşistler hem de Bolşevikler gösteri yapılması lehine oy kullandı.[54] Bu toplantıda yapılan konuşmalardan hiçbiri basılmadı ancak Sovyet tarihçi P. M. Stulov, aşağıdaki açıklamayı arşivden, o dönemde alay içerisinde sürekli duyulan tipik bir ajitasyon örneği olarak seçmiştir:

> Hükümet burjuvadır ve sosyalist bakanlar da burjuvalaşmıştır. Savaş aracılığıyla [hükümet] proletaryayı yok etmek istemektedir... Şu ana kadar [hükümet] hiçbir şey yapmadı. Aile yardımlarını yükseltmedi. Siz etrafta sersefil dolaşırken subaylar akıl almaz maaşlar alıyorlar. Hayat pahalılığı her geçen saat artıyor ama bunun tek sebebi burjuvanın kendi cebini doldurması. Tüm iktidarı İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetine devretmeliyiz ve içinde sadece Bolşeviklerin olması için yeni seçimler yapmalıyız. Ardından hemen barış yapacağız. Fabrikaları burjuvaların elinden alacak ve onları [burjuvaları] yok edeceğiz. Sonra birden ekmek ve yağ ortaya çıkacak... Askerler kendi komutanlarını seçmek istediğinde burjuvazi hemen "anarşi" çığlıkları atıyor. Ama Kerenski subaylarına askerleri vurma hakkı verdiğinde bu anarşi olmuyor. Yoldaş makineli tüfekçiler! Burjuvazi için sizler alevsiniz! Sizi sindiremezler – silahlarınızla ayağa kalkın. İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetini iktidarı eline almaya zorlayacağız. Sizi bundan vazgeçirmeye çalışan subayları dinlemeyin. Bütün garnizon ve Kronştad sizinle. Siz sadece gösteriye katılın ve burjuva bakanların sonunu getirelim.[55]

Aynı gün (20 Haziran) Birinci Makineli Tüfek Alayı temsilcileri kitlesel bir silahlı gösteri için destek istemek amacıyla diğer garnizon birimlerine gönderildi. *Novaya Jizn*, makineli tüfek nişancılarının ikisinin öğleden sonra saat beşte Grenadier Alayında acil bir toplantı yaptıklarını ve alayın desteğini aldıklarını bildirdi.[56] Birinci Makineli Tüfek Alayı askerleri diğerlerinin yanı sıra Moskovski, Preobrajenski ve Petrogradski Alaylarına da gönderildi.[57]

Birinci Makineli Tüfek Alayındaki bu hareketlilik kısa sürede Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesine bildirildi. Komite tüm garnizon birimlerine hemen şu telgrafı gönderdi:

> Yürütme Komitesinin aldığı bilgiye göre Birinci Makineli Tüfek Alayı tüm birimlere Geçici Hükümet karşıtı bir gösteri teklifinde bulunan temsilciler göndermiştir. Yürütme Komitesinin Askerî Birimi, Tüm-Rusya Kongresi ve Pet-

> rograd Sovyetinin kararlarına karşı gelen ve cephede devrimin zaferi, evrensel barış ve tüm halkların ortak çıkarları için kahramanca ve özveriyle savaşan orduyu arkasından bıçaklayan bu çağrıyı kınamaktadır... Askerî Birim, tüm alayları sakin olmaya, münferit grup ya da alayların çağrılarına uymamaya ve Sovyetle birlikte özgürlüğün korunması için ve anarşi tehdidine karşı Geçici Hükümetin ilk çağrısıyla hareket etmeye hazır olmaya çağırmaktadır.[58]

Görünen o ki, Petrograd Bolşevik Parti liderlerinin Birinci Makineli Tüfek Alayını hemen sokağa çıkmaktan vazgeçirme çabalarının yanı sıra Petrograd Sovyetinin bu baskısı da alayın gösteri kararını tekrar gözden geçirmesini sağladı.[59] 21 Haziran'da eylemlerini durdurma ve Geçici Hükümetin birlikleri zorla almasını peşinen reddetme kararı aldılar:

> (1) ... Gelecekte ancak savaş devrimci bir hal aldığında cepheye emir göndereceğiz. Bu ancak hükümetin içerisindeki kapitalistler yok edildiğinde ve hükümet, Tüm-Rusya İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyeti tarafından temsil edilen demokrasiye devredildiğinde gerçekleşecektir.
>
> (2) İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti, bunu ve diğer devrimci alayları zorla tasfiye etmekle tehdit ederse biz de cevaben Geçici Hükümeti ve onu destekleyen tüm örgütleri dağıtmak için silah kullanmaktan çekinmeyeceğiz.[60]

Bir parantez açalım, Durnovo Villası baskınının yarattığı huzursuzluk, Petrograd ile sınırlı değildi. Tutuklananların bazıları denizci olduğundan, kısmen Anarşist propagandanın bir sonucu olarak Kronştad'da bir protesto patlaması yaşandı. 20, 22 ve 23 Haziran'da kitlesel toplantılarla tutuklanan denizcilerin salıverilmemesi halinde Kronştad denizcilerinin onları zorla serbest bıraktıracakları kararı alındı. Bu anlama gelen bir ültimatom, 25 Haziran'da Adalet Bakanına gönderildi.[61] Denizciler ayrıca, Geçici Hükümet komisyonu üyelerini rehin almak ve Kronştad'da eski Çar yanlısı deniz subaylarının tutukluluklarını sorgulamakla tehdit etti. (Komisyon Mayıs, Haziran ve Temmuz ayları boyunca duruşmalar yapmış, Çarlık döneminde yaşanan acı adaletsizliklerin bedelini ödetmek isteyen denizcileri kızdırarak tutukluların büyük bir bölümünü salıvermişti.)[62]

Lenin, Askerî Konferans ve Acil Ayaklanma Sorunu

İlk Durnovo Villası baskınının, Bolşevik Merkez Komitesinin küçük bir kısmı dışında hoş karşılandığı hatırlanacaktır. Ancak, Askerî Konferansta sol Bolşeviklerin taleplerine, Viborg Bölgesindeki Anarşist menşeli huzursuzluğa, 20 Haziran'da başlayan Birinci Makineli Tüfek Alayının

eylemlerine ve Kronştad'ın yarattığı kaygı verici tehdide baktığımızda durumun böyle olmadığını görebiliriz. Tüm bu süreçte Lenin ve Merkez Komitesinin büyük çoğunluğu zamanından önce gerçekleşebilecek olan ayaklanma tehdidine kaygıyla yaklaşıyordu. 19 Haziran'da, Viborg Bölgesinde hükümet karşıtı gösteriler patlak vermek üzereyken Geçici Hükümet, Sovyet ve başkent gazetelerinin büyük çoğunluğu zafer kazanmışçasına hücumu selamlıyor, Nevski Bölgesinde, kalabalık ellerinde vatansever pankartlarla yürüyordu. Kitlelerin Bolşeviklerden uzaklaşma ihtimali ortaya çıkmıştı ve bu ihtimal, radikal solun sabırsızlığını arttırıyordu. Her hâlükârda bu unsurlar katlanılması ve partinin taktiklerinin ayak uydurması gereken diğer unsurlar arasındaydı. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda partinin Altıncı Parti Kongresini bir an önce toplama kararının sadece bir tesadüf olup olmadığı tartışma konusu haline geliyor.

Kongrenin amacı, diğer şeylerin yanı sıra, partinin gücünü ölçmek, ülkedeki genel durumu tartışmak, "güncel durumu" değerlendirmek, parti programını gözden geçirmek, Kurucu Meclis için hazırlanmak ve yeni bir Merkez Komitesi seçmekti.[63] Strateji ve taktik açısından yaklaşan kongre, nispeten tutucu şehirler ve devrimci başkent, Bolşevik Sovyet heyeti ve partinin kendisi, Kamenev, Zinovyev ve Nogin'in oluşturduğu Merkez Komitesi "sağı", Leninist Merkezi çoğunluk ve Stalin ve Smilga'nın "sol" duruşu, Askerî Örgüt ve Petersburg Komitesi arasında bir tartışma alanı oluşturacağından oldukça önemliydi. 20 Haziran tarihli *Pravda*'daki duyuruya göre kongre, 1 Temmuz ile 5 Temmuz arasında yapılacaktı. Bu, ilk duyurunun ardından yaklaşık 10 gün sonrası demekti. Hazırlıklar için yeterli zaman olmadığından 24 Haziran'da *Pravda*'da yayınlanan ikinci bir duyuruyla kongre açılışı 20 Temmuz'a ertelendi. 20 Haziran'da Petersburg Komitesi de oldukça önemli olan İkinci Şehir Konferansının açılışını 1 Temmuz olarak duyurdu.[64] Bu toplantılarının hazırlıklarıyla meşgul olmanın yanı sıra Merkez Komitesi, aynı zamanda başkentteki dengesiz durumun erken patlamasını önlemeye çalışıyordu. Özetle bahsettiklerimiz, 20 Haziran'da Lenin'in Tüm-Rusya Askerî Örgütleri Konferansında konuşma yapmasından önceki genel durumdu.

Konferans katılımcısı ve 1905'ten beri parti içerisinde özveriyle çalışan M. L. Sulimova, o günle ilgili şunları hatırlamaktadır: "Dışarıdan bakıldığında Lenin oldukça sakindi. Ancak onu tanıyan bizler, ne kadar telaşlı ve tedirgin olduğunu görebiliyorduk."[65] M. S. Kedrov, "bazı parti çevrele-

rinde beklemenin bir faydasının olmadığını, iktidarı ele geçirmenin zamanının geldiğini düşünenlere" hitaben "Lenin, öfkeyle ve sertçe bu görüşlere karşıtlığını açıkladı. Konferansın büyük bir bölümü için Lenin'in görüşleri hayal kırıklığı hatta tatminsizlik yarattı. Bu grubun delegeleri, Lenin'in kesinlikle 'devrimci ruhlarını' ve 'solculuklarını' destekleyeceğini düşünüyorlardı," yorumunu yapıyor.[66] Sulimova, Lenin'in konuşmasının bu "deli fişeklere" "soğuk duş" etkisi yaptığını eklemektedir. Lenin konuşmasında, silahlı ayaklanma hazırlıkları üzerinde kısaca durarak genel olarak takipçilerini yatıştırmaya çalıştı. Aşağıda konuşmasının acil bir ayaklanma için artan hareketliliğe karşı olan bölümünü görebilirsiniz:

> Provokasyona gelmemek için özellikle dikkatli ve özenli olmalıyız... Tek bir yanlış hareket bugüne kadarki tüm çabalarımızı mahvedebilir... Şu an iktidarı ele geçirme gücümüz olsa da iktidarı ele geçirdikten sonra elimizde tutabileceğimizi düşünmek çocukluk olur.
>
> Devrimci bir hükümetin olası tek biçiminin İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyeti olabileceğini birçok kez söyledik.
>
> Fraksiyonumuzun Sovyet içindeki ağırlığı nedir? Her iki başkent Sovyetinde, ki diğerlerinden bahsetmiyorum bile, önemsiz bir azınlıktan başka bir şey değiliz. Bu gerçeklik bize neyi gösteriyor? Bu gerçeği göz ardı edemeyiz. Bu bize, kitlelerin büyük bir çoğunluğunun tereddütte olsa da Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilere inandıklarını gösteriyor.
>
> Durum ortada ve bu durum partimizin hareketini belirliyor. Küçük burjuvanın iktidarı ele geçirme gücü var ve buna rağmen bunu yapmak istemiyorken onları nasıl iktidarı ele geçirmeye zorlayabiliriz?
>
> Hayır, gerçekten iktidarı ele geçirmek için (Blankist yöntemlerle değil) proletarya partisi, Sovyet içerisinde sabırla, amacından şaşmadan, her gün kitlelere küçük burjuva yanılsamalarının bir hata olduğunu anlatarak savaşmalıdır.
>
> Karşı-devrimciler bu çalışmayı yok etmek istiyorlar. Her yolla bizleri zamanından önce bir ayaklanma, bağımsız bir eylem yapmamız için kışkırtmaya çalışıyorlar ama biz bu oyuna gelmeyeceğiz. Hayır, onlara bu zevki tattırmayacağız.
>
> Ve kitleler, uzlaşmacı hükümetin Rusya'nın ve müttefik devletlerin burjuvazileri tarafından kontrol edildiğini ve burjuvazinin kölesi olduğunu ve onları kandırdığını fark ettiğinde (son günlerde yaşananlar [hücum] bu aldatmacanın en büyük göstergelerinden biridir), bugüne kadar hiçbir şekilde kendisinden ödün vermeyen partiye, Bolşeviklere gelecektir.
>
> Olaylar önceden öngörülmemelidir. Zaman bizim yammızdadır.[67]

Biulleten'de bu konuşmaya verilen belirli bir cevap yayınlanmadı. "Güncel durum" üzerine konferansta alınan kararın oldukça ılımlı ve Lenin'in düşüncesiyle tamamen uyumlu olması, ilk bakışta konuşmanın

başarılı olduğunu düşündürtebilir. Kararın üçüncü maddesinde, zamanından önce yapılacak herhangi bir ayaklanmanın sadece burjuvazinin işine geleceğinden anarşi ruhuna ve kısmi, düzensiz kitlesel devrimci eylemlere karşı katı adımlar atılacağı belirtiliyordu.[68] Bu kararın, anlaşmazlığı çözdüğünü düşünmek hata olur.

Lenin'in konuşmasının ertesi günü, hücum gayet başarılı ilerler gözükürken, Askerî Konferans, partinin bu konuda uygulayacağı siyaseti tartıştı. Takip eden tartışmada ılımlı ve radikal taraflar ortaya çıktı. Genel olarak, mevcut durumda ılımlılar, misillemelere yol açacağı endişesiyle, kişisel veya birim olarak, savaşmayı reddetmeyi desteklemiyordu. Bu duruş, Merkez Komitesinin hücuma bakış açısıyla uyumluydu. Öte yandan radikaller ise cephede isyanı destekliyordu. Onlara göre bu amaç, başkentte acil bir ayaklanma umuduyla bağlantılıydı. Bu nedenle Lenin'in "güncel durum" değerlendirmesi ve özellikle de acil bir ayaklanma konusundaki duruşu tekrar tartışmaya açıldı. 24 Haziran tarihli *Biulleten*'de tartışmanın bu kısmının sıra dışı bir kaydı yayınlandı. Tartışmada L. M. Kaganoviç ve N. V. Krilenko,[69] radikallerin tarafındaki Vasilyev ve Shemaev'e[70] karşı "Leninist" ılımlı duruşu savunuyordu. Kaganoviç'in tartışmayı başlattığı aşikârdı:

> Lenin'in konuşması, nereden bakarsanız bakın oldukça sağlamdı... Devrim öncesi durum ile şimdiki [durum] arasında ayrım yapmayanlar büyük bir hataya düşmektedirler. Çar hükümeti, toplumun neredeyse tüm sınıflarını kendisine karşı ayaklandırdı ve bizim tek yapmamız gereken taktiklerimizi var olan duruma uydurmaktı. Şu an farklı bir durumla karşı karşıyayız. Şu an halkın çoğunluğu Menşevikleri ve Sosyalist Devrimcileri destekliyor. Ve durum böyleyken, mücadele yöntemlerimiz daha öncekilerden farklı olmalıdır. Mücadele yöntemimiz propagandadır. Bakış açımızı mümkün olan en büyük toplama aşılamalıyız. Sadece bu şekilde sınıfın [proletaryanın] bizim fikirlerimizi benimsemesini sağlayabiliriz. İşte bunu başarmalıyız. Ancak bunu başarmadan iktidarı ele geçirmek, proletaryayı yıkıma götürecek bir maceradan başka bir şey olmayacaktır. Bunun sonucu bir sınıfın diğeriyle mücadele ettiği sınıf savaşı değil toplumun bir bölümünün diğeriyle mücadele ettiği bir iç savaş olabilir.

Bu noktada Vasilyev, tartışmanın diğer tarafını savunmak için söz aldı. "Cepheden gelen delegeleri endişelendiren şey nedir?" diye sordu. "Kuşkusuz, son birkaç gün içinde yaşanan olaylar, işçi kitleleri içindeki huzursuzluk, vs. Bize göre Lenin, cephedeki kitlelerin durumuna yeterince açıklık getiremedi. Yaratılan durumdan kurtulmamız için somut bir yol önermedi. Gerçeği tüm çıplaklığıyla görmemiz gerekir," diye vur-

guladı. Cephedeki ordu, karşı-devrimci liderlerin emrine bırakılmıştır. Hücum, hükümetin onayını almıştır. Cephedeki ordu, duruma kayıtsız kalamaz. Tabii ki bizden somut adımlar atmamızı bekliyorlar. Bize, Merkez Komitesi çok yavaş hareket ediyormuş gibi görünüyor. Görünen o ki, Merkez Komitesinin cephedeki kitlelerin durumu hakkına yeterli bilgisi yok," dedi ve şöyle devam etti:

> Geri döndüğümüzde orduya ne demeliyiz? Hücum konusunda izleyeceğimiz yol nasıl olmalı? Bana, bir işçiye göre kesin olan bir şey var: "Proletarya için tamamen yabancı olan ve hiçbir ilgimizin olmadığı amaçlar adına siperlerde ölmek yerine burada barikatlarımızda ölmek yeğdir." Zinovyev'in bu sözleri sorumun tam cevabıdır.
>
> Pasif olmamalıyız. Hükümet gözlerimizin önünde işçilerle askerleri, cephedeki askerlerle cephe gerisindekileri bölmeye çalışıyor... Buna kesin bir şekilde cevap vermeliyiz. Sadece sosyalizmi değil, *devrimci sosyalizmi* temsil ettiğimizi hatırlamalıyız. Ve bu, bizim taktiklerimizi belirleyecektir.
>
> Açık konuşacağım. Asker kitlelerimiz pasif kalıyor. Onlar, emir komuta zincirine alışmışlar. Bu zincir şu an burjuvazinin elindedir. Yapmamız gereken bu zinciri onlardan almaktır. İnanın, cephe bizi destekleyecektir. Cephede Bolşevik atmosfer yok, hayır, oradaki atmosfer *savaş karşıtı*. Ve bu da her şeyi anlatıyor zaten.

Bu cümlelerle Vasilyev konuşmasını bitirdi ve son sözü Kaganoviç aldı. "İktidarı ele geçirme sorununa geldik. Ancak Petrograd'da iktidarı ele geçirmek demek, Rusya'da iktidarı ele geçirmek demek değildir. Evet, son tahlilde, hükümet sorunu üzerine Petrograd'da bile fikir birliği yok. İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti bizim duruşumuzu desteklemiyor. Biz bu desteği kazanıncaya dek tüm çabalarımız başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Görevimiz, Sovyete baskı uygulamak, yeni bir seçim yapılmasını sağlamaktır," dedi.

Konferans boyunca Bolşeviklerin gücünü küçümseme eğiliminde olan N. V. Krilenko[71], sadece askerî birliklerin kitlesel olarak hücuma katılmayı reddetmesi halinde sorunun çözülebileceğini söyleyerek tartışmayı sonlandırdı. "Münferit hareketler sadece olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bu kitlesel hareketlerin gerçekleşebilmesi için fikirlerimizi artan bir ajitasyon çalışmasıyla yaymaya çalışmalıyız. Ve Bolşevik düşünceler ancak geniş asker kitlelerince benimsendiği takdirde sözlerimizi icraata dökebiliriz,"[72] diyerek konuşmasını bitirdi. 23 Haziran'da sonlanan Askerî Konferansta ayaklanma sorununun bir çözüme kavuşturulamadığı açıktı ve bu durum sadece bu konferans için geçerli değildi.

Petersburg Komitesi ve Acil Devrimci Eylem

20 Haziran'da Anarşist menşeli silahlı gösteri hareketi yayılmaya başladığı zamanlarda (Birinci Makineli Tüfek Alayının eylemleri öğrenilmeden önce) Petersburg Komitesi güncel durumu değerlendirmek ve bu durumla nasıl başa çıkılacağını tartışmak için acil bir toplantı yaptı.[73] Birçok bölge liderinin raporları, hücumun başlatılması ve Durnovo Villası baskını sonrasında, Geçici Hükümet ile ilgili memnuniyetsizliğin daha da arttığını ve öncesinde Bolşevik propagandasına kayıtsız kalan fabrikalar ve birimlerde de bu memnuniyetsizliğin görüldüğünü belirtiyordu. Ayrıca memnuniyetsizliği arttıran bir başka unsur da ekonomik sorunlardı. Örneğin S. M. Gessen, Putilov fabrikasındaki çözümlenmeyen emek sorunlarının burada Bolşeviklere olan desteği bariz bir şekilde arttırdığını belirtti. Daha az dillendirilse de, başarılı gözüken hücum haberlerinin halkın bazı kesimlerinde vatanseverliği canlandırdığı raporları da geldi. Her zamanki gibi, atılacak adım ile ilgili komite içerisinde önemli fikir ayrılıkları vardı. (Bir noktada tartışma o kadar ciddi gözüktü ki, bir komite üyesi, sürece katılmaları için Merkez Komitesinden temsilcileri bulmakla görevlendirildi.)

Konunun tartışılmasıyla, komite içerisinde Lenin gibi erken bir eyleme karşı uyaran ve kitlesel destek kazanmak için sabırlı, sürekli bir kampanya yürütme ihtiyacını vurgulayan ihtiyatlı bir azınlığın olduğu ortaya çıktı. Bu grubun konuşmacısı Kalinin'di. Kalinin, Petersburg Komitesinin daha radikal eğilimli üyelerini, "kafası karışmış" olmakla, "partinin gücünü abartmakla" suçladı. "Sokaklarda çoğunluğa hâlâ Menşeviklerin hâkim olduğunu anlamalıyız," dedi. Hüküm süren koşullar altında partinin görevinin kitleleri silahlandırmak ve "Sovyetin kontrolünü ele geçirme" mücadelesi vermek olduğunu belirtti.

Kalinin'in değerlendirmesine katılmasa ve Sovyetin kontrolünü ele geçirme ihtimalini vurgulamasa da ayaklanmanın zamansızlığının farkında olan önemli bir orta grup daha vardı. Bu grubun içerisindeki Tomski ve Volodarski, nihai eylem için hücumun başarısızlığa uğramasını ya da hiç olmazsa Anarşist menşeli huzursuzluk yerine farklı bir etkenin oluşmasını beklemeyi öneriyordu (Volodarski, Putilov fabrikasında yapılacak başka bir grevin daha uygun olacağını düşünüyordu). Kitleleri zapt etme ihtimali konusunda Tomski ve Volodarski'ye göre daha karamsar olsa da Latsis de görüşünü belirtti.

Toplantı tutanakları, bu ihtiyatlı ve ortada yer alan grupların karşısında, kitleler arasındaki huzursuzluk ve sabırsızlık havasından etkilendiği belli olan çok daha radikal eğilimli Petrograd Bolşeviklerinin olduğunu gösteriyor. Örneğin İ. K. Naumov, partide "liderlik boşluğu" olduğunu söyleyerek partinin artık Sovyete bir ültimatom göndermesi gerektiğini belirtti. Bu ültimatom, Sovyete, ya artık iktidarı ele geçir ya da Bolşevikler gelişen harekette idareyi ele almak zorunda kalacaklardır, olacaktı. Naumov, "Eğer şimdi harekete geçmezsek, siyasal iflasımıza tanıklık edeceğiz... Merkez Komitesinin oyalanma politikası eleştiriye dayanamaz," iddiasında bulundu.

İ. N. Stukov, A. Dylle ve P. A. Zalutski gibi diğerleri hücumu, devrimin bir dönüm noktası olarak görüyordu. Stukov, karşı-devrimci hücum ile birlikte, devrim ve karşı-devrimin kaçınılmaz olarak çatışma noktasına geldiğini ileri sürdü. Stukov, devrimin meydan okuduğunu ve artık bu meydan okuma için ayağa kalkmanın zamanının geldiğini belirtti. Taşranın başkentle aynı devrimci ruhu taşımaması nedeniyle Stukov, "1871 Paris Komünü'nü tekrar etme ihtimalinin göz ardı edilmemesini" önerdi. Dylle, Kalinin'in Bolşeviklerin gücü üzerine yaptığı tahmine katılmayarak "partinin kendisini gelişen hareketin lideri olarak görmesi" konusunda ısrar etti. "Kongreden ayrı hareket etmeliyiz, yoksa kitleler biz olmadan hareket edecekler... Devrimci dönemlerde parlamenter araçlarla hareket edemeyiz," diyerek açıkladı. Zalutski, devrimci eylem için zamanın gelmiş olabileceğini ancak buna bu toplantıda karar verilemeyeceğini söyledi. Eğer askerler sokağa çıkmak için acele ediyorlarsa, henüz desteklerini kazanamadıkları diğer alaylara gitmeleri konusunda cesaretlendirilmeleri gerektiğini ekledi.

Bu tartışmanın sonlanmasıyla Petersburg Komitesi, Volodarski ve Tomski'nin desteğiyle, Askerî Örgüt ve Merkez Komitesi ile birlikte, 19 kabul 2 ret oyuyla, proletaryayı münferit devrimci eylemlere katılmamaya ve tüm güçlerini toplumun diğer sınıflarının da desteğini kazanmaya harcamaları çağrısını kaleme alma kararı aldı. Bu, Merkez Komitesinin gelişen hareket karşıtlığıyla tamamen uyumluydu. Latsis tarafından önerilen ve 12 kabul 9 ret oyuyla kabul edilen değişiklik ise kesinlikle bu politikayla uyumlu değildi. Bu değişiklikle "kitleleri zapt etmenin mümkün olmadığı anda partinin, hareketi kendi eline alacağı ve bunu Sovyete ve Sovyet Kongresine baskı uygulamak için kullanacağı" belirtiliyordu. Görünürde bu değişikliğin amacı, Volodarski-Tomski kararının, Petersburg

Komitesinin ve özellikle de Viborg Komitesinin, gösteri hareketinin zapt edilememesi halinde kontrolü ele almasını engellememesini sağlamaktı. Ancak bu düzeltmenin asıl sonucu, Latsis, Naumov, Dylle ve Stukov gibi radikal liderlerin ve hâlihazırda erken bir ayaklanmanın kaçınılmaz ve gerekli olduğunu düşünen bölge ve birimlerdeki parti üyelerinin eylemlerinin doğrulanması ve teşvik edilmesi oldu.

Petrograd Askerî Örgütü ve Ayaklanma Sorunu

Petrograd Askerî Örgütü birim liderlerinin Geçici Hükümete karşı hemen doğrudan eyleme geçme taraftarı olduğu belirtilmişti. Ayrıca 20 Haziran'da Petersburg Komitesinin ve 21 Haziran'da Tüm-Rusya Askerî Örgütleri Konferansının aldığı kararların en hafif deyişle ikircikli olduğu da belirtilmişti. 22 Haziran'da Merkez Komitesi, Askerî Örgüt ve Petersburg Komitesinin yaptığı gayriresmî toplantının en önemli konusu garnizon içerisindeki sorunlardı. Bu toplantının, Geçici Hükümet karşıtı silahlı bir gösteri ihtimalini değerlendirmek için Askerî Örgüt tarafından toplandığına dair kanıtlar vardır.[74] Petersburg Komitesi ve Merkez Komitesinin üyelerinin çoğunluğunun toplantıda bulunmaması nedeniyle bu toplantı resmî bir toplantı olamadı ancak tüm "Bolşevik" alayların temsilcileri toplantıda hazır bulunuyordu. (Bunların içinde Birinci Makineli Tüfek, Altıncı İstihkâm, 180. Yedek Piyade, Birinci ve Üçüncü Yedek Piyade, Egerski ve Grenadier Alaylarından askerler vardı.)[75] Bu nedenle toplantı gayriresmî olsa dahi önemlidir.

Toplantının tek konusu "güncel durum"du ve buna bağlı olarak ilk ve asıl tartışılan, garnizon birliklerinin göreve çağırılması sorunuydu. En güçlü birim liderlerinden Birinci Makineli Tüfek Alayından Semaşko ve Birinci Yedek Piyade Alayından Saharov, son günlerdeki birlik taleplerinin, daha devrimci alayları parçalamak adına bir çaba olduğu görüşünü dile getirdi. Her iki konuşmacı da, Geçici Hükümetin Şubat Devrimi'ne katılan alayları cepheye göndermeme garantisi nedeniyle verilen emirlerin yasadışı olduğunu ve yerine getirilmesi gerekmediğini vurguladı. Bu kesin duruş, Askerî Örgüt Tüm-Rusya Bürosu temsilcisi Beliakov ve başka birçok konuşmacı tarafından da desteklendi.

Petrograd Askerî Örgütü birim liderlerinin, garnizon askerlerinin göreve çağrılması ve "güncel durum" ile ilgili görüşleri örgütün Merkez Komitesi ile aralarındaki derin uçurumu –özellikle de partinin zayıflığı ve

kendisini tutma gerekliliği konularında– gözler önüne sermesi açısından özellikle ilginçtir. Sadece bir istisna dışında alayları temsil eden tüm konuşmacılar, partinin sahip olduğu büyük güçten bahsettiler. On beş binin üstünde makineli tüfekçinin *de facto* komutanı olan Semaşko, Petersburg Komitesi ve Merkez Komitesinin partinin gücünü "tam anlayamadığını" söylediğinde açıkça çoğunluk adına konuşmuş oldu. "Neredeyse tüm garnizon bizim arkamızda" diye duyurdu Semaşko.[76] Saharov, "Genel olarak tüm askerlerin konuşmaları bir şekilde özetlenebilir. O da hepsinin artık hareket istediği ve kendilerini kararlarla sınırlandırmak istemedikleridir. Bunların bir faydası olmadığını düşünüyorlar" dedi. Askerî Örgüt birim liderleri arasında sadece, deneyimli bir Bolşevik ve Petrograd Sovyeti üyesi olan Birinci Makineli Tüfek Alayından astsubay M. M. Laşeviç, Merkez Komitesinin duruşunu destekleyen bir konuşma yaptı. "Taktiklerimizde özellikle dikkatli ve sınırlandırıcı olmalıyız ancak son günlerde yapılan konuşmalarda çoğu kez bunu göremiyoruz." Laşeviç konuşmasında, iğnelemeden, "Bolşevikliğin ne zaman bitip Anarşistliğin ne zaman başladığını anlamak imkânsız," dedi.

Askerî Örgüt içinde bu tür fikirler pek yaygın değildi. Beliakov, Laşeviç'in duruşunu "şaşırtıcı" olarak tanımladı. Ona göre alaylar içindeki huzursuzluk ve asker-Bolşeviklerin eylemleri tehlike barındırmıyordu: "Bana göre siyasi kriz kendisini bizim lehimize tasfiye ediyor. Alaylardaki heyecanın sadece dönüm noktasının farkındalığı olduğunu savunuyorum." Bu yaklaşımların, iki gün önce alınan kararla kendilerini sınırlandırmayan en azından birkaç Petersburg Komitesi üyesi tarafından tartışma süresince teşvik edildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin Stukov, hücumun başarılı olmasının Geçici Hükümetin elini güçlendireceğini belirterek tekrar harekete geçme lehine konuştu. "Kitleleri kontrol altında tutma politikası artık yeterli değildir" dedi. Diğer bir Petersbug Komitesi üyesi, M. M. Kharitonov, Bolşevikliğin nerede bitip Anarşistliğin nerede başladığını anlamanın zor olduğunu çünkü partinin takipçileri arasında Bolşevik fikirleri paylaşmayan sempatizanların da olduğunu açıkladı. Kharitonov, partinin kendisini kontrol altında tutmasının iyi olduğunu ancak bu ayrıcalıkların imkânsız olduğunu belirtti. Yangına körükle giderek, "İstemesek bile savaşmaya hazır olmalıyız" dedi.

Bu toplantının basılı tutanakları birden kesilmektedir. Elimizde olduğu kadarıyla "güncel durum" hakkında herhangi bir karar alınamadığı ve

bu gayriresmî toplantının resmî bir fikir birliğine varmaya çalışmadığı düşünülebilir. Ancak V. İ. Nevski'ye göre bu toplantı oldukça önemliydi. Ekim Devrimi'nin beşinci yıldönümü için hazırlanan bir makalede Nevski, "22 Haziran'da, yaklaşık otuz bin askerin örgütlü olduğunun saptandığı bir konferans yapmayı başarmıştık. Örgüt sürekli büyüyordu fakat aynı zamanda askerleri devrimci eylemden [*vystuplenie*] uzak tutmak imkânsız bir hale geliyordu. Ve biz de silahlı bir gösteri planı hazırlamaya karar verdik: Bırakalım, ayaklanma [*vosstanie*] için ilk deneme olsun."[77] diye yazıyordu.

Pravda ve *Soldatskaya Pravda* Uzaklaşması

Merkez Komitesi ile Askerî Örgüt arasında devrimci durum ve partinin gücü tahminleri üzerine yaşanan ayrışma, yayınları *Pravda* ve *Soldatskaya Pravda*'da gözler önüne seriliyordu. Bu dönemde *Pravda*, Lenin'in kontrolü altındaydı. *Soldatskaya Pravda* ise fiilî bir özerklikle Podvoyski, Nevski ve A. F. İlin-Zenevski tarafından yönetiliyordu. Bu iki gazete arasındaki farklılıklar bazen vurgu farklılıklarıydı –bazen söylenmeyen en az söylenen kadar önemlidir– ancak bu yine de büyük bir önem taşımıyordu. Hücumun başlatılmasını takip eden günlerde *Pravda*'nın görece dikkatli yaklaşımı, *Soldatskaya Pravda*'nın kontrolsüz üslubuyla çelişiyordu.

Başarılı gözüken Temmuz hücumu sonrasında ve Sovyetin iktidarı ele geçirmeme inatçılığı karşısında Lenin'in "güncel durum"a yaklaşımı 21 Haziran tarihli *Pravda*'da "Devrim, Hücum ve Partimiz"[78] adlı başmakalede ifade ediliyordu. Bu makalede Lenin, bir gün önce Askerî Örgütler Konferansının sabah oturumunda gizlice öne sürülen fikirleri tekrarlıyordu. "Kitlelerin çoğunluğunun Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerin küçük burjuva siyasetlerine olan inancı, partimizin duruşunu ve eylemlerini belirliyor" diye açıklıyordu. Lenin, Rusya'nın, halkın "Çereteliler ve Çernovlar" tarafından yayılan "küçük burjuva yanılsamaların" etkisinde olduğu bir evreden geçtiğini belirtiyordu. Bu durumun, yavaş yavaş ve sabırla hükümet politikalarının ortaya çıkarılmasıyla atlatılabileceğini belirtiyordu. Bu makalesinde Lenin, plansız, düzensiz devrimci eyleme olan "saçma" inanca karşı uyarıyordu. Bu dönemin ne zaman biteceğini öngöremese de ertesi günkü *Pravda*'da "Sosyalist Devrimciler Devrimi Hangi Evreye Getirdi?" başlıklı makalesinde bu evrenin çok da uzun sür-

meyeceğini ileri sürüyordu. Lenin'in iktidarın hemen ele geçirilmesine karşı olan bariz "ilgisizliğinin" üzerinde önemle durmak gerekir. Esasen Lenin'in bu konudaki kaygısı kesinlikle zamanlamayla ilgiliydi fakat sırf bu nedenle en acil hedefi, mevcut durumu korumaktı.

Bu zamandan Temmuz günlerine kadar *Pravda*'nın çizgisi genel olarak Lenin'in duruşuna benzerdir.[79] Gazetede coşkulu haberlere daha az yer veriliyor, genel olarak Altıncı Parti Kongresi hazırlıklarına, Kurucu Meclis seçimlerine ve Petrograd Sovyetinin kontrolünün ele geçirilmesi için kitlesel destek kampanyasına ağırlık veriliyordu. Bu yaklaşım, Lenin'in birkaç günlüğüne başkentten ayrılıp dinlenmek için Finlandiya'da V. D. Bonç-Bruyeviç'in yazlık evine gittiği Haziran'ın son günlerine dek devam etti. Örneğin, ilkini Zinovyev'in yazdığı 30 Haziran ve 1 Temmuz tarihli *Pravda* başmakaleleri, Kurucu Meclis seçimleri öncesinde köylüler arasında Bolşevik desteğini arttırmak için Petrograd işçilerine ve askerlerine yeni bir kitlesel "halka doğru" hareket çağrısı (özellikle hücum konusuyla bağlantılı olarak) yapıyordu. Bu, Geçici Hükümet ve ılımlı sosyalist partiler üzerinde baskının sağlandığı anlamına gelmiyordu ancak en azından vurgu barışçıl mücadeleye yapılıyordu.

İlginç bir şekilde *Pravda*, Lenin'in taktiksel duruşunun kısa bir süre için partinin sağ kanadının duruşuna benzediğine tanıklık etmektedir. 22 Haziran tarihli *Pravda*'da Kamenev'in kaleme aldığı, partinin sol kanadına saldıran makale ("O Kadar da Kolay Değil Yoldaşlar") o günlerde pekâlâ Lenin tarafından yazılmış olabilirdi. Kamenev bu makalesinde işçi ve askerlerin taleplerinin "karmaşıklıkları nedeniyle her zaman anlayamadıkları sloganları hemen anlayabilmek için" için "partimizde yeni" olduklarını yazıyordu. "Onlara, durumun o kadar basit olmadığını, partimize gösterdiğiniz sempatinin acil bir zafer için yeterli olmadığını anlatıyoruz. Proletaryanın görevi göründüğünden katbekat daha zordur," diyordu. Lenin gibi Kamenev de partinin mevcut durumdaki güçsüzlüğünü vurguluyordu. "Rus demokrasisinin çoğunluğu, dünya proletaryasına ve dünya proleter devrimine inanmıyor. Diplomatlara, Genel Kurmaya, emperyalist hükümetlerin 'sosyalist ajanlarına' inanıyor ve onlara güveniyorlar" diyordu. Kamenev bu durumun ne kadar süreceğini kimsenin tahmin edemeyeceğini iddia ediyor fakat Lenin gibi o da zamansız bir devrimci eyleme karşı uyarıyordu. "Münferit olaylar ve fabrikaların iyi örgütlenemeyen gösterileri, kaçınılmaz küçük burjuva aşamayı aptalca ve yersizce baltalayarak ortadan kaldırmaya çalışıyor... Proletarya, anarşist

gösteriler ve düzensiz kısmi maceralarla değil, yenilenmiş örgütsel çalışmalar ve birlikle devrimin bir sonraki aşamasına hazırlanacaktır," diyerek bitiriyordu Kamenev.

Soldatskaya Pravda'ya dönersek, bu gazetenin de Durnovo Villası baskını sonrasındaki fırtınalı dönemde ve hücumun başlarında "düzensiz gösterilere" karşı çıktığını belirtmeliyiz. Örneğin 21 Haziran tarihli gazete, ön sayfasında yer alan bildiride işçi ve askerleri Askerî Örgütün izni olmaksızın yapılan gösteri çağrılarına kulak asmamaya çağırıyordu. Ancak, "gereklilik anında Askerî Örgüt, Merkez Komitesi ve Petersburg Komitesi ile birlikte gösteri çağrısı yapacaktır" diyerek Bolşevik güdümlü gösteriler için açık bir kapı bırakıyordu. Dahası ne 21 ya da 22 Haziran tarihli sayısında ne de sonraki sayılarda *Pravda*'dakine benzer bir şekilde temel Bolşevik zayıflığına ya da devrimin bir sonraki aşamasına geçilmeden önce "küçük burjuva yanılsamalarından" kurtulmak gerekliliğine bir vurgu yapılıyordu. *Soldatskaya Pravda* buna en fazla 23 Haziran tarihli sayısındaki "Her Şeyden Önce Örgüt" makalesinde yaklaşmıştı. Ancak bu makalede bile temel vurgu, düzensiz devrimci eylemin akla yatkın olmayışı ve Askerî Örgüt adına yapılan çağrıların doğrulanması gerekliliği şeklindeydi.

23 Haziran ve patlak veren Temmuz günleri arasındaki sayılarda yayınlanan makalelerde Merkez Komitesinin ihtiyat politikası hiçbir şekilde desteklenmiyordu. Aksine bu dönem boyunca *Soldatskaya Pravda,* hükümet karşıtı propagandayı hücumun adaletsizliği merkezine koyarak huzursuzluk kıvılcımlarını körüklemeye devam etti. 26 Haziran'da, hücumun ilk günlerinde Almanlara karşı ilerleyen birçok birimden biri olan cephedeki Grenadier Alayından firar eden askerler,[80] başkente gelip yardım istediklerinde ve tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesini talep ettiklerinde *Soldatskaya Pravda* tam destek sözü verdi.[81] Ve en önemlisi, *Soldatskaya Pravda*'nın orduyla ilgili birçok soruna önerdiği çözüm doğrudan eylemdi. Böylece, Temmuz günlerinin arifesinde (aslında hareketin örgütlenmesi çoktan başlamışken) *Pravda* Zinovyev'in taban propagandası ve Petrograd Sovyetinin kontrolünü ele geçirme kampanyasına odaklanmışken *Soldatskaya Pravda* ön sayfasında kışkırtıcı bir makale yayınladı. L. Çubunov tarafından yazılan makale şöyle sonlanıyordu:

> Yoldaşlar! Burjuvazinin refahı için kendimizi feda etmemiz yetti artık. Uyuma değil harekete geçme zamanı gelmiştir. Yoldaşlar! Burjuvaziyi iktidardan uzaklaştıralım ve madem "zafere kadar savaş" diyorlar, hepsini birden cepheye

kadar kovalayalım. Milyonların hayatına mal olan, milyonlarca sakat yaratan ve bugüne kadar görülmemiş bir yoksulluk, yıkım ve açlık getiren bu savaştan hepimiz bıktık ve yorulduk.

Uyuyan kim varsa uyansın. Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler sizi kandırmaya çalışıyorlar... Sizleri karşı-devrimi geri püskürtmek için her an hazır olmaya çağırıyorum. Karşı-devrim, Plehanov ve Rodziyanko tarafından yönlendirilerek Nevski Bölgesinde kol geziyor. Çok yakında "Kara-Yüzler" ortaya çıkacak ancak siz yoldaşlar, kazanılan özgürlüğü tüm gücünüzle koruyacaksınız. Tüm iktidar işçilerin, askerlerin ve köylülerin eline geçmelidir. Burjuvaziyi ve tüm destekçilerini iktidardan uzaklaştıralım.

Tüm iktidar İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetine![82]

V

Temmuz Ayaklanması Başlıyor

Temmuz Günleri Arifesinde Birinci Makineli Tüfek Alayı, Anarşist-Komünistler ve Askerî Örgüt

Temmuz ayaklanması, Birinci Makineli Tüfek Alayı içinde başlatıldı. Alay içinde isyan planlarının tam olarak ne zaman başladığını açıkça belirtmek zor ancak ayaklanma planlarının, Sovyet ve Batılı kaynakların ayaklanmanın itici güçlerinden biri olarak gördükleri[1] 3 Temmuz kabine krizinden[2] daha önce başladığı gayet açıktır. Bir önceki bölümde de belirttiğimiz gibi Kerenski hücumu, birçok garnizon biriminin acilen cepheye gönderilmesi tehlikesini içeriyordu ve ancak Petrograd Sovyeti ve Bolşevik Partinin baskısı sonucunda Rus ilerleyişinin ilk günlerinde askerlerin isyanı önlenebilmişti. Bu günlerde Birinci Makineli Tüfek Alayı askerleri, Alay Komitesinin kararı tanımayacağı ve Geçici Hükümetin ileride yapacağı hiçbir askere alım talebinin yerine getirilmeyeceği bildirgesiyle yetinerek ayaklanma hazırlıklarını iptal ettiler.[3]

23 Haziran'da Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi, tüm garnizon birimlerine derhal emirlere uyulması çağrısı gönderdi[4] ve ilerleyen günlerde Petrograd Askerî Bölge Komutanlığı, çok zor da olsa,[5] Birinci Makineli Tüfek Alayından az sayıda asker ve silah transferini gerçekleştirebildi. Bu dönemde Anarşist-Komünistlerin ve Bolşeviklerin etkisi altındaki birim, daha büyük birliklerin gönderilmesi ihtimali nedeniyle tedirgindi ve bunun sonucu olarak alay her an patlamaya hazırdı. Temmuz ayaklanmaları ile ilgili Geçici Hükümet davalarında bir tanık, alayda, "bugün olmasa

bile yarın bir silahlı ayaklanma çıkacaktı, bunu herkes biliyordu" diye konuşmuştu. Yüzbaşı Popov, "Karargâha her gün alayın ertesi gün silahlarla sokaklara çıkmayı planladığı haberleri geliyordu," diyordu.

Haziran ayı sonlarına doğru Birinci Makineli Tüfek Alayı tekrar büyük sayıda asker ve silah gönderme emri aldı (bunun birimin tamamen parçalanmasının başlangıcı olduğu yönünde dedikodular vardı) ve yaklaşık aynı zamanda (30 Haziran) Petrograd Sovyeti Askerî Bölümü temsilcisi G. B. Skalov sevkiyatları tartışmak için alaya geldi.[7] Sovyet tarihçi P. M. Stulov'a göre, Skalov ve Sosyalist Devrimci-Menşevik kontrolündeki Birinci Makineli Tüfek Alay Komitesi tartışmayı Taurida Sarayı'na taşımaya karar verdi. Bu durum, bir ihanetin gerçekleşmekte olduğunu fark eden Bolşeviklerin ve Anarşistlerin hiç hoşuna gitmemişti. Aynı gün (30 Haziran) yapılan kitlesel katılımlı alay toplantısında bir Bolşevik ve gerçekleşmeyen 20-21 Haziran ayaklanmasının lideri olan İ. M. Golovin, Alay Komitesinin Skalov ile olan tartışmaya tüm alayı dâhil etmeyerek uygunsuz davrandığını iddia etti. Stulov, bu olayın ciddi sonuçları olan bir ihanet olduğu yorumunu yaparak bu kaygıya Alay Komitesinin eyleminden daha büyük bir önem yüklemektedir. Kitlesel sevkiyat dedikoduları kaygılı Birinci Makineli Tüfek Alayında hemen yayılmıştı ve daha 1 Temmuz'da "asker-*aktivisti*, sokakta yapılacak silahlı bir gösteri yoluyla alayı silahsızlandırma çabasını önlemenin gerekli olduğu üzerine uzlaşılmaz tartışmalar yapılıyordu."[8]

Temmuz ayaklanması planlarının henüz 1 Temmuz'da yapılmaya başlandığı, başka birçok kaynakça da desteklenmektedir. Nevski, Askerî Örgüt Tüm-Rusya Bürosunun, makineli tüfekçilerin gösteri planlarını 1 Temmuz'da öğrendiğini hatırlıyor[9] ve Temmuz sonlarındaki Altıncı Parti Kongresinde Podvoyski, Askerî Örgüt liderliğinin ertesi gün yapılacak ayaklanma planlarından haberdar olduğunu kabul ediyordu.[10]

Askerî Örgüt 2 Temmuz'da, Parti Merkez Komitesine (şehir dışında olan Lenin, Nogin ve Milyutin hariç) talimatlar için başvurdu.[11] Askerî Örgüt lideri A. F. İlin-Zenevski, tartışmalarda Birinci Makineli Tüfek Alayı temsilcilerinin açıkça, kendi başına Geçici Hükümeti devirecek kadar makineli tüfeğe sahip olduklarını iddia ettiklerini anlatmaktadır.[12] Nevski, o zamanda bile A. N. Semaşko'nun, zaten ortada olduğunu ileri sürdüğü hareketin durdurulamayacağını iddia ettiğini eklemektedir.[13] Muhtemelen bunların hepsi 2 Temmuz'da Merkez Komitesine bildirildi. Merkez Komitesinin Askerî Örgüte (ve muhtemelen Petersburg Komite-

sine) verdiği cevap, harekete katılınama ve isyanı önlemek için ellerinden geleni yapma emri oldu.[14]

Bu emir, Askerî Örgütü çok zor bir duruma soksa da, emrin resmî anlamı dışında uygulanmadığı açıktı. Petersburg Komitesinin 27 Ağustos 1917 tarihli bir toplantısında Kalinin, Bolşevik ajitatörlerin kitleleri dizginler gözükse de aslında onları harekete geçmeye zorladıklarını iddia etti.[15] Benzer bir şekilde Ekim Devrimi'nden iki yıl sonra Nevski, Semaşko'nun 2 Temmuz'da, alaya gönderilen Askerî Örgüt liderlerinin askerleri yatıştırmak yerine askerlerin harekete geçme gerekliliğine duydukları inancı pekiştirdikleri iddiasını tekrarladı.[16] Dahası, 1932'de bağımsız eğilimli tarihsel dergi *Katorga i ssylka*'da yayınlanan Nevski'nin devrimci dönem hakkındaki son anılarının birinde bu bölüm daha samimi bir şekilde anlatılmaktadır:

> Bazı yoldaşlar, Temmuz olaylarını kimin başlattığını, arkasında Merkez Komitesinin mi yoksa Askerî Örgütün mü olduğunu, yoksa hareketin kendiliğinden mi oluştuğunu soruyor.
>
> Bir dereceye kadar bu önemsiz ve kuramsal bir sorudur. Hareket kesinlikle burjuva hükümetinin politikalarından memnun olmayan, barışa aç geniş kitlelerin içinde olgunlaştı... Ancak artık Podvoyski, ben, Mehonoşin, Beliakov gibi Askerî Örgüt liderlerinin ve diğer işçilerin ajitasyonu, propagandası ve askerî birlikler içerisindeki büyük etkisi ve otoritesi sayesinde gösterinin hayata geçirildiğini söylemenin bir zararı olmaz.
>
> Eğer hafızam beni yanıltmış ve yukarıdaki isimleri yanlış telaffuz etmişsem (kasten olmasa da) en azından kendim için şunları söyleyebilirim: Tabandaki bir komünist olsam ve devrimde büyük bir rol oynamasam da askerlerin beni tanıdığını ve ağzımdan çıkan her sözü Askerî Örgütün sözü olarak kabul ettiklerini yoldaşlarımız kabul edeceklerdir. Ve böylelikle Askerî Örgüt [1 Temmuz'da] makineli tüfekçilerin gösteri yapacağı haberini aldığında iyi kötü en popüler Askerî Örgüt konuşmacısı olarak beni askerleri vazgeçirmek için gönderdi ve ben de onlarla konuştum ancak konuşmamdan sadece bir aptal gösteri yapmamalarını istediğimiz sonucuna varabilirdi.[17]

Nevski'nin yukarıda bahsettiklerinin Birinci Makineli Tüfek Alayı dışındaki garnizon birimleri için geçerli olup olmadığı kesin değildir. 16 Temmuz 1917'de İkinci Şehir Konferansında yaptığı bir konuşmada Podvoyski, Askerî Örgüt üyelerinin 2 Temmuz akşamı yaptıkları toplantılardan bahsetti.[18] Askerî Örgüt liderlerinin, garnizon temsilcilerine bu toplantılar hakkında tam olarak ne dediği spekülasyona açıktır ancak Podvoyski'nin, muhtemel bir ayaklanma konusunun gündeme bile getirilmediği görüşü savunulamaz. Toplantıya katılanlara, Birinci Ma-

kineli Tüfek Alayı ve Merkez Komitesinin durumu netleşinceye kadar Askerî Örgüt liderliğiyle yakın ilişkilerini sürdürmeleri, dikkatli olmaları ve her şeyi hesaba katmalarının tavsiye edilmiş olması muhtemeldir.

Birinci Makineli Tüfek Alayı içindeki şartlar kötüleştikçe Anarşist-Komünistlerin duruma dahil olması kaçınılmaz hale geldi. Ve gerçek şudur ki Anarşist-Komünistler Temmuz ayaklanmasının başlatılmasında önemli bir rol oynadılar. Petrograd Sovyetinin bir üyesi ve Anarşist-Komünist örgütünün ana figürlerinden biri olan A. Fedorov'un yazdığı basılmamış bir anıya göre, 2 Temmuz günü öğleden sonra Anarşist-Komünist liderlerin katıldığı gizli bir toplantı yapıldı. Fedorov'a ek olarak toplantının on dört katılımcısı arasında İ. Bleikhman, P. Golubuşkin, D. Nazimov ve P. Pavlov da vardı. Fedorov anılarında, toplantının, tüm Anarşist örgütünün acilen harekete geçirilmesine, işçi ve askerlerin ertesi gün (3 Temmuz) silahlı ayaklanmaya çağrılmasına karar verdiğini yazmaktadır. İsyanın anahtarı Birinci Makineli Tüfek Alayıydı ve Bleikhman, Golubuşkin ve Pavlov bu alayın askerlerinin katılımını garantiye almak için görevlendirilmişlerdi.[19]

Aynı gün (2 Temmuz) öğleden sonra, Birinci Makineli Tüfek Alayının kavgaya hazır olduğu herkese gösterildi. Cepheye gönderilen "son" birliklere veda etmek için Pazar günü öğleden sonrasında bir konser-toplantı düzenlenmişti. Devrimci dönemde vatansever uğurlamalar bir gelenek olduğundan bu durum kendi içinde sıra dışı değildi. Birinci Makineli Tüfekçilerin konser-toplantısını farklı kılan, yola çıkacak birliklerle gönderilecek olan "edebiyat kaynakları" için, para toplamak amacıyla Bolşevik birimleri tarafından finanse edilmesiydi. 2 Haziran'da *Pravda*'nın ön sayfasından yapılan duyuruya göre Zinovyev, Kamenev, Troçki, Lunaçarski, Daşkeviç, Laşeviç ve Zhilin konuşma yapacak, Birinci Makineli Tüfek Alayı yaylı sazlar orkestrası, asker şarkıcılar ve şairler sahne alacaklardı. Birindeki gerilime rağmen, yaklaşık beş bin asker ve işçinin katıldığı[20] etkinlik belirlenen saatte başladı. Ancak, Zinovyev ve Kamenev etkinliğe katılamadı. Ulaşılabilir raporlardan öğrenebildiğimiz kadarıyla etkinlik, hükümet karşıtı sert bir toplantıya dönüştü. Alay konuşmacıları ve cephedeki asi Grenadier Alayından[21] dönenlerden biri olan Rutkovski bir heyecan kasırgası oluştururken ne Troçki ne de Lunaçarski askerleri yatıştırmak için bir şey yaptı. Raskolnikov, "öyle heyecanlı bir topluluk vardı ki konuşma ne kadar sertse o kadar fazla alkış alıyordu" diye anlatmaktadır."[22] Troçki, "Atmosfer coş-

kuluydu. Kerenski yerden yere vuruluyor ve devrime bağlılık yeminleri ediliyordu. Ama hiç kimse gelecek için somut bir öneride bulunmuyordu,"[23] diye yazmaktadır. Toplantının sonunda, Geçici Hükümete ve hücumu ele alış şekli nedeniyle Kerenski'ye saldıran, acımasızca yazılmış bir karar kabul edildi.[24]

Toplantı sonunda Birinci Makineli Tüfekçiler yenilenmiş bir canlılık ve kuvvetle ertesi günün hazırlıklarını sürdürdüler. Stulov'a göre, "kimse uyuyamıyordu; tüm gece boyunca daha fazla sabretmenin imkânsızlığı konuşulmuştu."[25] Tasarlanan ayaklanmayla ilgili detaylı tartışmalar hâlâ birim düzeyindeki Anarşistler ve Bolşeviklerle (Stulov'un bahsettiği asker-*aktivisti*) sınırlıydı ancak alaydaki bazı temsilciler, büyük ihtimalle Anarşistler, diğer garnizon alaylarındaki ve Viborg Bölgesi fabrikalarındaki yoldaşlarıyla iletişim halindeydi. Milyukov'a göre bu temsilciler, makineli tüfekçilere "ertesi gün, 3 Temmuz'da, Geçici Hükümeti devirme kararlarına" destek vermeye çağıran direktifler taşıyordu.[26]

Askerî Örgüt, tasarlanan darbenin arifesinde oldukça meşguldü. Askerî Örgüt liderleri "ertesi gün bir ayaklanmanın başlaması halinde neler yapılacağını tartışmak için" Petersburg Komitesi üyeleriyle buluştu.[27] Bu planın, Nevski tarafından anlatılan 22 Haziran'dan sonra Askerî Örgütün ayaklanmayı ele alma şemasıyla nasıl bir ilgisi olduğunu söylemek imkânsız.[28] Nevski'ye göre 2 Temmuz akşamı Askerî Örgütün tüm garnizondaki üyeleri tetikte bekledi, tüm birimler ve Kşesinskaya Malikânesi arasında iletişim sağlandı ve bir güç araştırması yapılmaya çalışıldı.[29] Bu hazırlıklarla garnizon sorunlarıyla ilgili tartışmalar sonlandırıldı fakat aynı zamanda Geçici Hükümet içinde de Temmuz günlerinin gelişimi açısından önemli gelişmeler yaşanıyordu.

Hükümetteki Ukrayna Krizi[30]

Şubat Devrimi ile iktidarı ele alan Geçici Hükümetin karşılaştığı acil sorunlardan biri de eski Çarlık İmparatorluğu'nun Rus olmayan bölgelerine karşı nasıl bir siyaset izleneceğiydi. Genç devrim hükümeti ilk günlerinde Çarlık rejiminin azınlıklar için koyduğu tüm sınırlayıcı yasaların kaldırıldığını duyurdu ve din, ırk, köken farkı olmaksızın tüm vatandaşlara tam eşitlik sağladı. Sınır yönetimlerini yerel yöneticilere bırakarak yerel özerklikler uygulamasını başlattı. Dahası, farklı bir kararname ile Polonya'ya bağımsızlık sözü verildi ve kabul edilemez

olsa da, Fin özerkliğine bazı imtiyazlar tanındı. Birlik ve düzeni sağlamaya çalışan ihtiyatlı Lvov hükümeti, millî hırsları olan diğer azınlık halklarınaysa sabırlı olmalarını öğütledi. Köklü değişimler, Kurucu Meclisin toplanmasını beklemek zorundaydı. Richard Pipes, "Ahlaki ve yasal bakış açısından geçerli olan bu yaklaşımın, siyasal pratikte oldukça zararlı olduğu görüldü," yorumunu yaptı. Şubat Devrimi, beklemeye sabrı olmayan güçleri harekete geçirmişti ve Ukrayna bunun en büyük kanıtıydı.

Temmuz başlarında, krize yol açan Ukrayna'nın özerkliği için yürütülen hareketin hızlı ve karmaşık gelişimi tartışması, bu çalışmanın dışında kalmaktadır. Şu kadarını söyleyebilirim ki, yaz başlarında Ukrayna'daki milliyetçi gruplar, Kiev'deki Ukrayna Merkez Radası etrafında birleşerek Geçici Hükümete meydan okuyarak ve meşru Ukrayna ulusal hükümeti olduklarını iddia ettiler. Bu iddia Geçici Hükümet tarafından açıkça reddedildi ve kısa bir süre sonra Aya Sofya Meydanı'nda düzenlenen bir törende Merkez Rada, tüm Ukrayna halkına seslenen Birinci Evrensel'i yayınladı. Burada Merkez Rada, Ukrayna halkının bundan böyle kendi kaderini tayin edeceğini, düzeni sağlamak ve kendi sınırları içindeki toprakları dağıtmak için gerekli tüm önlemleri alacağını duyuruyordu. Bu kararname gereği, bakanlar kurulu olarak görev yapan bir Genel Sekreterlik kuruldu, Petrograd'da Ukraynalıların Dışişleri Bakanı bile atadıkları söyleniyordu.[31] Ve doğru olmasa da özerk bir Ukrayna Cumhuriyeti kurulduğu ilan edilmiş ve Geçici Hükümet otoritesine açıkça meydan okunmuştu.

Geçici Hükümet içinde Ukrayna sorunuyla nasıl başa çıkılacağına dair fikir ayrılıkları vardı. Sosyalist bakanlar (çoğu Ukrayna'nın özerkliği fikrine karşı değildi) Radaya imtiyazlar verilmezse otuz milyon Ukraynalıyı karşılarına alma tehlikesi yüzünden kaygılıydı. Öte yandan hücumun zirvesinde Güneybatı ordusunun gerisinde bir politik kriz tehdidi de onları kaygılandırmıştı. Diğer taraftan Kadet bakanları ise Ukrayna'nın isteklerini yasallaştırmayı tartışmak bile istemiyordu. Radanın eylemlerini, Geçici Hükümete karşı bir komplo olarak görüyor ve böyle temel meselelerin çözümünü Kurucu Meclis toplanana kadar ertelemekte diretiyorlardı. Yine de 26 Haziran'da yapılan bir kabine toplantısında Kiev'e acilen üst düzey bir heyet gönderilmesi kararı alındı. Kadetler, heyetin hükümet adına hiçbir resmî karar almaması koşuluyla bunu kabul etti.

Kiev'e, kabine bakanlarından Kerenski, Çereteli ve M. İ. Tereşçenko'nun gönderilmesi kararlaştırıldı ve bu heyet Ukrayna liderleriyle görüşmelere 28 Haziran'da başladı. Üç gün süren bu görüşmeler, Radanın zaferiyle sonuçlandı. İmzalanan anlaşmayla, o güne kadar Radanın hükümsüz olarak iddia ettiği, Radanın Ukrayna halkını temsil yetkisine sahip olan bir kurum olduğu, dolaylı yoldan kabul edildi.[32] Anlaşma ile ayrıca, Merkez Rada ile görüşerek Geçici Hükümet tarafından atanacak olan Genel Sekreterliğin bölgesel yönetici organ olması ve Radanın Kurucu Meclise sunulmak üzere toprak sorununun çözümü için kendi teklifini hazırlaması da meşru kılındı. Rada ise devrimci Rusya'ya bağlılığını bildirerek ayrı Ukrayna ordusu talebinden vazgeçti. Ayrıca Kurucu Meclise kadar genişletilmiş özerklik doğrultusunda bağımsız hareket etmekten vazgeçme sözü verdi. Bu anlaşmayla donanarak Kerenski, Çereteli ve Tereşçenko 2 Temmuz'da koalisyon hükümetinin diğer üyelerinin de onayını almak için başkente döndü.

Aynı akşam anlaşmayı tartışmak için Prens Lvov'un evinde bir toplantı düzenlendi. Çereteli'ye göre Kadet bakanları daha başlangıçta anlaşmaya karşı olduklarını belirttiler. Muhalefetlerinin gerekçesi olarak anlaşmanın, Ukrayna'da Geçici Hükümetin otoritesini yok ettiğini, Radayı sınırları bile belirlenmeyen Ukrayna'nın resmî hükümeti olarak kabul ettiğini ve Ukrayna'nın gelecekteki yönetim şeklini Kurucu Meclisten önce belirlediğini gösterdiler. Tereşçenko, Çereteli ve Kerenski, Milyukov'un ifadesiyle "üç kişilik yönetim" anlaşmalarını savunarak anlaşmanın üzerinde değişiklik yapılmadan onaylanması halinde Rada için bağlayıcı olacağını vurguladı. Sert tartışma saatlerce sürdü. Tartışma sonunda oylama yapıldı ve Kadetler A. İ. Şingarev (Ekonomi Bakanı), A. A. Manuilov (Eğitim Bakanı), V. A. Stepanov (Sanayi ve Ticaret Bakan Vekili) ve D. İ. Şakovski (Refah Bakanı) onaylamayı reddettiler ve Merkez Komitelerinin talimatıyla hükümetten çekildiler. Hükümette kalan tek Kadet, N. V. Nekrasov, Rada ile anlaşma taraftarı oldu ve hükümeti terk etmektense Kadet Partisine istifasını sundu.

3 Temmuz'daki bir röportajda Prens Lvov, krizin ortasındaki Ukrayna sorunu yerine sosyalistler ve burjuvazi arasındaki görüş ayrılıklarından bahsetti. Tutucu Kadetlerin hükümetin çoğunluğunun tutumuyla kesinlikle uyuşamadığı su götürmez bir gerçektir. Milyukov, Kadet istifalarının asıl nedeninin Ukrayna anlaşması üzerindeki ihtilaf olmadığını, bunun Kadetleri azınlık durumuna düşüren ve sosyalist bakanlarla işbirliği

yapmalarını imkânsız hale getiren koalisyon hükümetinin politikalarıyla ilgili anlaşmazlıkların sadece sonuncusu olduğunu itiraf etmektedir.[33] Her ne olursa olsun, Kadetlerin ani ayrılışı, artık altı ılımlı sosyalist parti temsilcisi ve sadece beş "kapitalist" bakandan oluşan Geçici Hükümeti, örgütsüz ve belki de tarihinin en büyük sorunu karşısında tamamen savunmasız durumda bırakmıştı.

Birinci Makineli Tüfek Alayının İsyanı

3 Temmuz Pazartesi Petrograd, güneşli, sıcak ancak kaygı verici bir güne uyandı. Sabah erken saatlerde, binlerce hoşnutsuz "kırk yaş üstü", Nevski Caddesi'nde gösteri yaparken, postane çalışanları daha yüksek maaş talebiyle aniden greve gitti.[34] Her ne kadar Birinci Makineli Tüfek Alayının harekete geçireceği tasarıyla doğrudan bir ilişkileri olmasa da her iki olay da yaygın istikrarsızlığın bir kanıtıydı.

Öğleye doğru senaryo gözler önüne serilmeye hazırdı. Kıdemli bir makineli tüfekçinin sözleriyle "namlular temizlenmiş, parçalar denenmiş, yağlanmış ve makineli tüfekler doldurulmuştu."[35] Neyse ki, Geçici Hükümetin Temmuz ayaklanmasının düzenlenmesini soruşturmak için hazırladığı yazılı dokümanlar, anılar ve ikincil tutanaklar sayesinde tarihçiler Temmuz günlerinin bu evresini detaylı bir şekilde canlandırabilmektedir. Sabah 11.00'e doğru Birinci Makineli Tüfek Alayı Komitesi, kışladaki karargâhlarında bir toplantı yaptı. Alay Komitesi ve Petrograd Sovyeti Askerî Kanadı arasında takviye gönderimi ile ilgili görüşmeler aynı gün geç saatlerde tekrar başlayacağı için Alay Komitesi bu hassas konuyu tartışmak için toplanmış olabilir. Alay Komitesinin toplantısına başladığı saatlerde İ. M. Golovin önderliğindeki bazı Birinci Makineli Tüfekçiler (muhtemelen "asker-*aktivisti*") aynı binanın farklı bir yerinde toplandılar. Golovin'i başkan seçerek Alay Komitesinin eylemlerini ve yaklaşan Sovyet görüşmelerini tartışmaya başladılar. Bu ikinci toplantının kitlesi hızla arttı. Bolşevik Askerî Örgütü adına katılım çağrısı alan askerler[36] hemen çağrıya cevap verdiler ve öğlen saatlerinde katılanların sayısı birkaç bini buldu.[37]

Başkan seçilmesinin ardından Golovin, Skalov ile yürüttüğü tartışmalar nedeniyle Alay Komitesini tefe koyarak konuşmasına başladı. Cepheye destek birimleri ve makineli tüfek gönderimine inatla karşı çıktı. Nedenlerini şöyle açıklıyordu: "Hücum halkın iradesine karşı

başlatılmıştır ve orduya gönderilen yardımlar sadece savaşın uzamasına neden olacaktır."[38]

Önceki gün, Anarşist-Komünistlerin toplantısında yapılan planlara göre hareket eden İ. Bleikhman ikinci konuşmacıydı. İhtiyatlı olması için hiçbir sebebi yoktu ve fanatik çağrısı basit ve netti: "İktidarı 'burjuva' Sovyetin ellerine vermek için değil, kendi elinize almak için Geçici Hükümeti hemen devirin!"[39] Bleikhman'ın konuşmalarını sık sık dinlemiş olan Troçki, bize durumu net bir şekilde anlatmaktadır:

> Bu toplantıda, çok mütevazı bir fikir donanımına sahip olmakla birlikte kitlelerin dilinden çok iyi anlayan, sınırlı zekâsına rağmen samimi ve her zaman ateşli, 1917'nin arka planında küçük ama renkli bir kişilik olan anarşist Bleikhman, bağrına kadar açık gömleği ve kıvır kıvır saçlarıyla ortaya çıkıverdi... Askerler konuşmalarına neşeyle gülümsüyor, birbirlerini dirsekleriyle dürtüyor ve konuşmacıyı kısa ve öz yorumlarıyla cesaretlendiriyorlardı. Acayip dış görünüşünü, akıl almaz kararlılığını ve sirke gibi keskin Yahudi-Amerikan aksanını çok sevmişlerdi. Haziran sonunda Bleikhman, nehirdeki bir balık gibi tüm bu doğaçlama toplantılarda görülebiliyordu. Hep aynı fikri savunuyordu: Silahlarla sokağa çıkmalıyız. Örgüt mü? "Sokaklar bizi örgütler." Görev mi? "Hiçbir parti talep etmiyorken Geçici Hükümetin Çar'ı devirdiği gibi Geçici Hükümeti devirmek."[40]

Bleikhman'ın konuşması istenilen etkiyi yarattı. Konuşmanın sonunda Golovin tartışmayı, Alayın Geçici Hükümeti devirmek için hemen sokağa çıkması olarak sonlandırmayı başardı.[41]

Birçok tanığın ifadesine göre Bleikhman'a ek olarak (her ikisi de Anarşist-Komünist olan) P. Golubuşkin ve P. Pavlov ile (hepsi Bolşevik Askerî Örgütü üyesi olan askerler) İ. M. Golovin, İ. Kazakov, K. N. Romanov ve İ. İlinski, acil bir darbe yanlısı konuşmalar yaptılar. İlinski, Askerî Örgüt üyesi olarak garnizonun geri kalanının harekete geçirilmesinin sorumluluğunu kendisinin üstleneceğini söyledi. Geçici Hükümet soruşturmalarının ele geçirebildiği bilgilere göre konuşmacılar sadece zaman konusunda birbirlerinden ayrılıyordu. Bazıları daha iyi örgütlenmek amacıyla operasyonun bir gün sonraya ertelenmesini istiyordu.[42]

Savaşa aç olan Birinci Makineli Tüfekçiler için belli ki bir günlük erteleme bile çok fazlaydı. Golovin'in sunduğu gösteriyi savunan önerge, gösterinin aynı gün akşamüstü 17.00'de başlaması koşuluyla "oy birliğiyle" kabul edildi. Bu kararın ikinci kısmı Alayı yönlendirmek için doğaçlama bir Geçici Devrimci Komite seçti ve bu komiteye, alayı yönetme ve destek için hemen diğer alaylara, fabrikalara ve Kronştad deniz üssüne gönderi-

lecek temsilcileri seçme yetkisini verdi. Bleikhman ve Askerî Örgüt üyeleri İ. İlinski, K. Romanov, G. Maslov, A. Polyakov, A. Zhilin ve Golovin'in de dâhil olduğu Geçici Devrimci Komite'nin başkanlığına İlinski'nin tavsiyesiyle A. N. Semaşko seçildi.[43] Bu komitenin ve temsilcilerin seçimi öğleden sonra erken saatlerde tamamlandı. Sonra, Semaşko'nun yönlendirmesiyle[44] Geçici Devrimci Komite, tüm Birinci Makineli Tüfek Alayını harekete geçirmeye başladı, gözcüler gönderip korumalar görevlendirdi, tüm sivil ve askerî araçların hemen kamulaştırılmasını ve silahlandırılmasını onayladı ve operasyon planlarını hazırladı.

Golovin ya da birçok durumda birimin Askerî Örgütü tarafından imzalanmış emirleri taşıyan Birinci Makineli Tüfekçiler, tüm şehri ve şehrin çevresini dolaştılar.[45] Belirlenebildiği kadarıyla, Moskovski, Grenadier, Birinci Piyade, 180. Piyade, Pavlovski, İsmailovski, Finliandski ve Petrogradski Yedek Alaylarına, Altıncı İstihkâm Taburuna, Zırhlı Araç Bölüğüne, Novyi Parviainen, Novyi Lessner, Russkii Reno, Erikson ve Baranovski gibi Viborg Bölgesi fabrikalarına ve Narva Bölgesindeki Putilov fabrikasına temsilciler gönderildi. Kronştad, Oranienbaum, Strelna ve Peterhof'taki askerî üslere ek temsilciler gönderildi. Makineli tüfekçiler, genellikle silahlarla dolu kamyonlarla öğleden sonra 15.00 ile 17.00 arasında gönderildikleri birliklere vardılar ve hemen kendilerinin ya da alay ve fabrika komitelerinin düzenlediği kitlesel toplantılara katıldılar. Birinci Yedek Piyade Alayından G. İ. Torski'nin ifadesi, Birinci Makineli Tüfekçilerin gelişlerini anlatıyordu:

> 3 Temmuz günü saat 17.00 civarında Birinci Makineli Tüfek Alayı heyeti olduklarını söyleyen askerler, Alay Komitesi başkanı olarak beni görmeye geldiler... Heyet, Makineli Tüfek Alayı tarafından gönderildiğini ve kapitalist bakanları devirmek ve iktidarı İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetine devretmek için hemen silahlarımızla Petrograd sokaklarına çıkarak gösteri yapmamız gerektiğini bildirdi. Makineli Tüfek Alayı askerleri ve yanlarında gelen işçiler, bütün Petrograd garnizonunun ve şehirdeki tüm işçilerin, tepkilerini ortaya koymak için saat 17.00'de silahlarıyla sokağa çıkmaya karar verdiklerini ve bizden de aynı şeyi yapmamızı istediklerini söylediler.[46]

Birinci Yedek Piyade Alayında bir toplantı düzenlendi ve en sonunda birlik silahlarıyla ve neredeyse tüm gücüyle ayaklanmada yerini aldı.

Birkaç alayda Birinci Makineli Tüfekçilerin çağrısı yerel komiteleri geçemedi ve açıkça reddedildi. Bunların arasında her biri Şubat Devrimi'nde kilit rol oynayan Litovski, Volinski ve Preobrajenski Alayları vardı. Bazı birimler ise, Znamenski'nin tabiriyle "müşfik tarafsızlık" sözüyle yanıt

verdi. Örneğin, Alay Komitesi "barışçıl geçtiği sürece makineli tüfekçilerin gösterilerine karşı çıkmama" kararı alan Petrogradski Alayında durum buydu.[47] Öte yandan, Birinci Makineli Tüfekçilerin çağrısı birçok askerî birim ve fabrikada destek buldu. Akşam saatlerinde Moskovski, 180. Yedek Piyade, Finliandski, Grenadier ve Pavlovski Alayları ve Altıncı İstihkâm Taburu ayaklanmaya katılmış sayılabilirdi.[48] Viborg tarafındaki fabrikalar, makineli tüfekçileri taşıyan kamyonlar geldiği gibi çalışmayı durdurdular[49] ve işçilerin çoğu hemen silahlarına koştu. Kronştad'da yaklaşık on bin silahlı denizci ve Putilov fabrikasında otuz bin işçi de kısa süre içinde aynı şeyi yapacak ve daha 3 Temmuz'da ayaklanmaya katılım kaygı verici bir sayıya ulaşacaktı. Çalışmaya açık kaynaklar karışık olsa da deneme niteliğindeki birkaç gözlem, bu hızlı yayılmanın en azından bazı önemli noktalarını aydınlatabilir.

İlk olarak ilgili gazeteler, anılar ve basılı belgelerin, Temmuz ayaklanmasının genel olarak kabul edilen nedenlerinden bazılarına değiştirilmiş bir bakış açısıyla yaklaştığını aklımızın bir kenarında bulundurmamız gerekir. Örneğin Kadet bakanlarının istifaları ikinci planda kalmış gibi gözüküyor. 3 Temmuz sabahı gazetelerde kabine kriziyle ilgili hiçbir haber yoktu.[50] Öğleden sonra istifalarla ilgili dedikodular yayılmaya başlasa da Birinci Makineli Tüfek Alayının çağrılarında yer bulmuyordu. Birçok kaynakta göstericilerin çoğunun Kadetlerin istifa haberini ancak akşam geç saatlerde Taurida Sarayı'na geldiklerinde aldıkları yazmaktadır. Ancak haberler yayıldıkça, Geçici Hükümetin kalan itibar kırıntıları da yok oldu. Benzer şekilde, belirgin zafer haberleri almayan şehrin savaş yorgunu kitlelerinde, ilerlemenin ilk günlerinde yeniden yanan vatansever ateşin sönmesi dışında, hücumun yavaşladığının ve başarısızlığın yaklaştığının, isyanın ilk günlerinde tam anlaşılamamış olması ilginçtir.[51]

Peki, o zaman ayaklanmanın yayılmasını sağlayan ana nedenler nelerdi? Önceki bölümlerde anlatılan kitlesel düzensizliğin yanı sıra ayaklanmaya katılan öznelerin her birinin özel, çoğunlukla çok acil nedenleri vardı. Örneğin Birinci Yedek Piyade Alayının ayaklanmaya katılma nedeni (Birinci Makineli Tüfek Alayının olduğu gibi), Geçici Hükümet belgelerinde ve anılarda belirtildiği gibi cepheye asker gönderilmesini durdurmaktı.[52] Kronştad'ın katılım nedeni ise Geçici Hükümetin Durnovo Villası baskını, hücumun başlaması ve Çarlık rejimi subaylarının Kronştad hapishanelerinden salıverilmesi –ki bu İmparatorluk filosundaki denizcilerin yaşadığı çekilmez haksızlıkların tekrarlanacağını göste-

riyordu– gibi olaylardı. 180. Yedek Piyade Alayında rahatsızlığın ana nedenlerinden biri Askerî Bölgenin tüm izinleri kaldırmasıyken, Grenadier Alayında Kurmay Heyetinin sert davranışları huzursuzluğun en büyük nedeniydi. [53]

1905 ve Şubat devrimlerinin kıvılcımlarının ateşlendiği Putilov fabrikasında ise, uzun süredir ertelenen asgari ücret artışının "kapitalistlerin kontrolündeki" Geçici Hükümet tarafından hiçbir zaman gerçekleştirilmeyeceğine gittikçe daha fazla inanılması, gerilimin asıl nedeniydi. Putilov fabrikası işçilerinin rahatsız olduğu bir diğer konu ise, devrimden sonra çoğu cepheye gönderilen ve geri kalanı fabrikada çalışan Turutinski Alayının bir kısmının her an cepheye gönderilecek olmasıydı.[54] Viborg bölgesindeki disiplinsiz işçiler arasındaki anarşinin birden artması ise anlaşıldığı kadarıyla küçük bir olaydı. Bu olay, 2 Temmuz'da ana üretim merkezindeki et spekülasyonu şüphesi üzerine çıkan kargaşaydı. İşçiler, müdürü kendi çürümüş etine sarıp şehrin sokaklarında sürüklemişlerdi.[55] Latsis'in günlüğündeki 2 Temmuz tarihli sayfada şunlar yazıyordu: "Tüm günümüz konferansta geçti [İkinci Bolşevik Şehir Konferansı]. Bölgede [Viborg] bir huzursuzluk var, bir et spekülatörü yakalandı ve halk meseleyi kendisi halletmeye hazırdı. Gerilim dalgası yüzeye çıkıyor. Bu daha başlangıç..."[56]

3 Temmuz'da isyanın yayılmasıyla ilgili dikkat çeken başka bir nokta da, çoğu Sovyet kaynaklarında bahsedilen, Merkez Komitesinin emriyle Bolşevik kadrolarının kitleleri dizginlemek için ellerinden geleni yaptıkları görüşü, diğer kaynaklar incelendiğinde doğru görünmüyor. Askerî Örgütün ayaklanmanın ilk ortaya çıkmasındaki kışkırtıcı rolünün karmaşıklığını bir kenara koyarsak, işin aslı, Sovyet tarihçisi K. Şelavin'in de belirttiği gibi "Bolşevik tabanı her yerde sadakatsiz oldu ve harekete hızlıca katıldı[57]" şeklinde gözükmektedir. Petersburg Komitesinin önemli isimlerinden M. İ. Kalinin de 1920'de Temmuz günleri anısına yazdığı makalede benzer şeylerden bahsetmektedir. Kalinin şöyle yazıyordu: "Merkezden henüz net bir karar gelmemiş olsa bile bölgelerdeki komünistlerin kendi başlarına [ayaklanmada] aktif bir görev üstlendiklerini kabul etmeliyiz."[58] Şelavin makalesinde, Şubat'tan Temmuz'a kadar Petersburg örgütünün üye sayısının otuz binden fazla artması ve tüm bu yeni insanların özümsenmesinin kolay bir şey olmadığını yazmaktadır.

Bu kesinlikle sorunun bir parçasıydı. Bir diğer parçası ise "itfaiyeci" rolünün (Merkez Komitesinin Haziran sonundaki politikaları ile alay et-

mek için bu yafta yapıştırılmış) Bolşevik tabanın hoşuna gitmemesiydi. "Tekrar yangın söndürücüler olmalıyız, iyi de ne kadar sürecek bu?"[59] diyordu Latsis. Krupskaya da 1934'te yaptığı Temmuz günlerine değinen bir konuşmasında aynı nedenden bahsediyordu: "Biliyorsunuz, eylem için ajitasyon yapmak gerekiyorsa, sorun yok... Ama eğer halk harekete geçmek istiyor ve sizin 'Hayır yoldaşlar, barikatlar yıkılmalı... Ayaklanma için şu an doğru zaman değil, beklemelisiniz' demeniz gerekiyorsa, bunu yapmak zor. Ve Bolşevikler için bunu başarmak oldukça zordu."[60]

Yerel düzeyde karşılaşılan zorluk, bir noktaya kadar, Petersburg Komitesinin 20 Haziran'da takındığı belirsiz tutumdan (kitleleri dizginlemek imkânsız hale geldiğinde partinin liderlikten çekilmemesi kararı) kaynaklanıyordu. 3 Temmuz günü öğleden sonrası ve akşamında işler o kadar karışınıştı ki Merkez Komitesi tarafından ayaklanmanın ertelenmesi için ajitasyon yapmakla görevlendirilen Bolşevikler kendilerini, ayaklanma taraftarı parti üyelerinin karşısında buldu. Böyle bir durum Putilov fabrikasındaki hararetli bir toplantıda da ortaya çıktı. Bu toplantıda, birer Bolşevik olan Anton Vasilyev ve Sergey Ordjonikidze'nin dizginleme çağrısının ardından Putilov fabrika komitesi sekreteri Bolşevik Sergey Bogdatiev hemen harekete geçme çağrısı yaptı. İşçilerden biri, bir garnizon askerinin Putilov'un desteğini almak için yaptığı duygusal konuşmanın ardından Bogdatiev'in davranışını hatırladığı şekliyle yayınladı:

> Askerin ardından Yoldaş Bogdatiev de bizi sokağa çıkmaya çağırdı (partinin duruşundan habersiz, kendi adına hareket ediyordu).
>
> Çağrısı "Kahrolsun Geçici Hükümet! Hemen Sokaklara! Harekete Geçin!" büyük kalabalık tarafından hep bir ağızdan tekrarlandı.[61]

Benzer bir durum, makineli tüfekçilerin gelişinden kısa bir süre sonra Kronştad'da işçi ve askerlerden oluşan yaklaşık on bin kişinin katıldığı bir mitingde daha gerçekleşti.[62] Anarşist-Komünist lider Yarçuk toplantıyla ilgili şunları hatırlamaktadır: "Roşal (Kronştad'daki Bolşevik S. G. Roşal) 'Tüm iktidar Sovyetlere' sloganıyla silahlı ayaklanma çağrısı yaparken Raskolnikov ile birlikte gelen diğer Bolşevik Parti üyeleri kendilerini tutuyorlardı... Raskolnikov'un Roşal'a partinin harekete geçmemesi durumunda ne olacağını sorması üzerine Roşal, 'Merak etme, buradan onları harekete geçmeye zorlayacağız' cevabını verdi."[63] Aynı olayla ilgili eski bir Sovyet kaydı durumu şöyle açıklıyordu: "Raskolnikov zaten Petrograd'dan haberleri almıştı. Kamenev, Birinci Makineli Tüfek

Alayının, partinin izni olmaksızın kendi başlarına oraya gittiklerini ve Kronştad'ı zapt etmek gerektiğini söylemişti. İyi de nasıl? Alplerden gelen çığı kim durdurabilir? Sonrasında Roşal konuştu. Ancak kısa süre içinde kitlelere teslim olup 'geri durun' çağrısı yerine 'harekete geçin' çağrısı yaptı."[64] Kronştad'ın Temmuz günlerindeki rolüyle ilgili Geçici Hükümet belgelerinde Kronştadlı başka bir Bolşevik F. V. Gromov'un, hemen silahlarla ve "Kronştad askerleri, hainlerin yanlarına götürülüp devrimci birimlerin saflarından ayrılmasın diye, müsait olan tüm gemilerle" Petrograd'a gitme çağrısı yaptığı belirtilmektedir. Kısa bir süre sonra Gromov ve Roşal oylamaya geçilmesini teklif ettiler; bu teklife cevaben onaylayan haykırışlar aldılar.[65] Denizciler savaşa hazırlanmak için karargâhlarını onarırken, Kronştad Sovyeti Yürütme Komitesi tarafından seçilen bir grup, durumu tartışmak için başkente doğru yola çıktı.

Sovyet tarihçileri Temmuz "gösterilerini" iktidarın Sovyetlere devri mücadelesindeki "barışçıl dönem" içerisindeki son barışçıl olay olarak tanımlarlar. Ancak 3 Temmuz'daki kitlesel mitingler ile ilgili kaynaklar, Temmuz hareketinin, Anarşist-Komünistler ve Birinci Makineli Tüfek Alayının kesin ve açık olarak belirttiği, görünürdeki amacının, Geçici Hükümeti silahla devirmek olduğunu göstermektedir. Komplocuların bu amaca nasıl ulaşmayı amaçladıkları ve iktidarın Sovyetlere, Bolşeviklere ya da diğer bir örgüte devredilip devredilmeyeceği konusu ise hâlâ belirsizdir. Aslına bakılırsa Temmuz ayaklanmasının ilk zamanlarını araştırırken, ayaklanmayı başlatan anarşistlerin ve yarı anarşistlerin, özellikle de garnizon içindekilerin bu soruların tam cevaplarına sahip olmadıklarını görebilirsiniz. Dahası, devrimi fazla örgütlenme ve planlama gerektirmeyen oldukça basit bir konu olarak gördükleri belli olmaktadır. Kitlelerde, örgütün alaşağı edilmesine çözüm olarak gören belki de tam olarak Bleikhman tarafından temsil edilen bir ruh vardı: "Sokaklar bizi örgütleyecektir!" Bu düşünce Askerî Örgüt ve Kronştad denizcileri arasında oldukça güçlüydü. Nevski, Lenin'in garnizon içerisindeki güçlerini tam olarak öğrenmek istediği bir Haziran toplantısını yazmıştı. "Sonra, bu bana önemsiz gözüktü... Gösteriye başlayacağız ve bu yeterli olacak," diyordu.[66] Kronştad konusunda Flerovski şöyle demektedir: "Tüm devrimci erdemlerine rağmen... Kronştad denizcilerinin zayıf bir noktaları vardı. Coşkularının baskısının Sovyet iktidarının Rusya'da kurulabilmesi için yeterli olduğuna inanıyorlardı." Böyle bir havanın olmasının nedenleri muhtemelen, II. Nikola'nın devrilmesi,

belirgin bir hükümet otoritesinin olmayışı ve işçi, asker ve denizcilerin ellerindeki büyük silah ve cephane stoğuydu. Bu atmosferin varoluşu ve Bolşevik saflarındaki kaos, Temmuz günlerinin karmaşasının ve idare eksikliğinin bir göstergesiydi.

Sovyet Yürütme Komiteleri ve Temmuz Ayaklanmasının Başlangıcı

Ukrayna'ya verilen tavizler sonucunda çıkan siyasal kriz, Sovyet içerisindeki sosyalist liderleri büyük bir ikilemde bıraktı. Son Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresinde, Geçici Hükümeti, İttifak Devletleri'ne karşı yapılacak saldırıların hazırlıklarında desteklemek amacıyla Bolşevik muhalefeti savuşturmuşlardı. Kongre destekli 18 Haziran gösterisi, bu kararın başkentte hiç de hoş karşılanmadığını gösterdi. Şimdi, Kadetlerin ani ayrılışı birleşik sosyalist-liberal devrimci cephe umutlarını boş yere canlandırdı ve kaçınılmaz olarak Sovyetin iktidarı ele geçirip geçirmemesi konusunu tekrar gündeme getirdi. Şüphesiz ülkenin her yerinden getirilen Sovyet temsilcilerinin yapacağı bir toplantıda, Kurucu Meclis toplanana kadar tekrar bir koalisyon hükümetinin kurulması desteklenecekti. Peki ya, Petrograd'daki patlamak üzere olan işçi ve askerler? Bolşeviklerin ve Anarşistlerin etkisine her zamankinden daha da açık olan bu işçilere ve askerlere ne diyeceklerdi? Ve bu sırada dağılmakta, ufalanmakta olan hücum ne hale gelecekti?

Büsbütün kasvetli arka plana karşı, Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti Merkez Yürütme Komitesi ve Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Sovyeti Yürütme Komitesi, 3 Temmuz günü öğleden sonra Taurida Sarayı'nda ortak bir toplantı yaptı. Yorgun ve sıkkın gözüken Çereteli, gelecek hükümetin tartışılacağı Merkez Yürütme Komitesi (yani tüm bölge Sovyetlerinin temsilcileri[68]) toplanana kadar Kadet bakanlarının ayrılmış olduğu mevcut Geçici Hükümetin görevde kalması teklifini yaparak bir tartışma başlattı. Bu sadece çalkantılı Petrograd'ın değil, Tüm-Rusya'nın hükümet sorunu üzerine söz hakkı olmasını sağlamayı amaçlayan (Menşevik ve Sosyalist Devrimci liderlerin peşinen desteklediği)[69] geçici bir tedbirdi.

Ancak, işçi ve askerlerin, uzlaşmaz Birinci Makineli Tüfek Alayı askerlerine destek için Geçici Hükümete karşı bir yürüyüş hazırlığında oldukları haberleri geldiğinde Çereteli daha oturmaya fırsat bile bulamamış, tartışma yarıda kesilmişti. Bu haberler geldiğinde saat tam dörttü. Bir an

önce önlem alınabilmesi için hükümet tartışması askıya alındı.[70] Voytinski başkanlığında bir komite telaş içinde, saldırı ihtimaline karşı Taurida Sarayı'nın savunma hazırlıklarını yaparken tüm garnizon birimleri ve Kronştad deniz üssüne her türlü gösterinin yasaklandığına dair telgraflar gönderiliyordu.[71] Ayrıca, hareketi hainlikle suçlayan ve bu hareketle her türlü yola başvurularak savaşılacağının belirtildiği bir duyuru hazırlanıyordu (akşam 19.00'da bu bildiri işçiler ve askerler arasında dağıtılmaya başlanmıştı bile).[72] Tüm bunlar tamamlandığında ortak Yürütme Komitesi toplantısına akşam geç saatlere kadar ara verilmiş ve Sovyet temsilcileri isyanı daha başındayken durdurmaları umuduyla sorunlu bölgelere gönderilmişti.[73]

İkinci Şehir Konferansı,[74] Merkez Komitesi ve Sokaklardaki Hareket

Taurida Sarayı'ndaki Menşevik ve Sosyalist Devrimci liderler silahlı ayaklanma tehlikesinin ilk haberlerini aldıkları sıralarda, 1 Temmuz'da Kşesinskaya Malikânesi'nde başlamış olan Bolşevik Petrograd İkinci Şehir Konferansı delegeleri, Petersburg Komitesinin, Lenin'in muhalefetini çiğneyerek ayrı bir gazete çıkarıp çıkarmayacağı konusunu tartışıyordu. Konu, çoğu Petersburg Komitesi üyesinin, *Pravda*'nın şehir parti örgütünün ajitasyon ve örgütsel ihtiyaçlarını karşılamadığını düşündüğünden gündeme getirilmişti. Dahası birçok üye, ayrı bir gazete ile nispeten tutucu olan Merkez Komitesi karşısında Petersburg Komitesinin gücünün ve esnekliğinin arttırılabileceğini düşünüyordu. Ancak konunun ilk gündeme getirildiği Mayıs sonlarından beri Lenin, şehirde ayrı bir parti gazetesinin çıkarılmasını Petersburg Komitesinin ayrılıkçı eğilimlerinin bir ürünü olarak gördüğünden bu fikre katı bir şekilde karşı çıkıyordu.[75] Tartışmanın uzun ve hararetli geçtiği açıktı. Tartışmanın sonunda 19 ret, 16 çekimser oya karşın 51 Şehir Konferansı delegesi Petrograd gazetesinin çıkarılması yönünde oy kullandı.[76] Karar, Petersburg Komitesinin bağımsızlık ruhunun açık bir göstergesiydi. Ancak Birinci Makineli Tüfek Alayından iki Askerî Örgüt üyesinin birden salona girmesiyle bu karar ikinci plana atılmış oldu. Bu üyelerden biri, İ. N. İlinski, hemen söz alarak dağılmaları önlemek amacıyla alayın Geçici Hükümet ile ilgili gösteri yapma kararı aldığını ve diğer askerî birimler ile fabrikaların da desteğini kazandığını bildirdi.[77]

Bu açıklama konferans delegeleri arasında bomba etkisi yarattı. Volodarski, yeni gelenlere partinin böyle bir yürüyüşe karşı olduğunu ve parti üyelerinin bu karara uymak zorunda olduklarını bildirdi.[78] Gözü pek makineli tüfekçiler sinirle "alayın kararına karşı gelmektense partiden ayrılmayı yeğleyeceklerini" söyleyerek salonu terk ettiler.[79] Yayınlanmış Şehir Konferansı tutanaklarında bu olaydan kısa kısa ve sadece, Birinci Makineli Tüfek Alayının huzursuzluğu gittikçe artan garnizon birimleriyle ilgili yaptığı düzensiz bir açıklama olarak tek bir cümlede bahsedilmektedir.[80] Konferansın sokaklardaki harekete karşı duruşuna dair herhangi bir resmî ifade bulunmamakla birlikte bir dipnotta okuyucu, her ikisi de 1926 yılında *Leningradskaya Pravda*'da yan yana yayınlanan Viborg Bölgesi parti örgütü sekreteri E. N. Egorova ve V. İ. Egorov'un anılarına yönlendirilmektedir. Egorov'un kısa anılarında, konferansın bu noktada, Egorov'un ifadesiyle, "tam bir çoğunlukla, gerektiğinde gösterinin liderliğini partiye verme kararı alındı" şeklindeki 20 Haziran politikasını tekrar onayladığı anlatılmaktadır.[81] Toplantının bundan kısa bir süre sonra bitirildiği anlaşılmaktadır. Egorova anılarında, toplantının sonunda yoldaşlarıyla birlikte eve gittiklerini yazmaktadır ancak (başka birçok anı yazarının da belirttiği gibi) eve vardığında hareketin çoktan başladığını ve kitleleri dizginlemenin artık imkânsız olduğunu belirtmektedir.[82]

Geçici Hükümet krizi ve Birinci Makineli Tüfek Alayının eylemlerinin haberi, Bolşevik Merkez Komitesi üyelerine, Taurida Sarayı'nda akşam Petrograd Sovyeti İşçi Kanadı ile yapacakları toplantı için hazırlanırken ulaştı.[83] Kamenev hemen Kronştad'daki Raskolnikov'u arayarak harekete hiçbir şekilde katılım sağlanmaması konusunda uyardı ve öğleden sonra saat 16.00 civarlarında Bolşevik liderliği, son gelişmeler ışığında partinin duruşunu tartıştı. Maalesef bu önemli toplantının tutanakları basılmamıştır. Altıncı Parti Konferansında Stalin, partinin, suçun Bolşeviklere atılmaması için hücum tamamen başarısız olana dek nihai bir çatışmadan kaçınmak istediğini belirterek bu toplantıda alınan karara değindi. Stalin, hücumun başarısızlığının kaçınılmaz olduğunu ve böyle bir sonuçla yeni bir devrim ihtimalinin çok daha yüksek olduğunu belirtti.[84]

Bu ihtiyatlı stratejinin herkes tarafından desteklendiği kuşkuludur. Bu durum karşısında en azında Smilga'nın kesinlikle karşı çıkmış olması gerekmektedir.[85] Her hâlükârda Merkez Komitesi son iki günde ikinci kez gösteriye katılmama kararı aldı. Bölgelerarası Komiteden Troçki de

bu kararı destekliyordu. Alınan kararı yerine getirerek Zinovyev ve Kamenev, ertesi gün *Pravda*'da yayınlanacak, kitleleri dizginlemek amaçlı bir çağrı hazırlamaya başladılar.[86] İkinci Şehir Konferansı Prezidyumuna destekleyici talimatlar gönderildi ve Petrograd Sovyetinden parti üyeleri, Birinci Makineli Tüfek Alayı askerlerini dizginlemeye çalışmakla görevlendirildi.[87] Belli ki Moskova'da olan Nogin ile de açıklayıcı bir telefon görüşmesi yapılmıştı.[88] Bunun ardından Merkez Komitesi üyeleri, Stalin'in partinin duruşunu açıkladığı, birleşik Sovyet Yürütme Komitesi toplantısına uğradı.[89] Beklendiği üzere Sovyet liderlerinin çoğu, Stalin'in sözlerine şüpheyle yaklaştı. İkinci Şehir Konferansında Tomski'ye Merkez Komitesinin duruşunu açıklama görevi verildi ve Tomski bunu son derece ciddi bir şekilde yerine getirdi.

İlginç bir şekilde Tomski'nin açıklamasını yaptığı konuşmada, Latsis gibi Petersburg Komitesi radikallerinin hemen harekete geçme hevesleriyle Merkez Komitesinin kabul ettiği dizginleme kararı arasında bir geçici anlaşmaya (açıkça Prezidyumda daha önce bu anlaşma için çalışılmıştı) varılmış gibi gözükmektedir. Tomski'nin konuşması son derece önemlidir bu nedenle. Konuşmanın tamamı:

> Konferans Prezidyumunun emriyle Yoldaş Tomski, Ukrayna'ya karşı yürütülen hükümet politikalarındaki bir anlaşmazlık sonucu olarak dört Kadet bakanının hükümetten ayrıldığını bildirir. İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti Merkez Yürütme Komitesi Bürosu, sokak gösterilerine karşı bir çağrı yayınlama kararı almıştır... Zırhlı araçların Taurida Sarayı'na götürülmeleri emredilmiştir. Hareketin öncülerini tutuklamak istiyorlar. Köylü Kongresi başkanı, "tüm hainleri vurmak gerekir" açıklamasını yaptı... Taşradan topçuların gösterici birimlere ateş açtığı haberleri gelmektedir. Yürütme Komitesi Kadetlerle bir anlaşmaya varmaya çalışıyor ve muhtemelen de bir şekilde başaracaklar...
>
> Merkez Komitemiz, tüm parti üyelerini ve dostlarını kitleleri daha büyük gösterilerden uzak tutmaya çağırmaktadır. Onlara, 10 Haziranda sokak gösterisini gerekli gören Merkez Komitesi ve Petersburg Komitesinin bu kararı tek başlarına vermediklerini, fabrika ve alay temsilcilerine danıştıklarını, şimdi sokağa çıkan alayların parti komitelerimizi gösteriyle ilgili tartışmalara çağırmayarak yoldaşça davranmadıklarını, [ve] bu nedenle partimizin gösterinin sorumluluğunu alamayacağını anlatın. Merkez Komitesi, konferansın (1) kitleleri dizginleme çağrısı yayınlamasını; (2) Merkez Yürütme Komitesine iktidarı eline alması için bir çağrı hazırlamasını önermektedir.
>
> Yeni bir devrim istemeden herhangi bir gösteriden bahsetme ihtimali yoktur. [Ancak şu an] mevcut durumun tüm olasılıklarını tahmin edemeyiz. İnisiyatifi elimize almamız riskli olur. Hareketin nasıl gelişeceğini göreceğiz. Merkez Ko-

mitesinin kararına uymalıyız ama madem ateşi biz yakmadık, hemen söndürmek için fabrikalara koşmamıza gerek yok, herkesin ateşini biz söndüremeyiz. [90]

Tomski'nin konuşmasının ardından, işçi bölgelerinden gelen E. N. Egorova, V. M. Molotov ve G. D. Veinberg raporlarını sundular. Raporlarda, bazı fabrikaların geri durması ve partiden resmî bir çağrı beklemesine rağmen makineli tüfekçilerin başlattıkları hareketin çığ gibi büyüdüğünü bildiriyordu. Kıdemli Bolşevik M. A. Saveliyev, Putilov fabrikasındaki durumun çok gergin olduğunu, Nevski, Petersburg kısmında Merkez Komitesine karşı duyulan hoşnutsuzluğun fark edilebildiğini söyledi. Moskova Bölge Örgütünden G. F. Kolomin, "son gelişmelerin ışığında parti, açıkça hareketin liderliğini üstlenmelidir" dedi.[91] Kolomin'i destekleyen B. K. Slutskaya, Merkez Komitesinin hareketi engelleme kararı aldığında son gelişmelerden haberdar olmadığını öne sürdü. Konferansın gösteri gerçeğine karşı tutumunun ne olduğunu sordu, ancak resmî bir yanıt aldığına dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.

Rahiya sabırsızca konuşarak, konferansı, etrafı düşman kuvvetleri tarafından kuşatıldığında bile konuşmaya devam eden Paris Komünü'ne benzetti. Petersburg Komitesinin, Merkez Komitesi talimatlarına karşı çıkmadan, hemen fabrika ve asker temsilcileri ile Merkez Komitesi liderlerinin de katılacağı bir toplantı düzenlemesini önerdi. Bu toplantıda son gelişmeler değerlendirilecek ve Merkez Komitesine baskı uygulanacaktı. Bu teklif, Bölgelerarası Komite ve Menşevik Enternasyonalistlerin temsilcilerinin de davet edilmesi koşuluyla kabul edildi. Toplantının sonlarına doğru Kaktin, Ogretsa ve Salna'nın isyancı alayları destekleme önergesi reddedildi. Bunun yerine Merkez Yürütme Komitesine "İktidarı elinize alın ya da silahlı ayaklanmayla yüzleşin" ültimatomuyla bir heyet gönderilmesi kararlaştırıldı. Sonrasında konferans tekrar sonlandırıldı.[92]

Birinci Makineli Tüfek Alayı Önderliğinde

Akşam saat 19.00 civarlarında Petrograd bir savaş alanına dönmüştü. Makineli tüfekçiler Finlandiya İstasyonu'nun kontrolünü çoktan ele geçirmiş ve yakınlardaki istasyonların raylarına makineli tüfekçiler yerleştirilmişti. Nevski Caddesi'nde silah yüklü kamyonlar Devrimci Komitenin talimatlarıyla hızla yol alırken şehir merkezine giden köprülere Troçki ve Liteyni'nin talimatlarıyla askerler ve makineli tüfekler yer-

leştirilmişti.[93] 19.45 civarında bu kamyonlardan biri Baltık İstasyonu'na geldi ve içindekiler, Kerenski'yi tutuklamaya geldiklerini duyurdular. Kerenski'nin iki saat önce cepheye doğru yola çıktığını öğrenince istasyondan ayrıldılar.[94]

Aynı zamanda Viborg Bölgesinde Birinci Makineli Tüfek Alayının Birinci, İkinci ve Dördüncü Taburları savaş kıyafetleri içinde, sivil göstericilerle çoktan dolmuş olan Samsonievski Meydanı'na çıkmaya başladılar. Saat tam 20.00'de hazırlıklar tamamlandı ve Semaşko, Bleikhman, Golovin ve diğer Geçici Devrimci Komite üyeleri kamyonların üstüne çıkarak yürüyüşü başlattılar.[95] Viborg Bölgesinden bir Bolşevik, bu olayı gururla, "kızıl bayraklar altında yürüyenler sadece işçiler ve askerlerdi. Dört ay öncesinde, Şubat döneminde görülen subaylar, parlak düğmeleriyle öğrenciler ya da şapkalarıyla 'kadın sempatizanlar' ortalarda yoktu,"[96] şeklinde anlatıyor.

Plana göre Birinci Makineli Tüfek Alayı taburları arkalarında işçilerle, yolda isyan eden diğer alay ve fabrikalardan göstericileri toplayarak Viborg Bölgesi boyunca yürüyecekti. Dördüncü Tabur böylece Samsonievski Meydanı boyunca yürüdü ve Semaşko'nun birim içinde son dakikada ortaya çıkan kararsızlıkları bastırdığı Moskovski Alayına geldi. Bu sırada Birinci Tabur Nystadt Sokağı'ndan aşağı doğru yürüdü ve Mikhailovskoe Topçu Okulunda durdu ve Semaşko bazı topçu silahlarını istedi ancak bu talepleri reddedildi. Taleplerinin reddedilmesi üzerine Birinci Tabur dört topa gülleleriyle birlikte zorla el koydu.[97] Kısa bir süre sonra Birinci Tabur ve Moskovski Alayı toplarıyla birlikte Liteyni Köprüsü'nden geçerek Altıncı İstihkâm Taburu ile buluştu ve Taurida Sarayı'na yöneldi. Aşağıdaki anlatım Stulov'a aittir:

> Gösteri şüphesiz oldukça etkileyiciydi: toplar, Moskovski Alayının orkestrası, "Kahrolsun On Kapitalist Bakan", "Tüm İktidar İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetine", "Kapitalizm, unutma, makineli tüfekler ve çelik seni yerle bir edecek", "Kahrolsun Kerenski ve onun hücumu" pankartları ve en nihayetinde geçit töreninin yanındaki makineli tüfeklerle dolu kamyonlar. Tüm bunlar o bölgede oturan korkmuş halk ve burjuvazi üzerinde büyük bir etki yarattı.[98]

Bu esnada Birinci Makineli Tüfek Alayının Birinci ve sonra Dördüncü Taburları Petrograd Bölgesindeki Grenadier Alayı ile iletişime geçti ve hemen yakınlarda olan Bolşevik Parti karargâhına doğru yola çıktılar.

Kşesinskaya Malikânesi'nde

Yazılı anılara göre, silahlı askerler ve işçilerin Kşesinskaya Malikânesi'ne yaklaşmaya başlamasına rağmen Bolşevik karargâhı hâlâ kaos ve karmaşa halindeydi. Dışarıda fabrikalar ve askerî alaylardan heyecanlı parti çalışanları talimat beklerken Askerî Örgütün Tüm-Rusya Bürosu ve Petersburg Komitesi Yürütme Kurulu (Merkez Komitesinden Stalin ve Sverdlov da vardı) üst kattaki bir odada partinin eylem planlarına açılan yolların hızla daraldığını tartışıyordu.[99] Odadan sadece Podvoyski'nin sık sık çıktığı görülüyordu. O da yeni gelenlerle ilgili son raporları alıp tekrar kapalı kapının ardında gözden kayboluyordu. Oranienbaum'daki Piyade Subay Okulunda Askerî Örgüt kolektifi üyesi olarak bulunan A. Tarasov-Rodyonov'un anılarının bir kısmında egemen ruh hali şöyle anlatılmaktadır:

> Askerî Örgüt karargâhında her kafadan bir ses çıkıyor ama hiç kimse hiçbir şeyden emin değil...
>
> Eskimiş paltosuyla yaşlı bir asker ter içinde ve kollarını sallayarak herkesi, artık [kitleleri] zapt etmenin bir anlamı olmadığına ikna etmeye çalışıyordu... "Bırakın gösteri yapsınlar ve hâlâ hayatta olduğumuzu göstersinler..."
>
> Garnizon ve fabrikalarla Askerî Örgüt ve Petersburg Komitesi arasında haber getiren kişi sayısı her geçen dakika artıyordu. Bu kişilerin yüzleri yorgun ve kıpkırmızıydı. Kafalarını sallayıp inatla kararı açıkladılar:
>
> "Viborg Bölgesi durdurulamaz! Dinlemek bile istemiyorlar!"
>
> "Putilov fabrikası işçileri toplanıyor... Onlarla anlaşmak ve eylemlerini onaylamak zorundaydık!"
>
> "Merkez Komitesinin onayı olmadan mı?"
>
> "Merkez Komitesinin onayı olmadan!.. Kitleler artık daha fazla zapt edilemez ve bunun için [onları zapt etmek] hiçbir neden yok."[100]

Odanın içindeki Petrograd parti liderleri, birçok alayın hâlihazırda sokaklarda olduğu ve her yerde Bolşeviklerin aktif bir rol üstlendikleri gerçeğiyle yüz yüzeydiler. Erken dönem anılarında Kalinin, partinin önündeki sorunun artık Bolşeviklerin gösteriye katılıp katılmaması değil, gösteride öncülüğü ele alıp belirli bir yön mü çizeceği yoksa pasif katılımcılardan biri mi olacağı olduğunu yazmaktadır. Kalinin, orada bulunan parti liderlerinin büyük bir çoğunluğunun "daha etkin bir rol" üstlenilmesi taraftarı olduğunu belirtmektedir.[101]

Kşesinskaya Malikânesi'nin o meşhur balkonunun altında Birinci Makineli Tüfek Alayının iki taburu, Grenadier Alayı, bando ve binlerce askerin toplandığı sırada belli ki bu toplantı hâlâ devam ediyordu. Daha sonraları, Podvoyski ve Stalin, birçoğunun yanı sıra Sverdlov, İlinski, Laşeviç ve Nevski'nin balkona, işçi ve askerleri Viborg Bölgesine geri dönmeleri için ikna etme konuşmaları yapmaya gönderildiğini ifade ediyordu.[102] Kimsenin bu çağrıların içtenliğine inanası gelmiyor. Sonunda bu çağrılar şiddetle reddedildiğinde, Askerî Örgütün hareketi desteklemeye ve hareketin öncülüğünü üstlenmeye hazır olduğu duyuruldu.[103] Taurida Sarayı'nda acil bir gösteriyle, taleplerini dile getirmeleri için göstericilere yola çıkma izni verildi ve (Podvoyski'ye göre) aynı zamanda Askerî Örgüt üyeleri Sovyetle müzakereleri yönetmek için Kşesinskaya Malikânesi'nden ayrıldı.[104]

Temmuz günlerinin ardından İkinci Şehir Konferansının ilk oturumunda Stalin, gösteride aktif rol üstlenmek için son dakikada alınan kararı açıkladı. Bolşeviklerin, proletaryanın gösterisinden elini eteğini çekme gibi bir hakları olmadığı ve gösteri başladığında proletarya partisinin görevinin müdahale ederek harekete barışçıl ve örgütlü bir karakter kazandırmak olduğunu belirterek kararı gerekçelendirdi.[105] Doğrusunu söylemek gerekirse Petrograd Bolşeviklerinin 3 Temmuz akşamı göstericileri (ve zor kazanılan kendi tabanını) terk etmesi oldukça zor olurdu. Neticede sokaktaki hareket Bolşevik propagandasının sonucu, kitlelerdeki artan "bolşevikleşmenin" bir göstergesiydi. Ancak, Askerî Örgüt Bürosu ve Petersburg Komitesi Yürütme Kurulunca alınan gayriresmî kararı değerlendirirken, bu örgütlerin üst kademelerinde doğrudan acil eylem politikasının daha önce de büyük destek gördüğünü hesaba katmalıyız.

Sokak hareketinin sorumluluğunu üstlenme kararı alan Petrograd Bolşevik liderlerinin önünde şimdi çok ciddi bir soru vardı. Bu hareket neydi ve ne olacaktı? Kalinin'in kelimeleriyle "sadece bir gösteri olarak mı kalacaktı yoksa daha fazlası mı olacaktı? Proletarya devriminin, iktidarın ele geçirilmesinin başlangıcı mıydı?"[106] Askerî Örgüt ve Yürütme Kurulunun gerçekleştirdikleri toplantıda bu soruya bir yanıt bulduklarına dair herhangi bir kanıt yoktur. Bu tür önemli konularda Merkez Komitesi karar verdiğinden ve toplantı sırasında Merkez Komitesi üyeleri Taurida Sarayı'nda olduğundan böyle bir karara varma çabası büyük ihtimalle olmamıştır. İkinci Şehir Konferansı heyeti ve garnizon ve fabrika temsilcileri arasında gece 23.00'de Kşesinskaya Malikânesi'nde yapılan toplan-

tıda, sokaktaki hareketi tanımlama sorununun büyük ilgi gördüğü göze çarpmaktadır. İlk yayınlanan anılarında İlin-Zenevski bu bölümü şöyle açıklamaktadır: "Şehir konferansında kısa bir süre geçirdim... Bölge delegelerinin çoğunluğu oldukça heyecanlıydı, bir kısmı silahlı ayaklanmada ısrarlıydı. Uzun boylu, telaş içinde elini kolunu sallayan bir delege 'Bu nasıl barışçıl bir gösteri olabilir? Sokaklarda silahlar patlıyor. Bu yeni bir devrim!' diye bağırdı."[107]

Bu danışma toplantısı 23.00'ten epey sonrasına kadar sürdü. Sokak gösterilerinin, Bolşeviklerin gözetimi altında ertesi gün de sürmesi teklifi kabul edildi.[108] Kitlesel protestonun odağı, garnizon içindeki adaletsizlikten, Kadetlerin istifalarında da görüldüğü gibi hükümetin iflasına kaydırılacaktı. Silahlı ayaklanma ile ilgili hiçbir şey konuşulmamıştı ve böyle bir ihtimalin resmen oylandığı belirsizdir. İsimsiz bir rapora göre konferans liderliği "göstericilerin bağımsız olarak hiçbir hükümet binasını ele geçirmemelerini vurguladı."[109] Böylelikle örgütlü çaba için bir açık kapı bırakılmış gibi duruyor (başka kaynaklarda da aynı şekilde belirtilmektedir). Temmuz günleri üzerine yazılmış olan literatürde, resmî olarak belirlenmemesine rağmen gösterinin silahlı olacağının anlaşıldığına dair sayısız kaynak vardır. Bu bağlamda Latsis'in günlüğü şunları içerir: "Nevski'de makineli tüfekler konuşurken burada [konferansta] hâlâ barışçıl gösteriden söz ediliyor. Ben açıkça silahlı gösteri lehine konuştum ama sonunda silahlı ya da barışçıl olduğunu belirtmeden sadece gösteri denilmesi kararı alındı. Belki dışarıya karşı böyle görüntü vermek gerekliydi ancak parti üyeleri için bu tür bir belirsizlik tehlikelidir."[110] Konferansın kabul ettiği resmî karar şudur:

> Hükümetteki kriz, devrimci proletarya ve garnizon, azim ve kararlılıkla tüm iktidarın İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetine devredilmesi taraftarı olduğunu haykırmadıkça halkın yararına çözüme kavuşmayacaktır.
>
> Bu amaçla işçi ve askerlerin hemen sokağa çıkması ve taleplerini dile getirmeleri tavsiye edilmektedir.[111]

Bolşevik Askerî Örgütü Komutayı Devralıyor

Bolşevik Merkez Komitesi 4 Temmuz sabahına kadar, öncesinde aldığı sokak gösterisine karşıtlık kararını değiştirmemiş olsa da Petersburg Komitesi Yürütme Kurulu ve Askerî Örgüt Tüm-Rusya Bürosu tarafından alınan önemli karar ile İkinci Şehir Konferansının danışma oturumunda

kabul edilen önerge, Temmuz hareketinde bir dönüm noktası oldu. Bu noktadan sonra Birinci Makineli Tüfek Alayı Bölgesel Devrimci Komitesi ortadan kaybolmuş gibiydi. Tüm yetkileri Askerî Örgüt tarafından oluşturulan ve başkanlığını N. İ. Podvoyski, V. İ. Nevski ve K. A. Mehonoşin'in yaptığı özel bir birim tarafından devralınmıştı.

Partinin ilk olumlu kararıyla aynı anda bu özel birim hemen gösterinin kontrolünü devraldı ve taşradaki alayların desteği de dâhil olmak üzere mümkün olan en geniş ve en güçlü askerî desteği harekete geçirmeye başladı. Askerî Örgüt üyesi E. İ. Spets, Kşesinskaya Malikânesi'nden Oranienbaum'a telefon ederek burada konuşlanmış olan Birinci Makineli Tüfek Alayının Üçüncü Taburunun ertesi sabah saat 08.00'de "müsait olan tüm makineli tüfek, silah ve cephaneyle" yola çıkmak için hazırlanmasını söyledi.[122] Benzer şekilde, Piyade Subay Okulundan Tarasov-Rodyonov da, Askerî Örgüt-Yürütme Kurulu toplantısının hemen ardından Çereteli'ye ait, askerî hizmet için el koyulmuş bir arabayla Kşesinskaya Malikânesi'nden ayrılarak Oranienbaum'a doğru yola çıktı. Akşam geç saatlerde Oranienbaum'a vardığında garnizona ertesi güne erken saatlerde Petrograd'a doğru yola çıkma hazırlıklarının yapılması emrini verdi ve Oranienbaum'daki kısa süreli iktidarın ele geçirilmesi sürecine katıldı.[113]

Aşağıdaki talimatlar, Askerî Örgüt imzasıyla garnizonun tüm birimlerindeki parti üyelerine gönderilirken Kşesinskaya Malikânesi'nde talimat bekleyen Askerî Örgüt temsilcileri, ivedilikle sokaklardaki alaylarına katılmaları yönünde sözlü emirler aldılar.

> 1) Taburu yönetmesi için örgüt üyelerimiz arasından bir komite oluşturun.
>
> 2) Her bölük için liderler seçin.
>
> 3) Talimatlarımızın okunacağı bölük toplantıları düzenleyin.
>
> 4) Askerî Örgütle iletişim kurun ve bu amaçla bize iki yoldaşımızı gönderin.
>
> 5) Yakınınızdaki birimlerle iletişim kurun.
>
> 6) Müfrezeleri kimin gönderdiğini ve bu müfrezelerin nereye gönderildiğini kontrol edin. Müfrezelere bizim talimatlarımız verilmelidir.
>
> 7) Hazırlıklı olun ancak Askerî Örgütten bir çağrı gelmeden garnizonu terk etmeyin.[114]

Bu telaşlı hareketin başlangıcında Yedek Zırhlı Araç bölüğünden zırhlı araçlar, Kşesinskaya Malikânesi, Nikolayevski İstasyonu, temel köprüler ve Liteyni Caddesi'ne gönderildi. Birinci Makineli Tüfek Alayının

On Altıncı Bölüğüne Kşesinskaya Malikânesi'nin güvenliğini sağlama ve tarihî Peter ve Paul Kalesi'ni ele geçirme görevi verildi.[115] Aynı zamanda Peter ve Paul Kalesi ve Cephanelik gibi önemli noktalara Bolşeviklerin kararıyla ilgili duyurular gönderildi. Aşağıdaki 3 Temmuz tarihli telgraf besbelli Birinci Makineli Tüfek Bölüğünün varışı öncesinde Peter ve Paul Kalesi'ne gönderilmişti:

3 Temmuz No. 215

MERKEZ KOMİTESİNİN VERDİĞİ YETKİYLE
RDSİP ASKERİ ÖRGÜTÜ

Peter ve Paul Kalesi:

Askerî Örgüt, Peter ve Paul Kalesi garnizonuna bugünkü eylemin kendiliğinden geliştiğini, partimizin çağrısıyla yapılmadığını belirtir. Kitlelerin zapt edilmesinin imkânsızlığı görüldükten sonra ve karşı-devrimin sokağa çıkan askerleri yok etmesini engellemek amacıyla tüm asker yoldaşlarımıza sokaklardaki devrimci askerleri desteklemelerini önerdik.

Şimdi Peter ve Paul garnizonunu Askerî Örgüt çağrısı olmaksızın bir yere ayrılmamaya ve hükümetten gelecek olan tüm talimatlar konusunda bizi bilgilendirmeye çağırıyoruz.

Askerî Örgüt Başkanı
V. Nevski
Sekreter, Mehonoşin[116]

Petrograd Sovyeti İşçi Kanadında "Zafer"

Şimdi biraz geriye giderek dikkatimizi Temmuz günlerinin eylem merkezi olacak olan Taurida Sarayı'na çeviriyoruz. 3 Temmuz akşamı geç saatlerde ve 4 Temmuz sabahı Sovyet Yürütme Komiteleri, burada hükümet krizi ve sokaklardaki karmaşayla boğuşuyordu. Ve bu sırada fabrika üstüne fabrika, alay üstüne alay gelip taleplerini bildiriyordu. Bolşevik Merkez Komitesi bile geçici karargâhını, Petrograd Sovyeti Bolşevik heyetinin Taurida Sarayı'ndaki konutuna taşımıştı.[117]

Akşamın ilk saatlerinde Taurida Sarayı'ndaki salonlardan biri Petrograd Sovyetinin İşçi Kanadının (Asker Kanadı gibi Sovyetin alt komitelerinden biri) acil bir toplantısına sahne oluyordu. İlk defa bu toplantıda Bolşevikler çoğunluktaydı. Toplantı sonunda sokak gösterilerini destekleyen ve tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesini talep eden bir karar

onaylandı. Gösterinin barışçıl geçmesini sağlama ve Sovyete iktidarı eline alması için baskı uygulaması amacıyla bir komisyon kuruldu. Bunların ışığında önümüzdeki soru, İşçi Kanadındaki bu Bolşevik zaferin sokaklardaki gösterilerle doğrudan bir ilişkisi olup olmadığıdır. Bu toplantının tutanaklarında ve hemen öncesinde bu soruya bir cevap veriliyor.

10 Haziran gösterisinin iptalinin ardında Lenin'in koyduğu en önemli hedeflerden biri Sovyetlerin ve Sovyet organlarının (İşçi Kanadı da dâhil) kontrolünün sağlanmasıydı. Fabrikalar bazında Bolşeviklerin her zamanki bütünlüklü mücadelesiyle bu amaca ulaşılabildi. İşçi Kanadının yeni seçimleri her fabrika çalışanının takdiriyle yapılabiliyordu. Haziran'ın ikinci yarısında birçok fabrikada Bolşevikler, öncesinde hükümet karşıtı kararları geçirebilmek, sonrasında da bu kararları desteklemek istemeyen Sosyalist Devrimci ve Menşevik temsilcileri, destekleyecek temsilcilerle değiştirmek için huzursuzluktan ve hücuma karşı duyulan memnuniyetsizlikten yararlandı.[118] Bu kampanya o kadar iyi gidiyordu ki Haziran sonlarında Bolşevikler İşçi Kanadı içinde bir güç denemesine hazırdılar.

23 Haziran'da *Pravda*, Petrograd Sovyeti Bolşevik heyetinin, karşı-devrim ile mücadele yöntemlerinin tartışılacağı acil bir İşçi Kanadı toplantısı çağrısı için Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesine baskı yaptığını yazıyordu. Bu ilk duyuruda, yapılacak olan toplantıda Bolşeviklerin sunacağı on maddelik önerge taslağı vardı. Önergede, Petrograd garnizonu içerisindeki devrimci öznelerin korunması, garnizon ve cephede ajitasyon yapma özgürlüğü, gizli ya da açıktan karşı-devrimcilik yapan örgütler hakkında derhal soruşturma açılması ve ilk olarak işçi, asker ve köylü gazetelerinin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için kâğıt stoklarının, meskenlerin ve matbaaların ayrılması ile ilgili Sovyet ve Geçici Hükümet arasında önceden yapılmış olan anlaşmanın aynen uygulanması talep ediliyordu.

30 Haziran'da *Pravda*, ertesi akşam uygun olan tüm parti üyelerinin katılımının kesinlikle zorunlu olduğu İşçi Kanadı toplantısının yapılacağını duyuruyordu. Sonrasında Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi bu toplantıyı 3 Temmuz'a erteledi; bu nedenle *Pravda* 30 Haziran'da yaptığı toplantı çağrısını 2 Temmuz'da yineledi. Ayrıca 3 Temmuz'daki İkinci Şehir Konferansının sabah oturumun kapanışında delegelere, Petrograd Sovyeti için planlanan akşamki "nihai mücadelede" bulunmalarının önemi tekrar hatırlatıldı.[119] Buradan anlayacağımız, ilk ola-

rak 1 Temmuz'da yapılması planlanmış olan İşçi Kanadı kampanyasının sokaklardaki hareket ile hiçbir bağlantısının olmadığıdır. Aksine, Lenin ve Merkez Komitesi çoğunluğunun Kurucu Meclis içinde yürütülen kampanyadaki gibi, bu sefer doğrudan harekete karşı savundukları alternatiflerden biriydi.

3 Temmuz akşamı saat 19.00'da İşçi Kanadı toplantısı, gündem tartışmalarıyla başladı. Bu tartışmanın önemi, Bolşeviklerin üstün gelmesidir. İlginç olan taraf ise gündemin *Pravda*'da 23 Haziran'da belirtilen planı takip etmesi ve hükümet krizi ya da Birinci Makineli Tüfek Alayının eylemlerini içermemesiydi.[120] Sonrasında olacaklara baktığımızda bu durum, toplantının başlangıcında, bu toplantının taktiklerini oluşturmuş olan ve aynı zamanda "ılımlı" Bolşevik-Bölgelerarası Komite liderleri olan Kamenev, Zinovyev ve Troçki'nin silahlı gösteriye tamamen karşı olduğunu ve makineli tüfekçilerin başlattıkları hareketin hâlâ durdurulabileceğine inandıklarını göstermektedir.[121]

Böylelikle 3 Temmuz toplantısının ilk yarısı Bolşeviklerin karşı-devrimcilerle mücadele önerilerinin tartışılmasıyla geçti. Saat dokuzdan sonra hareketin dizginlenemeyeceği ve Birinci Makineli Tüfek ve Moskovski Alaylarının her an Taurida Sarayı'na gelebilecekleri haberi geldiğinde bu tartışma sonlandırıldı. Bu sırada, Kamenev ve Zinovyev Kşesinskaya Malikânesi'nde yokluklarında kabul edilen can alıcı karardan haberdar edilmişti.[122] Bu kararın bilincinde Bolşevikler Troçki'nin de desteğiyle İşçi Kanadında da benzer bir kararın alınmasını sağlamaya çabaladılar. Çikeydze'nin, katılımcıların fabrika ve alaylarda gösteriye katılmayı düşünenleri fikirlerinden caydırmaları için toplantının bitirilmesi teklifine Kamenev, kitleler zaten sokaklarda olduğundan gösterinin barışçıl geçmesini sağlamakla görevli bir komisyon (Sosyalist Devrimcileri ve Menşevikleri de içeren) oluşturulmasını teklif ederek karşı çıktı. Bu teklif üzerine başlayan hararetli tartışma sırasında Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler toplantıyı terk etti. Kısa bir süre sonra da şu karar alındı:

> Yaşanan hükümet krizi de göz önüne alındığın da İşçi Kanadı, Tüm-Rusya İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyeti Kongresinin iktidarı eline almasında ısrar etmektedir. İşçi Kanadı bu amacın gerçekleştirilmesi için tüm gücünü kullanacağını belirtmekte ve bu politikaların gerçekleşmesi için Asker Kanadından da destek beklemektedir. İşçi Kanadı, Petrograd ve Tüm-Rusya Sovyeti Yürütme Komitesi ile temas halinde hareket edecek olan bir komisyon oluşturmuştur. Bu toplantının diğer tüm katılımcıları, işçi ve askerleri bu karar hakkında bil-

> gilendirmek için bölgelerine gidecek ve komisyonla iletişim halinde kalarak harekete barışçıl ve örgütlü bir karakter kazandırmaya çalışacaktır.[123]

Bu kararla oluşturulan komisyonun, Temmuz hareketinin sadece Bolşeviklerin elinde olmadığı görünüşünü vermek dışında belki de kısmen sokaktaki hareket zaten Askerî Örgütün sıkı kontrolünde olduğu için sonrasında kayda değer pek bir öneminin olmadığını da göz önünde bulundurmalıyız. Ancak, Kamenev'in teklifi, gösterinin sorumluluğunun sadece parti organlarında olmasını istemediğinden içten bir teklif olabileceği için anlamlıdır.

Taurida Sarayı'na Yürüyüş

Batıda Amirallik, doğuda Znamenşkaya Meydanı arasında kalan Nevski Caddesi, Petrograd'ın en işlek caddesi ve ticaret merkeziydi. Viborg Bölgesi nasıl fabrika işçileri için bir sığınaksa düşman burjuvazi için de bu cadde bir kaleydi. 3 Temmuz günü öğleden sonraki rahatsız edici sessizlik, üç, beş, altı adet gibi çok sayıda makineli tüfekle dolu Birinci Makineli Tüfek Alayı kamyonlarının, sonrasında da gösterici işçi ve asker kitlelerinin geçişiyle bozuldu.

Tahmin edilebileceği gibi, birçoğu burjuvaziyi vurma peşinde olan heyecanlı ve ağır silahlı göstericilerle, geçit alayını provoke etme ya da dağıtma çabasındaki kişiler arasındaki anlamsız çatışmalar da Temmuz günlerinin kaotik ilk gecesinde tam burada gerçekleşti. O zaman ilk kimin ateş ettiği sorusu oldukça önemliydi. Elli yıl sonra gazeteler, belgeler ve anıların oluşturduğu kocaman, karmaşık bir diziyi araştırdıktan sonra, sorumsuz göstericilerin, *provokatörlerin*, sağ kanat güçlerin ve çoğu zaman büsbütün kafa karışıklığı ve paniğin de muhtemelen aynı derecede suçlu olduğunu görüyorsunuz.[124]

3 Temmuz akşamı bu çatışmaların en ciddisi, 180. Yedek Piyade ve Grenadier Alayları Kşesinskaya Malikânesi'nden Taurida Sarayı'na yürüyüş sırasında, Nevski Caddesi'ndeki alışveriş merkezi Gostiny Dvor'u ve Halk Kütüphanesini geçerken yaşandı. Bir katılımcının anlatımıyla, "saat 11.00 civarında Gostiny Dvor'a vardık... Yolumuz kapatılmıştı ve her yer kapkaranlıktı... Birden tam önümüzde bir bomba patladı, birisi el bombası attı ve bu bir işaret gibi görünüyordu. Hemen makineli tüfeklerin sesi yükseldi. Kalabalık bir anlığına donakaldı. Sonra hemen Ermeni kilisesinin bahçesine ve Gostiny Dvor'a doğru hızlıca geri çe-

kilmeye başladı. Kaldırıma çömelen askerler... diğerleri kalabalıkla geri çekilirken ateşe karşılık veriyordu. Dakikalarca makineli tüfek sesleri duyuldu. Mermilerin vızıltısı ve tüfeklerden çıkan sesler, yaralıların haykırışlarını bastırıyordu."[125]

Tüm bu gecikmelere rağmen gece yarısında Birinci Makineli Tüfek, Grenadier, Moskovski, Finliandski, Birinci Piyade, Pavlovski ve 180. Yedek Piyade alayları gibi "Bolşevik" alayların çoğu, Altıncı İstihkâm Taburu, dört top ve Viborg bölgesinden binlerce fabrika işçisi Taurida Sarayı'nı çevreleyen sokaklara doluşmuştu.[126] Saat 14.00 civarında bu kalabalığa, bazıları yanlarında eşleri ve çocuklarıyla gelmiş olan 30.000 Putilov işçisi katıldı. Böylece gösterici sayısı altmış-yetmiş bini buldu. Bu sayının karşısında Taurida Sarayı'nı koruyanların sayısı önemsiz kalıyordu. Voytinski, "Birkaç alayla varabildiğimiz en iyi anlaşma, diğer alayların da göndermeleri koşuluyla müfreze gönderecekleri [Taurida Sarayı'nda görev almaları için] sözü oldu. Durum çok kötüydü. İki yüz kişilik silahlı bir grup Taurida Sarayı'nı ele geçirip Merkez Yürütme Komitesini üyelerini tutuklayabilirdi," dedi.[127]

Sosyalist liderlerin çoğunluğunun şansına, Birinci Makineli Tüfek Alayı ve Anarşist-Komünistler artık işçi ve askerleri kontrol etmiyordu ve Bolşevikler hâlâ aralarında, tanık olduklarının bir devrim mi yoksa gösteri mi olduğuna karar verememişti. Putilov fabrikası işçileri, Merkez Yürütme Komitesi iktidarı eline almayı kabul edip "on kapitalist bakanı" tutuklayana dek Taurida Sarayı'nı terk etmemeye yemin etmişlerdi. Heybetli kalabalık taleplerini ortaya koyup "Tüm İktidar Sovyetlere" sloganıyla kızıl bayraklarını dalgalandırıyordu. Kalabalık, Geçici Hükümete lanetler yağdırıp işçi ve askerlerin evlerine dönmesini isteyen ve taleplerinin değerlendirileceği konusunda söz veren Çikeydze ve Voytinski'nin konuşmalarını isteksizlikle dinledi. İktidarın Sovyetlere devredilmesi zamanının geldiğini söyleyen Troçki ve Zinovyev'in konuşmalarına ise coşkuyla cevap verdi.[128] Ancak toplar, makineli tüfekler ve silahlar sessiz kaldı. Göstericiler, muhtemelen sosyalist liderlerin inatçılığına ve kendi liderliklerinin kararsızlığına şaşırıp öylece dikiliyor ya da amaçsızca dolanıyordu. Şafağa doğru öfkeli, yorgun ve aç işçi ve askerler, tekrar döneceklerinin bilincinde olarak kendi bölgelerine döndüler.

Bu sırada Taurida Sarayı'nın büyük Beyaz Salon'unda Sovyet Merkez Komitelerinin ortak toplantısı sona yaklaşıyordu. Toplantı gece yarısı,

çoğunluğun desteklediği bir önergenin, tüm üyeler için bağlayıcı olmasını şart koşan tartışmalı bir teklifin kabul edilmesiyle başladı. Bu karar, Bolşeviklerin toplantıyı terk etmeleri için bir imaydı (zaten toplantıda hiç Bolşevik yoktu, Bölgelerarası Komite üyeleri de hemen toplantıdan ayrıldılar) ve saatlerce süren, göstericileri ve Bolşevikleri suçlama seansının başlangıcıydı. Çereteli, göstericileri karşı-devrimcilikle suçlayıp "devrimci demokrasinin kararlarının süngüler tarafından belirlenemeyeceğini" belirttiğinde çoğunluğun öfkesini dile getirmiş oldu. Menşevik lider R. A. Abramoviç Bolşeviklere sert bir biçimde saldırdı ve Bolşeviklerin "çıkıp açıkça bu durumu kendilerinin yarattığını" söylemelerini talep etti. Toplantı saat 05.00'te, aşağıdaki kararın alınmasıyla bitti. (Böylece katılımcılar fabrikalara ve alaylara giderek sosyalist çoğunluğun durumunu anlatabilecekti.)

> *İşçi ve Asker Yoldaşlar!*
>
> ... [Dün] belirli askerî birimler... şehrin kontrolünü ele geçirme çabasıyla, otomobillere el koyarak, keyfi tutuklamalar yaparak, tehditkâr ve saldırgan tavırlarla sokaklara çıktı. Ellerinde silahlarıyla Taurida Sarayı'na gelerek Yürütme Komitelerinin iktidarı eline almasını talep ettiler... Tüm-Rusya İşçi ve Köylü Vekilleri Sovyetinin yürütme organları, iradelerini zorla etkileme çabalarının tümüne öfkeyle karşı çıkmaktadır. Bir şehirdeki garnizonun bir kısmının, silahlı gösterilerle tüm Rusya'ya kendi iradelerini kabul ettirmeye çalışması kabul edilemez...
>
> Tüm-Rusya İşçi ve Köylü Vekilleri Sovyeti, halkçı hükümeti yıkacak bu kaygı verici dağıtma işaretlerine karşıdır... Tüm-Rusya İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetinin yürütme organları, devrimci Petrograd'ı rezil eden bu gösterilerin kesin olarak sonlandırılmasını talep etmektedir. Tüm-Rusya İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyeti Yürütme Komiteleri, devrimi ve devrimin zaferlerini savunan herkesi, hükümet kriziyle ilgili yasal demokrasi organlarının kararını beklemeye çağırıyor. Özgürlük davasının değerine inanan herkes devrimci Rusya'nın sesini yükseltecek olan bu kararı kabul etmelidir.[129]

Merkez Komitesi Lenin'i Çağırıyor

Yürütme Komitelerinin ortak toplantılarının başlamasının üzerinden kısa bir süre geçmişken (gece 01.00 gibi) Bolşevik Merkez Komitesi, son zamanlarda ilk kez tüm üyeleri ile bir aradayken Taurida Sarayı'nda Petersburg Komitesi ve Askerî Örgüt temsilcileriyle buluştu. Ardından bu toplantıya, Ortak Yürütme Komiteleri toplantısını terk etmiş olan Troçki ve diğer Bölgelerarası Komite liderleri de katıldı. Anı yazılarına bakarsak,

devrimci dönem boyunca tutanakları yayınlanmamış önemli Bolşevik toplantıları arasında en ilginci buydu. Ana tartışma konusu tabii ki Şehir Konferansının sokak gösterilerini uzatma teklifiydi. Belli ki Kamenev ve Zinovyev, Sovyetle silahlı bir yüzleşmenin kesin yenilgiyle sonuçlanacağını düşündüklerinden hâlâ partiyi bu durumdan kurtarmaya çalışıyordu. Gösterilerde artık geri dönülmesi imkânsız bir noktaya gelindiğini söyleyen katılımcılarla karşı karşıya gelen Kamenev, inatla bölgesel toplanmalar düzenlemekte ısrar ediyordu.[130] Troçki, kitleleri ertesi gün tekrar sokağa çıkmaktan vazgeçirebilme umudu kalmadığına kanaat getirdiği takdirde Kamenev'in duruşunu desteklediğini iddia etmektedir.[131] Zinovyev, ancak otuz bin Putilov fabrikası işçisinin gelişi ve hiç kimsenin, hiçbir şeyin sabah denizcileri Petrograd'a doğru yola çıkmaktan alıkoyamayacağını belirten Kronştad'daki Raskolnikov'un telefonu üzerine Merkez Komitesinin ertesi gün "silahlı ancak barışçıl" gösteriye izin vereceği ve gösterinin öncüsü olacağı kararı alınabildiğini belirtmektedir.[132] Ve şimdi, partinin içine düştüğü bu kritik durum ışığında Merkez Komitesi acilen Lenin'i çağırdı.[133]

4 Temmuz sabahının erken saatlerinde Merkez Komitesi habercisi Finlandiya'daki Lenin'e giderken daha önce Kamenev ve Zinovyev tarafından kaleme alınmış olan kitleleri dizginleme çağrısı *Pravda*'dan çıkarıldı. Yeni bir duyurunun hazırlanmasını beklememe kararının üzerine 4 Temmuz'da partinin kararsızlığı birinci sayfadaki büyük bir boşlukta yansıtılmış oldu. Sabah 04.00 sularında Stalin tarafından yazılmış, Merkez Komitesi, Petersburg Komitesi ve Askerî Örgüt tarafından imzalanmış bildiri Petrograd sokaklarında dağıtılmaya başlandı. Bildirinin bir kısmı şu şekildedir:

> *Petrograd'ın Dost İşçileri ve Askerleri!*
>
> ... Koalisyon hükümeti çökmüştür – en başta oluşturulurken belirlenen amaçlarını yerine getiremediği için paramparça olmuştur. Devrim en büyük ve en zor sorunlarla karşı karşıyadır. Halkların kazanmış olduğu zaferleri sağlamlaştırma ve genişletme görevini kararlılıkla üstlenecek, devrimci proletarya, devrimci ordu ve devrimci köylülerle birleşmiş yeni bir güce ihtiyaç duyulmaktadır. Bu güç ancak, İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetinin gücü olabilir.
>
> Dün, Petrograd'ın devrimci garnizonu ve işçileri gösteri yaptılar ve şu sloganı duyurdular: Tüm İktidar Sovyetlere! Alay ve fabrikalardan yükselen bu hareketin, Petrograd işçi, asker ve köylülerinin iradesinin barışçıl ve örgütlü bir göstergesi olmasını istiyoruz.[134]

Böylelikle Bolşevik Merkez Komitesi, bazı üyelerinin daha iyi yargılarına rağmen, Sovyet ve Geçici Hükümet ile nihai çatışmanın eşiğinde duruyordu. İlk anılarından birinde V. İ. Nevski, Temmuz ayında burjuvaziyi devirmek mümkün olsaydı tek bir Bolşeviğin bile gösterilerin sağladığı olanağı kullanmayı reddetmeyeceğini yazıyordu.[135] Raskolnikov da Temmuz günleriyle ilgili "Silahlı Ayaklanma mı Silahlı Gösteri mi?" başlıklı bir *Pravda* anısında aynı şeyden bahsediyordu. "İktidarı ele geçirme ihtimalinden feragat mı ettik?" diye soruyordu, "Kesinlikle hayır. Hepimizin [Bolşeviklerin] aklında iktidarı ele geçirmek vardı. Tek ihtiyacımız uygun bir andı."[136]

"Bu sadece sokak gösterisi mi... yoksa iktidarın ele geçirilmesinin başlangıcı mıydı?" Başka şekilde belirtirsek parti bir an önce Geçici Hükümeti devirme umuduyla her şeyini riske atacak mıydı? Yoksa gelecek için gücünü mümkün olduğunca koruyabilmek için bağlılığım sınırlandıracak mıydı?[137] Bu, ertesi gün Finlandiya dönüşünde Lenin'in karşı karşıya kalacağı zor seçim olacaktı.

VI

Temmuz Ayaklanması: Yükseliş ve Düşüş

4 Temmuz Sabahında Petrograd

Ilık fakat hafif yağmurlu günün şafağı sökerken Petrograd'ın işçi kesimleri önceki akşam yapılan sokak gösterilerinin devamı için hazırlıkları tamamlamakla meşguldü. Ticaret bölgesinde direnişe katılan silahlı kamyonlar ve zırhlı araçlar, gerçek ya da hayalî düşmanlara karşı kurşun yağmurunu yönetmek için ara sıra durarak, sokaklarda dolaşıyordu. Birçok banka ve mağaza sabah açıldı ancak önceki gün yapılan gösterilerin devam edeceğini fark ettiklerinde hemen kapanıverdiler. Şehrin sanayisi tamamen durmuştu. İşçiler ya gösterilere katılmayı ya da evlerine dönmeyi seçmişlerdi. Sabah 10.00 civarında tramvaylar bile durmuştu.[1] Sadece, zaten yaralılarla dolup taşmış olan şehrin hastaneleri, yeni yaralı akınını karşılayabilmek için hararetle çalışıyordu. Doktorlar alarma geçirilmiş, Nevski ve Liteyni caddelerindeki bazı evler tıbbi yardım merkezlerine dönüştürülmüştü ve ambulanslara sokaklarda dolanma emri verilmişti.[2]

Kşesinskaya Malikânesi'nde Askerî Örgütün eylemlerden sorumlu üyeleri tüm geceyi gösteri planlarını ve talimatlarını hazırlamakla geçirmişti.[3] Temmuz ayaklanmasının bu yönüne dair çok az sayıda kaynak olmasına rağmen Askerî Örgütün planları yaparken Geçici Hükümeti devirme ihtimalini göz ardı etmediği kesindir.[4] Sabah olduğunda silahlı kamyon ve otomobiller içinde fabrika ve garnizon temsilcileri bilgilendirme toplantıları için malikâneye geldi. Gösterinin odak noktası yine Taurida Sarayı olacak ve her fabrika ve askerî birimden, Yürütme Komi-

telerine "Tüm iktidarın Sovyetlere" devredilmesi taleplerini iletecek temsilciler seçilecekti.

Partinin bölgelerdeki birimlerinde çalışan işçiler talimatlar için Kşesinskaya Malikânesi'ne akın ederken şehrin her yerinde ve taşradaki fabrika ve kışlalarda Bolşevik ajitatörler, işçilerin ve askerlerin desteklerini kazanabilmek için Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerin temsilcileriyle yarışıyordu. Bolşeviklerin gösteri çağrısına verilen yanıtlar karışıktı. Bir taraftan fabrikalar hâlâ isyankârken ve Kraşneyo Selo'daki 171. ve 176. Yedek Piyade Alayları, Peterhof'taki Üçüncü Yedek Piyade Alayı, Oranienbaum'daki Birinci Makineli Tüfek Alayının Üçüncü Taburu ve Kronştad denizcileri güvenilir gözükse de Askerî Örgüte Petrograd garnizonunun kendisiyle ilgili gelen raporlar pek de umut verici değildi.[5] Belli ki bir önceki akşamın taşkınlığı, gerginliği ve dökülen kan devrimci özellikleri zayıf alaylarda durgunlaşma etkisi yaratmıştı ve önceki gün gösterilere katılan bazı birimler, sokağa tekrar çıkmada tereddüt ediyordu.[6] Dahası, 3 Temmuz'da Birinci Makineli Tüfek Alayının çağrısına cevap vermeyen alaylar isyana katılmayı hâlâ inatla reddediyordu. Böylelikle daha 4 Temmuz sabahında devrimci dalganın doruk noktasına yaklaşmakta olduğunu gösteren işaretler beliriyordu. Ama bu Sovyet içerisindeki parti liderlerinin çoğunluğu için küçük bir teselli kaynağıydı çünkü hepsi, çok sayıda işçi, denizci ve askerin (yakın zamanda yapılan tahminler 4 Temmuz günü gösterici sayısının yarım milyon olduğunu iddia ediyor) Bolşevikleri takip etmeye hazır olduğunu biliyordu ve aynı derecede önemli bir başka neden de garnizon içindeki birliklerin (Geçici Hükümet bir yana) Sovyeti desteklemeye isteksiz olmalarının devam etmesiydi.

Voytinski anılarında, Merkez Yürütme Komitelerinin, Taurida Sarayı'nın güvenliğini sağlamak için garnizonu müfreze göndermeye ikna etme ve düzeni tekrar kurma çabalarının bütünüyle faydasız olduğunu anlatmaktadır. Voytinski anılarını, "Sarayı savunmada kullanabilecek hiçbir şey yoktu... Yakın bölgelerdeki gelişmelerden bizi haberdar edebilecek devriyeleri ve dış muhafızları güçlükle bulabildik,"[7] diyerek bitiriyordu. Preobrajenski, Semenovski ve İsmailovski muhafız alaylarına ve diğer alaylara birliklerini göndermeleri talepleri iletildi. Ancak Milyukov'a göre tüm bu alaylar tarafsızlıklarını beyan ettiler.[8]

Yine de Sovyetin duruşunu kötü olarak tanımlarsak Geçici Hükümetin duruşu son derece berbattı. Doğrusu Geçici Hükümetin durumu neredeyse hiç önemsenmiyordu. Yürütme Komitelerinin gösterileri yasak-

lama çağrısına uyacaklarını söyleyen bazı alaylar ve fabrikalar bile, iktidarın Sovyetlere devredilmesini talep eden önergeler geçiriyordu. Bu konuda Voytinski, tarafsız kalacaklarını belirtmiş olan Semenovski, Preobrajenski ve İsmailovski gibi alayların tarafsızlıklarının Merkez Yürütme Komitesi ve Bolşeviklerin konumlanışının arasında olduğunu yazıyordu. "Geçici Hükümet unutulmuştu ya da daha doğrusu Geçici Hükümetin artık var olmadığı düşünülüyor ve yerini alacak yeni hükümet tartışılıyordu," diyordu Voytinski.[9] Temmuz krizinin doruk noktaları sırasında hükümetteki sosyalist olmayan bakanlar, Genelkurmay Başkanlığındaki General Polovtsev'in Saray Meydanı'ndaki karargâhında bir araya gelmişlerdi ancak belki de Adalet Bakanı P. N. Pereverzev[10] dışında bu bakanlar olayların akışını hiçbir şekilde etkileyemiyorlardı.

3 Temmuz akşamı ve ertesi sabah, Petrograd Askerî Bölgesi Komutanlığı, gösteriye katılmayan garnizon alaylarıyla, isyancı birlikleri karşı karşıya getirmeye çalıştı ancak başarılı olamadı. Ve böylece 4 Temmuz sabahı General Polovtsev'in emrinde, gezici devriye olarak görevlendirilmiş birkaç Kazak müfrezesi ile Kışlık Saray ve Genelkurmay Başkanlığını korumakla görevlendirilmiş savaş gazileri vardı. Taşradan zayıf da olsa destek bekleniyordu ancak bu destek de akşama kadar gelemeyecekti.[11] Bu gibi pratik nedenlerle, Polovtsev'in garnizona verdiği, 4 Temmuz'da hazırlanıp 5 Temmuz'da yayınlanan, isyancı birliklerin tutuklanması ve silahsızlandırılması emri[12] hükümsüzdü.

Bir taraftan Yürütme Komiteleri ve Petrograd Askerî Bölge Komutanlığı, diğer taraftan garnizon alayları arasında müzakerelerin devam ettiği ve hem Geçici Hükümetin hem de Sovyetin Kuzey cephesinde Dvinsk'te konuşlanmış olan Beşinci Ordu karargâhıyla temas halinde olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.[13] Daha 3 Temmuz akşamında Beşinci Ordu Komitesi başkanı A. A. Vilenkin ve Beşinci Ordu komutanı General Danilov, Sovyetten gelecek herhangi bir talep üzerine başkente sevk edilecek olan güçlü bir birleşik saha gücü oluşturmaya başladı.[14] 4 Temmuz sabahı, yeni atanmış olan Kuzey cephesi komiseri B. V. Stankeviç de bu hazırlıklara katıldı.[15] Ancak durumun ciddiyetine rağmen, muhtemelen cepheyi zayıflatacak bir adım atma çekincesi ve kısmen gururları yüzünden, sosyalist liderler, sadık birlikleri cepheden başkente doğru harekete geçirecek emri çıkarmadılar.[16]

Sabah saat 10.20'de Kronştad'dan hareket eden teknelerden ve filikalardan oluşan filonun Petrograd'a doğru yol alırken Peterhof'ta görüldüğü

haberi Taurida Sarayı'na geldiğinde, Geçici Hükümetin umutsuz tutumu ve Sovyetteki tatsız durum kısaca buydu. Ancak buna ve 4 Temmuz gösterilerine dönmeden önce Lenin'in başkentte yeniden ortaya çıkmasından birkaç cümleyle bahsedelim.

Lenin'in Dönüşü

Merkez Komitesi tarafından Lenin'i getirmesi için gönderilmiş olan partili M. A. Saveliyev, Lenin'in kaldığı Finlandiya'nın Neivola köyü yakınındaki V. Bonç-Brueviç'in kır evine 4 Temmuz sabahı saat 06.00 civarında vardı. Saveliyev'in getirdiği Petrograd'daki ayaklanma haberiyle harekete geçen Lenin, başkente doğru yolculuk yapmak için hemen hazırlıklara başladı. "Bu nihai hareketin başlangıcı mı?" diye sordu Saveliyev. Lenin'in "bunun çok zamansız olacağı" [17] cevabını verdiği bilinmektedir.

Her hâlükârda kaybedilecek zaman yoktu. Lenin, kız kardeşi Maria İliniçna, Saveliyev ve Bonç-Brueviç ile beraber Petrograd'a giden 06.45 treniyle yola çıktı.[18] Tanınmamak için sabah gazetelerinin arkasına saklanan Lenin, bir önceki akşamın kanlı sokak gösterilerini anlatan haberleri bir çırpıda okudu. Bonç-Brueviç, bu noktada Lenin'in kitlelerin sokağa çıkmış olmasından daha çok sabah gazetelerine yansıtılan Bolşevik nefretinden endişe duyduğunu hatırlıyor.[19] Saveliyev, gergin geçen yolculuk boyunca Lenin'in kendi düşüncelerine gömüldüğünü ve çok az konuştuğunu anlatıyordu.[20] Saat 11.00 civarında tren, Viborg Bölgesi fabrika işçilerinin Taurida Sarayı'na doğru yürümek için yakınlarında toplandıkları, Finlandiya İstasyonu'na vardı. Finlandiya İstasyonu ile Kşesinskaya Malikânesi arasındaki yol çok uzun değildi. Bu sayede, sokakları doldurup taşıran işçi ve asker kalabalığına rağmen Lenin, kısa bir süre içerisinde kendi komuta yerinin gürültülü ama samimi sınırları içerisinde güvendeydi.

Kronştad Petrograd'a Varıyor

Yürütme Komitesinin kayıtlarında şöyle bir bilgi var: "10.30 – Oranienbaum'daki makineli tüfekçiler yanlarında makineli tüfekleriyle geldiler... Ayrıca Kronştad denizcilerinin, sekiz römorkör, iki filika, üç trol teknesi, üç gambot ve bir hücumbotla Peterhof açıklarından geçerken görüldüğü haberi gelmiştir. Hepsinin [denizcilerin] silahlı olduğu bilgisi iletilmiştir."[21] Peterhof'taki isimsiz bir haberci birkaç feribotu gözden

kaçırmış olsa da haberin aslı doğruydu. Tarihin en renkli filolarından biri olmasına rağmen (Ne gariptir ki bu filo gelecekte "Donanmanın Kızıl Amirali" olarak adlandırılacak F. F. Raskolnikov tarafından yönetiliyordu) bütün Kronştad limanında tek bir arızalı askerî araç olduğundan ve onun da 4 Temmuz sabahı demirlendiği yerden ayrılabilmesi mümkün olmadığından bu filonun Kronştad'da olması oldukça gerekliydi.[22] Uzun zamandır bunu beklediklerinden yaklaşık on bin denizci ve işçi[23] birkaç kişi bile olsa taşıma kapasitesine sahip her askerî ya da sivil tekneye atlayıp gelmişti. Neredeyse hepsi silahlı olan Kronştadlılar yanlarında altmış bin tüfek cephanesi, beş yüz revolver mermisi, sedyeleriyle bir sağlık ekibi ve bir bando getirmişti.[24]

Kronştad'dan gelen filoyu Neva yakınlarında bir şilep içerisinde Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesinden gönderilen bir temsilci karşıladı. Denizcileri kimsenin çağırmadığını söyleyip geri dönmeleri konusunda boş yere çaba harcadı. Kronştad'dan gelen tekneler yavaşlamadan geçip gittiler ve kısa bir süre içinde Nikolayevski Köprüsü yakınındaki Nikolayevski ve Üniversite rıhtımı boyunca demir attılar. Denizciler burada, Vasiliyevski Adası'ndan Taurida Sarayı'na giden işçi kalabalığınca neşeyle karşılandılar. Denizciler karaya çıkarken, içlerinde yorulmak bilmez Bleikhman'ın da yer aldığı ajitatörler, denizcileri Geçici Hükümeti devirmeye teşvik ettiler. Önceki akşam pencerelerden açılan ateşleri hatırlayan bazı işçiler, üniversitenin pencerelerinde bakakalan öğrenci ve öğretmenlere pencereleri kapatmalarını söylediler. Yeni gelen bir denizci, "önceki akşam düzenlenen gösteriye garnizonun tüm alayları katıldı mı?" diye sordu. Neden Petrograd'a geldikleri sorularına Kronştadlılar, "burjuvazi burada haddini aşmıştı, bu yüzden düzeni sağlamaya çağrıldık" cevabını verdiler.[25]

Tekneleri bağlamaları ve boşaltmaları yaklaşık bir saat sürdü ve daha işlerini bitiremeden hafif bir yağmur başladı. Bu işlem sürerken Liuboviç ve Flerovski, Raskolnikov ve Roşal'a bilgi verdi.[26] Denizciler hemen Taurida Sarayı'na gitmek yerine şimdi diğer askerî güçlerle iletişime geçmek ve muhtemelen Lenin'i görmek için Kşesinskaya Malikânesi'ne doğru yola çıkıyordu.[27] Bu, Lenin'in denizcileri görmesini sağlamak için de yapılmış olabilir. Bu değişiklik, özellikle de kısa bir süre sonra Raskolnikov'un Sol Sosyalist Devrimci lider Maria Spiridonova'nın denizcilere seslenme isteğine kulak asmaması, gösterinin Bolşevik ve Bolşevik olmayan liderleri arasında bir anlaşmazlık çıkarmadı.[28] Bu sırada

Sovyet Yürütme Komitesi rıhtıma daha fazla temsilci gönderdi ancak çağrıları cevapsız kaldı[29] ve kafile onları ve Maria Spiridonova'yı geride bırakarak ilerlemesine devam etti.

Denizciler, Kşesinskaya Malikânesi'ne, üniversite rıhtımından Petrograd tarafına Borsa Köprüsü üzerinden geçip sonrasında Aleksandrovski Parkı içerisinden gitmeyi seçmişlerdi. Flerovski yürüyüş sırasında çok fazla pankartın olmadığını ve bandonun da çok az çaldığını yazmaktadır. "Gösterilerimizde genelde olan o neşeli taşkınlık yoktu. Siyah sıralar halinde yürüyen denizcilerin yüzlerinden ciddiyet okunuyordu... [Amaç] uzlaşmacıların halkın iradesine teslim olmalarını sağlamaktı ama hiç kimse bunun nasıl başarılacağını bilmiyordu ve kararsızlık havada bir tedirginlik yaratmıştı," ifadelerini kullanıyordu.[30]

Kafile, etrafında işçi kalabalıkları, çevreye yayılmış askerler (alayların tamamı olmasa da) ve zırhlı araçların toplandığı Kşesinskaya Malikânesi'nde durdu. İkinci katın balkonunda bazı kadınlar, Merkez Komitesi, Askerî Örgüt ve Petersburg Komitesi pankartları taşıyor, Nevski, Sverdlov ve Lunaçarski yeni gelen göstericilere talimatlar veriyordu.[31] Sverdlov ve Lunaçarski zırhlı işçi, asker ve denizci deryasına seslenirken Raskolnikov ve Flerovski içeriye gidip Lenin'in kendisini göstermesini istediler. Bu noktada, G. Smolianski önderliğindeki bazı Kronştadlı Sol Sosyalist Devrimciler ve Yarçuk önderliğindeki bazı Anarko-Sendikalist-Komünistler, uzun süren bu Bolşevik törenini protesto edip Yarçuk'un ifadesiyle "Petrograd'a toplantılar için gelmediklerini" belirterek alandan ayrıldılar.

Flerovski ve Podvoyski'ye göre Lenin önce kalabalığın karşısına çıkmayı reddetti. Podrvoisky, anılarında, "Ondan konuşmasını istedim ve Kronstadt'dan gelen bir heyet de aynı şeyi yaptı" diye yazar ve ekler: "Ama Lenin, bunu reddetmesinin gösteriye karşı olduğunu göstereceği açıklamasını yaparak, hayır dedi."[33] Ancak sonunda Lenin teslim oldu ve balkona çıktı. Tarafsız gözlemcilerin bile kulakları sağır edici olarak tanımladıkları bir tezahüratla karşılandı.[34] Lenin göstericilerin karşısına çıkmak istememesinde samimi olsa da ilk tepkisinde gösterileri durdurmaya hazır olduğu (aslında Lenin'in dönüşüyle yeni ajitasyon ve seferberlik çabaları başlatılmıştı) ya da gösterileri Geçici Hükümeti devirmekte kullanma ihtimalini boşa çıkardığı anlamı çıkarılmamalıdır. Tam tersine Kalinin, sokaklardaki hareketin iktidarı ele geçirmenin bir başlangıcı olup olmadığı sorusuna Lenin'in, "göreceğiz. Şu an tam bir şey söylemek imkânsız!"

cevabını verdiğini yazmaktadır. Kalinin onu hiçbir surette uygun şartlar altında alayları savaşın içine itme ya da mümkün olan en az kayıpla geri çekilme ihtimallerini dışlamadığını eklemektedir.[35]

Bu konuşma, Lenin'in Ekim Devrimi sonrasına kadar kalabalığa yapacağı son konuşma olacaktı. Ancak Lenin'in sözleri denizcilerin duymak istedikleri gibi değildi ve birçoğu açıkça hayal kırıklığına uğramıştı. Lenin birkaç selamlamayla başlayıp "Tüm iktidar Sovyetlere" sloganının eninde sonunda kazanacağını söyledi. Denizcilerden kendilerini dizginlemelerini, kararlı olmalarını ve ihtiyatı elden bırakmamalarını isteyerek konuşmasını bitirdi.[36] Kronştadlı bir Bolşevik, denizcilerin büyük kısmının Lenin'in barışçıl gösteri ihtiyacına vurgu yapmasını beklemediklerini belirtmektedir. "Sadece Anarşistler değil, bazı Bolşevikler de, savaşta çarpışmaya hazır olan, silahlı adamların kendilerini sadece silahlı bir gösteriyle nasıl sınırlandırabileceklerini anlayamadıklarını" yazmaktadır.[37]

Lenin'in ardından Sverdlov işçi, asker ve denizcilere, "kapitalist bakanların hükümetten atılmalarını isteyin... Sovyet, iktidarı eline almayı reddederse durum açıklığa kavuşacak... Bu durumda sonraki talimatları beklemelisiniz" dedi.[38] Bu noktada denizcilerin bazıları, gösterilere hâlâ katılmamış olan fabrika ve alayları harekete geçirme çabalarına katılmak için ayrıldılar. Aynı zamanda Nevski ve Podvoyski eşliğindeki Kronştad denizcilerinin asıl kuvvetleri, Vasilyevski Adası işçileri ve zırhlı araçlar, Neva'yı geçmeye başladı.

4 Temmuz Gösterisi[39]

Petrograd'ın merkezine giden Troçki Köprüsü'nün, Vasilyevski Adası'ndan fabrika işçileri ve Kronştad denizcileri tarafından geçilmekte olduğu haberi Sovyette toplanan ya da çoktan şehir içinde yürüyüşe geçen göstericilerin haberleriyle aynı anda geldi.[40] Saat 13.00 civarında, yanlarında etrafları (hâlâ Semaşko komutasındaki) Birinci Makineli Tüfek Alayınca sarılmış, zırhlı araçlarla korunan kadınlar ve çocuklarla, Viborg Bölgesinden fabrika işçileri, Liteyni Köprüsü'nü geçerek Taurida Sarayı'na yaklaştılar. Kısa bir süre sonra Putilov işçileri ve İkinci Makineli Tüfek Alayının bir kısmı, Narva Kemeri'nde toplanmış diğer Narva Bölgesi fabrikalarıyla temasa geçtiler ve Putilov Kızıl Muhafızları komutanları S. Bogdatiev ve M. Voitsekhovski'yi taşıyan silahlı kamyonet tekrar Taurida Sarayı'na doğru yola çıktı. Öğleden sonra tahmini altmış bin kişilik alay

Sadovaya ve Apraksina sokaklarının köşesinden dönerken, bu sefer kilise çanlarıyla işaret verilmiş gibi göstericilerin üzerine üst kat pencerelerinden ve çatılardan kurşunlar yağmaya başladı. Sonraları, Bogdatiev Geçici Hükümet Soruşturma Komisyonuna gururla Putilovluların nişancıları çabucak hakladığını söyleyecekti.[41] Bu ana tanık olmuş bir Sovyet temsilcisi beş göstericinin öldüğünü ve yirmi yedi kişinin de yaralandığını gördüğünü belirtti.[42] Bu tür raporlar saat 12.15'te Sovyete gelmeye başladı ve sonrasında da gün boyu kesintisiz olarak gelmeye devam etti.[43] 4 Temmuz'daki sokak çatışmalarının en kanlılarından biri öğleden sonra saat üç civarında, Kronştad kafilesinin öncü grupları Taurida Sarayı'ndan çok da uzakta değilken oldu. Denizci alayının ana gövdesi, binalarının ve dükkânlarının camları Geçici Hükümeti ve Rus hücumunu destekleyen afişlerle donatılmış olan Nevski ve Liteyni caddelerini doldurmuştu. Göstericiler arasında ilk sırada yer alan Raskolnikov, "denizciler gözüktüğünde pencereler açıldı ve bütün zengin ve soylu aileler lüks dairelerinin balkonlarına doluştu" ifadesini kullanmaktadır.[44] Flerovski, dar sokakların aşırı kalabalık olması yüzünden telaşa kapılmanın çok kolay olduğunu belirtmektedir. "Gerideki bandonun sesi zar zor duyulabiliyordu. Güneş bulutların ardından yüzünü gösteriyordu... ve birden arkamızda silah sesleri duyduk"[45] diye devam ediyordu. Yarçuk'a göre ilk düşürülen Anarşistlerin siyah bayrağını taşıyanlardan biriydi.[46]

Önceki akşam olduğu gibi, göstericiler silah seslerinin başlamasıyla birlikte telaşa kapıldı. Tetiği çekmeye hazır olan denizciler her yöne ateş açmaya başladığında diğerleri ya yere kapanıyor ya da yakınlardaki kapı aralıklarına saklanıyorlardı. Özellikle kargaşa yüzünden çok fazla kayıp yaşandı. Silahlar sustuğunda, atışın başlatıldığı düşünülen binalar kuşatılmıştı. Kısa bir süre sonra Askerî Örgüte ait zırhlı bir araç gelerek bu binaları makineli tüfeklerle kurşun yağmuruna tuttu.[47] Bazı denizciler üst katların araştırılması için içeriye gönderildi. Gazeteler bu denizcilerin ellerinde makineli tüfekler, silahlar ve büyük bir cephaneyle döndüğünü ve açılan ateşte yer aldığından şüphelenilen birçok kişinin de linç edildiğini yazıyordu. Tüm bunlar olurken, artık neredeyse tamamen düzensiz, büyük bir denizci ve işçi kalabalığı da, Birinci Makineli Tüfek Alayının neşeli tezahüratlarıyla karşılandıkları Taurida Sarayı'na varmıştı.[48]

Az önce yaşadıklarının nefret ettikleri burjuvazinin bir pususu olduğuna inanmasalardı binlerce Kronştad denizcisinin ruh halinin nasıl olacağını kestirmek belki de imkânsız olurdu. Ancak tüm katılımcılar

anılarında, şimdi denizcilerin de Sovyetin neredeyse korunmasız toplanma yerini kuşatmış olan Viborg Bölgesi fabrikası işçilerine ve Birinci Makineli Tüfek Alayının oluşturduğu kalabalığa katılınca Geçici Hükümetle hesaplaşmaya hiç olmadığı kadar kararlı olduklarını yazmaktadır. Birkaç gün sonra Kronştad Sovyetinden Yarçuk, "Taurida Sarayı'na vardığımızda herkes o kadar heyecanlıydı ki denizcilerin saraya saldırmasını bekliyordum,"[49] dedi. Benzer bir şekilde Flerovski de Kronştadlıların ruh halinin sanki "'uzlaşmacı' [yani liberal ve çoğunluk sosyalistleri] liderleri boğazlamaktan zevk alacaklarmış gibi" olduğunu yazıyordu.[50]

Yine de bu konuda Kronştad kitlelerinin tehditkâr tutumları genel ve iyi tanımlanmış olsa da liderleri arasında bir fikir birliğinin olmadığını belirtmek gerekir.[51] Sol Sosyalist Devrimciler ve partisiz Kronştad liderleri sokak hareketini, sadece Sovyetin iktidarı alması için baskı uygulama aracı olarak görüyorlardı. Bu gerçekleşmediği takdirde hemen toplanıp eve dönmeye hazırlardı.[52] Yarçuk önderliğindeki, kalabalığı etkileme gücüne sahip Anarko-Sendikalist-Komünistler silahlı gösterilere, hükümetin nihai yıkımıyla sonuçlanacak ayaklanmanın başlangıcı olarak bakıyorlardı.[53] Son olarak, ortada kararsız kalmış, birçoğu etkili isimler olan Kronştadlı Bolşevik liderler de vardı. Bu Bolşevik liderler Geçici Hükümetten bir an önce kurtulmak için en az Anarşistler kadar sabırsızdılar ve hareketin asıl amacının bu olduğu fikrini yayıyorlardı. Ancak Merkez Komitesinin kararsızlığından garnizondaki Askerî Örgüt liderlerinin bir gece önce olduğu kadar rahatsızdılar.[54] Bu şartlar altında Kronştad denizcileri etkili bir liderlikten yoksundu ve bir ordudan daha çok çeteye benziyorlardı.

Taurida Sarayı'ndaki gelişmelere dönersek, Raskolnikov denizcilerden oluşan bir heyeti saraya alırken Kronştadlılar Temmuz ayaklanmasının en heyecanlı olaylarından birini, Sosyalist Devrimci Tarım Bakanı Viktor Çernov'un tutuklanmasını gerçekleştiriyordu. Bu olay, bazı galeyana gelmiş ve sabırsız denizcilerin, hükümetin Durnovo Villası baskınında tutuklanan anarşist denizci Anatoli Zhelezniakov'un cezaevinden hâlâ salıverilmemiş olmasıyla ilgili Adalet Bakanı P. N. Pereverzev ile görüşmek istemesiyle başladı. Pereverzev'in bulunamayacağı açığa çıkınca bu denizciler, hükümette görev alan başka bir bakanın hesap vermesi talebiyle Taurida Sarayı'nın kapılarını kırmaya başladı.[55]

Çernov'un ikna gücüne açıkça güvenen Sovyet liderleri onu işçi, asker ve denizcileri sakinleştirmesi için aşağıya gönderdi. Soruşturma Komis-

yonuna verdiği resmî ifadesinde Çernov, dışarıya çıktığı gibi birinin, "İşte bize ateş edenlerden biri" diye bağırdığını belirtmektedir.[56] Birkaç denizci Çernov'un üstünü aramaya gitti ve her kesimden tutuklama talepleri yağmaya başladı. Çernov bir fıçıya tırmanarak hükümet sorunu üzerine Sovyetin tutumunu anlatmaya çalıştıysa da başaramadı. Kadetlere saldırdı ancak kalabalığın cevabı daha da tehditkâr bir hal aldı. Kalabalığın öfkesi yumruğunu sallayarak bağıran bir işçinin haykırışında ortaya çıkıyordu: "Sana verildiğinde iktidarı eline al orospu çocuğu!"[57]

Toprak sorunu üzerine neden hâlâ bir şey yapılmadığı hakkında bir Bolşevik Petersburg Komitesi üyesi soru sordu. Tarım Bakanı konunun tartışılmakta olduğunu söyleyerek yanıt verdi. Çernov saraya dönmek üzere arkasını döndüğünde ise bir grup asi direnişçi tarafından etrafının sarıldığını gördü. Sonrasında bir tanık Çernov'un etrafını saranların radikal, Bolşevikler kontrolündeki Kronştad Makine Okulundan denizciler olduğunu söylerken[58] başka bir tanık ise bunların arasında çoğu Anarşistlerin siyah sancağını taşıyan sivillerin de olduğunu söylüyordu.[59] Her hâlükârda Çernov'un tutuklandığını belirttiler ve onu aşağıya çekip, bekleyen bir arabanın içine tıktılar.

Yürütme Komitelerinin ortak toplantısında, dışarıdaki kargaşaya rağmen normal gündemine dönmeye karar vereli henüz birkaç dakika olmuşken Çernov'un kalabalık tarafından tutuklanmış olduğu haberinin gelmesi büyük bir curcuna yarattı. Çikeydze aceleyle, Kamenev, Martov, Steklov ve Voytinski'nin hemen Çernov'un serbest bırakılması için ellerinden geleni yapmalarını teklif etti. Ancak, Raskolnikov ile Troçki, Çernov'un tutulduğu arabaya ilk varan kişiler oldu.[60] Çernov'u alıkoyan denizciler, Raskolnikov'u gözetlerken, Troçki'ye tutuklularını emanet edebileceklerini söylediler. Ancak Raskolnikov tutuklamaya izin verilemeyeceğini açıkladı.[61] Yakınlardaki Suhanov, meydana gelenleri şöyle anlatmaktadır:

> Kalabalık göz alabildiğine kargaşa içindeydi... Kronştadlıların hepsi Troçki'yi tanıyor ve ona güveniyordu. Ancak konuşmaya başladığında kalabalık sakinleşmedi. Eğer o anda yakınlardan provokasyon amaçlı bir ateş edilseydi, bir katliam olabilirdi ve belki Troçki dâhil olmak üzere hepimiz lime lime edilebilirdik. Oldukça heyecanlı olan ve bu vahşi kalabalığa söyleyecek söz bulmakta zorlanan Troçki sadece ön sıraların kendisini dinlemesini sağlayabildi... Çernov'u kendisi almaya çalışınca arabanın etrafındaki kalabalık öfkelenmeye başladı. "Buraya taleplerinizi belirtmeye ve Sovyete işçi sınıfının artık burjuvaziyi iktidarda görmek istemediğini göstermeye geldiniz [dedi Troçki]. Peki,

> sivillere şiddet uygulayarak neden kendi davanıza zarar veresiniz? Her biriniz devrime olan bağlılığınızı gösterdiniz. Her biriniz devrim uğruna Çernov'un hayatından vazgeçmeye hazırsınız. Bunu biliyorum. Elini ver Yoldaş! Elini ver, kardeşim!"
>
> Troçki, şiddetle karşı çıkmakta olan bir denizciye elini uzattı ancak denizci sert bir şekilde yanıt vermeyi reddetti... Bana öyle geldi ki, muhtemelen Kronştad'da daha önce Troçki'yi birçok kez dinlemiş olan denizci, şimdi gerçekten onun bir hain olduğunu düşünüyordu: Önceki konuşmalarını hatırlıyordu ve kafası karışmıştı... Ne yapacaklarını bilemeyen Kronştadlılar Çernov'u serbest bıraktı.[62]

Küçük düşürülmüş, sarsılmış ve korkunun yanı sıra Petrograd kitlelerinin kararsızlığına şaşırmış Çernov, saraya döndü. Akşam kendine geldiğinde *Delo naroda* gazetesine Bolşeviklerle ilgili sekiz tane zehir zemberek yazı yazdı. Ancak görevli editörler, bir sayı için dört tanesinin yeterli olacağına karar verdiler.[63]

Devam eden sokak ayaklanmaları, Kronştadlı denizcilerin tehditkâr davranışları, silahlı Putilov işçilerinin kısa bir süre sonra tekrar gelmeleri, taşradaki huzursuz birliklerin her an Taurida Sarayı'na gelecek olmaları ve de en önemlisi sadık garnizon alaylarının Geçici Hükümetin ve Sovyetin korumasını sağlamada devam eden tereddütleri... Tüm bunlar bir araya gelince çoğunluktaki sosyalist liderleri gittikçe daha da tehditkâr bir hal alan gösterilere hızlıca son verme amacıyla Petrograd Askerî Bölge Komutanlığı ile yaptıkları işbirliğinde daha etkili önlemler almayı düşünüyordu. Alınan önemli kararlardan biri, 10 Haziran krizinde Kerenski'nin imkânsız olarak gördüğü, cephedeki birliklerin acilen başkente sevk edilmesine izin verilmesiydi.[64] Çereteli, Beşinci Ordu Komitesi başkanı A. A. Vilenkin'i 4 Temmuz akşamı bu karar hakkında bilgilendirdi. Vilenkin'in cevabı, sadık birliklerin hemen Kuzey cephesinden yola çıkarılacağı ve 6 Temmuz'dan önce Petrograd'a ulaşacakları oldu.[65]

Benzer bir çağrıya Baltık donanması tarafından verilen yanıt ise bu kadar cesaret verici olmadı. Aynı zamanda Denizcilik Bakanlığı, Sovyet Yürütme Komitelerinin verdiği yetkiyle, Baltık donanması karargâhına, hem güç gösterisi yapmak hem de gerektiğinde isyancı Kronştad birliklerine karşı kullanmak için, hemen dört destroyerin Neva'ya gönderilmesini isteyen bir telgraf çekme kararı aldı. Bu hususta, Denizcilik Bakanlığı Müsteşarı B. P. Dudorov, 4 Temmuz günü saat 19.15'te Baltık donanması Komutanı D. N. Verderevski'ye bir telgraf gönderdi. Ancak Helsinki bir cephe değildi ve Dudorov on beş dakika sonra ilk emrinin isyancılara

sempati duyan güçleri kışkırtacağı korkusuyla Verderevski'ye "özel emir olmaksızın Kronştad'a gitmek için ayrılan her geminin denizaltı filosunca hemen batırılacağını" belirten bir telgraf daha çekti.[66]

Dudorov'un kaygısı yersiz değildi. Baltık donanmasının güvenilmezliği, Bolşeviklerin etkisi altındaki Baltık Donanması Merkez Komitesinin (Tsentrobalt) Dudorov'un çok gizli şifreli telgraflarını izlediği ve Verderevski'yi emirleri reddetmeye zorladığı gerçeğinde ortaya çıkmaktadır. İsyancı Petrograd işçi ve askerlerine destek verilmesini isteyen Tsentrobalt, başkentteki durumun aslını öğrenmesi ve "karşı-devrimci" Dudorov'u tutuklaması için başkente bir heyet gönderme kararı verdi.[67] Kısa süre içinde Verderevski'nin cevabı endişeli hükümet liderlerine ulaştı: "Emirlerinizi yerine getiremiyorum. Emirlerinizde ısrar ediyorsanız, lütfen komutayı kime devretmem gerektiğini bildirin."[68] Verderevski sonraki bir telgrafta da şunları ekledi: "Geçerli olan protokole göre sadece fiilî eylemlerden sorumluyum. Destroyerlerin şu an Neva'ya gönderilmesi ise politik bir eylemdir... Bu karar yalnızca Merkez Komitesiyle anlaşılarak alınabilir... Destroyerlerin Neva'ya gönderilmesi talebi, donanma içerisinde bir ayrışmaya neden olacak ve savaşma gücünü büyük ölçüde zayıflatacaktır. ... Bu nedenle Merkez Komitesi böyle bir emri uygulamayı reddetmektedir. Ben de Merkez Komitesine bu hususta katılıyorum."[69]

Taurida Sarayı'ndaki bu aciliyet hali, taşradan gelen, sonunda Genelkurmay Başkanlığına ulaşmaya başlamış olan bazı birlikler için Polovtsev'e gönderilen çağrıda da görülebilir. Polovtsev keyifle, "Şimdi, Sovyet rahatça kurtarıcı rolünü üstlenebilirdi," diyor.[70] Ama kurtarıcılığa başka bir aday daha vardı. 4 Temmuz günü öğleden sonra Adalet Bakanı P. N. Pereverzev, Bolşeviklerin Alman Genelkurmay Başkanlığının talimatlarıyla Temmuz olaylarını bilerek ve isteyerek başlattıkları yönünde bilgiler sızdırarak yükselen Bolşevik dalgasını geri çevirmek için adımlar atmaya başladı.

Alman Ajanlığı Sorunu

Temmuz günlerinde önemli bir etmen haline gelen Lenin'in Almanlar için çalıştığı suçlaması aslında çok daha öncesinde ortaya atılmıştı. Sağ kanat Petrograd basını, bu suçlamaları Lenin'in Rusya'ya dönüşünün hemen ardından başlatmıştı. Lenin'in Almanya içinden geçme izni almış ol-

ması ve Geçici Hükümeti devirme ve Rusya'nın savaş çabasını boşa çıkarma amacının Almanya'nın amaçlarıyla uyuşması dışında iddiaların doğrulanabileceği hiçbir kanıt yoktu. Petrograd kitleleri, *Malenkaya gazeta* ve *Zhivoe slovo* gibi gerici gazetelerde yeniden canlanan monarşistlerin karalamalarındansa Bolşevik propagandasının barış ve devrimci ilerleme çağrılarına çok daha yakındı. Bu yüzden bu gazetelerin tüm çabalarına rağmen Lenin'in Alman ajanı olduğu yönündeki suçlamalar kitleler arasında ciddi yankı uyandırmadı.

Geçici Hükümet, Lenin'e yöneltilen bu suçlamalarla ilk olarak Mayıs ortalarında ilgilenmeye başladı. Bu dönemde Kerenski, savaşın başlarında Almanlar tarafından esir alınmış ve sonrasında da Rusya'da Almanlar lehine propaganda yapmakla görevlendirilmiş Çar yanlısı eski bir polis ajanı olan Lieutenant Ermolenko'nun Rus Genelkurmay Başkanlığına teslim olduğu haberini aldı. Sorgusunda Ermolenko, Alman Genelkurmay Başkanlığı çalışanlarından ikisinin, Lenin'in Rusya'da görevli Alman ajanlarından biri olduğunu söylediklerini ileri sürdü. Bu suçlamayla ilgili herhangi bir kanıt sunmayan Ermolenko hiçbir şekilde güvenilir bir kaynak sayılamazdı. Temmuz krizi devam ederken Geçici Hükümetin, Lvov, Kerenski, Nekrasov ve Çereşenko öncülüğünde gizlice yürüttüğü bu soruşturma, tamamlanmaktan oldukça uzaktı. Aslında ellerinde sadece Ermolenko'nun ifadesi, Z. Burstein'in, Stockholm'de Alman Sosyal Demokrat Parvus tarafından yönetilen ve Ganetski ve M. Kozlovski adında iki Bolşevik aracılığıyla Lenin'e para aktaran bir Alman casusluk halkasının olduğu iddiası,[71] bir de Bolşeviklerin Alman hükümeti tarafından gönderilen maddi desteğin muhtemel alıcıları olduğunu ileri süren yirmi dokuz telgraf dışında hiçbir şey yoktu.[72]

Her ne olursa olsun Pereverzev, 4 Temmuz'da artık herhangi bir gecikmenin ölümcül sonuçlar doğuracağını düşünerek, hâlâ Geçici Hükümete destek vermeyip tarafsız kalan garnizon birimlerine Lenin aleyhinde toplanan kanıtları gösterdi. Pereverzev kısa bir süre sonra savunmasında "Bu bilgiyi ifşa etmenin, tarafsızlıklarını sürdürmelerini imkânsız hale getireceğini düşünmüştüm" ifadesini kullanıyordu. "Bu büyük suçun köklerinin tamamı ile ilgili kesin bir açıklama yapmakla belirsiz bir tarih tehditi ile hükümeti devirme tehlikesi içeren bu isyanın hemen bastırılması arasında bir tercihte bulunmak zorunda kaldım,"[73] dedi. Pereverzev elindeki materyallerin etkisini ilk olarak, bu amaç için Genelkurmay Başkanlığına çağırılmış olan Preobrajenski Alayı temsilcileri üzerinde

ölçtü. Tanıkların ifadelerine göre Pereverzev'in ifşası temsilciler üzerinde o kadar büyük bir etki yaratmıştı ki hemen benzer düşüncelere sahip diğer alay temsilcilerine de gönderilmişti. Sonrasında bu bilginin bir kısmı (Ermolenko'nun ifadesinin Genelkurmay başkanlığınca hazırlanmış özeti ve eski Bolşevik Duma üyesi G. Aleksinski ile bir gazeteci olan V. Pankratov'un açıklamaları) ertesi gün yayınlanması için basına dağıtıldı. Bunların hepsi, Taurida Sarayı'nı kuşatmış olan ve krizle uğraşmaktan yorulmuş Sovyet Yürütme Komitelerinin izni ve onayı olmaksızın 4 Temmuz öğleden sonrasında ve akşamında yapıldı.

Sovyet Yürütme Komiteleri ve Olayların Gidişatındaki Değişim

4 Temmuz günü saat 18.00'de başlayan Sovyet Yürütme Komitelerinin ortak toplantısı Şubat-Ekim arası dönemin en gergin ve en önemli toplantılarından biriydi. Adeta kötürüm haline gelen Geçici Hükümetin kaderi bu toplantının sonucuna bağlıydı. Voytinski'nin sayımına göre toplantının başlarında Sovyeti dağılmaktan ve öfkeli kalabalığın ele geçirmesi tehlikesinden koruyan cılız güçler, sadece on dört kişilik Pavlovski Alayı ve on yedi kişilik Zırhlı Araç Bölüğü askerlerinden oluşuyordu. Saat 21.00 civarında gösterici kalabalığı, zarar verme amacından daha çok panik halinde sarayı zorlayınca bu cılız koruma grubu kelimenin tam anlamıyla süpürülmüştü.[74] İşlerin çığırından çıktığı bu anda, Sovyet liderlerinin aceleyle yaptıkları konuşmalar, üst balkonlardan gelen bağırış ve yuhalamalar, kalabalığın uğultusu, dışarıdan gelen silah sesleri ve bölgedeki bomba ve topçu mermisi patlamalarının yankılarıyla sık sık kesilse de nasıl olduysa bir çeşit düzen sağlandı. Saatler sonra toplantı sona erdiğinde, Taurida Sarayı Meydanı'nda isyancıların yerini Sovyet ile dayanışma halinde olduklarını ilan eden askerî birlikler almış, Lenin ve diğer liderler saklanma hazırlıklarına dalmıştı. Bolşeviklerin ciddi bir yenilgi aldığı, hatta belki de bunun nihai yenilgileri olduğu kesinmiş gibi görünüyordu.

4 Temmuz sabahı erken saatlerde, Bolşeviklerin kışkırtmasıyla, Petrograd fabrikalarından ve askerî birliklerden temsilciler, Sovyet Yürütme Komitelerine tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesi talebini iletmekle görevlendirilmişti. 4 Temmuz günü öğleden sonra geç saatlerde yaklaşık elli dört Petrograd fabrikasını ve askerî birimleri temsil eden doksan temsilci, Taurida Sarayı'nda küçük bir odada toplanarak yapacakları sunumu dü-

zenledi.[75] Çoğunluk sosyalist liderleri başta işçi temsilcilerini dinlemeyi reddettiler ancak sonrasında çok kısa olmak kaydıyla, beş temsilcinin Yürütme Komitelerinin resmî müzakerelerinin başlangıcında konuşma yapmasına izin verdiler. Bu toplantının bölük pörçük yayınlanan kayıtlarında konuşma yapan temsilcilerin isimleri verilmiyor ancak diğer kaynaklardan bu konuşmacılar arasında Bolşevik Viborg Bölgesi Komitesinden M. İ. Latsis ve G. D. Veinberg'in, Putilov fabrikasından bir temsilcinin, muhtemelen Sergey Bogdatiev'in olduğu anlaşılmaktadır. Ellerinde silahlarıyla yaptıkları kısa fakat duygusal konuşmalardan ikincisi ve dördüncüsü şunlardı:

> İkinci fabrika temsilcisi: "Pankartlarımızda nelerin yazılı olduğunu görüyorsunuz. İşçilerin kararı budur. Fabrikalarda açlık tehdidiyle karşı karşıyayız. On kapitalist bakanın görevden alınmasını talep ediyoruz. Sovyete güveniyoruz ama Sovyetin güvendiklerine değil. Sosyalist bakanlar, kapitalist bakanlarla anlaşmalar yaptılar. Ancak bu kapitalist bakanlar bizim can düşmanlarımızdır. Toprağın hemen kamulaştırılmasını ve sanayide [işçi] denetimin sağlanmasını talep ediyoruz. Açlıktan kırılmaya karşı mücadelemizi sonuna kadar sürdüreceğiz!"
>
> Dördüncü fabrika temsilcisi: "... Kitleler, ülkenin içinde bulunduğu durumun ciddiyetinin farkındadır. Gördüğünüz bir isyan değil, örgütlü bir gösteridir. Toprağın köylüye verilmesini ve devrimci orduya verilen emirlerin geri çekilmesini talep ediyoruz. Fabrikatörlerin ve kapitalistlerin sabotajlarına ve lokavtlara karşı her türlü mücadele önleminin alınmasını istiyoruz. Burjuvaziyle uzlaşma politikası devam ettikçe ülke sakinleşmeyecektir. Koynumuzda artık bu iğrenç yaratığı barındırmayacağız. Kadetler bizimle çalışmayı reddettiklerine göre size şunu soruyoruz: Şimdi kiminle çalışmayı tercih edeceksiniz?"[76]

Bu çağrılar, çoğu başkentte olan bu işçilerin taleplerinin ülkenin tamamını kapsamadığı ve çetelerin baskısına boyun eğip sosyalist olmayanları dışarıda bırakılan bir hükümetin kurulmasının felaketle sonuçlanacağı anlayışını taşıyan çoğunluk sosyalist liderleri arasında büyük bir etki yaratmışa benzemiyor. Sosyalist Devrimci-Menşevik blokunun tamamı adına konuşan Çereteli'nin görüşü şu şekildeydi:

> Petrograd'daki durum, herhangi bir yeni kararın alınmasını imkânsızlaştırıyor. Kongrenin onayladığı hükümeti değiştirir, garnizonun bir kısmının ve bazı Petrograd işçilerinin talep ettikleri hükümeti oluşturursak, bütün ülke bunu demokrasinin uygulanışı olarak değil, azınlık baskısına ödün verme olarak görecektir. Demokrasi için tek çıkar yol... Geçici Hükümeti şu an olduğu gibi devrimci gücün meşru sahibi olarak kabul etmek ve Geçici Hükümet sorunu

> üzerinde son kararın alınması için iki hafta içinde, engellemeyle karşılaşmayacağı bir yerde, muhtemelen Moskova'da, acil bir Kongre toplantısı düzenlemektir.[77]

Bu noktada, muhtemelen orada olmalarının bir işe yaramadığını fark eden dışarıdaki kalabalık daha tehditkâr bir tavır göstermeye başladı. Putilov işçilerinin bazıları, Çereteli'nin hemen dışarıya çıkmaması halinde kendilerinin onu dışarıya çıkaracaklarını söyledi. Çikeydze onlara Çereteli'nin bir konuşma yapmakta olduğunu anlattı. O an için bu, Putilov işçilerini sakinleştirdi ve Geçici Hükümet sorunu üzerine yapılan tartışma devam etti.

Aralarında Steklov, Martov, Grineviç, B. D. Kamkov ve Spiridonova'nın da olduğu sol muhalefet, Çereteli'nin açıkladığı çoğunluk sosyalistlerinin görüşlerine karşı konuştular. O zamanlar sık sık tereddüde düşen, Gorki'nin gazetesi *Novaya Jizn* ile ilişkide olan partisiz sosyal demokratlardan M. Steklov, Çereteli'nin, hükümet sorununun ertelenebileceğini düşünerek hata yaptığını söyledi. "Nüfusun yüzde doksanının, sosyalist bir hükümetin kuruluşunu, Romanovların düşürülmesinden bile büyük bir heyecanla karşılayacağını" iddia etti. Çoğunluk sosyalistlerinin sol kanadından olan Martov, bu olayı hükümet sorununda kesin bir ayrışma olarak değerlendirdi. Steklov gibi Martov da kararın iki hafta ertelenmesi ihtimalini reddetti; bu ertelemenin ölümcül sonuçlarının olacağını ve tarihin Sovyetlerden iktidarı eline almasını talep ettiğini söyledi. "Burada göstericilerin ülkede bir azınlık durumunda oldukları söyleniyor. Ancak bu azınlık oldukça aktif bir azınlıktır. Çoğunluk sessiz kalırken onlar bizi destekliyorlar," dedi. Moskova'da bir toplantı yapılmasına karşı çıkan Martov, "devrimi ileriye taşıyabilecek" bir sosyalist hükümet kurma gerekliliğini vurguladı.[78]

Aslında hükümet sorununda Geçici Hükümeti desteklemeye devam etmeyi savunan Çereteli'nin yanında duran birçok kişi, Sovyetin görüşmelerini Moskova'ya taşıma teklifini hoş karşılamadı. Voytinski de bunlardan biriydi. Voytinski anılarında, "Toplantısını Petrograd'dan Moskova'ya taşıyan [Sovyetin] yönetim organlarının Petrograd'da kalma ve Kurucu Meclis'in Petrograd'da toplanması kararını tekrar gözden geçireceğini görmek zor değildi. Bize göre, Moskova'da toplanmak aşırıya kaçan bir önlem, trajik bir gereklilik ve talihsiz bir yenilgiydi," şeklinde yazıyordu.[79] Ortak Yürütme Komiteleri toplantısında Menşevik-Enternasyonalist Grineviç de konuya benzer bir şekilde yaklaştı.

Petrograd dışında bir yerde acil bir toplantı düzenlemeyi "körlük" olarak tanımlayan Grineviç karar alma sürecinin Moskova'ya taşınmasının 1871 Komünü'nü tekrar yaratacağını ve Moskova'yı yeni Versay yapacağını söyledi.[80] Yürütme Komitelerinin aldığı son kararda Petrograd dışında herhangi bir yerde toplantı düzenlemek yer almadığından bu iddianın etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Her ikisi de Sol Sosyalist Devrimcilerden olan B. D. Kamkov ve Maria Spiridonova da, fabrika ve garnizon temsilcilerini izledikleri üst balkonlardan tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesi yönünde konuşmalar yaptılar. Sonunda üç karar tasarısı oylamaya sunuldu. İlki Gots'undu. Yürütme Komitesi toplantısına kadar Geçici Hükümete destek istiyor ama iktidarın Sovyetlere devredilmesi ihtimaline açık kapı bırakıyordu. İkinci tasarı, en azından çoğunluğunu sosyalist bakanların oluşturduğu yeni bir Geçici Hükümet kurulmasını savunan Martov'un, üçüncüsü ise Geçici Hükümeti kınayan ve tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesini isteyen Lunaçarski'nindi.

Saat artık gece yarısına yaklaşmış ve ortak Yürütme Komiteleri toplantısı başladığında meydanda olan Kronştad denizcilerinin yerini Putilov işçileri almıştı. Kısa bir süre gösteri yaptıktan sonra onların yerlerine de (Krasnoye Selo'dan yaya olarak gelen) 171. ve 176. Yedek Piyade Alayları, Oranienbaum'dan Birinci Makineli Tüfek Alayının Üçüncü Taburu ve başlarında Saharov ile Birinci Yedek Piyade Alayı geldi. Yavaş yavaş bu gruplar kışlalarına döndüler. Yoğun topçu atışı ve aniden başlayan sağanak son kalan inatçıları da dağıttı. Artık Sovyetin toplantısının devam ettiği binanın dışında, yağmurdan siluetleri zar zor görülebilen park etmiş birkaç zırhlı araç kalmıştı.

Şehrin diğer yerlerinde huzursuz bir sessizlik hâkimdi. Kronştad filosunun gemileri Nikolayevski Köprüsü'nün yakınlarında demir atmış bir haldeyken Kronştad denizcileri (besbelli Bolşevik Askerî Örgütü, Kronştad Bolşevikleri ve Anarko-Sendikalist- Komünistlerle anlaşarak) kurulanmak, bir şeyler yemek ve biraz dinlenmek için garnizondaki kışlalara, Peter ve Paul Kalesi'ne ya da Kşesinskaya Malikânesi'ne çekilmişti.[81] Akşamın erken saatlerinde Taurida Sarayı'ndan dönen Birinci Yedek Piyade Alayı ile oraya doğru giden Polovtsev'in Kazakları ile birkaç topçu arasındaki çatışmaya sahne olan Liteyni Köprüsü yakınlarındaki bölge bile şimdi sessizdi. Şehir merkezi yakınlarındaki Nevski ve Liteyni bölgelerinde birkaç dükkân yağmalanıyor, orada burada başıboş isyancı işçi, asker ve

denizcilerle Kazaklar ya da şehir halkı arasında birkaç kavga çıkıyordu. Podvoyski, sokaklardaki durumu, "bir süre sonra kesin bir amacı olmayan düzensiz eylemlere dönüştü" şeklinde anlatmaktadır.[82]

Birinci Makineli Tüfek Alayı askerleri, Viborg Bölgesi yakınlarına aceleyle kurulmuş barikatlara adam yerleştirdi. Gece yarısında Neva'nın ana köprülerinin açılışını izlediler. Bu, Neva'nın sağ tarafını isyancıların eline bırakarak Petrograd'ı ikiye bölse de, terk edilmiş topçu silahlarının, dükkânların kırık camlarının ve boş kovanların oluşturduğu çöplüğün ve ıslak kaldırımdaki at cesetlerinin çatışmalı günün tek tanığı olduğu şehrin kalbinden isyancı askerleri ve işçileri uzak tutuyordu.

Taurida Sarayı'nda tartışmalar uzadıkça uzuyor, karar bir türlü alınamıyordu. Menşevik Teodor Dan, köylü entelijansiyasının temsilcilerinden biri olan Kondratenko, Trudoviklerin lideri İ. M. Bramson, Sosyalist Devrimci Sako Saakin ve küçük bir parti olan Halkın Sosyalist Partisi'nden N. V. Çaykovski, Gots'un kararı lehinde konuşmalar yaptı. Lunaçarski ve Zinovyev bu konuşmaların karşısında tavır aldı. Çereteli, taşrada durumun çok farklı olduğunu iddia ederek iktidarın Sovyetlere devredilmesi gerektiği argümanlarına karşı çıktı. Taşradaki durum hızla değişse de bunun açıkça görülmesi için birkaç ayın geçmesi ve bir Bolşevik zaferine ihtiyaç vardı. Gece saat 01.00 civarlarında Sovyet temsilcileri yaklaşan askerler yüzünden endişelenirken Çereteli hâlâ kürsüdeydi. Daha sonra olanları Suhanov şöyle anlatıyor:

> Birden uzaktan bir ses geldi. Ses gittikçe yaklaşıyordu. Etrafımızdaki odalarda binlerce ayağın çıkardığı düzenli yürüyüş sesi yankılanıyordu... Salon yine telaşlandı. Herkesin yüzünde kaygı vardı, vekiller koltuklarından zıplıyordu. Bu da neydi? Devrime karşı bu yeni tehlike de nereden geliyordu?
>
> Ancak Dan sanki yerden bitivermişçesine kürsüde belirdi. O kadar mutluydu ki, mutluluğunu saklamaya çalışsa da başaramadı. ...
>
> "Yoldaşlar" dedi, "sakin olalım! Tehlike yok. Devrime sadık alaylar Merkez Yürütme Komitesini korumaya geldiler!"
>
> Hemen sonrasında Katerina Salonu'nda *Marseillaise* marşı güçlü bir şekilde söylenmeye başlandı. Salonda heyecan son noktadaydı. Salondakiler, Sol kanattakilere zaferle bakarak bir duygu patlamasıyla el ele tutuştu ve mest olmuşçasına *Marseillaise*'i söyledi.[83]

Taurida Sarayı'na ilk gelen birlik İsmailovski Alayı oldu. Sonrasında kısa bir süre içinde gösteri bandoları eşliğinde savaş kıyafetleriyle Preobrajenski ve Semenovski Alayları geldi. Haberlere göre her yeni birliğin

gelişi Sovyet liderlerinde yeni duygu patlamalarına ve yorgun ama yine de kuvvetli *Marseillaise* marşına neden oldu. Yürütme Komiteleri içindeki Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler için, bu rahatladıklarının bir kanıtıydı. Önceki günün öğleden sonrasından beri isyancı Petrograd kitleleri yüzünden katlanmak zorunda kaldıkları aşağılanma ve gerginlik artık son bulmuştu.

Öncesinde tarafsız olan bu alaylarda 4 Temmuz gecesi yaşanan bu ani değişimin nedeni tartışma konusudur. Bazı yazarlar, Pereverzev'in garnizon temsilcilerine yaptığı ifşanın önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle Sosyalist Devrimci N. Arski anılarında, "Bolşevik ayaklanmasının Almanların çıkarına olduğu haberi garnizon içerisinde çabucak yayıldı ve her yerde büyük bir etki yarattı. Önceden tarafsız olduklarını söyleyen alaylar şimdi isyanı bastırmaya ant içiyordu," diyordu.[84] Taurida Sarayı'na gelen tüm birimlere, şimdi ünlü olan Alman ajanı belgeleri onlar henüz saraya gelmeden gösterilmiş olsa da Voytinski ve Çereteli'nin de aralarında bulunduğu bazı anı yazarları, belgelerin ertesi gün yayınlandığını vurgulayarak bu gerçeği göz ardı ediyordu. Bu yazarların çoğuna göre, 4 Temmuz akşamı Sovyete aktif desteğin sebebi, aynı akşam yayılan, Kuzey cephesinden Sovyete sadık güçlü muhtelif bir gücün başkentte düzeni sağlamak için yaklaşmakta olduğu haberiydi.

İlgili kaynaklara başvurduğumuzda, bu faktörlerin her ikisinin de önemli olduğunu görüyoruz. Alman ajanı belgelerinin Preobrajenski Alayı üzerindeki büyük etkisinden daha önce zaten bahsetmiştik. Onlarınki tipik bir tepki gibi gözüküyor. *Zhivoe slovo* 5 Temmuz sabahı erken saatlerde bu belgeleri "Lenin, Ganetski ve Kozlovski Alman Ajanı" başlığı altında yayınladığında Bolşeviklere karşı nefret genel bir tepki haline geldi. Cepheden asker gönderildiği haberinin önemine gelirsek, Kuzey cephesinin Sovyeti desteklediği, Yürütme Komitelerinin her ne pahasına olursa olsun isyanı bastırmakta kararlı olduğu ve kısa süre içinde bunu yapacak gücü toplamış olacağı da açıktı. Çereteli, garnizon alay komiteleri üyelerinin sonrasında kendisine gelerek, bu haber açığa çıktığında askerlerin kendilerinin gelerek Taurida Sarayı'na doğru yola çıkmak istediklerini belirttiklerini iddia ediyordu.[85]

Gösterilerin düzensizliği ve nahoş karakteri de (iki günlük isyanda tahminî ölü ve yaralı sayısı dört yüz civarındaydı) havanın değişmesindeki başka bir faktördü. Her hâlükârda 5 Temmuz sabahında Sovyet Yü-

rütme Komiteleri ve Petrograd Askerî Bölge Komutanlığı, özellikle bazı isyancı fabrika ve askerî alayların da moralleri tamamen bozulmuşken, başkentte kontrolü tekrar sağlamaya yetecek büyüklükte bir gücü yanlarında buldular. Bu koşullarda Yürütme Komiteleri, hükümet sorunu üzerine Gots'un önergesini geciktirmeden kabul etti. 5 Temmuz sabahı saat 04.00 civarında kabul edilen tasarının bir bölümü şu şekildeydi:

> Yapılan ortak toplantıda, hükümetten üç Kadet bakanın ayrılması üzerine çıkan krizin tartışılmasının ardından Yürütme Komiteleri... Kadetlerin ayrılışının devrimci demokrasinin hükümete olan desteğini çekme nedeni olamayacağına inanınakla birlikte, devrimci demokrasi, hükümete karşı duruşunu tekrar gözden geçirme zamanının geldiğini düşünmektedir...
>
> Bunu göz önüne alarak toplantıda, iki hafta içinde yeni hükümetin kurulmasının kararlaştırılması için İşçi, Köylü ve Asker Vekilleri Sovyeti Yürütme Komitesi ve yerel temsilcilerle birlikte bir toplantı düzenlenmesi kararlaştırılmıştır...
>
> Aynı zamanda... toplantıda, bütün Yürütme Komiteleri kararlarını verene dek iktidarın, Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Kongresi ve Tüm-Rusya Köylü Vekilleri Sovyeti kararlarına uyacak olan mevcut hükümette kalması kararlaştırılmıştır.
>
> Ve devrimci demokrasinin tüm iktidarın Sovyetlere devredilmesini gerekli görmesi halinde buna sadece Yürütme Komitelerinin tam katılımıyla yapılacak olan bir toplantıda karar verilecektir.[86]

Lenin ve Temmuz Ayaklanmasının Çöküşü

Rus Devriminin en tartışmalı dönemlerinden birinde Suhanov, Temmuz sonrası günlerde A. V. Lunaçarski ile yaptığı bir görüşmeyi anlatıyor. Bu görüşmede Lunaçarski, Suhanov'a Lenin'in Temmuz ayaklanması ile ilgili bazı planlarını aktarıyor. Suhanov, Lunaçarski'nin 7 Temmuz'da, Lenin'in 3 Temmuz akşamı bir darbe planladığını ve Lenin, Troçki ve Lunaçarski'nin darbe sonrası kurulacak olan Bolşevik hükümette bakanlık görevlerine seçildiklerini anlattığını söylüyor. İktidarın ele geçirilmesinin ardından kitlelerin desteğini kazanmak için hemen barış ve toprakla ilgili kararlar yayınlanacaktı. Suhanov'un aktardığı şekliyle, Lunaçarski'nin anlattığı her şey, Kronştad denizcileri Taurida Sarayı'na gelirken Lenin, Troçki ve Lunaçarski arasında kararlaştırılmıştı. Lunaçarski'nin, planlanan darbenin, anahtar birim olan 176. Yedek Piyade Alayının Taurida Sarayı'na gelirken önünün kesilmesi ve Lenin'in bilinmeyen bir nedenden ötürü yeni hükümeti ilan etmek için alana geç gelmesi yüzünden başa-

rısız olduğunu söylediğini iddia ediyor. Anılarında Suhanov, Lunaçarski ile olan görüşmesinin tam hatırladığı şekilde kaydedildiğini vurguluyor. Lunaçarski'nin bazı açıklamalarının (örneğin, 4 Temmuz'da planlanan darbenin ana kuvvetinin Kronştad denizcileri olduğu, Çernov'un tutuklanması çabalarını Troçki'nin kendisinin engellediğini itiraf etmesi) kulağa mantıklı gelmediğinin farkında olduğunu belirtiyor. Suhanov görüşme kayıtlarını, kendisinin ya da daha muhtemel Lunaçarski'nin olayları karıştırdığını söyleyerek sonlandırıyor ve meselenin tamamını "gayretli tarihçilerin çözmesi için" bırakıyor.[87]

İlgili arşivler kapalı olduğundan ve gerekli belgelerin çok azı yayınlandığından, her ne kadar gayretli olurlarsa olsunlar, Batılı akademisyenlerin meselenin tamamını çözmeleri imkânsız. Resmî Sovyet yorumları, Temmuz günlerinin hemen ardından sona eren devrimin "barışçıl döneminde" Lenin'in bir darbe planladığı ihtimalini bile reddetmekte ve 3 Temmuz akşamında Lenin'in bir darbe planlamadığını, ayrıca Petrograd'da da olmadığını belirtmektedir. O. A. Lidak, "Bu iktidarın ele geçirilmesi ve Bolşevik bakanlığının yaratılması hikâyesi, Suhanov'un fantezisinin bir ürünüdür" diyerek konuyu özetliyor.[88]

Olgusal hataları ve inanılmazlığının Suhanov'un hatıralarının güvenilirliğini azalttığı ve Lenin'in 4 Temmuz'da yapılması planlanan ancak başarısız olan bir darbenin başında olduğu iddialarını destekleyecek herhangi bir kanıtın olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, Kalinin'in, hareketin iktidarın ele alınmasının başlangıcı olup olmadığı konusunda Lenin'in kesin bir kararının olmadığı iddiasından şüphelenmeye gerek kalmıyor. Bu çalışmanın da gösterdiği gibi Lenin'in, Temmuz günlerindense 10 Haziran deneyiminin bir sonucu olarak siyasal gösterinin getirisini reddettiği anlaşılıyor. Ancak 4 Temmuz'da partinin önündeki seçenekler birden azalmıştı. Sovyetin kitle baskısına boyun eğerek iktidarı ele alıp Bolşevikleri içinde bulundukları durumdan çıkarması umudu, Yürütme Komitelerinin gösterilere karşı verdiği tepkiyle yok olmuştu. Partinin elinde iki seçenek vardı: Ya enkazdan mümkün olduğunca az yara alarak kurtulmak için gösterilere hemen son verecek ya da iktidarın ele geçirilmesi için uygun şartların oluşacağı umuduyla gösterilere devam edecekti. Her iki seçenek de çekici gelmiyordu. Çünkü bir taraftan parti gösterilere o kadar çok dâhil olmuştu ki, devrilmezse Geçici Hükümet en kısa zamanda Bolşeviklere karşı etkili ve katı önlemler alacaktı. Diğer taraftan da, 4 Temmuz öğleden sonra-

sında başkentte iktidarı ele geçirme ihtimali ne kadar yüksek gözükürse gözüksün, başkent kadar radikal olmayan taşrada ve daha da önemlisi cephedeki sadık hükümet birlikleri arasında böyle bir harekete karşı çıkılacağı ihtimali (Lenin'in 10 Haziran'ın eşiğinde vazgeçmesine neden olan faktörler) göz ardı edilemezdi.[89]

Lenin'in 4 Temmuz öğlene doğru Petrograd'a döndüğünde gösterileri durdurmak için hiçbir şey yapmadığını zaten gördük. Ancak Lenin'in bu hareketi, ikinci yolu seçtiği anlamına geliyor olsa bile, 4 Temmuz öğleden sonrası aldığı haberlerin pek de cesaret verici olmadığı söylenebilir. İlk olarak Pereverzev'in yaptığı ifşa hakkında raporlar gelmeye başladı. Adalet Bakanlığında memur olan N. S. Karinski, 4 Temmuz öğleden sonrasında Bonç-Brueviç'e bu haberleri sızdırdı. Bonç-Brueviç bunları hemen, zaten haberdar olduğunu düşündüğü Lenin'e iletti.[90] Kendisine karşı başlatılan bu yarı resmî karalama kampanyasına gösterdiği ciddiyet, Lenin'in bu kampanyanın var olan hareketi nasıl etkileyebileceğini fark ettiğini göstermektedir.

Dahası, yaklaşık aynı zamanda cephedeki askerî birliklerin yola çıkarıldığı haberi de geldi. Çereteli'ye göre, birliklerin yola çıkarıldığı dedikoduları dolaşmaya başladığında Zinovyev, savaş alanındaki birliklerin gerçekten başkente doğru yolda olup olmadıklarını öğrenmeye çalıştı. Sovyet liderleri kararını verdiğinde Menşevik V. A. Anisimov, Zinovyev'e bu dedikoduların doğru olduğunu bildirdi.[91]

Akşam geç saatlerde bu faktörlerin gösteri ve daha önce tarafsız kalan garnizon birlikleri üzerindeki etkisi belirgin olmaya başladı. Karar anı hızla yaklaşıyordu ancak o an o kadar hızlı gelivermişti ki başkentteki gösterilere taşranın tepkisini ölçmek için hiç vakit yoktu. 5 Temmuz gece saat iki-üç civarlarında, *Zhivoe slovo*'nun dağıtımından önce ama muhtemelen İsmailovski Alayının Taurida Sarayı'na gelişinden sonra, Merkez Komitesi üyelerinin yaptıkları bir toplantıda askerlerin kışlalarına dönmesi ve gösterilerin durdurulması kararı alındı.[92] Karar, 5 Temmuz günü son hali bizzat Lenin tarafından incelenen *Pravda*'nın dikkat çekmeyen arka kapağında yayınlandı. Bildiride, "işçi sınıfının ve ordunun öncü kesimlerinin taleplerini ortaya koyma amaçlarına ulaşıldığı için" gösterilere son verilmesi kararının alındığı yazıyordu.

Maalesef bu kararın alındığı Merkez Komitesi toplantısına ait hiçbir tutanak yayınlanmadı. Müzakereler sürecinde Askerî Örgütü temsil eden K. Mehonoşin, bölük pörçük de olsa şu ilginç tasviri yapmıştı:

> 1917 yılı Temmuz olayları çoktan başlamıştı... Geçici Hükümet devrimci örgütleri yok etmeye hazırlanıyordu. Şehir, iki karşı kutbun silahlı kampına dönmüştü. Petrograd'da sayı ve kuvvet üstünlüğümüz vardı. Daha ileri mi gideceğimize ya da kazandığımız konumu mu koruyacağımıza karar verme zamanı gelmişti.
>
> O gün, Merkez Komitesinde Askerî Örgütü temsil etmeliydim. Vladimir İlyiç [Lenin] bize seslendi:
>
> "Bana gücünüzün tam sayısını verin. Arkamızdan kesin gelecek birimlerin isimlerini verin. Kimler tereddütte? Kimler karşımızda? Tüfekler ve diğer askerî araç-gereç nerelerde saklanıyor? Petrograd yakınlarındaki bölgelerde düşmanımız neye güvenebilir? Yiyecek kaynakları nerelerde yoğun bir şekilde var? Ve yeterli miktarda var mı? Neva köprülerinin güvenliği sağlandı mı? Başarısızlık ihtimaline karşı geri çekilme hazırlığı yapıldı mı?" Bunlar, Lenin yoldaşın sorduğu ve bizi kendimize getiren önemli sorulardı. Açıkçası, nihai bir savaşın olacağı ihtimalini aklımıza getirmemiştik, kendimizi sadece durumun genel tahminleriyle sınırlandırmıştık.[93]

Mehonoşin'in Merkez Komitesinin gösterileri durdurma kararına karşı çıkıp çıkmadığı belirsiz olsa da Askerî Örgütün bu noktada bile solculuğunu koruduğu yönünde bir işaret var. 5 Temmuz'da *Soldatskaya Pravda* Merkez Komitesinin gösterileri durdurma kararından hiç bahsetmiyordu. Bunun yerine "Sokaklarda Neler Oluyor?" başlıklı başmakale, proletarya partisinin sokaklardaki hareketin liderliğini üstlendiği ve iktidarın Sovyetlere devredilmesi mücadelesi kazanılıncaya dek mücadeleye devam edileceği imasıyla sonlanıyordu. Askerî Örgüt, geri çekilme ihtiyacını görmede Merkez Komitesinden yavaş olsa da, bu günlerin ardından gelecek olan gericilik döneminde, mevcut dönemdeki zayıflıklarını en radikal liderler bile fark edecekti.

VII

Temmuz Ayaklanması Geri Çekilme ve Gericilik

Petrograd Bolşevikleri Teslim Oluyor

4 Temmuz gecesi ve 5 Temmuz sabahı erken saatlerde Sovyet ve Geçici Hükümet içerisindeki iktidar pozisyonlarının değişimi, sokaklarda ışık hızıyla hissedilmeye başlandı. 5 Temmuz günü öğle saatlerinde hükümete sadık birlikler işçi bölgeleri dışında tüm başkentte kontrolü ele geçirmişti. Bolşevik karşıtlığı o kadar fazlaydı ki şehrin bazı bölgeleri Bolşevikler için tam anlamıyla güvensiz hale gelmişti. Aslında, 3 ve 4 Temmuz'un kargaşasının ardından gelen tepki o kadar yoğundu ki endişelenenler sadece Bolşevikler değildi. Sol Menşeviklerden Voytinski, Petrograd sokaklarının "karşı-devrimcilerin sefahatine" ve "Kara-Yüzlerin isyancılara karşı kazanılan zaferi yıkma tehlikesi içeren ahlaksızlıklarına" sahne olduğu 5 Temmuz gününün hayatının en kötü günlerinden birisi olduğunu söylüyordu.[1]

Gerici tepkinin hızlı bir şekilde ortaya çıkması, bir dereceye kadar, Temmuz öncesi dönemde, sadece muhafazakâr çevrelerin değil aynı zamanda liberal demokrat ve ılımlı sosyalistlerin de kandırmasıyla Bolşeviklere karşı biriken büyük miktardaki düşmanlığın doğal bir sonucuydu. Ayrıca birçok sağ görüşlü örgüt de, etkilerini tekrardan arttırabilmek için, Temmuz ayaklanmasının sağladığı gibi bir fırsatı kolluyordu. Gerici General Polovtsev, Haziran ayının büyük bir bölümünde Bolşeviklere zarar vermek için hazırda beklemişti ve şimdi planı Geçici

Hükümet ve Sovyet liderlerinin birçoğu tarafından paylaşılırken yavaşlamayı düşünmüyordu. 4 Temmuz'da Geçici Hükümet, Sovyet Yürütme Komiteleri ile fikir birliği yaparak Polovtsev'i, Petrograd'ı silahlı çetelerden arındırmak, Birinci Makineli Tüfek Alayını silahsızlandırmak ve Kşesinskaya Malikânesi'ni ele geçirmekle görevlendirdi.[2] Aynı akşam geç saatlerde Polovtsev bu emri yerine getirmek için somut planlar yaptı; 5 Temmuz sabahı bu planları yerine getirebilecek güçte bir silahlı kuvvet emrinde hazır bulunuyordu.

Geçici Hükümetin Bolşeviklere karşı hücumu, General Polovtsev'in *Pravda*'nın basımevine bir müfreze asker gönderdiği 5 Temmuz günü şafak vaktinde başladı. Müfreze, Ekim öncesi saklanma yerlerinden ilkine doğru yola çıkmış olan Lenin'i kısa bir zaman farkıyla kaçırdı. Hükümete bağlı bu müfreze *Pravda* basımevini aradı, darmadağın etti, görev başındaki işçi ve askerleri tutukladı ve ardından Genelkurmay Başkanlığı karargâhına döndü.[3] Bu sırada, şehrin çeşitli bölgelerinde polisler, askerler ve Kazaklar temizleme operasyonlarına başladılar. Tüm gün boyunca zırhlı araçlara el koydular, şüpheli gözüken işçileri, askerleri ve özellikle de, Neva üzerindeki köprülerin ya açık bırakılmasından ya da köprüler üzerinde nöbetçi bulunması nedeniyle işçi bölgelerindeki barikatlara kaçamayan denizcileri silahsızlandırıp tutukladılar. Temmuz ayaklanmasının karışık olan bu son döneminde Bolşevik Merkez Komitesi, Petersburg Komitesi ve Askerî Örgütün eylemlerini ortaya çıkarmaya çalışmak oldukça zor. Bu kısmen, partinin liderlerinin artık dağılmış ve her yana saçılmış olmasından kaynaklanıyordu. Aynı zamanda partinin üst ve alt kademeleri arasındaki iletişim kesintiye uğramıştı, bunun sonucu olarak partinin eylemleri belki de 3 Temmuz'dakinden bile daha düzensizdi. Dahası, Temmuz ayaklanmasının örgütlenmesindeki parti içi aktivitelerin araştırılmasına büyük katkısı olacak dokümanlara benzer bir şekilde, ayaklanmanın bitiş dönemine ait basılı dokümanların çoğu da kayıp ve bu dönemi aydınlatmaya çalışan tarihçiler, kafa karıştırıcı anılara güvenmek zorundalar.

5 ve 6 Temmuz günlerinde meydana gelen olayların odak noktası, hâlâ Askerî Örgütün karargâhı olan Kşesinskaya Malikânesi'ydi. 5 Temmuz sabahı burada Askerî Örgüt liderliğinin, *Pravda*'nın basımevinin basılmasına ve Polovtsev'in eli kulağında olan baskın ile ilgili söylentilere cevabı, kavga hazırlıklarına başlamak şeklinde oldu.[4] Bu direnme kararının Merkez Komitesi tarafından onaylanıp onaylanmadığı hakkında kesin

bir şey söylemek mümkün değil. Ancak Merkez Komitesinin Kronştad denizcilerinin Petrograd'da kalma sürelerini uzatmalarına izin vermesi, Merkez Komitesinin konumunun en azından belirsiz olduğunu gösteriyor. Her hâlükârda, denizciler Askerî Örgütün emrindeki toplu güce katıldığı için Raskolnikov, genel komutan olarak görevlendirildi. Raskolnikov, makineli tüfeklerin konumlandırılışını ve cephanenin dağıtılışını kontrol etti, malikânenin dış bahçesinde bağımsız hareket edecek olan askerlere ve denizcilere atış talimatları verdi.

Askerî Örgüt adına Raskolnikov'un imzasıyla, Kronştad'dan dört topçu silahı, mermi, el bombaları;[5] Donanmanın Ağır Silah Deposundan üç adet 47 mm top ve makineli tüfek; Helsinki'den de filosundaki bazı gemileri[6] göndermeleri talep edildi. Aynı zamanda, Askerî Örgütün, 180. Yedek Piyade Alayından İ. V. Kudelko ve M. Ter-Arutuniants'a gönderilen mesajdan anlaşıldığı kadarıyla, garnizon birimlerinin hazırda tutulması için çabalamıştı. Askerî Örgüt birliklerine de gönderilen mesajda, Merkez Komitesi, Petersburg Komitesi Yürütme Kurulu ve Askerî Örgütün *Pravda*'nın basımevinin basılışıyla ilgili toplanacağı belirtiliyor ve askerlere hazır olmaları ancak bir eylem planına karar verilene dek kışlalarını terk etmemeleri çağrısı yapılıyordu.[7]

Raskolnikov anılarında, bu önlemleri tamamen savunma amaçlı olarak tanımlıyor ancak aynı zamanda "Neva'ya iyi bir savaş gemisinin gönderilmesinin" Geçici Hükümetin kararlılığını ciddi bir şekilde sarsacağına inandığını söylüyordu.[8] Bu hususta O. A. Lidak, Sovyet yorumcularıyla ters düşen ilginç bir gözlem yapıyor. "5 Temmuz'da Askerî Örgüt bir dizi askerî önlem aldığında akıllarında savunmadan ötesi olduğu açıktı. Askerî Örgütün o anda kendisini değişen siyasal duruma alıştıramadığı ve 3 Temmuz öncesindeki güç ilişkilerini korumanın hâlâ mümkün olduğuna inandığını düşünüyorduk,"[9] diye yazıyor. Troçki de benzer bir noktaya değinmektedir: "Raskolnikov da dâhil olmak üzere Askerî Örgüt liderlerinin değişen durumun farkına varamadığını ve silahlı gösterinin düşman tarafından dayatılan bir ayaklanmaya dönüşmemesi için hızla geri çekilmesi gerektiği anda askerî liderlerin bazılarının rastgele ve düşüncesiz ileri atılışlara kalkıştığını varsayabiliriz."[10]

Her durumda, Bolşevik Askerî Örgütünün mücadele kararlılığı, sindirilmiş işçi ve asker kitleleri tarafından paylaşılmıyor gibiydi. Önemli istisnalar da vardı. Latsis, Bolşevik Viborg Bölge Komitesinin "kendiliğinden" fabrika komitelerini ve Kızıl Muhafızları teyakkuza geçirdiği-

ni, Viborg bölgesini Petrograd'dan ayıracak Nevka köprülerini açma ve Liteyni köprüsünde savunma amaçlı takviye yapma planları hazırladığını kaydetmişti.[11] Anılarında Metelev, Viborg bölgesinin genç işçilerinin ceplerine, çizmelerine, paltolarına bombalar saklayıp Peter ve Paul Kalesi'ni savunan Birinci Makineli Tüfek Alayının On Altıncı Bölüğüne ve Kronştad denizcilerine yardım etmek için Neva'yı geçtiklerini yazmaktadır.[12] Dahası, Birinci Makineli Tüfek Alayının diğer grupları da mücadele etmeye hazırdı. Stulov'a göre, 5 Temmuz sabahı Askerî Örgüt üyeleri K. Romanov ve A. Poliakov, Geçici Hükümete karşı başka gösteriler yapılması gerekliliğini kabul etmiş ve bölüklerinden silahlarını hazırlamalarını ve yürüyüşe hazır olmalarını istemişti.[13] Ancak genele baktığımızda, rüzgâr Sovyet ve Geçici Hükümet lehine esmeye başladığında Bolşevik etkisinin en güçlü olduğu garnizonlar Sovyete olan desteklerini ve önceki yanlış davranışlarından dolayı pişmanlıklarını bildiren kararlar aldıkça Askerî Örgütün gücü hızla azaldı. *Birzhevye vedomosti*'de yayınlanan bir rapora göre Roşal'ın 5 Temmuz'da, Grenadier Alayındaki askerleri Geçici Hükümete karşı ilerlemeye ikna etmeye çalışıp başarılı olamadığı durum buna bir örnekti.[14] İşçilerin çoğu ne kadar isteksiz olurlarsa olsunlar fabrikalarına dönmeye hazırlanıyorlardı.

Bu dönemde Anarşist-Komünistlerin eylemlerine dair neredeyse hiçbir bilgi bulunmuyor. Ancak, direnme hazırlıkları yaptıkları düşünülebilir. *Novaya Jizn*, 5 Temmuz sabahı Anarşistlerin, bir önceki günkü silahlı gösterinin Rus devriminin gücünü gösterdiğini ancak bir sonuç getirmediğini belirten bildiriler dağıttığını yazıyordu. Bildiri, iktidarı kesin olarak ele geçirmek için işçilerin ve askerlerin tekrar sokağa çıkması gerekliliğine vurgu yaparak sona eriyordu.[15]

Her iki tarafın komutanları savaş hazırlıkları yaparken Bolşevik Merkez Komitesi ve Sovyet Yürütme Komitesi üyelerinin ciddi bir askerî çarpışmadan kaçınmak için çabaladıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Lenin, hükümetin *Pravda*'nın basımevine yaptığı saldırıya gerçekçilikle yaklaşıyordu. Bolşevik kayıplarının sadece gecikmeden geri çekildikleri takdirde en aza indirilebileceğine inanan Lenin, Zinovyev aracılığıyla Askerî Örgüte gönderdiği mesajda hemen Peter ve Paul Kalesi'nin teslim edilmesini emrediyordu.[16]

5 Temmuz sabahı erken saatlerde Bolşevik Merkez Komitesi üyelerinin, Askerî Örgüt liderleri ve bölgelerinden çıkıp Kşesinskaya Malikânesi'ne gelebilen birkaç Petersburg Komitesi temsilcisiyle yaptığı toplantıda Zi-

novyev, Lenin'in direnmenin anlamsızlığı ve beyhudeliği konusundaki duruşunu temsil ediyordu. Toplantı anında cephelerdeki birliklerin başkente yaklaştıkları ve taşrada gösterilere çok az destek verildiği muhtemelen biliniyordu. Bu bağlamda, 4 Temmuz günü geç saatlerde ve 5 Temmuz'da taşradaki bazı büyük şehirlerde Petrograd'daki gösterilerin benzerlerinin aceleyle yapıldığı ancak bu gösterilerin pek de cesaret verici olmadığına da dikkat edilmelidir. Moskova'daki durum buna tipik bir örnekti. 4 Temmuz öğleden sonrasında başkentteki durumdan birkaç saat önce haberi olan Moskova Bolşevik Parti Komitesi, bir eylem planı oluşturmak için toplandı. Partideki radikallerden gelen postane, telgraf ve telefon istasyonlarının ele geçirilmesi teklifini reddeden Moskova Bolşevik Parti Komitesi, aynı akşam saat sekizde yapılacak silahlı bir yürüyüş kararı aldı. Ancak kısa bir süre sonra Moskova Sovyeti gösteri yasağı çıkardı ve işçi ve askerlerin büyük bir bölümü Bolşeviklerin çağrılarına karşılık vermedi.[17]

5 Temmuz günü öğleden sonra birim düzeyindeki bazı Askerî Örgüt üyelerinin, cepheden gelen birliklerin bazılarını Şubat günlerinde olduğu gibi isyancılara katılmaya ikna edilebileceklerini düşündükleri anlaşılmaktadır.[18] Ancak belki de Smilga hariç Merkez Komitesi üyelerinin hiçbiri böyle bir düşünceyle hareket etmiyordu. Bu şartlar altında Merkez Komitesi, "gösterileri iptal etme kararını geri çekmeme" kararı aldı[19] ve kitlelere hemen dağıtılması için uygun bir çağrı kaleme alındı. Bu çağrıda işçi ve askerler, "harekete geçen gericiliğin" provokasyonlarına boyun eğmemeye ve her tür gösteri ile çatışmadan uzak durmaya çağrılıyordu. Bildiride gelecek için sabır ve disiplin çağrısı yapılırken şehir ve taşra halkının "isteksiz" kesimlerini çekmek için kampanyanın yenilenmesi isteniyordu.[20]

Gösteriyi iptal etme kararını tekrar kabul eden Merkez Komitesi, Bolşevik Parti konusunda Sovyetin duruşunu açığa çıkarmak için Taurida Sarayı'na bir temsilci gönderdi. Kısa bir süre sonra, Kamenev ve Zinovyev'in çağrısıyla Tüm-Rusya Sovyeti Yürütme Komitesinden bir heyet Kşesinskaya Malikânesi'ne geldi. Bolşevikleri temsil eden Kamenev, Mehonoşin ve Boki ile Yürütme Komitesini temsil eden M. İ. Liber arasındaki müzakereler sonucunda daha fazla kan dökülmesini engellemeyi amaçlayan bir anlaşmaya varıldı.[21] Bu anlaşmanın Bolşeviklerin anladığı şekliyle, Sovyet, partiye karşı daha fazla baskıcı önlem alınmayacağı garantisini veriyor ve tutuklu göstericilerden belirli suçları olmayanların

serbest bırakılacağı sözünü veriyordu. Bunun karşılığında Bolşevikler, tüm zırhlı araçlarını toplayacak, denizcileri Kronştad'a geri gönderecek ve Peter ve Paul Kalesi'ni teslim edecekti.[22] Bu noktada Nevski'nin sözleriyle, "[Temmuz] ayaklanma Merkez Komitesi tarafından başarısız olarak tanımlanmıştır."[23]

Kısa bir süre sonra Askerî Örgüt kontrolündeki zırhlı araçlar, Yedek Zırhlı Araç Bölüğüne geri gönderilmiş[24] ve akşam olduğunda, garnizonun kışlalarında konumlanmış olan Kronştad denizcilerinin çoğu, geride Kşesinskaya Malikânesi ve Peter ve Paul Kalesi'nde sadece birkaç yüz denizciyi bırakarak, arka sokaklardan gemilerine dönmüşlerdi.[25] Akşamın geç saatlerinde Taurida Sarayı'ndaki toplantısında Tüm-Rusya Sovyeti Yürütme Komitesi, Raskolnikov, Roşal ve Yarçuk başkanlığındaki Kronştad heyetine ültimatom verdi. Bolşeviklere karşı bir misilleme yapılmayacağı ve tutukluların serbest bırakılacağına dair daha önce verilen sözler unutulmuştu; denizcilere, silahlarını ve pankartlarını teslim ederek başkentten ayrılmaları ya da zorla silahsızlandırılacakları konularında sabaha kadar bir seçim yapmaları söylendi. Belli ki denizcilerin çoğunun başkentten ayrıldığından haberi olmayan Kronştad heyeti, hemen bir karar verilmesi istendiğinde bu ültimatomu tartışıyordu. Raskolnikov'un bu ani değişikliğin nedenini sorması üzerine Liber kararsız bir şekilde, "zorunluluklar bunu gerektirdi" cevabını verdi.[26] Bir süre sonra, Petrograd Askerî Bölge Komutanlığının Kşesinskaya Malikânesi'ne saldırı hazırlığında olduğunu ve Kronştadlıları uyarmanın uygun olmayacağından Sovyetin duruşunu sertleştirdiğini anlattı.[27] Bu doğru bile olsa, Kronştad standartlarına göre, karşı-devrimcilerin elleri öncesinden daha güçlüyken başkentten ayrılmak yeterince küçük düşürücüyken bir de bu süreçte silahsızlandırılmak çok daha kötüydü. Raskolnikov, böyle bir kararın denizcilere danışılmadan verilemeyeceğini söyleyerek Liber'in ültimatomunu reddetti ve bunun üzerine Kronştad heyeti gece için ayrıldı.[28]

Bu sırada Petrograd Askerî Örgütünün Kşesinskaya Malikânesi'ni ve Peter ve Paul Kalesi'ni ele geçirme planlarının son rötuşları yapılmış ve son emirler de verilmişti. Bolşeviklerin gücünün azaldığı ve parti liderliğinin hükümet güçlerine karşı direnmeme kararı almış olduğu General Polovtsev'e ulaşmamış ya da Polovtsev bunları göz ardı etmişti. 6 Temmuzgece saat 03.00'te Bolşeviklere karşı başlattığı askerî operasyonun genişliğinin başka hiçbir açıklaması olamaz. Diğer güçlerin yanı sıra saldırı

kuvvetlerinin içinde Petrogradski Alayı, sekiz zırhlı araç, Preobrajenski, Semenovski ve Volinski Muhafız Alaylarından birer bölük, Karadeniz filosundan bir müfreze denizci, Kadet müfrezeleri, Havacılık Akademisi ve ağır toplarla birlikte cepheden bisikletli tugay vardı.[29]

Şafak sökerken A. A. Kuzmin komutanlığındaki güçler, Sovyet liderleri A. R. Gots ve N. D. Avksentiev'in teşvik konuşmalarını dinlemek için Saray Meydanı'nda toplandı. Sonrasında Neva üzerinden Petrograd tarafına geçtiler. Kısa süre içinde Kşesinskaya Malikânesi'ni ve Peter ve Paul Kalesi'ni kuşattılar. Neva'nın diğer tarafında, kalenin karşısındaki Mermer Saray'ın üçüncü katındaki bir pencereden, hâlâ Mermer Saray'ın asil kiracısı olan, eski Prens İvan Konstantinoviç tarafından verilen kaliteli dürbünle Kuzmin çatışma sahasını izliyordu. Sabah saat 07.00'de Petrograd Askerî Bölge Komutanlığı, garnizondaki "Bolşevik" alayların telefon hatlarının kesilmesini emretti. Aynı saatlerde Kuzmin, Askerî Bölge ve Tüm-Rusya Sovyeti Yürütme Komitesi adına Kşesinskaya Malikânesi'ni arayarak Bolşeviklerin hemen şartsız teslim olmalarını talep etti. Bolşeviklerin isteği üzerine konunun tartışılması için bir saat süre tanındı ancak bu süre içinde Kşesinskaya Malikânesi'nin telefonları da kesilmişti. Telefonda Kuzmin ile görüşmüş olan Podvoyski anılarında, hâlâ malikânede olan asker ve denizcilerin (üç yüz Kronştadlı ve Birinci Makineli Tüfek Alayı ve Grenadier Alayından iki yüz asker) teslim olma talebine savunma hazırlıklarını yenileyerek cevap verdiğini yazmaktadır.[30] Gazete kayıtlarına göre hükümet gözcülerine rastgele birkaç el ateş bile etmişlerdi.

Kşesinskaya Malikânesi olası bir top bombardımanında oldukça savunmasız kalacağı için Askerî Örgüt, Bolşevik karargâhında kalmanın bir anlamı olmadığına karar verdi. İsyancı kuvvetler birkaç yüz metre ötedeki Peter ve Paul Kalesi'ne hızlı bir geçiş yaptılar.[31] Kısa bir süre sonra Kuzmin birliklerine saldırı emri verdi ve topçular Kuzmin'in emriyle ateş etmeye hazırlandılar. Zırhlı araçlar ve piyadeler öncülüğündeki saldırı kuvvetleri hiçbir direnişle karşılaşmadı, toplar sessiz kaldı ve kısa bir süre içinde Kşesinskaya Malikânesi ele geçirildi. İşgalciler malikâne içerisindeki silahlara el koydu ve parti belgelerini taşımaya çalışan yedi Bolşeviği tutukladı. Hâlâ malikânede olan Podvoyski ise kaçınayı başardı. Bu sırada Peter ve Paul Kalesi'nde, Askerî Örgütten İlin-Zenevski ve Maltsev komutasındaki isyancılar, silahları ve kalenin duvarlarına yerleştirilmiş makineli tüfekleri kontrol ettiler, doldurdular ve saldırıyı bekleyerek

Aleksandrovski Parkı'ndan geçerek yaklaşmakta olan hükümet birliklerini izlediler. Dışarıda ise aralarında Metelev'in de olduğu Viborg Bölgesinden birkaç Bolşevik, saldırgan bisikletçi tugayı karşısında konumlanıp saldırı başladığı anda bomba atmaya hazırlandı.[32]

Bu sırada, daha sakin düşünebilenler herhangi bir çatışma yaşanmamasını sağlamaya çalışıyorlardı. Sovyet temsilcileri ve Bolşevik Merkez Komitesi, askerlerin ve denizcilerin teslim olmalarını istediler. İsyancıları temsil eden İlin-Zenevski ve Yarçuk ile hükümet temsilcileri B. O. Bogdanov ve cepheden gelen tüm birliklerin komutanı olan Ensign Mazurenko arasındaki müzakereler öğle saatlerine kadar devam etti. Hükümet temsilcileri isyancıların silahlarını teslim etmeleri konusunda ısrarcıydı; sonunda İlin-Zenevski yakınlardaki Stalin'e dönerek teslim olup olmayacaklarını sordu. Stalin üzgün bir şekilde, "yapacak başka bir şey kalmadı" yanıtını verdi.[33] İsyancı denizciler ve makineli tüfekçiler arasında bir oylama yapıldı ve çoğunluk, devrimin çıkarları gereğince kendilerini feda etmeme yönünde oy kullandı. Kısa bir süre içinde silahsızlandırıldılar, tüm isyancıların isimleri alındı ve denizciler gemilerine ve Kronştad'a doğru aşağılayıcı bir yolculuğa götürüldüler. (Anarşist-Komünistlerin kaderi de benzerdi. 6 Temmuz günü öğleden sonra Durnovo Villası'nı ele geçirmek için harekete geçen hükümet kuvvetleri küçük bir direnişle karşılaştı ama kısa süre içinde Anarşistlerin karargâhı ele geçirilmişti.)

İsyancıların teslim olmalarından kısa bir süre sonra Petersburg Komitesi Yürütme Kurulunun birçok üyesi Viborg tarafındaki nispeten güvenli olan Bölge Duması binasında buluştu. Bu noktada, komisyonun militan üyelerinin çoğu, partinin uğradığı yenilgiye kasvetle boyun eğmişti ancak birkaçı Merkez Komitesinin kendilerine dayattığı geri çekilme siyasetinden memnun değildi.[34] Bu gruptakilerden biri, Viborg Bölge Komitesi adına konuşan M. İ. Latsis, bir genel grevle partinin ayaklanmayı tekrar başlatmasını önerdi. Tartışma sonucunda, tartışmaya katılan beş Yürütme Kurulu üyesinin sadece ikisi teklif lehine oy kullansa da meselenin Lenin'e danışılmasına karar verildi.

Aynı gün geç saatlerde Yürütme Kurulu üyeleri, bu sefer, Lenin'in kısa süreliğine sığındığı Reno fabrikasının bekçi barakasında tekrar toplandı. Latsis'e göre Lenin, genel grev teklifine şiddetle karşı çıktı. Yürütme Kurulu üyelerine yaramaz okul çocukları gibi davranarak kurul adına koşulsuz işe dönme çağrısını kaleme aldı.

RSDİP Petersburg Komitesi Yürütme Kurulu, Merkez Komitesinin 6 Temmuz tarihli *Listok pravdi*'de yayınladığı (Petersburg Komitesi tarafından da imzalanan) kararı uyarınca işçileri bir sonraki günden, yani 7 Temmuz sabahından itibaren işbaşı yapmaya çağırmaktadır.[35]

Ve bu bitap bölümün sonunda Petrograd Bolşeviklerinin teslim oluşları tamamlanmış oldu.

Petrograd Bolşevikleri ve Gericilik Dönemi

6 Temmuz akşamı, Viborg tarafındaki küçük bir dairede Lenin, Bolşevik Merkez Komitesinden Zinovyev, Kamenev, Stalin ve Askerî Örgütü temsil eden N. İ. Podvoyski ile toplandı. Toplantının büyük bir bölümü, Lenin'in "güncel durum" analizine ve devrimin gelecekte izleyeceği rota ile ilgili tahminlerine ayrılmıştı. Sadece Podvoyski'nin anılarında Lenin'in buradaki konuşmasının ayrıntıları bulunabiliyor[36] ancak bu konuşma da 10 Temmuz'da yazdığı "Politik Durum" makalesindeki çözümlemelere ve birkaç gün sonra hazırlanmış olan "Sloganlar Üzerine" isimli daha önemli bir broşüre çok benzemektedir.[37]

Podvoyski'ye göre Lenin, partinin aldığı yenilginin ciddiyetini azaltmaya çalışmadı ancak partinin bu yenilginin altından kalkacağına olan güveni tamdı. Lenin gericilik dönemi boyunca "partinin daha önceki çalışmalarının geçici olarak yok edileceği" tahminini ileri sürse de Temmuz olaylarının bazı olumlu sonuçlarını da vurguladı. Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler geri dönülmez bir şekilde kendilerini, iktidarı şu anda elinde bulunduran askerî karşı-devrimcilerle işbirliğine sokmuş ve proletarya artık iktidarı burjuvanın elinden barışçıl yollarla alma yanılsamasından kurtulmuştu. Aslında, Lenin'in söylediğine göre proletarya artık iktidarı ele geçirme ya da ölüm arasında bir seçim yapacaktı. Bunu göz önünde bulundurarak Lenin, "Tüm iktidar Sovyetlere" sloganının geçerliliğini yitirdiğini ve bunun yerine "Tüm iktidar devrimci parti-Bolşevik Komünistler öncülüğündeki işçi sınıfına" sloganının kullanılması gerektiğini söyledi. Bu, Lenin'in, yakın bir gelecekte gerçeğe dönüştürülmesi gereken, iktidarın Bolşeviklerce ele geçirilmesi gerekliliğini ilk ifade edişiydi.[38]

Podvoyski'nin anılarının içerisinde Lenin'in analizlerinin, özellikle de silahlı ayaklanmaya olan ilgisinin ve Sovyetleri reddetmesinin oylanıp oylanmadığı hakkında herhangi bir bilgi bulunmuyor. Bilindiği kadarıyla yeni tezlerin kilit noktaları 13-14 Temmuz'da genişletilmiş bir Merkez

Komitesi toplantısında tartışıldı ve reddedildi.[39] Ancak Bolşevik Parti Altıncı Kongresinin 30-31 Temmuz tarihlerinde yapılan oturumlarında uzun bir tartışma ve önemli değişikliklerin ardından kabul edildi.[40] 6 Temmuz toplantısında ise daha az önemli iki tedbir kabul edildi. İlki, parti örgütlerinin yasal eylemlerinin kesintiye uğramaması için yer üstündeki baskıları atlatmaya çalışması kararıydı. İkincisi ise (ilk kararın bir gün önce alındığı açıktır)Lenin ve Zinovyev'in teslim olmamasıydı.

Bu süre içerisinde Geçici Hükümetin, cephedeki büyük askerî birliklerin gelişiyle desteklenen güçlü politikası, Sovyeti gölgede bıraktı. 6 Temmuz akşamı geç saatlerde kabine üyelerinin yaptığı bir toplantıda "hükümete karşı yapılan silahlı hareketin tüm düzenleyicileri, liderleri ve gösterilerin desteklenmesi lehine çağrı yapan ya da göstericileri kışkırtan herkes hemen tutuklanmalıdır ve vatan ve devrime ihanetten yargılanmalıdır" kararı verildi.[41] Bu karar, Lenin, Kamenev ve Zinovyev gibi Bolşevik liderler ile Bölgelerarası Komite liderleri Troçki ve Lunaçarski'nin tutuklanmasını emrediyordu. Kerenski'nin tavsiyesi üzerine 7 Temmuz'da Geçici Hükümet, isyanda yer alan tüm askerî birliklerin silahsızlandırılarak lağvedilmesine ve bu birliklerde yer alan personelin Savaş ve Denizcilik Bakanlarının uygun gördüğü şekilde dağıtılmasına karar verdi.[42]

Kerenski aynı gün, Kronştad ve Helsinki'deki mevcut durum hakkında sert bir suç duyurusu yayınladı ve Geçici Hükümet adına altmış yedi kişilik Tsentrobalt heyetinin (güvenilmez olduğu ortada olan Verderevski de dâhil) tutuklanmasını emretti. Ayrıca, tüm denizcilik kurumlarındaki ve Baltık filosu gemilerindeki "karşı-devrimci kışkırtıcıların" yirmi dört saat içinde tutuklanmasını istedi.[43] Geçici Hükümetin iki gün sonraki başka bir toplantısında da, Kerenski, Lvov'un yerine başbakan olarak atandıktan sonra (Lvov, 8 Temmuz'da sosyalist bakanlarla arasındaki temel siyaset farklılıkları nedeniyle istifa etmişti) Temmuz ayaklanmasının tüm yönlerini araştırması ve suçluların iddianamelerini hazırlaması göreviyle, olağanüstü yasal yetkilerle donatılmış üst düzey bir Araştırma Komisyonu kuruldu.[44] Aynı zamanda hükümet sokak toplantılarına ve sivillerin ateşli silah bulundurmasına karşı geçici bir yasak çıkarmaya çalıştı.

İlerleyen günlerde Kamenev, Troçki, Lunaçarski, Karitonov, Kaustov, Bogdatiev ve Rahiya tutuklanarak hapse atıldı. *Pravda, Soldatskaya Pravda* ve *Golos pravdi* kapatıldı (o anda Bolşevik yayınlarını basacak matbaa bulunması imkânsızdı). Partinin birçok bölge ve fabrika komitesi binası basıldı, arandı ve binalara zarar verildi. Kısacası Petrograd Bolşevikleri

"kitlelerin ruh haliyle hareket etmenin" tehlikelerini öğrenmiş oldu. İlk olarak 6 Temmuz akşamı alınan Güneybatı cephesindeki On Birinci Ordunun Avusturya-Alman ordularının saldırıları karşısında aceleyle geri çekildiği haberi de bu günlerde Bolşeviklere karşı ani değişimi destekledi. Lenin ve Zinovyev tarafından hükümetin suçlamalarına cevaben kaleme alınan ve 11 Temmuz'da *Novaya Jizn*'de yayınlanan açık mektup, özellikle daha önce basına verilen kanıtlardan tatmin olmayan kişilerin, Lenin'in teslim olmayarak suçlu olduğunu kabul ettiğini düşünmeleri nedeniyle, "karşı-devrimci" durumun tersine çevrilmesine çok az katkıda bulunabildi. Temmuz olaylarının bu evresine ait Sovyet kayıtları, partinin orta ve üst sınıflar vasıtasıyla katlanmak zorunda bırakıldığı nefret ve aşağılanma anılarıyla doludur. Temmuz hayal kırıklığının kitleler üzerindeki etkisi, ordunun bozguna uğraması ve Bolşevik liderliğine karşı saldırılar Sovyet literatüründe büyük ölçüde göz ardı edilse de partinin işçi ve özellikle de asker kitleleri arasındaki örgütlülüğün kısa süreliğine de olsa hızlıca azaldığı görülmektedir.

Bir kez Bolşevik kitle propagandası teknikleri muhalefet tarafından etkili bir şekilde uygulandı. Partiden toplu kopuşlar gözlenmedi ama gericiliğin en yüksek olduğu zamanlarda bile özellikle Viborg ve Narva bölgelerindeki fabrikalarda Bolşeviklerin kararları geçirilmeye devam etti. Ancak yeni insan kazanımı yavaşlamış ve tüm bölgelerdeki işçilerin moralleri bozulmuştu.[45] Dahası, siyasi açıdan bilgisiz olan işçi ve askerler, daha önce nasıl burjuvaziye karşı hemen zafer kazanacaklarına inandılarsa, şimdi de Bolşevik karşıtı propagandanın etkisine girmiştiler. 10 Temmuz'daki Petersburg Komitesi toplantısında Nevski Bölgesinden bir temsilcinin sunduğu rapora göre buradaki durum tam da az önce anlatıldığı gibiydi. Nevski bölgesinden gelen temsilci, bölgesindeki işçilerin çoğunluğunun "bulvar basınının" dedikodularına inanmalarından şikâyetçiydi. Kolpinski bölgesinden bir temsilci ise gösterilerin sonlandırıldığı andan itibaren "işçilerin ruh halinin aleyhlerine döndüğünü" söylüyordu. Aynı toplantıda Porohovski bölgesi temsilcisi (Temmuz günlerinin ardından fabrikasından atılan altı Bolşevikten biri) Bolşeviklere karşı yürütülen iftira kampanyasından, "izlendiklerinden" şikâyet etti ve bölgesindeki işçileri "durgun ve pis bir bataklık" olarak tanımladı.[46]

Tabandaki Bolşeviklerin bir kısmının partinin son durumundan dolayı kafa karışıklığı yaşadığı ve sarsıldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Viborg Bölgesi Metal Fabrikasındaki geniş Bolşevik örgütünde Temmuz

günlerinin hemen ardından geçirilen karar, bunun en iyi kanıtıdır. Bu kararda Sovyete tam destek verilmesi isteniyor ve partinin yerel örgütü Sovyet kontrolü altına alınıyordu. Bu kararda ayrıca, Bolşevik Merkez Komitesinin ve Petersburg Komitesinin yetkilerinden feragat etmeleri ve "yüz bin Bolşevik işçinin Alman ajanı olmadığını göstermek" adına yargıya teslim olmaları isteniyordu. Son olarak bu kararla fabrika komitesinin, yeni bir Merkez Komitesi ve Petersburg Komitesi seçilmesi için bir konferans toplanana kadar partinin üst birimlerinden bağımsız olduğu ilan ediliyordu. Bu kararın, 4 eksik, 16 kabul, 4 ret oyuyla kabul edildiğini belirtmek gerekir.[47]

Hükümet baskıları ve halkın tepkisi Bolşeviklerin gücünde büyük bir azalmaya yol açmış olsa da muhtemelen bu durumdan en ciddi etkilenen Askerî Örgüttü.[48] Örgüt, ayaklanma sonrasında liderlerinin çoğundan, ordusunun bir kısmından, askerler kulübünden ve gazetesinden mahrum kalmıştı. Geçici Hükümet duruşmalarının bir sonucu olarak soruşturulan, tutuklanan ve hapse atılan asker ve denizcilerin listesi, Bolşevik Askerî Örgütünde "Kim Kimdir" gibi olduğu için soruşturma belgeleri Haziran-Temmuz döneminde örgütün araştırılması için güvenilir kaynaklar değildir. Askerî Örgütün iki başkanı, Podvoyski ve Nevski ve Birinci Makineli Tüfek Alayından A. N. Semaşko tutuklanmaktan kurtuldular. Ancak Temmuz ayaklanmasının ardından Geçici Hükümet tarafından tutuklananlar arasında Birinci Makineli Tüfek Alayından A. İa. Polyakov, İ. N. İlinski, P. A. Koşelev, İa. M. Golovin, K. N. Romanov ve E. İ. Spets; 180. Yedek Piyade Alayından İ. V. Kudelko, N. P. Vişnevetski, V. M. Kotsubinski ve M. K. Ter-Arutuniants; Birinci Yedek Piyade Alayından V. V. Saharov, İ. Osipov ve G. Osipov; Üçüncü Yedek Piyade Alayından P. V. Daşkeviç ve A. Tolkaçev; Piyade Subayı Okulundan A. Tarasov-Rodyonov; Grenadier Alayından K. Mehonoşin ve S. Gan; Kronştad'dan F. F. Raskolnikov, S. G. Roşal, L. A. Bregman, F. V. Gromov ve A. İ. Remnev vardı. Bugün erişebildiğimiz belgeleri baz aldığımızda Geçici Hükümetin Temmuz ayaklanmasını örgütlemekle suçladığı yaklaşık iki yüz kişinin büyük bir çoğunluğu Bolşevik Askerî Örgütü üyeleri olarak tanımlanabilir. Bunlardan birkaçı tutuklanmamayı başardı, bazılarının soruşturma tamamlanana dek birimlerinin dışına çıkmaları yasaklandı ve geri kalanları da hapsedildi. Bu hapsedilenlerin bazıları salıverildi, bazıları ise Kornilov isyanı sırasında hapisten yürüyüp çıktı. Geri kalanlar ise Ekim Devrimi'ne kadar içeride tutuldu. Hiçbiri mahkeme önüne çıkmadı.[49]

Temmuz ayaklanmasına katılan alayların kaderine dönersek, hepsinin silahsızlandırılacaklarını ve dağıtılacaklarını belirtmiştik. Uygun şekilde ilk silahsızlandırılan alay, Birinci Makineli Tüfek Alayı oldu. Stulov'a göre, muhafızlar eşliğinde, silahları ellerinden alınmış bir şekilde Saray Meydanı'na ve buradan da Petrograd merkezinden uzaktaki bir bölge olan Solianoy Gorodok'a götürüldükleri 8 Temmuz'da hâlâ isyankâr ruhlarını koruyorlardı. Alay burada dağıtılıp askerleri cepheye gönderilmişti.[50] Ertesi gün ise Grenadier ve 180. Yedek Piyade Alaylarının silahları ellerinden alındı.[51]

Güvenilir olmayan birliklerin ayrılması için General G. D. Romanovski tarafından oluşturulan ve Kerenski tarafından 11 Temmuz'da onaylanan ek plana göre Petrograd garnizonundaki alaylar, Temmuz ayaklanması ile olan ilgilerine göre üç kategoriye ayrılmıştı. Bu plan Kerenski tarafından onaylanmıştı, yalnız Kerenski kalemle plana bir not düşmüştü: "Onaylıyorum ancak bu planın herhangi bir sapma olmaksızın zorla yerine getirilmesini talep ediyorum." İlk kategori, Temmuz ayaklanmasına tam gücüyle ya da buna yakın bir güçle katılan alaylardı. Bu kategori içinde, birlikte Askerî Örgütün garnizon içerisindeki gücünün çekirdeğini oluşturan Grenadier, Birinci, Üçüncü, 176. ve 180. Yedek Piyade Alayları ve Birinci Makineli Tüfek Alayı vardı. Bu birimler tamamen ve kalıcı olarak dağıtılacak, askerleri (hapiste olanlar hariç) cepheye gönderilecekti. İkinci kategoride, gösterilerde içlerindeki bireysel gruplardan bazılarının yer aldığı alaylar vardı. Moskovski, Pavlovski, Üçüncü Tüfek ve İkinci Makineli Tüfek Alayları ve Altıncı İstihkâm Taburu, bu kategori içine alınmıştı. Bu alaylar içindeki sadece suçlu kişiler dağıtılacaktı. Son olarak üçüncü kategoride ise, gösteriye katılmayan ancak içerisinde suçlu kişiler bulunduran alaylar vardı. Huzur bozucu unsurların hemen temizlenmesi emri verilen bu alaylar ise, garnizonun geri kalan alaylarını oluşturuyordu. Bu planla Romanovski, garnizon içerisindeki güvenilmeyen yüz bin kişiden kurtulmayı hedefliyordu.[52] Diğer taraftan Kronştad için böyle hırslı bir plan tasarlanmamıştı. Çünkü Geçici Hükümetin buradaki zayıf otoritesi böyle bir uygulamanın yapılmasını imkânsız hale getiriyordu.[53]

Gericiliğin Sınırları

Geçici Hükümetin Bolşevizmin yayılışıyla etkili bir şekilde başa çıkamaması ve Petrograd garnizonu içinde güvenilirliğini sağlayamama nedenleri bu çalışmanın alanı dışında kalsa da Petrograd işçi ve askerleri arasında Bolşeviklere karşı öfkenin çok uzun sürmediğini dikkate almalıyız. Öncelikle, yeni Kerenski hükümeti, kitlesel huzursuzluğa neden olan sosyal, ekonomik ve politik sorunlarla başa çıkmada ve kamu düzenini sağlamada önceki hükümetlerden farksızdı. Dahası, yeni başbakanın sık sık merkezi yönetim ihtiyacını belirtmesine rağmen hükümetin, Temmuz ayaklanmasının etkisi altında ve silahlı gösterilerin tekrar meydana gelmesini önlemek amacıyla tasarladığı kısa süreli önlemlerin her biri isteksizce yerine getiriliyor ve istenilen sonuçlar alınamıyordu.

Hükümetin bu önlemleri uygulayamamasının tabii ki geçerli sebepleri vardı ve eğer uygulanabilselerdi bile devrimin seyrinin değişeceğini iddia etmek gibi bir niyetim yok. Güvenilir olmayan alayların dağıtılması siyasetinin, görünüşe göre sadece en huzur bozucu öznelerden oluşan takviye kuvvetlerinin cepheye gönderilmesinden oluştuğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun nedeni, yüz bin asi askerin dağıtılmasının söylenirken kolay ancak eyleme döküldüğünde oldukça zor olmasıdır. Alan komutanlarının çoğu bu tür takviye güçleri bünyelerine almak istemiyordu. Her hâlükârda, "birinci kategorideki" Grenadier Alayı ve Birinci ve 180. Yedek Piyade Alayları, Ekim Devrimi sırasında hâlâ başkentteydiler. Benzer bir şekilde, Birinci Makineli Tüfek Alayı, 180. Yedek Piyade Alayı ve Grenadier Alayı dışında isyancı birlikler silahsızlandırılmamıştı. Dahası, Temmuz ayaklanmasına katılan Kronştad birlikleri ya da Baltık filosu gemileri önemli hiçbir cezai uygulamaya tabi tutulmamıştı.

Yerine getirilmeyen hükümet planlarından biri de sivillerin silahsızlandırılmasıydı. Fabrikaların çoğu, Bolşevik Merkez Komitesinin 7 Temmuz'da yayınlanan tavsiyesine uyarak, silahlarını hükümet birliklerine teslim etmek yerine saklamıştı. Ayrıca bazı cephanelikler silahsızlandırılmakla tehdit edilen garnizon askerlerinden işçilerin eline geçmişti. Ve Kornilov isyanı, başarılı bir sağ darbe olasılığını ortaya çıkardığında Petrograd Sovyetinin kendisi fabrika işçilerinin silahlandırılmasında rol oynadı.

Son olarak hükümetin başarısızlığının en büyüğü, Bolşevik Partiyi bastırma teşebbüsüydü. Bolşevik Parti merkez ve yerel örgütlerine yapılan saldırılar –muhtemelen Askerî Örgüt istisnasıyla– ve parti üyelerinin tutuklanmaları sadece geçici bir engel teşkil etti ve parti tabanı ile tepesinde ciddi bir sorun yaratmadı. Parti komiteleri birçok durumda ilk fırtınayı başarıyla atlatıp kısa süre içinde tekrar ayaklarının üstünde doğruldular. Birkaç hafta içinde Askerî Örgüt bile daha akıllıca ve muhtemelen daha ihtiyatlı bir biçimde tekrar garnizon içinde oluşturulmaya başlandı. Parti basını da benzer bir geri dönüşe imza attı. Temmuz günleri sonrasındaki kısa bir aranın ardından, Petrograd Bolşevikleri biraz değiştirilmiş başlıklarla fakat rejime daha önce de olduğu gibi düşmanlıklarıyla günlük gazetelerini yayınlamaya devam ettiler.

Geçici Hükümetin Soruşturma Komisyonunun hırslı ve çok yönlü soruşturmaları Bolşeviklere küçük zararlar vermiş olsa da (özellikle Askerî Örgüte) hiçbir zaman tamamlanmadı. Komisyonun birçok alt komisyonu içeren resmî soruşturması yaz boyunca sürdü. Kornilov isyanıyla ertelenen işlemler, Bolşeviklerin Ekim Devrimi tarafından aniden sona erdirilmeden önce muhtemelen sona yaklaşıyordu.

Temmuz Ayaklanması Sonrasında Bolşevik Merkez Komitesi İle Askerî Örgüt Karşı Karşıya

Daha önce gördüğümüz gibi, Temmuz ayaklanması ve Kerenski hücumunun çöküşü, Rus siyasal çevrelerinde Bolşeviklere karşı artan bir nefret oluşturdu. Bolşevik Partinin içinde de özellikle Askerî Örgüte karşı tepkilerin oluşması normaldi. Temmuz günleri sonrasında Nevski ile yaptığı bir görüşmede Y. M. Sverdlov, Merkez Komitesi üyelerinin, özellikle de Nevski, Mehonoşin, Podvoyski ve Kedrov'un ayaklanmaları kışkırttığına ve partinin yenilgisinden sorumlu olduklarına inanan Merkez Komitesi üyelerine değindi[54] Askerî Örgüt üyesi A. Minçev, Temmuz yenilgisinden sonra Askerî Örgütün "sadece partinin başındaki yoldaşların değil bazı bölge komitelerinin de gözünden düştüğünü" anlatmaktadır.[55] Benzer bir şekilde, Bolşeviklerin ordunun kontrolü ele geçirme kampanyasını araştıran tarihçilerden biri olan S. Rabinoviç, partinin o dönemdeki Askerî Örgütünün açıkça özerk politikaları nedeniyle sansürlendiği 1906 yılından bahsederek, "Temmuz günlerinde kendiliğinden olan askerî gösterilerle ilgili olarak Askerî Örgüte ayrılık-

çılık, genel parti çizgisinden sapma, Merkez Komitesinin talimatlarına uymada isteksizlik vs. suçlamaları yöneltildi," demektedir. Rabinoviç, "bu yüzden Altıncı Parti Kongresinde Yoldaş Podvoyski'nin Askerî Örgüt adına konuşma yapması gerekmişti" diye devam etmektedir.[56]

Bolşevik Parti Altıncı Kongresi, 26 Temmuz-3 Ağustos tarihlerinde Petrograd'da toplandı. Bu kongrede, Askerî Örgüte karşı yürütülen kampanyanın sadece sözlü eleştiri olmaktan çıkıp daha da ileriye gittiğine dair kanıtlar bulunmaktadır. Kongrede Askerî Örgütün geleceği, bugüne kadar tutanakları yayınlanmamış olan, özel bir Askerî Komisyon tarafından tartışıldı. Partinin Orta Sibirya Bürosundan ve birimin bir üyesi olan B. E. Şumiatski, Altıncı Kongrede Troçki, Kamenev ve Buharin'in, normal parti çalışmasını ikiye katladığı gerekçesiyle Askerî Örgütün Tüm-Rusya Bürosunu ve tüm Askerî Örgütü dağıtmakta ısrar ettiklerini yazmaktadır. Şumiatski'ye göre Askerî Komisyonun büyük bir bölümü, Askerî Örgütü Merkez Komitesi altında tutma gerekliliğini vurgulayarak bu teklifi reddetmişti.[57] Altıncı Kongrenin basılı tutanaklarının içinde Askerî Örgütün kaderi hakkındaki tartışmalar ve verilen karar, Askerî Komisyonun 8 kabul 4 ret oyuyla kabul ettiği bildirisinde görülebilmektedir. Bildiri şu şekildedir:

> Silahlı kuvvetler içindeki parti üyelerinin varlık ve çalışmalarını sağlayan yaşam koşulları ile mesleki ve örgütsel meselelerdeki farklı özelliklerinden dolayı Askerî Komisyon, Merkez Komitesinin sürekli ve doğrudan gözetimi ve denetimi altında olması şartıyla, silahlı kuvvetler içinde parti çalışmasının yürütülmesi için özel bir merkezî Askerî Örgütün bulundurulmasını onaylamaktadır.[58]

Ancak göründüğü kadarıyla Askerî Örgüte karşı gösterilen iç tepki burada bitmedi. Devrimci döneme ait bilinen son anı yazısında Nevski, o dönemde partinin örgütsel meselelerinden sorumlu olan Sverdlov'un, Temmuz günleri sonrasında Merkez Komitesinin Bolşevik Askerî Örgütünün eylemlerini her şekliyle incelemesi için bir heyet görevlendirdiğini söylediğini yazmaktadır. Sverdlov'un "mahkeme" olarak nitelendirdiği bu süreçte, heyet içerisinde A. S. Bubnov, F. E. Cerjinski, V. R. Menzinski ve Y. M. Sverdlov vardı. Nevski'nin Sverdlov ile, muhtemelen Ağustos sonlarında, yaptığı görüşme notlarına bakılırsa Askerî Örgüt, muhtemelen kısmen Lenin'in kişisel müdahalesiyle tüm suçlamalardan aklanmıştı. Nevski, Sverdlov'un Askerî Örgüt ile ilgili bilgi edinmekle görevlendirildiğini öğrendiğinde Lenin'in Sverdlov'a, "Bilgi edinmek önemlidir. On-

lara yardım etmek için onları tanıman gerekir ancak herhangi bir baskı ya da kınama olmamalıdır. Tam tersine onlar desteklenmelidirler. Risk almayanlar kazanamazlar; yenilgi olmadan zafer de kazanılamaz" dediğini yazmaktadır.[59]

Nevski'nin anıları dışında Askerî Örgütün liderlerinin sorgulandığına dair başka bir kanıt olmasa da[60] Bolşevik Merkez Komitesinin Ağustos-Eylül aylarına ait basılı tutanaklarında, Temmuz günlerinin ertesinde Merkez Komitesinin Askerî Örgütün özerkliğini kontrol altına almak için bazı önlemler aldığına dair detaylar bulunmaktadır. Bu önlemlerden biri, Askerî Örgütün kendi gazetesini basmasını önlemekti. Temmuz günlerinin ardından Bolşeviklerin ilk düzenli yayını Askerî Örgütün çıkardığı *Raboçi i soldat*'tı. Ancak Altıncı Kongre sonrasında yaptıkları ilk toplantıda (4 Ağustos) Merkez Komitesi *Raboçi i soldat*'ın, 5 Temmuz günü Geçici Hükümet tarafından kapatılan *Pravda*'nın yerine partinin resmî yayını olmasına karar verdi.[61] Aynı zamanda Askerî Örgütün ya da Petersburg Komitesinin kendi gazetelerini yayınlamalarına izin verilmemesi kararlaştırıldı. Bir süre sonra Askerî Örgüt her nasılsa yeni bir gazeteyi, *Soldat*'ı örgütlemeyi başardığında ve Merkez Komitesi bu gazeteyi de ele geçirmeye çalıştığında Askerî Örgüt hiddetle, bunun hakları olduğu konusunda ısrar etti. Açıkça ve çok net bir şekilde bağımsız bir gazete çıkarmanın hakları olduğunu doğrulayarak "yeni Merkez Komitesinin seçimiyle [başka bir deyişle Altıncı Kongrenin sonlanmasıyla] başlayan, oldukça tuhaf özellikleri olan zulüm ve baskı sistemini" resmen protesto etti.[62] Buna cevaben Merkez Komitesi 16 Ağustos'taki toplantısında, parti hiyerarşisi içinde Askerî Örgütün tabi olduğu konumu tekrar vurgulayarak şu açıklamayı yaptı:

> Askerî Büro, askerler içerisinde çalışma yürüten bir örgüttür. Aynı zamanda... parti kurallarına göre, diğer [daimi] parti örgütlerine paralel bağımsızca yönetilen bir parti örgütü var olamaz. Bu kural, Tüm-Rusya örgütleriyle birlikte yerel örgütler için de geçerlidir. Bu nedenle Tüm-Rusya Askerî Örgütü Bürosu bağımsız bir siyasi merkez olamaz.[63]

Bu çıkışına rağmen Merkez Komitesi, gazetenin yayın kurulunda veto hakkına sahip bir Merkez Komitesi üyesinin olması şartıyla Askerî Örgütün *Soldat*'ı yayınlamasına izin verdi. 16 Ağustos toplantısına ait tutanaklara göre, Merkez Komitesi, Askerî Büro ile tartışmaları yönetmeleri, Askerî Örgüt ve Merkez Komitesi arasında düzgün bir ilişki kurmaları ve *Soldat*'ı izlemeleri için Sverdlov ve Cerjinski'yi görevlendirdi. Bu eylemin,

Sverdlov'un nitelendirdiği gibi "mahkeme" ile ilişkili olması muhtemel olsa da kesin değildir. Her hâlükârda neredeyse iki hafta sonra, Askerî Örgütün Kornilov'a karşı garnizonu harekete geçirme başarısının ardından Sverdlov, Askerî Örgütün güncel durumuyla ilgili Merkez Komitesine verdiği raporda çok iyi bir gelişme kaydedildiğinden bahsetti. Askerî Örgütün "bağımsız bir siyasi örgüt değil, Merkez Komitesinin altında askerî bir komisyon olduğunu" söyledi. Raporu, "aynı zamanda Askerî Örgütün çalışması düzenli parti çalışmasıyla çok yakınlaşmaya başladı. Askerî Örgütün çalışması Merkez Komitesi tarafından denetleniyor: Yoldaş Bubnov *Soldat* ekibi [askerî örgüt] ile birlikte çalışıyor ve genel çalışması da Cerjinski ve Sverdlov tarafından gözlemlenip denetleniyor," diye devam ediyordu.[64] Sverdlov'un raporu, Askerî Örgütün Temmuz ayaklanmasındaki eylemleri üzerine Merkez Komitesi ile yaşadığı sorunlardan bahsedilen son kaynaktır. Sadece birkaç hafta sonra, Merkez Komitesinin denetimi ve Lenin'in onayıyla Askerî Örgüt, Lenin'in silahlı ayaklanma çağrısını gerçekleştirmek için gerekli koşulları hazırlamaya başlamıştı.

VIII

Sonuç: Parti Bölünüyor

Ekim Devrimi'nden itibaren Bolşevik Parti tarihinin yazımı, değişen siyasi ve ideolojik gereksinimler nedeniyle Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarafından kontrol edildi. Ancak Sovyet tarih yazımının değişmez gerçeği devrim sırasında parti liderliğinin yekpare bir karaktere *sahip olduğudur. Bu nedenle Sovyet tarihçileri, Lenin*'in, Kamenev ve Zinovyev'in "sağ oportünizm" olarak tanımladığı sapmalarını ve Latsis ile Semaşko'nun sol sapmalarını ihmal edilebilir ya da devrimi engellemeye çalışan önemsiz eylemler olarak göstermek zorundadır. Bunun sonucu olarak, 1917 yılının Nisan ayından Temmuz ayına kadarki Bolşevik Petersburg Komitesi ile partinin Merkez Komitesi arasındaki bakış açısı ve siyaset farklılıklarıyla ya da Bolşevik Askerî Örgütünün düzensiz ancak kesinlikle önemli eylemleriyle ilgili açık bir tartışma için ikinci dereceden Sovyet kayıtlarının araştırılması sonuçsuzdur. Yine de kanıtlar, akim kalan 10 Haziran gösterisinde ve Temmuz ayaklanması hazırlıklarında ve gelişiminde Bolşeviklerin rolünün ve amaçlarının anlaşılması gibi konularda oldukça yol göstericidir.

1917 yılı boyunca Bolşevik Partiyi uğraştıran bu çatlaklar, Şubat Devrimi sonrasında Petrograd Örgütünün nispeten az olan sayısına rağmen (başkentte partiye üye olan kişi sayısı ancak iki bin civarındaydı[1]) hızla tutucu ve radikal kanatların ortaya çıkmasıyla belirmişti. Savaş ve Geçici Hükümet meselelerinde ayrışan bu iki grubun temsilcileri karşılıklı olarak çelişkili politikalar izlediler. Rusya'ya dönüşünde Petrograd örgütü içindeki ayrışmayı izleyen Lenin, hiç vakit kaybetmeden

bu durumu sertçe eleştirdi. Hatırlanacaktır ki Lenin ilk büyük konuşmasında, Bolşeviklerin eski "disiplin" ve "akıl ortaklığının" artık olmadığını söylemişti.

Bugün Sovyet tarihçileri Şubat Devrimi sonrasında parti içinde bir birliğin olmadığını bilseler de ciddi farklılıkların tümünün Nisan ayında Lenin'in dönüşüyle ortadan kaldırıldığını iddia etmektedirler. Nisan ayındaki Birinci Petrograd Şehir Konferansı ve Tüm-Rusya Parti Konferansı için bu iddia doğrudur. Lenin, izlediği radikal yolla Bolşevik Partinin büyük bir çoğunluğunun resmî desteğini kazanmıştır. Ancak bu kısmen Geçici Hükümet ve savaş meselelerindeki kararlarının hem ılımlıların ani korkularını dindirecek hem de radikallerin umutlarını arttıracak kadar belirsiz olmasından kaynaklanıyordu. Nisan konferanslarında alınan önemli kararlar esas itibarıyla partiyi sosyalist devrime doğru götürürken bu devrimin nasıl ve ne zaman olacağı gibi önemli noktaları cevapsız bırakıyordu. Sağ kanat Bolşevik liderler muhtemelen bu konferanslardan Lenin'in iktidarın Sovyetlere devredilmesinin önkoşulu olarak gördüğü eğitim seferberliğinin pratikte, devrimin kaçınılmaz olarak uzatılmış burjuva demokratik evresine olan inançlarıyla temellendirdikleri kendi hareket planlarından pek farklı olmadığını düşünerek ayrıldılar. Dahası, Lenin'in duruşunun, Rusya şartlarını iyice gözledikçe yumuşayacağını düşünüyorlardı. Bir yandan da, Merkez Komitesi ve *Pravda*'daki temsiliyetleri de politikanın oluşturulmasında önemli bir etken olmalarına olanak sağlıyordu. Öte yandan partinin içindeki radikaller aynı konferanslardan Lenin'in kendileri gibi sabırsız olduğuna ve iktidarı ele geçirmeyi amaçladığına inanarak ayrıldılar. Böylelikle Nisan konferansları Lenin'in ideolojik ve politik liderliğini doğrularken parti içindeki farklılıkları çözmedi. Birçok temel örgütsel sorun çözümsüz kalmıştı ve daha da önemlisi partinin gelecek eylemleri için son derece bulanık bir yol haritası çizilmişti.

Bu sırada işçi, köylü ve askerler Şubat Devrimi'nin sonuçlarına olan inançlarını yitirdiklerinin ilk belirtilerini gösteriyorlardı. Nisan-Haziran döneminde Petrograd'da parti üye sayısındaki ani artış, başkentin gelecekteki siyasal hayatında Bolşeviklerin bu kadar önemli bir rol oynamasına neden oldu. Bolşevik Partinin bu dönemde yaşadığı değişime tarihsel literatürde maalesef pek fazla önem verilmedi. Ancak, ulaşılabilen bölük pörçük kaynaklardan, bu hızlı büyüme döneminde parti üyeliği için aranan koşulların, mümkün olan en kısa sürede militan bir kitleye

sahip olmak için askıya alındığı anlaşılmaktadır. Nisan ayındaki Tüm-Rusya Konferansının açılışında Petrograd'daki parti üye sayısı 16.000'i bulmuştu.[2] Haziran sonunda bu rakam ikiye katlanarak 32.000'e ulaşmıştı. Aynı aylarda garnizondaki 2.000 asker Askerî Örgüte katılmış, 4.000 asker "Kulüp Pravda" ile ilişkiye geçmişti.[3]

Bu büyümenin kaçınılmaz bedeli, artan kontrol sorunları oldu. Elbette, bu yeni üyelerin bir kısmı sürgünden ya da göçten dönen eski Bolşeviklerdi. Ancak çoğunluğu, fabrika ve garnizon içindeki en sabırsız ve huzursuz kişilerden oluşan, Marksizm hakkında çok az bilgisi olan ve parti disiplinini önemsemeyen acemilerdi. Bu nedenle iktidarın ele geçirilmesi için uygun an gelene kadar Lenin, bir yandan Merkez Komitesinin tutuculuğunu yenmeye çalışmak, öte yandan da bu binlerce yeni üyenin aceleciliklerini dizginlemek, aynı zamanda onların, Petersburg Komitesinin ve Askerî Örgütün gittikçe artan radikalliklerini kontrol etmek zorundaydı.

Bunun kolay olmayacağının ilk göstergesi, Petrograd parti örgütü üyelerinin Geçici Hükümeti devirmek için Merkez Komitesinin izni olmadan harekete geçtikleri Nisan krizi oldu. 10 Haziran gösterisinin hazırlıklarında da aynı durum ortaya çıktı. Lenin'in 10 Haziran gösterisindeki amacının tam olarak ne olduğu tartışılır olsa da Merkez Komitesinin sadece barışçıl bir gösteriye onay verdiği açıktır. Buna rağmen 9 Haziran'da Askerî Örgüt silahlı çatışma için hazırlıklar yaptı. M. İ. Latsis liderliğindeki güçlü Viborg Bölgesi Bolşevik Komitesi silahlandı ve önemli kamu binalarının ele geçirilmesi için planlar yaptı. Daha önce gördüğümüz gibi bu eylemler, Bolşevik Petersburg Komitesine ve Askerî Örgüte danışılmadan Merkez Komitesi içindeki ılımlılar ve partinin Birinci Sovyetler Kongresindeki temsilci heyetinin ısrarıyla son dakikada durdurulabildi. Lenin, Sovyetle açık bir ayrışma yaşamaktansa gösterinin iptal olmasını tercih ettiğini itiraf etti. Başkentte zamanından önce yapılacak bir ayaklanmanın barındırdığı tehlikenin farkında olan Lenin, örgütlenme, sabır ve disiplin gerekliliğinde daha ısrarcı oldu. 11 Haziran'daki kritik Petersburg Komitesi toplantısında yaptığı konuşmada bu noktayı vurguladı. Geçici Hükümeti hemen devirme talebinin güçlü olduğu Tüm-Rusya Bolşevik Askerî Örgütleri Konferansında yaptığı konuşmanın özü buydu. Lenin'in bu dönemde *Pravda*'da yazdığı bazı başmakalelerde de bu yaklaşım gözler önüne serilmişti.

Haziran krizi ile Temmuz günleri arasındaki birkaç haftada Petrograd fabrikaları ve askerî birliklerdeki huzursuzluk ve beraberinde Bolşevik Petersburg Komitesi ve Askerî Örgüt içindeki radikal unsurlardaki sabırsızlık ve harekete geçme isteği oldukça arttı. Böylelikle bölge ve birim düzeyindeki Bolşeviklerin eylemleri arasındaki ayrım ve Merkez Komitesinin izlediği yol genişledi. Olayların bu şekilde gelişmesinde 18 Haziran'ın büyük bir önemi vardı.

Bolşevikler, 18 Haziran'da Birinci Tüm-Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti Kongresinin kitlesel sokak gösterisini, kendi programlarına destek gösterisine dönüştürdüler. Aynı gün Güneybatı cephesindeki Rus askerî kuvvetleri, uzun zamandır beklenen hücumu başlattı. Kamenev'in kanaatindeki Bolşeviklere göre partinin Sovyet gösterisinde yakaladığı başarı, Geçici Hükümetin Rus ordusunun bu dramatik saldırısıyla nüfusun büyük bir kısmını birleştirmeyi başarması sonucu cılız kaldı. Aslında onlar her zamankinden daha çok devrimin burjuva liberal evresinin kaçınılmaz olduğunu ve bu nedenle partinin izlemesi gereken yolun ılımlıların yolu olduğunu düşünüyorlardı.

Diğer taraftan, Petersburg Komitesi, Askerî Örgüt ve Kronştad Bolşevik Komitesindeki partinin daha radikal eğilimli üyeleri ise 18 Haziran'ı çok daha farklı yorumluyorlardı. Askerî Örgütten Podvoyski, Beliakov, Semaşko, Saharov ve Petersburg Komitesinden Latsis, Stukov ve Zalutski gibi parti üyeleri, Bolşevik programına 18 Haziran'da verilen desteği, partinin elindeki gücün iktidarın ele geçirilmesi için yeterli olduğunun bir kanıtı olarak görüyordu. Hücumun başlatılmasının ve garnizon birliklerinin çağırılmasının da devrimin tehlikede olduğunun bir göstergesi olduğunu düşünüyorlardı. Dahası birçok Bolşevik, partinin hemen harekete geçmemesi halinde kitlelerin desteğini kaybedeceğinden korkuyordu. Tüm-Rusya Bolşevik Askerî Örgütleri Konferansında, Petersburg Komitesinin oturumlarında, Kronştad deniz üssünün kitlesel yürüyüşlerinde ve Askerî Örgüt toplantılarında, Merkez Komitesinin kendilerine biçtiği "yangın söndürücü" rolünü eleştiriyor ve hemen harekete geçme gerekliliğini vurguluyorlardı. 20 Haziran'da Askerî Örgüt, Birinci Makineli Tüfek Alayı ile birlikte garnizon içindeki ayaklanma örgütleme planlarını engellemeye çalışsa da, Nevski, ayın 22'sinde, muhtemelen Merkez Komitesinin onayı olmadan, Askerî Örgütün kendi ayaklanma planlarını yapmaya başladığını söylemektedir.

Bildiğimiz gibi, bir haftadan kısa bir süre sonra patlamaya hazır olan Birinci Makineli Tüfek Alayı Temmuz ayaklanmasını başlattı. Birinci Makineli Tüfek Alayı içindeki Bolşevik Askerî Örgütü üyelerinin yardımıyla örgütlenen ayaklanma, hemen başkent ve Kronştad'da tabandaki üyeler tarafından desteklendi. Ancak Askerî Örgüt, Petersburg Komitesi Yürütme Kurulu ve İkinci Şehir Konferansı harekete katılmayı resmen onayladıktan sonra Merkez Komitesi vaktinden sonra ve istemeyerek hareketin başında olmayı kabul etti. Özetlersek, Temmuz ayaklanmasının hazırlıklarında ve örgütlenmesinde Bolşeviklerin rolü, kısmen kendilerinin aylardır sürdürdükleri hükümet karşıtı propaganda ve ajitasyonun bir sonucuydu. Petrograd fabrikaları ve askerî birimlerindeki Bolşevikler ayaklanmanın örgütlenmesinde öncü rol oynamıştı. Askerî Örgüt liderliği, Petersburg Komitesinin bir kısmı, Lenin'in ve Merkez Komitesinin isteğine karşı çıkarak ayaklanmayı desteklemişti.

Son olarak Lenin, Temmuz olaylarında ikinci derecede rol oynamıştı. Özellikle, "tüm iktidar Sovyetlere" sloganında görülen, sosyalist devrim ihtiyacına olan inancı, ayaklanmayı teşvik etmişti. Dahası, Temmuz hareketinin başlatılmasında Anarşist-Komünistlerle işbirliği yapan Askerî Örgüt ve Petersburg Komitesi içindeki radikaller, Lenin ile sadece zamanlama konusunda ayrıştıklarını, Lenin'in hareketlerini hemen onaylayacağını düşünüyorlardı. Ama her hâlükârda elimizdeki kanıtlara bakarsak Lenin Petrograd'daki isyancı ruhu, cephe ve taşrada da desteklenene dek kontrol etmeye çalışmıştı. Bu konuda Lenin başarılı olamadı. Böylelikle 5 Temmuz şafağında güçleri tehlike altında ve zafer umudu yok olmuşken, her ne kadar geçici de olsa aşağılayıcı bir geri çekilme çağrısı yapmak dışında bir şansı kalmamıştı.

Lenin, Temmuz deneyiminden, Geçici Hükümete karşı silahlı bir ayaklanma ihtiyacına her zamankinden daha da fazla inanarak çıktı. Bolşeviklerin maruz kaldıkları yenilgi, beklenenden daha önemsiz oldu. Kornilov olayında parti, kaybettiğinden daha fazlasını kazandı. Ağustos ayının son gününde, yeniden dirilen Bolşevikler ilk kez Petrograd Sovyetinde çoğunluğu sağladı. Neredeyse iki hafta sonra Lenin, başkentteki Bolşevik liderliğini Geçici Hükümeti bir seferde devirmeye teşvik ediyordu. Eylül'ün ikinci yarısı ve Ekim ayında Bolşevik Parti iktidarın ele geçirilmesi konusunda tekrar bölündüğünde Askerî Örgütün liderliği Geçici Hükümete saldırmadan önce dikkatli ve geniş bir hazırlık yapıl-

ması gerektiğini vurguladı.[4] Anılarında bu gelişmeden bahseden Nevski "bazı yoldaşlar bizlerin [Askerî Örgütün liderlerinin] fazla temkinli olduğunu düşünüyordu. ... Ancak bizim deneyimlerimiz (özellikle de Temmuz günleri) yeterince hazırlık yapılmamasının ve kuvvet üstünlüğünün olmamasının ne demek olduğunu göstermişti," diye yazmaktadır.[5] Ekim Devriminin de göstereceği gibi genel olarak Petrograd Bolşevikleri kadar Askerî Örgüt liderliği için de Temmuz olaylarından alınan ders oldukça önemliydi.

Kaynakça

Kronoloji

Akhun, M. I., ve Petrov, V. A. *1917 god v Petrograde: Khronika sobytii i bibliografiia* (Petrograd,1917: Olayların tarihi ve Kaynakça). Leningrad: Lenpartizdat, 1933.

Avdeev, N. *Revoliutsiia 1917 goda: Khronika sobytii* (1917 Devrimi: Olayların Tarihi). Cilt 1: *lanvar'-aprel'* (Ocak-Nisan). Cilt 2: *Aprel'-mai* (Temmuz-Mayıs). Moskova: Gosizdat, 1923.

Konstantinov, A. P. *Bol'sheviki Petrograda v 1917 godu: Khronika sobytii* (1917'de Petrograd Bolşevikleri: Olayların Tarihi). Leningrad: Lenizdat, 1957.

Maksanov, V., and Nelidov, N. *Khronika revoliutsii. Vypusk I: 1917 god* (Devrimin Tarihi, Sayı 1: 1917). Moskova-Petrograd: Gosizdat, 1923.

Vladimirova, V. *Revoliutsiia 1917 goda: Khronika sobytii* (1917 Devrimi: Olayların Tarihi). Cilt 3: *liun'-iiul'* (Haziran-Temmuz). Moskova: Gosizdat, 1923.

Zaslavsky, D. O., ve Kantorovich, V. A. *Khronika fevral'skoi revoliutsii* (Şubat Devrimi'nin Tarihi). Cilt 1: *1917 god, fevral'-mai* (1917, Şubat-Mayıs). Petrograd: Byloe, 1924.

Belgeler

Akademiia Nauk SSSR. Institut istorii, et al. *Baitiiskie moriaki v pod-gotovke i provedenii velikoi oktiabr'skoi sotsialisticheskoi revoliutsii* (Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin Hazırlık ve Gerçekleştirilmesinde Baltık Denizcileri). Editör: P. N. Mordvinov. Moscova-Leningrad: Izd-vo Akademii nauk SSCB, 1957.

— *Revoliutsionnoe dvizhenie v Rossii v aprele 1917 g.: Aprel'skii krizis* (Nisan 1917'de Rusya'da Devrimci Hareket). Editör: L. S. Gaponenko, et al. Moskova: Izd-vo Akademii nauk SSSR, 1958.

— *Revoliutsionnoe dvizhenie v Rossii v iiule 1917 g.: Iiul'skii krizis* (Temmuz 1917'de Rusya'da Devrimci Hareket: Temmuz Krizi). Editör: D. A. Çugayev, et al. Moskova: Izd-vo Akademii nauk SSCB, 1959.

— *Revoliutsionnoe dvizhenie v Rossii v mae-iiune 1917 g.: Iiun'skaia demonstratsiia* (Mayıs-Haziran 1917'de Rusya'da Devrimci Hareket: Haziran Gösterisi). Editör: D. A. Çugayev, et al. Moskova: Izd-vo Akademii nauk SSCB, 1959.

Belkov, A. K., ve Verevkin, B. P. (eds.). *Bol'shevistskaia pechat': Sbornik materialov* (Bolşevik Basım: Materyallerin Toplanması). Sayı 4. Moskova: Vysshaia partinaia shkola, 1960.

Browder, Robert P., and Kerensky, Alexander F. (eds.). *The Russian Provisional Government, 1917.* 3 cilt. Stanford: Stanford University Press, 1961.

DREZEN, A. K. (der.). *Bol'shevizatsiia Petrogradskogo garnizona: Sbornik materialov i dokumentov* (Petrograd Garnizonunun Bolşevizasyonu: Materyal ve Belgelerin Toplanması). Leningrad: Lenoblizdat, 1932.

— *Burzhuaziia i pomeshchiki v 1917 godu: Chastnye soveshchaniia chlenov Gosudarstvennoi dumy* (1917'de Burjuvazi ve Mülk Sahipleri: Devlet Duması Üyelerinin Gayriresmî Toplantıları). Moskova-Leningrad: Partiinoe Izd-vo, 1932.

ELOV, B. (der.). "Petrogradskaia organizatsiia RSDRP(b) nakanune iiul'skikh sobytii" (Temmuz Olaylarının Arifesinde RSDİP(b)'nin Petrograd Örgütü), in *3-5 iiulia 1917 g.* (Temmuz 3-5, 1917). Petrograd, 1922, s. 53-74.

— "Posle iiul'skikh sobytii" (Temmuz Olaylarından Sonra), *Krasnaia letopis'*, No. 7, 1923, s. 95-127.

GOLDER, FRANK A. (der.). *Documents of Russian History, 1914-1917.* New York: Century, 1927.

IAKOVLEVA, IA. A. (der.). *Razlozhenie armii v 1917 g.* (1917'de Orduda Çözülme). Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1925.

[ILIN-] ZHENEVSKY, A. (der.). "Arest Viktora Chernova v iiul'skie dni 1917 g." (1917 Temmuz Günlerinde Viktor Çernov'un Tutuklanması), *Krasnaia letopis'* No. 6 (21), 1926, s. 68-75.

ILIN-ZHENEVSKY, A. F. (der.). "Vystuplenie polkov v Petrograde v iiul'skie dni 1917 goda: Materialy 'Dela 3-5 iiulia'" (1917 Temmuz Günleri Sırasında Petrograd'da Alayların Gösterisi: Materials on the "Affair of July 3-5"), *Krasnaia letopis'* No. 3 (30), 1929, s. 105-19.

INSTITUT MARKSA-ENGEL'SA-LENINA-STALINA PRI TsK KPSS. *Kommunisticheskaia Partiia Sovetskogo Soiuza v rezoliutsiiakh i resheniiakh s"ezdov, konferentsii i plenumov TsK, 1898-1954* (Kongre, Konferans ve Merkez Komitesi Toplantılarında Sovyetler Birliği Komünist Partisi Önerge ve Kararları, 1898-1954). 4 cilt 7. baskı. Moskova: Gospolitizdat, 1954.

INSTITUT MARKSIZMA-LENINIZMA PRI TsK KPSS. *Protokoly Tsentral'nogo komiteta RSDRP(b): Avgust 1917-fevral' 1918* (RSDİP(b) Merkez Komitesi Toplantı Notları: Ağustos 1917-Şubat 1918). Moskova: Gospolitizdat, 1958.

— *Sed'maia (Aprel'skaia) Vserossiiskaia konferentsiia RSDRP(bol'shevikov); Petrogradskaia obshchegorodskaia konferentsiia RSDRP-(bol'shevikov), aprel' 1917 goda: Protokoly* (RSDİP [Bolşevik] Yedinci [Nisan] AU-Rusya Konferansı; RSDİP [Bolşevik] Petrograd Şehir Konferansı; Nisan 1917: Kayıtlar). Moskova: Gospolitizdat, 1958.

— *Shestoi s"ezd RSDRP (bol'shevikov), avgust 1917 goda: Protokoly* (RSDİP [Bolşevik] Altıncı Kongresi, Ağustos 1917: Kayıtlar). Moskova: Gospolitizdat, 1958.

KOMMUNISTICHESKAIA PARTIIA SOVETSKOGO SOIUZA. *Protokoly s"ezdov i konferentsii Vsesoiuznoi kommunistickeskoi partii (bol'shevikov): Shestoi s"ezd, 8-16 avgust 1917* (Tüm Birlik Komünist Partisi [Bolşevik] Kongre ve Konferans Kayıtları: Altıncı Kongre, Ağustos 8-16, 1917). Editör: A. S. Bubnov. Moskova: Gosizdat, 1927.

LENINGRAD. Sovet deputatov trudiashchikhsia. *Petrogradskii Sovet rabochikh i soldatskikh deputatov: Protokoly zasedanii Ispolnitel'nogo komiteta i Biuro Ispolnitel'nogo komiteta* (Petrograd İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti: Yürütme Komitesi ve Yürütme Komitesi Bürosu'nun Toplantı Kayıtları). Moskova: Gosizdat, 1925.

Leninskii sbornik (Lenin Koleksiyonu). Sayı 1. Moskova: Gosizdat, 1924. Sayı 7. Moskova: Gosizdat, 1928.

LUR'E, M. L. (der.). "Kronshtadtskie moriaki v iiul'skom vystuplenii 1917 goda" (1917 Temmuz Gösterisinde Kronştad Denizcileri), *Krasnaia letopis'*, No. 3 (48), 1932, s. 76-105.

"Morskoe Ministerstvo Kerenskogo v iiul'skie dni" (Temmuz Günleri Sırasında Kerenski'nin Deniz Bakanlığı), *Petrogradskaia pravda*, 17 Temmuz, 1921, s. 2.

OKUN, S. B. (der.). *Putilovets v trekh revoliutsiiakh: Sbornik materialov po istorii Putilovskogo zavoda* (Üç Devrimde Putilov İşçisi: Putilov Fabrikası Tarihinde Materyal Koleksiyonu). Moskova-Leningrad: Ogiz, 1933.

Pervyi Vserossiiskii s"ezd Sovetov rabochikh, soldatskikh i krest'ianskikh deputatov (İlk Tüm Rusya İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Kongresi). Leningrad: Gosizdat, 1930.

ROSSIISKAIA SOTSIAL-DEMOKRATICHESKAIA RABOCHAIA PARTIIA. Tsentral'nyi komitet. *Perepiska sekretariata TsK RSDRP (b) s mestnymi partiinymi organizatsiiami: Sbornik dokumentov* (RSDİP(b) Merkez Komitesi Sekreterliğinin Yerel Parti Örgütleri ile İlişkisi: Belgelerin Koleksiyonu). Cilt 1: *Martoktiabr' 1917 g.* (Mart-Ekim, 1917). Moskova: Gospolitizdat, 1957.

RUSSIA. 1917 Geçici Hükümet. *Zhurnaly zasedanii Vremennogo pravitel'stva* (Geçici Hükümet Toplantı Notları). Petrograd, 1917.

TOBOLIN, I. (der.). "Iiul'skie dni v Petrograde" (Petrograd'da Temmuz Günleri), *Krasnyi arkhiv*, No. 4 (23), 1927, s. 1-63, ve No. 5 (24), 1927, s. 3-70.

VSESOIUZNAIA KOMMUNISTICHESKAIA PARTIIA (BOL'SHEVIKOV). *Vtoraia i trei'ia obshchegorodskie konferentsii bol'shevikov v iiule i oktiabre 1917 goda: Protokoly* (Temmuz ve Ekim 1917'de İkinci ve Üçüncü Bolşevik Petrograd Şehir Konferansları: Kayıtlar). Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1927.

— Leningradskii Istpart. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet bol'shevikov v 1917 g.: Sbornik materialov i protokolov zasedanii Peterburgskogo komiteta RSDRP(b) i ego Ispolnitel'noi komissii za 1917 g.* (1917'de İlk Yasal Bolşevik Petersburg Komitesi: 1917'de RSDİP(b) Petersburg Komitesi ve Yürütme Kurulu Materyal ve Kayıt Koleksiyonu). Editör: P. F. Kudelli. Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1927.

ZEMAN, Z. A. B. (der.). *Germany and the Revolution in Russia, 1915-1918: Documents from the Archives of the German Foreign Ministry.* London: Oxford University Press, 1958.

1917 Gazeteleri

Bakiinskii rabochii (Bakü İşçisi). Bakü. Bakü Bolşevik Komitesinin günlük gazetesi.

Birzhevye vedomosti (Borsa Gazetesi). Petrograd. Günlük, parti yayını değil.

Biulleten' Vserossiiskoi konferentsii frontovykh i tylovykh voennykh organizatsii RSDRP(b) (RSDİP(b) Ön ve Arka Askeri Örgütleri Tüm Rusya Konferansı Bülteni). Petrograd. *Solsatskaya pravda*'ya ek olarak Bolşevik Askeri Örgütü tarafından çıkarılan gazete. 16-24 Haziran, 1917.

Delo naroda (Halkın Amacı). Petrograd. Sosyalist Devrimci Partinin gazetesi.

Edinstvo (Birlik). Petrograd., G. V. Plehanov'un siyasi örgütü Edinstvo tarafından yayınlanıyordu.

Golos pravdy (Gerçeğin Sesi). Kronstadt. Kronştad Bolşevik yayın organı.

Izvestiia Kronshtadtskogo Soveta rabochikh i soldatskikh deputatov (Kronştad İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti Haberleri). Kronstadt. Kronştad Sovyeti yayını.

Izvestiia Petrogradskogo Soveta rabochikh i soldatskikh deputatov (Petrograd ve Asker Vekilleri Sovyeti Haberleri). Petrograd. Petrograd Sovyeti ve Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesinin ortak yayını olduğu Birinci Tüm Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti Kongresine dek Petrograd Sovyetinin günlük gazetesi.

Listok pravdy (Gerçeğin Bildirisi). Petrograd. 6 Temmuz 1917 tarihinde *Pravda*'nın yerine yayınlandı.

Malenkaia gazeta (Küçük Gazete). Petrograd. Günlük sağ kanat gazete.

Novaia zhizn' (Yeni Hayat). Petrograd. Maksim Gorki'nin editörlüğünü yaptığı sosyalist gazete.

Novoe vremia (Yeni Zamanlar). Petrograd. Aşırı tutucu günlük gazete.

Okopnaia pravda (Gerçeğin Siperi). Riga. Bolşevik Askeri Örgütünün kuzey cephesi için çıkardığı gazete.

Pravda (Gerçek). Petrograd. Bolşevik Partinin merkezi yayını.

Rabochaia gazeta (İşçilerin Gazetesi). Petrograd. Menşevik Partinin merkezi yayını.

Riech' (Konuşma). Petrograd. Anayasal Demokrasi Partisi yayını.

Sibirskaia pravda (Sibirya Gerçeği). Krasnoiarsk. Günlük Bolşevik yayını.

Soldatskaia pravda (İşçilerin Gerçeği). Petrograd. Bolşevik Askeri Örgütünün yayını.

Volia naroda (Halkın İsteği). Petrograd. Sağ Sosyalist Devrimci Partinin gazetesi.

Volna (Dalga). Helsingfors. Helsinki Bolşevik Komitesinin yayını.

Vpered (İleri). Petrograd. Bölgelerarası Komitenin gazetesi.

Zhivoe slovo (Yaşayan Dünya). Petrograd. Sağ kanat gazete.

Zvezda (Yıldız). Ekaterinoslav. Ekaterino-slav Bolşevik Komitesinin çıkardığı gazete.

Bolşevik Anı Yazıları

A. I-Zh. [Ilin-Zenevsky, A. F.]. "Bol'sheviki v tiurme Kerenskogo" (Kerenski'nin hapishanesindeki Bolşevikler), *Krasnaia letopis'*, No. 2 (26), 1928, s. 43-65.

Antonov-Ovseenko, V. A. *Stroitel'stvo Krasnoi Armii v revoliutsii* (Devrimde Kızıl Ordunun Kuruluşu). Moskova: Izd-vo Krasnaia Kasım, 1923.

Badaev, A. *Bol'sheviki v gosudarstvennoi dume* (Devlet Dumasındaki Bolşevikler). Moskova: Gospolitizdat, 1954.

Bonch-Bruevich, V. *Na boevykh postakh fevral'skoi i oktiabr'skoi revoliutsii* (Şubat ve Ekim Devrimlerindeki Mücadele Noktalarında). Moskova: Federatsiia, 1931.

Bursin. "Piterskie rabochie ob iiul'skikh dniakh: Zavod Erikson" (Temmuz Günlerinde Petrograd İşçileri: Erickson Fabrikası), *Krasnaia letopis'*, No. 9, 1924, s. 26.

Egorov, V. I. "Iiul'skie dni 1917 goda" (1917 Temmuz Günleri), *Leningradskaia pravda,* 18 Temmuz, 1926, s. 3.

Egorova, E. N. "Iunkeram plevali v litso" (Kadetlerin yüzlerine tükürdüler), *Leningradskaia pravda,* 18 Temmuz, 1926, s. 3.

Eremeev. "Iiul'skii pogrom 1917 goda" (1917 Temmuz Programı), *Pravda,* 17 Temmuz, 1927, s. 4.

Flerovsky, I. P. "Iiul'skii politicheskii urok" (Temmuzun Siyasi Dersi), *Proletarskaia revoliutsiia,* No. 7 (54), 1926, s. 57-90.

— "Predmetnyi urok" (Bir Ders), *Pravda,* 16 Temmuz, 1922, s. 2.

Gavrilov, I. *Ocherki po istorii Vyborgskoi partorganizatsii goroda Leningrada* (Leningrad Şehrindeki Viborg Parti Örgütü Tarihi Üzerine Makaleler) Leningrad: Lenpartizdat, 1933.

Graf, Tatiana. "V iiul'skie dni 1917 g." (1917 Temmuz Günleri boyunca), *Krasnaia letopis',* No. 2 (26), 1928, s. 66-75.

Iablonsky, V. "3-5 iiulia" (3-5 Temmuz), *Krasnaia letopis',* No. 2-3, 1922, s. 158-64.

Ilin-Zenevsky, A. F. *liul' 1917 goda* (Temmuz 1917). Moskova: Gosizdat, 1927.

— "Na rubezhe russkoi revoliutsii" (Rus Devriminin Eşiğinde), *Krasnyi Petrograd,* 1919, s. 34-44.

— *Ot fevralia k zakhvatu vlasti: Vospominaniia o 1917 g.* (Şubattan İktidarın Ele Alınışına: 1917 Anıları). Leningrad: Priboi, 1927.

— "Voennaia organizatsiia RSDRP i *Soldatskaya pravda"* (RSDİP Askeri Örgütü ve *Askerlerin Gerçeği), Krasnaia letopis',* No.1 (16), 1926,57-73.

Itkina, A. M. "Oplot bol'shevizma" (Bolşevizmin Kalesi), in *Narvskaia zastava v 1917 godu v vospominaniiakh i dokumentakh* (Anılar ve Belgelerde 1917 Narva Kapıları [Bölgesi]). Editör: Protopopov, et al. Leningrad: Lenizdat, 1960, s. 145-58.

Kalinin, M. I. "Vladimir Il'ich o dvizhenii" (Hareketin İçindeki Vladimir İlyiç), *Krasnaia gazeta,* 16 Temmuz, 1920, s. 2.

Kedrov, M. "Iz krasnoi tetradi ob Il'iche" (İlyiç Hakkındaki Kızıl Defterden), *Proletarskaia revoliutsiia,* No. 1 (60), 1927, s. 36-69.

— "Vserossiiskaia konferentsiia voennykh organizatsii RSDRP(b)" (Tüm Rusya SBKP (B) Askeri Örgütleri), *Proletarskaia revoliutsiia,* Sayı 6 (65), 1927, s. 216-31. Ayrıca: *Velikaia oktiabr'skaia sotsialisticheskaia revoliutsiia: Sbornik vospominanii* (Büyük Sosyalist Ekim Devrimi: Toplu Anılar). Moskova, Gosizdat, 1957, s. 71-82.

Khokhriakov, A. [Bonner, S.]. "Iz zhizni Petrogradskogo garnizona v 1917 godu" (1917'de Petrograd Garnizonu'ndaki Hayattan), *Krasnaia letopis',* Sayı 2 (17), 1926, s. 29-50.

Kolbin, I. N. "Kronshtadt organizuetsia, gotovitsia k boiu" (Kronştad Örgütleniyor, Mücadeleye Hazırlanıyor), in *Oktiabr'skii shkval: Moriaki Baltiiskogo flota v 1917 g.* (Ekim Fırtınası: 1917 Baltık Filosu Denizcileri). Edited by P. E. Kudelli and I. V. Egorov. Leningrad: Izd-vo Krasnaia gazeta, 1927, s. 23-50.

— "Kronshtadt ot fevralia do kornilovskikh dnei" (Şubattan Kornilov Günlerine kadar Kronştad *Krasnaia letopis',* Sayı 2 (23), 1927, s. 134-61.

Krupskaia, N. K. *Lenin i partiia* (Lenin ve Parti). Moskova: Gospolitizdat, 1963.

Kudelli, P. F. (der.). *Leningradskie rabochie v bor'be za vlast' Sovetov 1917 g.* (1917'de İktidarın Sovyetlere Devri Mücadelesindeki Leningrad). Leningrad: Gosizdat, 1924.

Lashevich, M. M. "liul'skie dni" (Temmuz Günleri), *Petrogradskaia pravda,* 17 Temmuz, 1921, s.1.

Latsis, M. 1a. "liul'skie dni v Petrograde: Iz dnevnika agitatora" (Petrograd'da Temmuz Günleri: Bir Ajitatör'ün Günlüğünden), *Proletarskaia revoliutsiia,* Sayı 5 (17), 1923, s. 102-16.

— "Nakanune oktiabr'skikh dnei" (Ekim Günlerinin Arifesinde), *Izvestiia,* 6 Kasım 1918, s. 2.

LIUBOVICH, A. M. "3-5 iiulia" (3-5 Temmuz), *Leningradskaia pravda,*16 Temmuz 1925, s. 3.

LUNACHARSKY, A. V. "Iz vospominanii ob iiul'skikh dniakh 1917 g." (1917 Temmuz Günlerinden Hatıralar), *Petrogradskaia pravda,* 16 Temmuz 1922, s. 3.

MEHONOSHIN, K. "liul'skie dni v Petrograde" (Petrograd'da Temmuz Günleri), *Izvestiia,* 16 Temmuz 1922, s. 1.

— "Iz vospominanii o tov. Lenine" (Yoldaş Lenin'in Hatıraları), *Politrabotnik,* No. 2-3, 1924, s. 7-9.

— "Iz vospominanii o V. I. Lenine" (V. I. Lenin'in Hatıraları), in O *Vladimire Il'iche Lenine: Vospominaniia 1900-1922 gody* (Vladimir İlyiç Lenin Üzerine: Anılar, 1900-1922). Editör: L. V. Ivanova and N. I. Krutikova. Moskova: Gospolitizdat, 1963, s. 243-45.1

METELEV, A. "Iiul'skoe vosstanie v Petrograde" (Petrograd'da Haziran Ayaklanması), *Proletarskaia revoliutsiia,* No. 6, 1922, s. 158-77.

MINCHEV, A. "Boevye dni" (Kavga Günleri), *Krasnaia letopis',* No. 9, 1924, s. 5-10.

NEVSKY, V. I. "Dve vstrechi" (İki Toplantı), *Krasnaia letopis',* No. 4, 1922, s. 142-46.

— "Narodyne massy v oktiabr'skoi revoliutsii" (Ekim Devrimi'nin Kitleleri), *Rabotnik prosveshcheniia,* No. 8, 1922, s. 20-22.

— "Organizatsiia mass" (Kitlelerin Örgütü), *Krasnaia gazeta,* July 16, 1922, s. 3.

— *V bure deianii: Petrograd za piat' let Sovetskoi raboty* (Hareketin Merkezinde: Beş Yıllık Sovyet Çalışmasının Ardından). Moskova-Petrograd: Gosizdat, 1922.

— "V oktiabre: Beglye zametki pamiati" (Ekimde: Hatıradan Kısa Notlar), *Katorga i ssylka,* No. 11-12 (96-97), 1932, s. 27-45.

— "Voennaia organizatsiia i oktiabr'skaia revoliutsiia" (Askeri Örgüt ve Ekim Devrimi), *Krasnoarmeets,* No. 10-15, 1919, sf- 34-44.

— "Zamechaniia k soobshcheniiu B. Elova i stat'e F. Raskol'nikova" (B. Elov İletişimi Üzerine Görüşler ve F. Raskolnikov'un Makalesi), *Krasnaia letopis',* No. 7, 1923, s. 128-30.

— ov. "Vyborgskaia raionnaia Duma 1917 goda" (1917'de Vyborg Bölge Duması), *Leningradskaia pravda,*4 Kasım 1927, s. 3.

PODVOISKY, N. I. *God 1917* (1917 Yılı). Moskova: Gospolitizdat,1958.

— "liul'skie dni: Tri momenta" (Temmuz Günleri: Üç An), *Pravda,* 18 Temmuz, 1925, s. 2.

— "Voennaia organizatsiia TsK RSDRP(b) i voenno-revoliutsionnyi komitet 1917 g." (RSDİP(b) Merkez Komitesinin Askeri Örgütü ve 1917 Askeri Devrimci Komitesi), *Krasnaia letopis',* No. 6, 1923, s. 64-97 and No. 8, 1923, s. 7-43.

POKROVSKY, M. N. "Grazhdanin Chernov v iiul'skie dni" (Temmuz Günlerinde Yurttaş), *Pravda,* July 16, 1922, s. 1.

RASKOLNIKOV, F. F. *Kronshtadt i Piter v 1917 godu* (1917'de Kronştad ve Petrograd). Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1925.

— "Kronshtadt v iiul'skie dni" (Temmuz Günlerinde Kronştad), *Pravda,* 16 Temmuz, 1927, s. 3.

— *Na boevykh postakh* (Kavga Mevzilerinde). Moskova Voenizdat, 1964.

— "Vooruzhennoe vosstanie ili vooruzhennoe demonstratsiia?" (Silahlı Ayaklanma mı Silahlı Gösteri mi?), *Pravda,* 27 Temmuz 1927, s. 3.

— "Zasedaniia pervogo legal'nogo Peka" (İlk Yasal Petersburg Komitesi Toplantıları), *Proletarskaia revoliutsiia,* No. 8, 1922, s. 48-54.

ROZANOV, A. "Pervyi pulemetnyi polk" (Birinci Makineli Tüfek Alayı), *Petrogradskaia pravda,* 16 Temmuz 1922, s. 3.

S. M. "Na putilovskom zavode v iiul'skie dni" (Temmuz Günlerinde Putilov Fabrikasında), *Petrogradskaia pravda,* 18 Temmuz 1922, s. 3.

SAVELIEV, M. "Lenin v iiul'skie dni" (Temmuz Günlerinde Lenin), *Pravda,* 17 Temmuz 1930, s. 2.

SHLIAPNIKOV, A. "Iiul'skie dni v Petrograde" (Petrograd'da Temmuz Günleri), *Proletarskaia revoliutsiia,* No. 4 (51), 1926, s. 46-89, ve No. 5 (52), 1926, s. 5-60.

— *Kanun semnadtsatogo goda* (1917 Arifesi). 2 cilt. Moskova-Petrograd: Gosizdat, 1923.

— *Semnadtsatyi god* (Yıl '17). 4 vols. Moskova-Petrograd: Gosizdat, 1923.

SHUMIATSKY, B. "Pervyi s"ezd Sovetov (Sovyetlerin İlk Kongresi), in V *dni velikoi proletarskoi revoliutsii: Epizody bor'by v Petrograde v 1917 godu* (Büyük Proleter Devrimi Günlerinde: 1917'de Petrograd Mücadelesinden Bölümler). Edited by I. P. Tovstuha. Moskova: Ogiz, 1937, s. 52-60.

— "Shestoi s"ezd partii i rabochii klass" (Altıncı Parti Kongresi ve İşçi Sınıfı), in *V dni velikoi proletarskoi revoliutsii: Epizody bor'by v Petrograde v 1917 godu* (Büyük Proleter Devrimi Günlerinde: 1917'de Petrograd'da Mücadele Bölümleri). Editör: I. P. Tovstuha. Moskova: Ogiz, 1937, s. 88-95.

SMIRNOV, P., et al. F. F. Raskolnikov'un *Kronshtadtsy: Iz vospominanii bol'shevika* (Kronştadlılar: Bir Bolşevik'in Anılarından) Eserinin Eleştirisi, *Krasnaia letopis',* No. 5-6 (50-51), 1933, s. 214-15.

SULIMOVA, M. "Eto budet poslednii i reshitel'nyi boi" (Bu Son ve Nihai Savaş Olacak), in *Letopis' velikogo oktiabria* (Büyük Ekimin Günlüğü). Editör A. Iu. Krivitsky. Moskova: Sovetskaia Rossiia, 1958, s. 101-107.

SVERDLOVA, K. T. *Iakob Mikhailovich Sverdlov.* Moskova: Molodaia gvardiia, 1960.

TARASOV-RODIONOV, A. "3-5 iiulia" (July 3-5), *Izvestiia,* 18 Temmuz, 1922, s. 2.

TROTSKY, LEON. *Rus Devriminin Tarihi.* İngilizce'ye Max Eastman'ın Çevirisi. 3 Cilt. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1957.

VEINBERG, G. D. "Preddverie oktiabr'skoi revoliutsii: Moi vospominaniia o iiul'skikh dniakh" (Ekim Devriminin Eşiği: Temmuz Günleri Hatıralarım), *Petrogradskaia pravda,* 17 Temmuz, 1921, s. 3.

ZALEZHSKY, V. N. *Iz vospominanii podpol'shchika* (Bir Yeraltı Üyesinin Hatıralarından). Moskova: Gosizdat, 1931.

ZINOVIEV, G. "Lenin i iiul'skie dni" (Lenin ve Temmuz Günleri), *Proletarskaia revoliutsiia,* No. 8-9 (67-68), 1927, s. 55-72.

Bolşevik Olmayan Kişilerin Anı Yazıları

ARONSON, G. *Rossiia nakanune revoliutsii* (Devrimin Arifesinde Rusya). New York, 1962.

ARSKY, N. "Tragikomediia 3-go iiulia" (3 Temmuz Trajikomedisi), in *Perezhitoe* (Geçmiş Deneyimler). Moskova: Verf, [1918], s. 33-45.

CHERNOV, V. M. *The Great Russian Revolution.* Philip E. Mosely tarafından çevirildi ve kısaltıldı. New Haven: Yale University Press, 1936.

IARCHUK, E. *Kronshtadt v russkoi revoliutsii* (Rusya Devriminde Kronştad). New York: Izdanie Ispolnitel'nogo komiteta professional'nykh soiuzov, 1923.

KERENSKY, A. F. *Russia and History's Turning Point.* New York: Duell, Sloan, and Pearce, 1965.

— *The Catastrophe: Kerensky's Own Story of the Russian Revolution.* New York: Appleton, Century, Crofts, 1927.

MILIUKOV, P. N. *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii* (İkinci Rus Devriminin Tarihi). 3 cilt. Sofya, Rossiisko-Bolgarskoe knigoizd-vo, 1921-1924.

— *Rossiia na perelome* (Dönüm Noktasında Rusya). 3 cilt. Paris: Imprimerie d'art Voltaire, 1927.

— *Vospominaniia, 1859-1917* (Hatıralar, 1859-1917). New York: Izd-vo im. Chekhova, 1955.

NIKITINE, B. V. *The Fatal Years.* London: William Hodge, 1938.

POLOVTSEV, P. A. *Dni zatmeniia* (Tutulma Günleri). Paris: Vozrozhdenie, n.d.

RODZIANKO, M. V. "Gosudarstvennaia duma i fevral'skaia 1917 goda revoliutsiia" (Devlet Duması ve Şubat, 1917 Devrimi), *Arkhiv russkoi revoliutsii* (Rus Devrimi Arşivi). Cilt VI. Berlin, 1922.

STANKEVICH, B. V. *Vospominaniia 1914-1919 gg.* (Hatıralar 1914-1919). Berlin: I. P. Ladyzhnikov, 1920.

SUKHANOV, N. N. *The Russian Revolution, 1917.* Joel Carmichael tarafından düzeltildi, kısaltıldı ve çevrildi. 2 cilt. New York: Harper and Row, 1962.

— *Zapiski o revoliutsii* (Devrim Üzerine Notlar). 7 cilt. Berlin-Petersburg-Moskova: Z. I. Grzhebin, 1922-1923.

TSERETELI, I. G. *Vospominaniia o fevral'skoi revoliutsii* (Şubat Devrimi Hatıraları). 2 cilt. Paris: Mouton and Co., 1963.

VOYTINSKY, W. S. "Gody pobed i porazhenii: 1917" (Zafer ve Yenilgi Yılları: 1917). Berlin, 1922-1923. Nicolayevski arşivleri, The Hoover Institution, Stanford, California.

— *Stormy Passage.* New York: Vanguard Press, 1961.

Müze Koleksiyonları

GOSUDARSTVENNYI MUZEI VELIKOI OKTIABR'SKOI SOTSIALISTICHESKOI REVOLIUTSII (Büyük Sosyalist Ekim Devrimi Devlet Müzesi), Leningrad. Fotoğraf ve Bildiri koleksiyonları.

MUZEI REVOLIUTSII SSSR (SSCB Devrim Müzesi), Moskova. Fotoğraf ve bildiri koleksiyonu.

TSENTRAL'NYI VOENNO-MORSKOI MUZEI (Merkezi Askerlik-Deniz Müzesi), Leningrad. Fotoğraf Koleksiyonu.

Sovyet Tezleri

Bykov, G. D. "Revoliutsionnaia deiatel'nost' bol'shevikov Vyborgskoi storony goroda Petrograda v period podgotovki i provedeniia oktiabr'skoi sotsialisticheskoi revoliutsii" (Sosyalist Ekim Devriminin Hazırlık ve Gerçekleştirmesi Döneminde Petrograd Şehri Viborg Tarafı Bolşevik Devrimci Faaliyetleri). *Kandidat* dissertation, Leningrad State University, Leningrad, 1951.

Mironov, T. G. "Bor'ba bol'shevikov za Petrogradskii garnizon v period dvoevlastiia 1917 goda" (1917 İkili Yönetim sırasında Petrograd Garnizonu Bolşevik Mücadelesi). *Kandidat* dissertation, Leningrad State University, Leningrad, 1954.

Pchelko, F. P. "Voennaia organizatsiia bol'shevistskoi partii v period bor'by za massy v 1917 godu" (1917'de Kitleler İçin Mücadelede Bolşevik Parti Askeri Örgütü). *Kandidat* dissertation, Moskova State Pedagogical Institute, Moskova, 1946.

Petrov, I. F. "Strategiia i taktika partii bol'shevikov v period podgotovki i pobedy sotsialisticheskoi revoliutsii: Mart-oktiabr' 1917 g." (Sosyalist Devrimin Hazırlık ve Zaferinde Bolşevik Parti Strateji ve Taktikleri: Mart-Ekim, 1917). Doktora tezi, SBKP Merkez Komitesi altında Sosyal Bilimler Akademisi, Moskova, 1961.

Zelezkov, N. "Iiul'skii politicheskii krizis 1917 goda" (*1917* Temmuz Siyasi Krizi). *Kandidat* dissertation, Tomsk State University, Tomsk, 1955.

Znamensky, O. N. "Iiul'skii krizis 1917 goda." (*1917* Temmuz Krizi). *Kandidat* dissertation, Leningrad State University, Leningrad, 1962.

Sovyet İkincil Kaynakları

Akademiia Nauk SSSR, Institut istorii, et al. *Ocherki istorii Leningrada* (Leningrad Tarihi Üzerine Makaleler). 4 cilt. Moskova-Leningrad: Izd-vo Akademii nauk SSSR, 1955-1964.

Akhun, M. I. and Petrov, V. A. *Bol'sheviki i armiia v 1905-1911 gg.* (Bolşevikler ve Ordu, 1905-1917). Leningrad: Izd-vo Krasnaia gazeta, 1929.

Balabanov, M. *Ot 1905 k 1911: Massovoe rabochee dvizhenie* (1905'den 1917: Kitlesel İşçi Hareketi). Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1927.

Burdzhalov, E. N. "O taktike bol'shevikov v marte-aprele *1917* goda" (Mart *ve Nisan* 1917'de Bolşevik Taktikleri), *Voprosy istorii,* No. 4, 1956, s. 38-56.

SBKP MERKEZ KOMİTESİ. *History of the Communist Party of the Soviet Union (Bolshevik): Short Course.* New York: International Publishers, 1939.

D'or, O. L. *Krasnyi chasovoi Kronshtadt* (Kronştad, Kızıl Gözcü). Moskova: Literaturno-izdatel'skii otdel politicheskogo upravleniia revoliutsionnogo voennogo soveta respubliki, 1920.

Drezen, A. K. "Petrogradskii garnizon v iiule i avguste 1917 g." (Temmuz ve Ağustos 1917'de Petrograd Garnizonu), *Krasnaia letopis',* No. 3 (24). 1927, s. 191-223.

Fleer, M. G. *Peterburgskii komitet bol'shevikov v gody voiny 1914-1917* (Savaş Yıllarında Bolşevik Petersburg Komitesi, 1914-1917). Leningrad: Priboi, 1927.

Gorev, B. I. *Anarkhizm v Rossii* (Rusya'da Anarşizm). Moskova: Molodaia Gvardiia, 1930.

IGNATOV, E. "I Vserossiiskii s"ezd Sovetov rabochikh i soldatskikh deputatov" (Birinci Tüm Rusya İşçi ve Sovyet Vekilleri Kongresi), *Proletarskaia revoliutsiia,* No. 6 (65), 1927, s. 72-126.

ILIN, M. S. "Demonstratsiia i miting na marsovom pole v Petrograde 4 iiunia 1917 g." (4 Haziran 1917'de Petrograd Mars Alanında Gösteri ve Toplantı), *Voprosy istorii,* No. 6, 1957, s. 126-30.

INSTITUT ISTORII PARTII PRI LENINGRADSKOM OBKOME KPSS. *Ocherki istorii Leningradskoi organizatsii KPSS* (SBKP Leningrad Örgütü Tarihi Üzerine Makaleler). 1. Bölüm: *1883-oktiabr' 1917 gg.* (1883-October, 1917). Leningrad: Lenizdat, 1962.

IUGOV, M. S. "Sovety v pervyi period revoliutsii" (Devrimin İlk Döneminde Sovyetler), in *Ocherki po istorii oktiabr'skoi revoliutsii* (Ekim Devrimi Tarihi Üzerine Makaleler). Editör: M. N. Pokrovski. 2 cilt. Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1927, Cilt II, s. 113-253.

KARAMYSHEVA, L. F. *Bor'ba bol'shevikov za Petrogradskii Sovet: Martoktiabr' 1917 g.* (Petrograd Sovyeti İçin Bolşevik Mücadelesi: Mart-Ekim, 1917). Leningrad: Lenizdat, 1964.

KNIAZEV, S. P. (der.). *Petrogradskie bol'sheviki v oktiabr'skoi revoliutsii* (Ekim Devrimi'nde Petrograd Bolşevikleri). Leningrad: Lenizdat, 1957.

KOCHAKOV, V. M. "Sostav Petrogradskogo garnizona v 1917 g." (1917'de Petrograd Garnizonu Kompozisyonu), *Uchenye zapiski Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta* (Leningrad Devlet Üniversitesi Akademi İletişimleri), Vyp. 24, No. 205, 1956, s. 60-86.

KRIVOSHEINA, E. P. *Dve demonstratsii* (İki Gösteri). Moskova-Leningrad: Gosudarstvennoe Sotsial'no-Ekonomicheskoe Izd-vo, 1931.

LEVI, E. "Moskovskaia organizatsiia bol'shevikov v iiule 1917 g." (Temmuz 1917'de Moskova Bolşevikleri), *Proletarskaia revoliutsiia,* No. 2-3 (85-86), 1929, s. 123-51.

LIDAK, O. A. "Iiul'skie sobytiia 1917 goda" (1917 Temmuz Olayları), in *Ocherki po istorii oktiabr'skoi revoliutsii* (Ekim Devrimi Tarihi Üzerine Makaleler). Editör: M. N. Pokrovski. 2 cilt. Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1927, Cilt I, s. 257-346.

— *1917 god: Ocherk istorii oktiabr'skoi revoliutsii* (Yıl 1917: Ekim Devrimi Tarihi Üzerine Bir Makale). Moskova-Leningrad: Partizdat, 1932.

NEVSKY, V. I. *Ocherki po istorii Rossiiskoi kommunisticheskoi partii* (Rusya Komünist Partisi Tarihi Üzerine Makaleler). 2. basım. Leningrad: Priboi, 1925.

PETROV, I. F. *Strategiia i taktika partii bol'shevikov v podgotovke pobedy oktiabr'skoi revoliutsii* (Ekim Devrimi Bolşevik Zaferinin Hazırlık Taktik ve Stratejisi). Moskova: Gospolitizdat, 1964.

POPOV, N. G. "Putilovets v iiul'skie dni" (Temmuz Günlerinde Bir Putilovlu), *Bor'ba klassov,* No. 11-12, 1932, s. 280-98.

RABINOVICH, S. E. "Bol'shevistskie voennye organizatsii v 1917 g." (1917'de Bolşevik Askeri Örgütleri), *Proletarskaia revoliutsiia,* No. 6-7 (77-78), 1928, s. 179-98.

— *Bor'ba za armiiu 1917 g.* (1917'de Ordu İçin Mücadele). Leningrad: Gosizdat, 1930.

— "Rabota bol'shevikov v armii v 1917 g." (1917'de Ordu İçinde Bolşevik Çalışması), *Voina i revoliutsiia,* No. 6, 1927, s. 96-108.

— "Vserossiiskaia konferentsiia bol'shevistskikh voennykh organizatsii 1917 g." (1917'de Bolşevik Askeri Örgütleri Tüm Rusya Konferansı), *Krasnaia letopis'*, No. 5 (38), 1930, s. 105-32.

— *Vserossiiskaia voennaia konferentsiia bol'shevikov 1917 g.* (1917'de Bolşevik Askeri Örgütleri Tüm Rusya Konferansı). Moskova: Gosvoenizdat, 1931.

SHELAVIN, K. "K voprosu o podgotovke iiul'skikh dnei" (Temmuz Günleri Hazırlığındaki Sorun Üzerine), *Zvezda*, No. 3 (9), 1925, s. 143-49.

— *Ocherki russkoi revoliutsii 1917 g.* (1917 Rus Devrimi Üzerine Makaleler). 1. Bölüm: *Fevral'-iiul'skie dni* (Şubat-Temmuz Günleri). Petrograd: Priboi, 1923.

SOVOKIN, A. M. "K istorii iiun'skoi demonstratsii 1917 g." (1917 Haziran Gösterisi Tarihi Üzerine), *Voprosy istorii KPSS*, No. 5, 1966, s. 45-54.

— "Rasshirennoe soveshchanie TsK RSDRP(b), 13-14 iiulia 1917 g." (RSDİP(b) Merkez Komitesi Genişletilmiş Toplantısı, 13-14 Temmuz, 1917), *Voprosy istorii KPSS*, No. 4, 1959, s. 125-38.

STARTSEV, V. I. *Ocherki po istorii Petrogradskoi krasnoi gvardii i rabochei militsii* (Petrograd Kızıl Muhafızları ve İşçi Milisleri Tarihi Üzerine Makaleler). Moskova-Leningrad: Nauka, 1965.

STULOV, P. M. "Pervyi pulemetnyi polk v iiul'skie dni 1917 g." (1917 Temmuz Günlerinde Birinci Makineli Tüfek Alayı), *Krasnaia letopis'*, No. 3 (36), 1930, s. 64-125.

TSUKERMAN, S. I. "Petrogradskii raionnyi komitet bol'shevikov v 1917 g." (1917'de Petrograd Bölgesi Bolşevik Komitesi), *Krasnaia letopis'*, No. 5-6 (51-52), 1932, s. 213-40.

VAVILIN, I. "Lenin i Peterburgskaia organizatsiia bol'shevikov v 1917 g. do iiulia" (1917'de Temmuz Öncesi Lenin ve Petersburg Bolşevik Örgütü), in *Lenin kak rukovoditel' Leningradskoi organizatsii bol'shevikov* (Leningrad Bolşevik Örgütü Lideri Olarak Lenin). Editör: O. A. Lidak. Leningrad: Lenpartizdat, 1934, s. 75-95.

VLADIMIROVA, V. "Iiul'skie dni 1917 goda" (1917 Temmuz Günleri), *Proletarskaia revoliutsiia*, No. 5 (17), 1923, s. 3-52.

ZALESSKAIA, F. "Iiun'skaia demonstratsiia 1917 g." (1917 Temmuz Gösterisi), *Proletarskaia revoliutsiia*, No. 6 (65), 1927, s. 127-63.

ZNAMENSKY, O. N. *Iiul'skii krizis 1917 goda* (1917 Temmuz Krizi). Moskova-Leningrad: Nauka, 1964.

Sovyet Olmayan İkincil Kaynaklar

BARON, SAMUEL H. *Plekhanov, The Father of Russian Marxism*: Stanford University Press, 1963.

CARR, EDWARD H. *Bolşevik Devrimi, 1917-1923*. 3 cilt. New York, Macmillan, 1951-1953.

CHAMBERLIN, W. H. *Rus Devrimi, 1917-1921*. 2 cilt. New York: Macmillan, 1935.

CURTISS, JOHN S. *The Russian Revolutions of 1917*. Princeton: Van Nostrand, 1957.

DANIELS, ROBERT V. *The Conscience of the Revolution*. Cambridge: Harvard University Press, 1960.

DEUTSCHER, ISAAC. Silahlı Sosyalist New York: Oxford University Press, 1954.

FAINSOD, MERLE. *How Russia Is Ruled*. Cambridge: Harvard University Press, 1958.

FISCHER, LOUIS. *The Life of Lenin*. New York: Harper and Row, 1964.

FLORINSKY, MICHAEL T. *The Fall of the Russian Empire.* New York: Collier Books, 1961.

FUTRELL, MICHAEL. *Northern Underground.* London: Faber and Faber, 1963.

HAIMSON, LEOPOLD. "The Problem of Social Stability in Urban Russia, 1905-1917," *Slavic Review,* XXIII, No. 4 (1964), s. 619-42, and XXIV, No. 1 (1965), s. 1-22.

KARPOVICH, MICHAEL. *Imperial Russia, 1801-1917.* New York: Holt, Rinehart and Winston, 1932.

KEEP, J. L. H. *The Rise of Social Democracy in Russia.* London: Oxford University Press, 1963.

MEYER, ALFRED G. *Leninism.* New York: Praeger, 1957.

NIKOLAEVSKY, BORIS I. "I G. Tsereteli i ego vospominaniia o 1917 g." (I. G. Tsereteli and his Memoirs on 1917), *Sotsialisticheskii vestnik,* No. 9-10, 1962, s. 132-36.

PARES, BERNARD. *The Fall of the Russian Monarchy.* New York: Vintage Books, 1961.

PIPES, RICHARD. *The Formation of the Soviet Union,* ist ed. rev. Cambridge: Harvard University Press, 1964.

RADKEY, OLIVER H. *The Agrarian Foes of Bolshevism.* New York: Columbia University Press, 1958.

SCHAPIRO, LEONARD B. *The Communist Party of the Soviet Union.* New York: Random House, 1959.

SCHMITT, B. E. *The Coming of the War, 1914.* 2 vols. New York: Charles Scribner's Sons, 1930.

SHUB, DAVID. *Lenin.* New York: Mentor, 1948.

TREADGOLD, DONALD W. *Twentieth Century Russia.* Chicago: Rand McNally, 1959.

ULAM, ADAM B. *The Bolsheviks.* New York: Macmillan, 1965.

VON LAUE, THEODORE H. *Why Lenin? Why Stalin?* Philadelphia: Lippincott, 1964.

WARTH, ROBERT D. *The Allies and the Russian Revolution.* Durham: Duke University Press, 1954.

WOLFE, BERTHAM D. *Devrimi Yapan Üç Adam.* Boston: Beacon, 1948

Bahsi Geçen Diğer Eserler

A.SH. [SHAPIRO] "Anarkhizm-kommunizm i anarkho-sindikalizm" (Anarşizm-Komünizm ve Anarko Sendikalizm), *Golos truda,* 27 Ocak 1918, s.3.

LENIN, V. İ. *Sochineniia* (Eserler) 40 cilt, 4. basım Moskova: Gospolitizdat, 1941 - 1957.

Troçki, L. D. *Schinenniia* (Eserler) Cilt III,1. Bölüm: *Ot fevralia do oktiabria* (Şubattan Ekime) Moskova: Gosizdat, 1925

TROTSKY, LEON. *The Stalin School of Falsification.* İngilizceye çeviren: John G. Wright. New York: Pioneer Publishers, 1962.

ZİNOVYEV, G. E. *God revoliutsii* (Devrim Yılı). Leningrad: Gosizdat, 1926.

NOTLAR

Tam atıflar kaynakçada verilmiştir. Aşağıdaki kısaltmalar notlarda kullanılmıştır:

KA: *Krasnyi arkhiv*

KL: *Krasnaia letopis'*

PR: *Proletarskaia revoliutsiia*

Giriş

1. O. N. Znamensky, *liul'skii krizis ipij goda* (Moskova-Leningrad: Nauka, 1964) bu çalışmaların en sonuncusudur.
2. W. H. Chamberlin, *Rus Devrimi, 1917-1921* (2 cilt.; New York: Macmillan, 1935).
3. N. N. Suhanov, *Zapiski o revoliutsii* (7 cilt; Berlin-Petersburg-Moskova: Z. I. Grzhebin, 1922-1923). Aksi belirtilmedikçe, bu kitaptaki tüm Suhanov hatıraları kısaltılmış İngilizce çevirisindendir, N. N. Suhanov, *Rus Devrimi, 1917*, der. ve çev.: Joel Carmichael (2 cilt.; Harper and Row, 1962).

I. Tarihsel Arka Plan

1. Cited in B. E. Schmitt, *The Coming of the War, 1914* (2 cilt.; New York: Charles Scribner's Sons, 1930), II, 245.
2. *Novoe vremia*, 19 Temmuz, 1914, s. 1-2.
3. Bernard Pares, *The Fall of the Russian Monarchy* (New York: Vintage Books, 1961), s. 187.
4. *Leninskii sbornik*, 1. Cilt (Moskova: Gosizdat, 1924), s. 137.
5. Frank A. Golder, *Documents of Russian History*, 1914-1917 (New York: Century, 1927), s. 3-23.
6. Theodore H. Von Laue, *Why Lenin? Why Stalin?* (Philadelphia: Lippincott, 1964), s. 79.
7. Leopold Haimson, "The Problem of Social Stability in Urban Russia, 1905-1917," *Slavic Review*, XXIII, No. 4 (1964), 620-642, ve XXIV, No. 1 (1965), I-22, 1. Dünya Savaşı arifesinde Rus işçiler arasındaki devrimci durum analizini içerir. Ayrıca bkz. M. Balabanov, *Ot 1905 k 1917: Massovoe rabochee dvizhenie* (Moskova-Leningrad, Gosizdat, 1927), 275-327.
8. O. H. Gankin ve H. H. Fisher, *The Bolsheviks and the War: The Origins of the Third International* (Stanford: Stanford University Press, 1940), s. 134.
9. P. N. Milyukov, *Vospominaniia, 1859-1917* (2 cilt.; New York: Izd-vo im. Çekova, 1955), II, 191.
10. Samuel H. Baron, *Plekhanov, The Father of Russian Marxism* (Stanford: Stanford University Press, 1963), s. 324.
11. G. Aronson, *Rossiia nakanune revoliutsii* (New York, 1962), s. 182-84.
12. Detaylı SD enternasyonalist programı analizi için bkz. Oliver H. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism* (New York: Columbia University Press, 1958), s. 103-13.

13. V. I. Lenin, *Sochineniia* (40 cilt; 4. basım; Moskova: Gospolitizdat, 1941-1957), XXI, 1-4.
14. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism*, s. 90-91.
15. Böylece, 1914 Kasım ayının başlarında, Lenin'in tezlerini tartışmak ve savaş ile ilgili politika oluşturmak için Petrograd'ın dışında yapılan bir toplantı polis tarafından basıldı. Beş kişilik Bolşevik Duma delegasyonu da dahil olmak üzere toplantıya katılan birçok kişi tutuklandı, mahkemeye çıktı ve Siberya'ya sürgün edildi. A. Badaev, *Bol'sheviki v gosudarstvennoi dume* (Moskova: Gospolitizdat, 1954), s. 369-419.
16. Birinci Dünya Savaşı sırasında Rusya yaklaşık on beş milyon kişiyi cepheye gönderdi. 1 Mayıs 1917'ye gelindiğinde Rusya Genelkurmayı'na göre öldürülen, yaralanan, esir alınan ve kaybolanlar da dahil Rusya'nın toplam kaybı 66,154 memur ve 6,226,005 askerdi. Ia. A. Iakovleva, *Razlozbenie armii v 1917 g.* (Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1925), s. iii.
17. M. V. Rodzyanko, "Gosudarstvennaia duma i fevral'skaia 1917 goda revoliutsiia," *Arkhiv russkoi revoliutsii* (Berlin, 1922), VI, 43.
18. M. I. Ahun and V. A. Petrov, *Bol'sheviki i armila v 1905-1911 gg.* (Leningrad: Krasnaia gazeta, 1929), s. 22.
19. Akademiia nauk SSSR, Institut istorii, et al., *Ocherki istorii Leningrado* (4 cilt.; Moskova-Leningrad: Izd-vo Akademii nauk SSSR, 1955-1964), III, 979.
20. A. K. Drezen, *Bol'shevizatsiia Petrogradskogo garnizona: Sbornik materialov i dokumentov* (Leningrad: Lenoblizdat, 1932), s. iv; Ahun ve Petrov, *BoPsheviki i armiia*, s. 174-75.
21. A. F. Kerenski, *Russia and History's Turning Point* (New York: Duell, Sloan and Pearce, 1965), s. 17.
22. P. N. Milyukov, *Istorila vtoroi russkoi revoliutsii* (3 cilt.; Sofya: Rossiisko-Bolgarskoe knigoizd-vo, 1921-1924), I, 24.
23. Michael T. Florinski, *The Fall of the Russian Empire* (New York: Collier Books, 1961), s. 88.
24. Florinski'nin *The Fall of the Russian Empire* eserinde savaşın Rusya üzerindeki ekonomik etkileri detaylarıyla tartışılmıştır.
25. Milyukov, *Istorila vtoroi russkoi revoliutsii*, I, 33-34.
26. *Aynı eserde*, s. 35.
27. Petrograd'da Şubat Devrimi'nin bu tanımı, N. Avdeev, *Revoliutsiia 1917 goda: Khronika sobytii*, Cilt. I: *Ianvar'-aprel'* (Moskova: Gosizdat, 1923); D. O. Zaslavskyve V. A. Kantorovich, *Khronika fevral'skoi revoliutsii*, Cilt. I: *1917 god, fevraV-mai* (Petrograd: Byloe, 1924); A. Şliapnikov, *Semnadtsatyi god* (4 cilt; Moskova-Petrograd: Gosizdat, 1923), Cilt. I; *Ocherki istorii Leningrado*, Cilt. III; ve Chamberlin, *Rus Devrimi*, Cilt. I'deki materyallere dayanılarak hazırlanmıştır.
28. Akademiia nauk SSSR, Institut istorii, et al., *Baltiiskie moriaki v podgotovke i provedenii velikoi oktiabr'skoi sotsialisticheskoi revoliutsii*, der. P. N. Mordvinov (Moskova-Leningrad: Izd-vo Akademii nauk SSSR, 1957), s. 11.

II. Mücadele Başlıyor

1. E. N. Burdzhalov, "O taktike bol'shevikov v marte-aprele 1917 goda," *Voprosy istorii*, No. 4, 1956, s. 39.
2. M. G. Fleer, *Peterburgskii komitet bol'shevikov v gody voiny 1914-1917* (Leningrad: Priboi, 1927), s. 116. Institut marksizma-leninizma pri TsK KPSS'de Yedinci Tüm Rusya Parti Konferansında V. V. Shmidt'in raporuna bakınız, *Sed'maia (aprel'skaia) Vserossiis-kaia konferentsiia RSDRP (bol'shevikov); Petrogradskaia obshchego-rodskaia konferentsiia RSDRP (bol'shevikov), aprel' 1917 goda: Protokoly* (Moskova: Gospolitizdat, 1958), s. 200-201.
3. Şliapnikov, *Semnadtsatyi god*, I, 225.

4. Lenin, *Sochineniia,* XXXV, 238-41.
5. Aynı eserde, XXIII, 287.
6. Burdzhalov, *Voprosy istorii,* No. 4, 1956, s. 42.
7. M. Ia. Latsis, "Nakanune oktiabr'skikh dnei," *İzvestiya,* 6 Kasım 1918, s. 2.
8. Shiapnikov, *Semnadtsatyi god,* I, 256.
9. Burdzhalov, *Voprosy istorii,* No. 4, 1956, s. 41.
10. Vsesoiuznaia Kommunisticheskaia partiia (bol'shevikov), Lenin-gradskii Istpart, *Pervyi legaVnyi Peterburgskii komitet boVshevikov v içij g.: Sbornik materialov i protokolov zasedanii Feterburgskogo kom-iteta RSDRP (b)i ego Ispolnitel'noi komissii za 1917 g.,* der. P. F. Kudelli (Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1927), s. 19.
11. Aynı eserde
12. Bkz. *Pravda,* 5-13 Mart1917, tüm sayılar.
13. *Pervyi legaVnyi Peterburgskii komitet,* s. 49-52.
14. Lenin, *Sochineniia,* XXIII, 299.
15. F. F. Raskolnikov, *Kronshtadt i Piter v 1917 godu* (Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1925), s. 54.
16. N. I. Podvoyski, *God ipij* (Moskova: Gospolitizdat, 1958) s. 23. Bu konuşmanın iki farklı aktarımı için bkz.: Suhanov'un, *Rus Devrimi* eserinde II. cilt, 273'te ve Shiapnikov, *Semnadtsatyi god,* III, 249-59.
17. Katı örgütsel disiplin ve fikir birliği, Leninist hedeflerin en önemlilerindendi ancak nadiren gerçekleştirilebilirdi. Leonard Şapiro ve Robert V. Daniels. *The Communist Party of the Soviet Union* (New York: Random House, 1959) ve *The Conscience of the Revolution* (Cambridge: Harvard University Press, 1960), ortaya çıktığı andan itibaren ideolojik çatışma ve hizipçiliğin Bolşevik örgütü içinde hangi boyutlarda olduğunu gözler önüne serer.
18. W. S. Voytinski, "Gody pobed i porazhenii: 1917 god" (Nikolayevski arşivleri, The Hoover Institution, Stanford, California), s. 48. 1922-1923 yılları arasında Berlin'de yazılan 1917 hakkındaki bu önemli anı yazısı, yazarın *Gody pobed i porazhenii* (2 cilt.; Berlin-Petersburg-Moskova: Z. I. Grzhebin, 1923-1924) eserinin 3. cildi olarak tasarlanmıştı.
19. Suhanov, *Rus Devrimi, I,* 285.
20. Bu Bolşevik toplantılarının detaylı kaydı, L. Troçki'nin, John G. Wright (New York: Pioneer Publishers, 1962) çevirisiyle*The Stalin School of Falsification* eserinde bulunmaktadır, s. 231-301.
21. Şapiro, *The Communist Party of the Soviet Union,* s. 162.
22. Burdzhalov, *Voprosy istorii,* No. 4, 1956, s. 47.
23. Troçki, *The Stalin School,* s. 289-99.
24. Şapiro, *The Communist Party of the Soviet Union,* s. 163-64.
25. Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 50.
26. Suhanov, *The Russian Revolution,* I, 286-87; David Shub, *Lenin* (New York: Mentor, 1948), s. 109.
27. Burdzhalov, *Voprosy istorii,* No. 4, 1956, s. 41.
28. *Pervyi legaVnyi Peterburgskii komitet,* s. 88.
29. Suhanov, *Rus Devrimi,* 1, 290.
30. Böylelikle, Lenin'in, Nisan ortasında Birinci Petrograd Şehir Konferansında Geçici Hükümet Hakkındaki önergesi, iktidarın Sovyetlere devrinden önce kitleler arasında ikna kampanyası ihtiyacından söz etmektedir. *Sed'maia konferentsiia: Protokoly,* s. 291.
31. Aynı eserde, s. 35-37. Bu bağlantıda Kamenev, Lenin'in Geçici Hükümetin temel sınıf karakterini kabul ederken "Kahrolun Geçici Hükümet" sloganı önergesi için bir değişiklik

ister. Kamenev bu konunun Lenin'in önergesinde belirsiz kaldığını düşünmektedir. Değişikliği doğrulayan bu slogan "partinin asıl görevi olan kitleleri eğitme ve örgütleme işini yavaşlatabilirdi." Değişiklik önergesi, 9 eksik ve 62ya karşı 20 oyla reddedildi.

32. Avdeev, *Khronika sobytii,* 1, 117.
33. Aynı eserde, II, 47-59.
34. Akademiia nauk SSSR, Institut istorii, et al., *Revoliutsionnoe dvizhenie v Rossii v aprele 1917 goda: ApreVskii krizis,* der. L. S. Gaponenko, ve diğ. (Moskova: Izd-vo Akademii nauk SSSR, 1958), s. 726.
35. Aynı eserde, s. 737.
36. M. S. Iugov, "Sovety v pervyi period revoliutsii," in *Ocherki po istorii oktiabr'skoi revoliutsii,* der. M. N. Pokrovsky (Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1927), II, 189.
37. *Sed'maia konferentsiia: Protokoly,* s. 42-44.
38. Aynı eserde, s. 204; ayrıca bkz. I. Vavilin, "Lenin i Peterburgskaia organizatsiia bol'shevikov v 1917 g. do iiulia," in *Lenin kak rukovoditel'Leningradskoi organizatsii boVshevikov,* der. O. A. Lidak (Leningrad: Lenpartizdat, 1934), s. 83-87.
39. S. P. Kniazev (der.), *Petrogradskie bol'sheviki v oktiabr'skoi revoliutsii* (Leningrad: Lenizdat, 1957), s. 100.
40. *Sed'maia konferentsiia: Protokoly,* s. 111.
41. Aynı eserde, s. 241-43.
42. V. M. Koçakov, "Sostav Petrogradskogo garnizona v 1917 g.," *Uchenye zapiski Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta,* Vyp. 24, No. 205, 1956, s. 67-68; ayrıca bkz. T. G. Mironov, "Bor'ba bol'she-vikov za Petrogradskii garnizon v period dvoevlastiia 1917 goda" *Kandidat tezi,* Leningrad University, Leningrad, 1954), s. 70-71.
43 S. E. Rabinoviç, "Bol'shevistskie voennye organizatsii v 1917 g.," PR, No. 6-7 (77-78), 1928, s. 181-82.
44. Bkz. V. I. Nevski, "Voennaia organizatsiia i oktiabr'skaia revoliut-siia," *Krasnoarrneets,* No. 10-15, 1919 s. 34.
45. Vsesoiuznaia Kommunisticheskaia partiia (bol'shevikov), *Vtoraia i tret'ia Petrogradskie obshchegorodskie konferentsii bol'shevikov v iiule i oktiabre 1917 goda: Protokoly* (Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1927), s. 15.
46. V. I. Nevski, *V bure deianii: Petrograd za piat' let sovetskoi raboty* (Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1922), s. 7.
47. Akhun and Petrov, *Bol'sheviki i armiia,* s. 217.
48. *Soldatskaya pravda,* 2 Haziran 1917, s. 2.
49. Leon Troçki, *Rus Devriminin Tarihi,* İngilizceye çevirisi, Max Eastman (3 cilt; Ann Arbor: University of Michigan Press, 1957), II, 31.
50. F. F. Raskolnikov, "Zasedaniia pervogo legal'nogo Peka," PR, No. 8, 1922, s. 50.
51. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi,* II, 31.
52. Örneğin bkz., Institut marksizma-leninizma pri TsK KPSS, *Protokoly Tsentral'nogo komitetaRSDRP(b): Avgust 1917-fevral' 1918* (Moskova: Gospolitizdat, 1958), s. 326.
53. Ahun and Petrov, *Bol'sheviki i armiia, s.* 224.
54. S. E. Rabinoviç'in, "Vserossiiskaia konferentsiia bol'shevistskikh voennykh organizatsii 1917 g.," eserinde KL, No. 5 (38), 1930, s. 109'de Haziran ortaları için Askerî Örgütün gücü hakkında tahmine dayanan yuvarlak bir rakam verilmektedir.
55. Örneğin, Podvoyski'nin Petrograd Bolşevik Şehir Konferansı raporuna bakınız, *Vtoraia i tret'ia Petrogradskie obshchegorodskie konferentsii,* s. 17-19.

56. Aynı eserde, s. 14-22.

III. Akim Kalan 10 Haziran Gösterisi

1. Nevski, *Krasnoarrmeets,* No. 10-15, 1919, s.35.
2. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 136-37, 159. Ayrıca bkz. N. I. Podvoyski, "Voennaia organizatsiia TsK RSDRP(b) i voenno-revoliutsionnyi komitet 1917 g.," KL, No. 6,1923, s. 74.
3. I. F. Petrov, "Strategiia i taktika partii bol'shevikov v period podgotovki i pobedy sotsialisticheskoi revoliutsii: Mart-oktiabr' 1917 g." (doktora tezi, Akademiia obshchestvennykh nauk pri TsK KPSS, Moskova, 1961), s. 415. Bu çalışmanın yayımlanmış versiyonu; I. F. Petrov, *Strategiia i taktika partii bol'shevikov v podgotovke pobedy oktiabr'skoi revoliutsii: Mart-oktiabr' 1917 g.* (2. baskı; Moskova: Izdatel'-stvo politicheskoi literatury, 1964). Haziran ayı başlarında bir Petersburg Komitesi toplantısında Nevski, Askerî Örgüt'ün kendi onayı olmadan bir gösteri konusunda nihai kararı vermeyeceği yönündeki bir Merkez Komite toplantısı kararına atıfta bulundu. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 136.
4. Age. s. 136-37; *Soldatskaya pravda,* 13 Haziran, 1917, s. 3. Garnizon askerleri özellikle Kerenski'nin 11 Mayıs'ta yayımlanan "Asker Hakları Bildirgesi'nden ötürü kızgındı. Bu bildirgeden Pravda'da, "Haklar Yok Bildirgesi" olarak bahsedilmektedir.
5. Akademiia nauk SSSR, Institut istorii, v.d., *Revoliutsionnoe dvizhenie v Rossii v mae-iiune 1917 g.: liun'skaia demonstratsiia,* baskı. D. A. Çugaev, v.d. (Moskova: Izd-vo Akademii nauk SSSR, 1959), s. 483-85. Bu toplantının notlarından ilk kez burada yayımlanan bu parça, Askerî Örgüt'ün kendi içerisinde, bir gösteri konusundaki ön tartışmalarıyla ilgili bulabildiğim tek şey. Belge, bireysel Askerî Örgüt birimi temsilcilerinin kendi birliklerinden bahsederken, Askerî Örgüt politikasının etkisiyle hareket ettiklerini yansıtması açısından ilginç. Belge ayrıca Askerî Örgüt liderliğinin bir gösteriyi teşvik ve organize etmede öncelikli çıkarlarına da tanıklık ediyor.
6. Petrov, "Strategiia i taktika," s. 415.
7. A. M. Sovokin, "K istorii iiun'skoi demonstratsii 1917 g.," *Vo-prosy istorii KPSS,* No. 5, 1966, s. 46.
8. *Soldatskaya pravda,* Haziran 6, 1917, s. 1. Ayrıca bkz. *Novaya zhizn,* Haziran 7, 1917, s. 2. 4 Haziran gösterisinin ayrıntılı bir Sovyet yorumu için bkz. M. S. Ilin, "Demonstratsiia i miting na marsovom pole v Petrograde 4 iiunia 1917 g.," *Voprosy istorii,* No. 6,1957, s. 126-30.
9. *Revoliutsionne dvizhenie: liun'skaia demonstratsiia,* s. 485-87. Bu önemli toplantının notlarında bir parça burada ilk kez yayımlandı. Ayrıca bkz. Petrov, "Strategiia i taktika," s. 415; Vavilin, *Lenin kak rukovoditeV Leningradskoi organizatsii bol'shevikov,* s. 9; K. T. Sverdlova, *lakob Mikhailoviç Sverdlov* (Moskova: Molodaya Gvardiya, 1960), s. 259; ve Institut marks-izma-leninizma'da Podvoyski'nin Altıncı Parti Kongresi'ndeki Askerî Örgüt savunması pri TsK KPSS, *Shestoi s"ezd RSDRP(bol'shevikov), avgust 1917 goda: Protokoly* (Moskova: Gospolitizdat, 1958) s.62.
10. Lenin'in buradaki saldırıya yönelik tutumunun ayrıntılı anlatımı için bkz. Lenin, *Sochineniia,* XXV, 3-28.
11. Kamanev bu savlarını, daha sonra parti liderliğine de sunduğu bir raporda birleştirdi. Petrov, "Strategiia i taktika," s. 415.
12. Bu toplantının notları, *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 136-45'te bulunmaktadır.
13. Viborg Bölgesi, Petrograd'da parti üye sayısının en yüksek olduğu yerdi. Mayıs 1917 sonunda toplam olarak 5000 üye vardı. *Ocherki istorii Leningrad-skoi organizatsii KPSS, Chast' I: 1883-oktiabr' 1917 gg.* (Leningrad: Lenizdat, 1962), s. 502.
14. Viborg Bölgesi Duma'sında büyük bir Bolşevik çoğunluk bulunmaktadır. Kozlovski ve Molotov (her ikisi de Bolşevik) sırasıyla Duma'nın başkanı ve sekreteriydi. —ov, "Vyborgskaia

raionnaia duma 1917 goda," *Leningradskaia pravda,* 4 Kasım 1927, s. 3.

15. V. I. Gorev, *Anarkhizm v Rossii* (Moskova: Molodaya Gvardiya, 1930), s. 105; A. Sh. [Shapiro], "Anarkhizm-kommunizm i anarkho-sindikalizm," *Golos truda* (Anarko-Sendikalistîn yayın organı), 27 Ocak 1918, s. 3.
16. Aşağıda, s. 108.
17. Bir Anarşist-Sendikalist yazar, şüphesiz haklı olarak, Anarşist-Komünist programı "boş laflar koleksiyonu" olarak niteledi. *Golos truda,* 27 Ocak 1918, s. 3. Bu iki anarşist grubun, devrimci dönemde birleştikleri kaydedilmeli. Gorev, *Anarkhizm v Rossii,* s. 105.
18. Gosudarstvennyi Muzei Velikoi Oktiabr'skoi Sotsialisticheskoi Revoliutsii, fond listovok, f. 2, No. 11641.
19. V. N. Zalezhsky, *Iz vospominanii podpoVshchika* (Moskova: Gosizdat, 1931), s. 180-81.
20. M. M. Laşeviç'in Birinci Makinalı Tüfek Alayı'ndaki Bolşevikler ve Anarşistler arasındaki benzerlikler konusundaki yorumları için bkz. aşağıda, s. 129.
21. P. M. Stulov, "Pervyi pulemetnyi polk v iiul'skie dni 1917 g.," KL, No. 3 (36), 1930, s. 73.
22. Bu hesap, *Reç'* ve *İzvestiya,* 6-10 Haziran 1917'deki raporlarındaki parçalara dayandırılmaktadır.
23. Mayıs ayında Anarşist-Komünistler *Kommuna* adında bir gazete yayımlamaya başladı. *Kommuna* Geçici Hükümet tarafından kapatılınca, Anarşist-Komünist yayın organının adı *Svobodnaia kommuna* olarak değişti. Sovyetler Birliği'nde her iki gazeteye de erişemedim ve Batı kütüphanelerinde de herhangi bir sayısı bulunmuyor.
24. Görünüşe göre Viborg işçileri en azından kısmen, Pereverzev'in tahliye emrinin, fırıncılar sendikası ve işçi milisleri de dahil villayı kullanan tüm örgütleri ilgilendirdiği inancıyla greve gitti. Ayrıca, villayı çevreleyen parkın kullanımının tehlikede olmasından da rahatsızdılar. 8 Haziran tarihli Sovyet Kongresi'nin akşam oturumunda Peverzev, kararının yalnızca Anarşistleri bağladığını açıkladı. *Pervyi Vserossiiskii s"ezd Sovetov rabochikh, soldatskikh i krest'ianskikh deputatov* (Leningrad: Gosizdat, 1930), s. 267.
25. Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii,* I, 214.
26. Leningrad, Sovet deputatov trudiashchikhsia, *Petrogradskii Sovet rabochikh i soldatskikh deputatov: Protokoly zasedanii IspolniteVnogo komiteta i Biuro IspolniteVnogo komiteta* (Moskova: Gosizdat, 1925), s. 274.
27. I. G. Çereteli, *Vospominaniia o fevral'skoi revoliutsii* (Paris: Mouton ve Co., 1963), II, 197-201. Bir Gürcü Menşevik olan Çereteli, Sovyet'teki en etkili figürdü. Anıları, bu dönem süresince Sovyetlerin rolünü ve Petrograd Sovyeti, Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi ve Tüm-Rusya Sovyetleri Yürütme Kurulu'nun özellikle siyasi durumunu anlamak açısından büyük değer taşımaktadır. Arşivlerde yeterli mataryel bulunmadığından, bu önemli konunun incelenmesinde mevcut tek gerçekten ayrıntılı kaynaklardır. Ayrıca bkz. *Pervyi Vserossiiskii s"ezd Sovetov,* s. 262-64; Suhanov, *Rus Devrimi,* II, 387-88; ve Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii,* I, 214.
28. Çereteli, *Vospominaniia,* II, 202.
29. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 157; M. Ia. Latsis, "Iiul'skie dni v Petrograde: Iz dnevnika agitatora," PR, No. 5 (17), 1923, s. 103. Ayrıca bkz. F. D. Stasova'nın 9 Haziran tarihli, Merkez Komite'nin planları konusunda Moskova parti örgütünü bilgilendiren mektubu, Rossiiskaia sotsial-demokraticheskaia Raboçaya partiia, Tsentral'nyi komitet, *Pere-piska sekretariata TsK RSDRP(b) s mestnymi partiinymi organiza-tsiiami: Sbornik dokumentov, Vol. I: Mart-oktiabr' 1917 g.* (Mokova: Gospolitizdat, 1957), s. 13.
30. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 103-104. Latsis, Şubat Devrimi'nin başlangıcından itibaren ayrıntılı bir günlük tuttu. Göründüğü kadarıyla bunların yalnızca çok küçük bir kısmı yayımlandı.

31. V. Vladimirova'mn derlediği *Revoliutsiia 1917 goda: Khronika sobytii,* Vol. Ill: *liun'-iiul',* (Moskova: Gosizdat, 1923), s. 42.
32. 11 Haziran tarihli *Pravda*'da, 8 Haziran toplantısının, gösteri hareketinin, işçiler ve askerler arasında çok geniş bir destek aldığına işaret ettiği vurgulandı ve bu elbette resmî Sovyet yorumuydu. Ancak günlüğünde Latsis, kimi işçi temsilcileri coşkuluyken, kimilerinin ise yaygın ruh haline kuşkuyla yaklaştığını yazdı. Temmuz sonlarındaki Altıncı Kongre'de bir konuşmasında Stalin, askerlerin sokağa akmalarına rağmen, bu ruh halinin henüz işçilerce paylaşılmadığınının açıkça göründüğünü bildirdi s. 15.
33. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 158.
34. *Soldatskaya pravda,* 10 Haziran 1917.
35. Bu iddia daha sonra, Haziran sonu ve Temmuz başlarındaki garnizon ayaklanmasının birincil sebebi olan garnizon askerî vergilerine karşı çıkmanın gerekçelerinden biri olarak özel bir önem kazandı.
36. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 103.
37. Age., s. 104.
38. I. P. Flerovski, "Iiul'skii politicheskii urok," PR, No. 7 (54), 1926, s. 62.
39. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi,* I, 443; I. Iurenev, "Ocherednaia lozh'," *Vpered,* 17 Haziran 1917, s. 8. Ayrıca bkz. *Pervyi legaVnyi Peterburgskii komitet,* s. 156, ve I. Deutscher, *Silahlı peygamber* (New York: Oxford üniversitesi Matbaası, 1954), s. 267.
40. Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii,* I, 216; Suhanov, *Rus Devrimi,* II, 390.
41. Mevcut erişilebilir materyaller temel alındığında, Milyukov'un, Geçici Devrimci Komite'nin, gösteriler için ortak bir Anarşist-Bolşevik idare merkezi olduğu yönündeki iddiasının doğru olma ihtimalini göz ardı etmek münkün değildir. *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii,* I, 216. Olgunlaşmamış gösterinin hemen ardından Lunaçarski ve Liber Durnovo Villası'nda örgütlenmiş özel komitenin rolü konusunda benzer iddialarda bulundular. bkz *Pervyi Vserossiiskii s'ezd Sovetov,* s. 444; *İzvestiya,* 11 Haziran1917, s. 2, ve 15 Haziran 1917, s. 5.
42. *Baltiiskie moriaki,* s. 88-89.
43. 9 Haziran tarihli ve Boki tarafından imzalanmış Helsingfors parti komitesinden bir duyuru age. s.88'de yer almaktadır.
44. G. D. Bykov, "Revoliutsionnaia deiatel'nost' bol'shevikov Vy-borgskoi storony goroda Petrograda v period podgotovki i provedeniia oktiabr'skoi sotsialisticheskoi revoliutsii" *(Kandidat* tezi, Leningrad Üniversitesi, Leningrad, 1951), s. 112.
45. Troçki Geçici Hükümetin tasfiyesi için bu ifadeyi kullanıyor. *Rus Devriminin Tarihi,* I, 443.
46. Broşür metni, 9 Haziran'da gönderildiği haliyle 10 Haziran 1917'de *Soldatskaya pravda'da* yayınlandı. s. 1; *Revoliutsionnoe dvizhenie: liun'skaia* demonstratsiia'da yeniden basıldı, s. 494-95.
47. Bu bölümün hazırlanmasında özellikle 10-16 Haziran 1917 tarihli *İzvestiya*'lardan yararlanılmıştır.
48. *Revoliutsionnoe dvizhenie: liun'skaia demonstratsiia,* s. 495.
49. Geçici Hükemet'in Kongre kararını destekleyen metin 9 Haziran 1917 tarihli *İzvestiya*'da yayımlanmıştır.
50. Yukarıda, s. 60-61.
51. Çereteli, *Vospominaniia,* II, 205.
52. *Petrogradskii Sovet: Protokoly,* s. 186-87.
53. Çereteli, *Vospominaniia,* II, 205-206.
54. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 156; E. Ignatov, "I Vserossiiskii s"ezd Sovetov rabochikh i soldatskikh deputatov," PR, No. 6 (65), 1927, s. 115.

55. 9 Haziran'daki Birinci Kongre'nin akşam oturumunda, Kerenski bu söylentileri şiddetle reddetmiştir: "Hiçbir Kazak alayı Petrograd'a ilerlememektedir ve ilerleyemez çünkü görevimiz askerleri cepheye göndermektir, geriye değil" *Pervyi Vserossiiskii s"ezd Sovetov,* s. 382-83.
56. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 158-66; Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 104.
57. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 104-105; *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 164; ayrıca bkz. Chamberlin, *Rus Devirimi,* I, 161.
58. Below, s. 94-96.
59. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi,* I, 443. Ayrıca bkz. E. P. Krivoşeyna, *Dve Demonstratsii* (Moskova: Gos. Sotsial'no-ekonomi-cheskoe izd-vo, 1931), s. 29.
60. Çereteli, *Vospominaniia,* II, 205-211; *Pervyi Vserossiiskii f'ezd Sovetov,* s. 375-78. Ayrıca bkz. Vladimirova, *Khronika sobytii, III,* 48.
61. Bu çalışma için özellikle önemli olan kaynaklar arasında *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 152-66; Sverdlova, *la. M. Sverdlov,* s. 259; ve Sovokin, *Voprosy istorii KPSS,* No. 5, 1966, s. 49 bulunmaktadır.
62. İgnatov, PR, No. 6 (65), 1927, s. 115; B. Şumiatski, "Pervyi s"ezdsovetov," in *V dnivelikoiproletarskoi revoliutsii* (Moskova: Ogiz, 1937), s. 59. O sırada Sovyet Kongresi'nde neler olduğuna dair içeriden bir görüş için bkz. Çereteli, *Vospominaniia,* II, 206-209 ve *Pervyi Vserossiiskii s'ezd Sovetov,* s. 382.
63. *Pervyi legaVnyi Peterburgskii komitet,* s. 156. Bolşevik delegasyonunun bir üyesi olan Kuzmin, 9 Haziran'daki Kongre oturumunda kendi kişisel rahatsızlığını dile getirdi: "Yoldaşlar, üzülerek de olsa söylemek zorundayım ki, çoğumuz, buradaki Bolşevik temsilciler, üç milyon işçinin ve askerin temsilcileri, maalesef burada tüm bunların düzenlendiğini bile bimiyorduk. Burada ben bir temsilciyim ve ancak şimdi böyle bir gösterinin düzenlendiğini öğrendim." *Pervyi Vserossiiskii s"ezd Sovetov,* s. 382.
64. Sverdlova, *la. M. Sverdlov,* s. 259; *Pervyi legaVnyi Peterburgskii komitet,* s. 158; Sovokin, *Voprosy istorii KPSS,* No. 5,1966, s. 49.
65. Aşağıda s. 86.
66. Gösteri kararının ve iptaline dair resmî Bolşevik açıklaması için bkz. *Pravda,* 11 Haziran 1917, s. 1.
67. 10 Haziran tarihindeki Sovyetler Birinci Kongresi'nin resmî olmayan bir toplantısında isimsiz bir Bolşevik, sabahın erken saatlerinde parti delegasyonu tarafından Durnovo Villası'nda Merkez Komitesinin kararı hakkında bilgi vermekle görevlendirildiğini söyledi. Bolşevikler ve Sosyalist Devrimcilerin aşırılık yanlılarının, iptal haberini almalarının hemen ardından Geçici Hükümet Komitesini terk ettiklerini ve sadece Anarşistlerin kaldığını belirtti. *Pervyi Vserossiiskii s"ezd Sovetov,* s. 445; *İzvestiya,* 11 Haziran 1917, s. 6. Ayrıva bkz. Ignatov, PR, No. 6 (65), 1927, s. 115.
68. *Birzhevye vedomosti,* 10 Haziran, 1917, s. 2. Ayrıca bkz. *Pravda,* 11 Haziran 1917, s. 1, ve *Petrogradskii Sovet: Protokoly,* s. 192.
69. Çereteli gibi bazı anı yazarları, kitlelerin uysallığı ve Sovyetler ve Geçici Hükümete olan sadakatlerini vurgulama eğilimindeyken daha radikal eğilimi olan Troçki ve Suhanov gibi gözlemciler ise, iptalin ardından ortaya çıkan kitlelerin hoşnutsuzluğunu vurgularken benzer bir kanıttan (yani Sovyet adaylarının gözlem özetlerinden) yararlandılar. Milyukov bile bu ikinci kısmın tarafındaydı. İptalin hemen ardından çıkan olaylar, (18 Haziran gösterisi ve Temmuz ayaklanması) Troçki, Suhanov ve Mlyukov'un gizli radikal güç değerlendirmelerinin gerçek duruma çok daha yakın olduğunu gösterir. Çereteli, *Vospominaniia,* II, 219-25; Troçki, *Rus Devriminin Tarihi,* I, 446; Suhanov, *Zapiski,* IV, 300-301; Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii,* I, 217-19.

70. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi,* I, 445-46.
71. *İzvestiya,* 11 Haziran, 1917, s. 6-12; *Revoliutsionnoe dvizhenie: liun'skaia demonstratsiia,* s. 499-503.
72. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 106; *Pervyi legaVnyi Peterburgskii komitet,* s. 164.
73. *Raboçaya gazeta,* 13 Haziran, 1917, s. 1-2.
74. Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 63.
75. *Shestoi s"ezd,* s. 77-78. Hatıralarında Flerovski, renkli Anarşist-Komünist lider Asnin'in, denizcileri hemen harekete geçmeye ikna etmek için çabaladığını yazar. PR, No. 7 (54), 1926, s. 66. F. F. Raskolnikov'un *Kronshtadtsy: Iz vospominanii bol'shevika* eleştirisinde bir grup eleştirmen, altı Kronştadlı Bolşeviğin Kronştad Bolşevik Örgütünün o zamanki ruh halini şöyle anlatır: "Kronştad Komitesi, örgütün içindeki solcu eğilimlerle mücadele etmek ve silahlı ayaklanma konusunda birçok üyesinin, hatta uzun yıllardır üye olanların bile kavrayışını düzeltmek zorunda kaldı... Tüm Kronştadlılar iktidarın Sovyetlerde olmasına o kadar çabuk alıştı ki bu Rusya için çok doğru geliyordu. Büyük silah, malzeme ve savaşçı deposu olması, Geçici Hükümeti devirmeye yönelik Leningrad'da hemen hareket geçme fikrine güç veriyordu... Sonunda, Haziran aymda binlerce denizci ve asker Kronştad parti merkezine gelerek Bolşeviklerin Geçici Hükümeti devirmek için filoları Leningrad'a yönlendirmesi talebinde bulundu. Bu kalabalığın başında, kalabalığı Iakornia Meydanından komiteye götüren Kiril Orlov (Bolşevik bir lider) vardı. Birisi Garnizon alarmını çaldı. Eylem felaketle sonuçlanmaktan son anda kurtuldu. Tüm güç harekete geçirildi ve hareket dağıtıldı." P. Smirnov, D. Kondakov, A. Liubovich, A. Gertsburg, M. Pozdeeva, S. Emmin, KL, No. 5-6 (56-57), 1933, s. 214-15.
76. Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 67.
77. Çereteli, *Vospominaniia,* II, 228.
78. Aynı eserde, s. 226-28. Bu toplantı hakkında Çereteli'nin basılı tek detaylı kaydı. Ayrıca bkz. Vladimirova, *Khronika sobytii,* III, 56.
79. *Pravda,* 13 Haziran 1917. Ayrıca bkz. Suhanov, *Zapiski,* IV, 303. Toplantı kapalı olduğundan *Pravda*'da çıkan dışında hiçbir gazete kaydı yoktu.
80. Suhanov, *Zapiski,* IV, 305; *Pravda,* 13 Haziran 1917; Vladimirova, *Khronika sobytii,* HI, 56.
81. Ayrıca bkz. Suhanov, *Zapiski,* IV, 306, ve Troçki, *Rus Devirminin Tarihi,* I, 447-51.
82. Bu tartışmaya ilişkin alıntılar Çereteli, *Vospominaniia,* II, 231-38'den alınmıştır.
83. *Shestoi s"ezd,* s. 21-23.
84. Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 67; ayrıca bkz. Suhanov, *Zapiski,* IV, 322.
85. *Goloş pravdi,* 14 Haziran 1917, s. 3.
86. Sovokin, *Voprosy istorii KPSS,* No. 5, 1966, s. 52.
87. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. xv. Bu toplantının kaydı: Aynı eserde, s. 153-68.
88. Boki, başkentteki parti faaliyetlerinin yönü ile ilgili Merkez Komitesi ve Petersburg Komitesi arasında devam eden fikir ayrılıklarından bahsediyordu. Örgütlerin karşılıklı ilişkileri, son olarak 30 Mayıs toplantısının gündemi hakkındaydı ancak Petersburg Komitesinin ayrı gazete tartışması nedeniyle konuşulamadı.
89. Şehir Konferansı 1 Haziran'da başladı.
90. Çereteli, *Vospominaniia,* II, 203.
91. Suhanov, *The Russian Revolution,* II, 402-406. B. I. Nikolayevski, Nevski'nin Suhanon'un bilgi kaynağı olduğunu iddia ediyor. "I. G. Çereteli i ego vospominaniia o 1917 g.," *Sotsialisticheskii vestnik,* No. 9-10, 1962, s. 135. Bu yazarla bir konuşmasında Nikolayevski, bu bilginin ona Suhanov tarafından verildiğini söyledi.
92. E. H. Carr, *Bolşevik Devrimi, 1917-1923* (3 cilt; New York: Macmillan, 1951-1953), I, 90.

IV. Huzursuzluk Artıyor

1. Çereteli, *Vospominaniia*, II, 246.
2. *İzvestiya*, 17 Haziran 1917, s. 1.
3. Petrov, "Strategiia i taktika," s. 429.
4. Bu toplantının kayıtları: *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet*, s. 168-84.
5. Vladimirova, *Khronika sobytii*, III, 66.
6. *Revoliutsionnoe dvizhenie: Hun'skaia demonstratsiia*, s. 518; *Petrogradskii Soviet: Protokoly*, s. 278-79; ayrıca bkz. Çereteli, *Vospominaniia*, II, 250-51.
7. Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii*, 1,222; *Reç'*, 13 Haziran 1917, s. 5.
8. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet*, s. 173.
9. Bu tartışmanın kayıtları için bkz. aynı eserde, s. 173-78.
10. Gorky's *Novaya zhizn'* (15 Haziran 1917, s. 1) bu çağrıyı Bolşeviklerin kendilerini gelecekte Anarşistlerden ayırma isteklerinin gecikmiş bir işareti olarak selamladı.
11. 18 Haziran gösterisinin detaylı bir Sovyet yorumlaması için bkz. Krivosheina, *Dve demonstratsii*.
12. W. S. Voytinski, *Stormy Passage* (New York: Vanguard Press, 1961), s. 293; Çereteli, *Vospominaniia*, II, 247.
13. Vladimirova, *Khronika sobytii*, III, 69.
14. Bu bağlamda M. Ia. Latsis, Temmuz günlerinin arifesinde Askerî Örgütün örgütsel çalışmasını eleştirirken oldukça önemli bir noktaya değindi: "Sokaklarda bir ayaklanma (ve muhtemelen bir gösteri) durumunda alayların çoğunluğu bizi destekleyecek ancak Sovyet seçimleri vb. sıradan olaylarda liderlik bizim elimizde değil" dedi. Bkz. B. Elov, "Petrogradskaia organizatsiia RSDRP(b) nakanune iiul'skikh sobytii," in 3-5 *iiulia 1917 g.* (Petrograd, 1922), s. 60.
15. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 108.
16. *Revoliutsionnoe dvizhenie: Hun'skaia demonstratsiia*, s. 525.
17. 18 Haziran gösterisinin bu kısmının hazırlığında *Pravda, İzvestiya, Novaya zhizn', Raboçaya gazeta, Volia naroda, ve Reç'* kayıtlarına bakılmıştır.
18. Suhanov, *The Russian Revolution*, II, 416-17.
19. P. N. Milyukov, *Rossiia na perelome* (3 cilt; Paris: Imprimerie d'art Voltaire, 1927), I, 73.
20. Kronştad denizcileri Kongre'ye katılmaya davet edilenler içindeydi ve 16 Haziran'da oylayarak kabul ettiler. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta*, 18 Haziran 1917, s. 1. Flerovski, denizcilerin Bolşeviklere ve kendi gösterisini planladığı için Kongreye karşı hoşnutsuz olduklarını ve büyük bir bölümün katılıma karşı oy verdiğini hatırlatır. PR, No. 7 (54), 1926, s. 68. *Goloş pravdi*'nin o dönemki editörü A. F. Ilin-Zenevski, sorunun, denizcilerin silahsız bir gösteriyle ilgilenmemeleri olduğunu iddia ediyor. "Na rubezhe russkoi revoliutsii," *Krasnyi Petrograd*, 1919, s. 36.
21. Official and special reports in *Pravda, Malenkaya gazeta, İzvestiya, Novaya zhizn', Raboçaya gazeta, Volia naroda, ve Reç*'deki 19-23 Haziran 1917 tarihli resmî ve özel raporlar aşağıdaki bölümün hazırlığında kullanılmıştır.
22. Raskolnikov, *Kronshtadt i Piter*, s. 188. Khaustov's ifadelerinde, Raskolnikov "Hiçbir şekilde Marksist etki hissedilmiyordu" der.
23. *Biulleten' Vserossiiskoi konferentsii frontovykh i tylovykh voennykh organizatsii RSDRP(b)*, No. 3, 18 Haziran 1917, s. 2.
24. F. Zalesskaya, "hun'skaia demonstratsiia 1917 g.," PR, No. 6 (65), 1927, s. 159.
25. İlgili Kongre önergesi, "Devrimci demokrasinin çabalarıyla savaş sona erdirilene kadar

Rusya devrimci demokrasisi ordusunu saldıran ya da savunan tarafta tutmak zorundadır. ... Saldıran tarafta olma kararı tamamen askerî ve stratejik bakış açısıyla verilmelidir." Golder, *Documents of Russian History*, s. 371.

26. *İzvestiya*, 20 Haziran 1917, s. 4.
27. Örneğin bkz. Birinci Yedek Piyade Alayı'ndan Saharov imzalı (kararı alan toplantının başkanı olarak) 25 Haziran 1917 *Soldatskaya pravda*, s. 3'te. Saldırıya karşı tepki, yerel Sovyetin biri Bolşevik, diğeri Sosyalist Devrimci olmak üzere 195 leh, 1 karşıt ve 65 çekimser oy ile hareketi lanetleyen iki önergenin geçtiği Kronştad'da özellikle yüksekti. *Goloş pravdi*, 21 Haziran 1917, s. 1.
28. Bu tür daha fazla dosya için bkz:*Revoliutsionnoe dvizhenie: liuri-skaia demonstratsiia*, s. 366-68, 377-81.
29. Aynı eserde, s. 373.
30. Konferanstaki ilerlemeler ve toplantılardaki ruh hali hakkındaki en değerli belgeler, konferans süresince *Soldatskaya pravda*'ya ek olarak çıkarılan beş bültende *(Biulleten' Vserossiiskoi konferentsii frontovykh i tylovykh voennykh organizatsii RSDRP(b)*, No. 1-5, 16, 17, 18, 21 ve 24 Haziran 1917) bulunmaktadır. Bazen, yerel Bolşevik organlarında tanık kayıtları da yayınlanmıştı. En iyi anı yazısı, Kedrov'un *Velikaia oktiabr'skaia sotsialisticheskaia revoliutsiia: Sbornik vospominanii* (Moskova: Gosizdat, 1957), s. 71-82'de tekrar yayınlanan "Vserossiiskaia konferentsiia voennykh organizatsii RSDRP(b)," PR, No. 6 (65), 1927, s. 216-31 eseridir. Birçok önemli belge içeren oldukça kullanışlı bir ikincil kaynak ise S. E. Rabinoviç'in *serossiiskaia voennaia konferentsiia bol'shevikov 1911 g.* (Moskova: Gosvoenizdat, 1931) eseridir. Konferanstaki önergeler için bkz: Institut Marksa-Engel'sa-Lenina-Stalina pri TsK KPSS, *Kommunisticheskaia Partiia Sovetskogo Soiuza v rezoliutsiiakh i resheniiakh s"ezdov, konferentsii i plenumov TsK, 1898-1954* (4 cilt; 7. basım; Moskova: Gospolitizdat, 1954), I, 354-67.
31. Konferansın hedefleri ilk olarak Mayıs ayında dağıtılan bir bildiride belirtilmişti. Muzei Revoliutsii SSSR, Moskova, fond listovok, A49134.
32. "Politicheskii moment i zadachi Vserossiiskoi konferentsii VO," *Biulleten'*, No. 1, 16 Haziran 1917. s. 1.
33. *Shestoi s"ezd*, s. 62; V. A. Antonov-Ovseenko, *Stroitel'stvo Krasnoi Armii v revoliutsii* (Moskova: Izd-vo Krasnaia Kasım 1923), s. 10.
34. Rabinoviç, KL, No. 5 (38), 1930, s. 110.
35. 15 Haziran'da konferansın başlangıç oturumlarından birinde delegeleri garnizonda ajitatör olarak görevlendirme kararı alındı. *Biulleten'*, No. 1, 16 Haziran 1917, s. 1.
36. Kedrov, *Velikaia Oktiabr'skaia sotsialisticheskaia revoliutsiia*, s. 74; M. Sulimova, "Eto budet poslednii i reshitel'nyi boi," *Letopis' velikogo oktiabria*, der. A. Iu. Krivitski (Moskova: Sovetskaia Rossiia, 1958), s. 104.
37. A. F. Ilin-Zhenevski, "Voennaia organizatsiia RSDRP i *Soldatskaya pravda*," KL, No. 1 (16), 1926, s. 70; Petrov, "Strategiia i taktika," s. 447.
38. *Shestoi s"ezd*, s. 63.
39. *Biulleten'*, No. 3, 18 Haziran 1917, s. 1-2; ayrıca bkz.: Rabinoviç, KL, No. 5 (38), 1930, s. 113-16.
40. Uzun süredir Bolşevik olan A. Ia. Arosev, yayın kurulunun bir üyesiydi ve konferansta Askerî Örgütün Tüm Rusya Bürosuna seçilmişti.
41. *Birzhevye vedomosti*, 19 Haziran 1917, s. 1, saldırının ilk haberlerinin öğleden sonra iki civarlarında yayılmaya başladığını belirtti.
42. *Okopnaya pravda*, 9 Haziran 1917; *Biulleten'*, No. 4, 21 Haziran 1917, s. 2.
43. Kedrov, *Velikaia Oktiabr'skaia sotsialisticheskaia revoliutsiia*, s. 75-76.
44. Podvoyski, *God 1911*, s. 59; ayrıca bkz.: "Strategiia i taktika," s. 447. Toplantının *Biulleten*'deki

(No. 4, 21 Haziran 1917) kaydı, programın değiştirilmesi teklifinin yapıldığı ve akşamın son konuşmasının hemen öncesinde reddedildiğini açığa çıkardı.

45. Podvoyski, KL, No. 6, 1923, s. 76. Bu konuşmanın sonraki bir versiyonu için bkz.: N. I. Podvoyski, "Iiul'skie dni: Tri momenta," *Pravda,* 18 Haziran 1925, s. 2. Konuşma, Podvoyski'nin anılarının son basımından çıkarılmıştır. *(God 1917).*
46. *Biulleten',* No. 4, 21 Haziran 1917; *Okopnaya pravda,* 9 Haziran 1917, s. 2. Son konferans oturumlarında Askerî Örgüt Tüm Rusya Bürosu kontrolünde özel bir asker-köylü yayını başlatma kararı alınması bu hedefi destekler nitelikteydi. *KPSS v rezoliutsiiakh,* I, 354-65. Temmuz günlerinde yaşananlar ve bunların sonuçları nedeniyle, *Derevenskaya bednota* isimli bu yayının ilk sayısı 12 Ekim 1917 tarihine kadar yayınlanmadı.
47. Nevski, mümkün olan en iyi örgütlenmenin kurulması ihtiyacının farkında olsa da bu dönemde örgütsel zayıflığın iktidarı ele geçirmenin önünde bir engel olmadığını düşünenler arasındaydı. Aşağıda, s. 130, 137-138.
48. *Biulleten',* No. 4, 21 Haziran 1917, s. 1; *Volna,* 4 Temmuz 1917, s. 2. Nevski, Askerî Örgüte Merkez Komitesinde oy hakkı verilmesini talep etti. Talep reddedildi ve Askerî Örgüte Merkez Komitesi içinde sadece "danışman" oyu hakkı verildi. *KPSS v rezoliutsiiakh,* I, 367. Temmuz günleri öncesi ve sonrasında Tüm Rusya Askerî Örgütünün "ayrımcı" eğilimlerinin en açık ve detaylı tartışmaları için bkz.: Rabinoviç, PR, No. 6-7 (77-78), 1928, s. 187-88 ve aynı yazar: "Rabota bol'shevikov v armii v 1917 g.," *Voina i revoliutsiia,* No. 6, 1927, s. 96-108.
49. Latsis, PR, No. 5(17), 1923, s. 109; I. Gavrilov, *Ocherki po istorii Vyborgskoi part-organizatsii goroda Leningrada* (Leningrad: Lenpartizdat, 1953), s. 109. Aynı gün Putilov fabrikasında yapılan büyük greve katılan işçiler, Viborg Bölgesindeki huzursuzlukla ilgilenmiyordu. Putilov işçileri, hareketin ardında farklı bir neden olsa da ücret artışı taleplerine destek amaçlı greve gitti. *Delo naroda,* 20 Haziran 1917, s. 2.
50. *Novaya zhizn',* 20 Haziran 1917, s. 3.
51. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 185-86; Bykov, "Revoliutsionnaia deiatel'nost' bol'shevikov Vyborgskoi storony," s. 125. Birinci Makineli Tüfek Alayının red metni, 22 Haziran 1917 tarihli *Soldatskaya pravda*'da yayınlandı.
52. Mironov, "Bor'ba bol'shevikov za Petrogradskii garnizon," s. 211; A. P. Konstantinov, *Bol'sheviki Petrograda v 1917 godu: Khronika sobytii* (Leningrad: Lenizdat, 1957), s. 292. Birinci Makineli Tüfek Alayının alay komitesine yazdığı bir mektupta Petrograd Sovyeti Askerî Bölümü talebin acil doğasını vurguladı ve yerine getirilmesini istedi. Bykov, "Revoliutsionnaia deiatel'nost' bol'shevikov Vyborgskoi storony," s. 135.
53. Mironov, "Bor'ba bol'shevikov za Petrogradskii garnizon," s. 211; Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 87.
54. Bu dönemde ayaklanmaya doğru giden hareket ile ilgili, çalışmalarının arşivsel çalışmalara dayandıran P. M. Stulov, "Alaydaki Bolşevikler kendilerini genel havaya kaptırmışlardı ve özellikle de hareket Bolşevik sloganlardan çıktığı için durdurmaya çalışmadılar" der. KL, No. 3 (36), 1930, s. 93.
55. Aynı eserde.
56. *Novaya zhizn',* 21 Haziran 1917, s. 4; *Delo naroda,* 22 Haziran 1917, s. 4.
57. Petrogradski Alayının 20 Haziran tarihli toplantısının son zamanlarda yayınlanan kaydında, Birinci Makineli Tüfek Alayının, Bolşevik Askerî Örgütü üyesi Ia. M. Golovin tarafından temsil edildiği belirtilmektedir. Golovin, gösteri düzenleme konusunda Petrogradski Alayının desteğini istedi ve bazı garnizon birimlerinin ve fabrikaların desteğinin alındığını iddia etti. Bu kaynağa göre Golovin'in teklifi oy birliği ile kabul edildi ve Birinci Makineli Tüfek Alayı ile birlikte planlamayı yürütmeleri için iki kişi görevlendirildi. *Revoliutsionnoe dvizhenie: Huriskaia demonstratsiia,* s. 567-68.

58. *Novaya zhizri,* 21 Haziran 1917, s. 4; *Delo naroda,* 22 Haziran 1917, s. 4.
59. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 88; A. Şliapnikov, "Iiul'skie dni v Petrograde," PR, No. 4 (51), 1926, s. 60. Bolşevik temsilcilerinin Birinci Makineli Tüfek Alayının sokaklara çıkmasını engellemeye çalıştıkları, Petrogradski Alayının asker komitesinin 21 Haziran tarihli bir toplantısının kayıtlarında desteklenmektedir. *Revoliutsionnoe dvizhenie: liun'skaia demonstratsiia,* s. 569.
60. *Revoliutsionnoe dvizhenie: liun'skaia demonstratsiia,* s. 576.
61. *Goloş pravdi,* 21 Haziran 1917, s. 4, ve 25 Haziran 1917, s. 2; *Novaya zhizn',* 24 Haziran 1917, s. 3; *Raboçaya gazeta,* 25 Haziran 1917. Ayrıca bkz.: Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 71-72.
62. Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 71; V. Vladimirova, "Iiul'skie dni 1917 goda," aynı eserde, No. 5 (17), 1923, s. 7.
63. Önerilen gündem ilk olarak 20 Haziran 1917 tarihli *Pravda*'da yayınlandı.
64. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 181.
65. Sulimova, *Letopis' velikogo oktiabria,* s. 105.
66. Kedrov, *Velikaia oktiabr'skaia sotsialisticheskaia revoliutsiia,* s. 78. Başka bir anısında Kedrov, kendisini bu "deli fişeklerden" biri olarak tanımlar. Askerî Örgütün iktidarı ele geçirmesinin basit bir mesele olduğunu ve 10 Haziran gösterisi öncesinde Lenin ile yaptığı tartışmada onun da aynı şekilde düşünmesini beklediğini belirtir: "Bu konuda daha fazla yanılamazdım." "Iz krasnoi tetradi ob Il'iche," PR, No. 1 (60), 1927, s. 38-40.
67. Kedrov, *Velikaia oktiabr'skaia sotsialisticheskaia revoliutsiia,* s. 77-78. Bu konuşma, Lenin'in çalışmalarının toplamında yer almamaktadır. 21 Haziran 1917 tarihli *Novaya zhizn'*deki kısa bir kayıtta Kedrov'un konuşması daha detaylıdır. Hem *Novaya zhizn'* hem de Kedrov'un anlatımı için bkz.: *Zapiski Instituta Lenina,* Cilt II, 1927, s. 48-49. Lenin Enstitüsüne göre bunlar, konuşmanın korunan tek detaylı kayıtlarıdır. İlginç şekilde hem *Biulleten',* *Volna* hem de *Okopnaia pravda* bunu gözardı etti. 1 Temmuz 1917 tarihli *Zvezda* ve 27 Haziran 1917 tarihli *Bakiinskii rabochii*'de çok kısa anlatımlar bulunmaktadır.
68. *KPSS v rezoliutsiiakh,* I, 356.
69. Hem Kaganoviç hem de Krilenko, konferansta Tüm Rusya Askerî Örgütü Bürosuna seçildi. Kaganoviç ve Krilenko hariç bu organın üyeleri (Askerî Örgütün çalışmalarını yönetmek için Petrograd'da kalacaklardı) şunlardır: V. I. Nevski, N. I. Podvoyski, E. F. Rozmiroviç, K. A. Mehonoşin, I. Ia. Arosev, F. P. Khaustov, and 1.1. Dzevaltovski. Rabinoviç, KL, No. 5 (38), 1930, s. 124. Bunların arasında en radikal Bolşevikler vardı, hatta Büro çoğunlukla bunlardan oluşuyordu.
70. Khaustov'un *Okopnaia pravda*'daki editörü Vasilyev, Prezidyum konferansında cepheyi temsil eden üç delegeden biriydi. Arensburg'da askerî birimleri temsil eden Vasilev ve Şemaev, konferans boyunca bölgelerindeki Bolşevik gücünü vurguladı. Örnek için bkz: *Biulleten',* No. 3, 18 Haziran 1917, s. 1.
71. Aynı eserde.
72. Saldırı konusunda konferansta 32 lehte ve 21 çekimser oy ile Krilenko destekli ılımlı bir önerge kabul edildi. *KPSS v rezoliutsiiakh,* I, 356-57. Görünüşe göre konferansın çoğunluğu oy verilirken orada değildi ve fikir, pratik amaçlar nedeniyle Askerî Örgüt tarafından hiç uygulanmadı.
73. *Pervyi legaVnyi Peterburgskii komitet,* s. 185-99. Bu kayıtlar için ayrıca bkz.: *Revoliutsionnoe dvizhenie: liun'skaia demonstra-tsiia,* s. 556-65.
74. V. I. Nevski, "Narodnye massy v oktiabr'skoi revoliutsii," *Rabotnik proveshcheniia,* No. 8, 1922, s. 20-21.
75. Katılımcıların toplam listesi için bkz.: *Revoliutsionnoe dvizhenie: liun'skaia demonstratsiia,* s. 614.

76. *Pervyi legaVnyi Peterburgskii komitet*, s. 205; kayıtlar için bkz. aynı eserde, s. 200-205, ve *Revoliutsionnoe dvizhenie: liun'skaia demonstratsiia*, s. 570-74.
77. Nevski, *Rabotnik prosveshcheniia*, No. 8, 1922, s. 21.
78. 19 Haziran Pazartesi günü *Pravda* sayısı çıkarılmadı ve 20 Haziran sayısında da saldırıdan hiç bahsedilmedi.
79. Kronştad Bolşevik gazetesi *Goloş pravdi*, Lenin'in hemen harekete geçme karşıtlığını yansıtıyordu ve 22 ve 23 Haziran tarihli büyük yazılı iki ön sayfa editör yazısında çağrısı tekrarlanıyordu. Her iki yazı da Geçici Hükümetin hemen devrilmesi fikrini reddediyordu. Temmuz günlerinin arifesi olan 2 Temmuz'da *Goloş pravdi* Kronştad Dumasının yaklaşan seçimleri ile ilgileniyordu.
80. Vladimirova, *Khronika sobytii*, III, 293-94.
81. Bolşevik Askerî Örgütü liderleri, *Soldatskaya pravda*'da geri dönen Grenadierlilerin konumunu desteklemenin yanı sıra isyancı askerler lehine Petrograd garnizonu birimleri arasında kişisel olarak kampanya yürüttüler. Askerî Örgüt Tüm Rusya Bürosu üyelerinin huzursuzluğu kışkırtma konusundaki rolleri, Tüm Petrograd askerî birimleri ve fabrikalarının Grenadier konumunu desteklemeye çağıran önergenin 1 Temmuz'da geçirilmesini sağladıkları Yedek Grenadier Alayı olayında özellikle ortaya çıkmıştı. Bkz. I. Tobolin (der.), "Iiul'skie dni v Petrograde," KA, No. 5 (24), 1927, s. 26, ve Mironov, "Bor'ba bol'shevikov za Petrogradskii garnizon," s. 193.
82. *Soldatskaya pravda*, 2 Temmuz 1917, s. 1. Askerî Örgüt üyesi V. Iablonski de bu dönemde (3 Temmuz öncesi) Askerî Örgütün, Geçici Hükümete karşı erken bir ayaklanma *(vosstanie)* çağrısı yaptığı bildirileri hatırlamaktadır. "3-5 iiulia," KL, No. 2-3, 1922, s. 160.

V. Temmuz Ayaklanması Başlıyor

1. Aşağıda, s. 141-44.
2. Sovyet tarihçileri Temmuz ayaklanmasını genellikle, Kadetlerin koalisyon hükümetinin istifası sonrasında ve cephedeki çekilmelere bir yanıt olarak ortaya çıkan kendiliğinden kitlesel gösteri hareketi olarak tanımlar. Bu resmî yorumun tek önemli istisnası, Birinci Makineli Tüfek Alayı içindeki isyanın 3 Temmuz öncesindeki kökenlerini belgeleyen eser, Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 64-125.
3. Yukarıda, s. 117-119.
4. *Izvestiya*, 23 Haziran 1917, s. 2.
5. General Polovtsev'in bu zorluklarla ilgili hatıraları için bkz.: P. A. Polovtsev, *Dni zatmeniia* (Paris: Vozrozhdenie, n.d.), s. 116-19.
6. Geçici Hükümetin Temmuz ayaklanması soruşturması arşivinden alınmıştır. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 92. Stulov, 1927 yılında basılan, Geçici Hükümetin Birinci Makineli Tüfek Alayı ile ilgili materyallerinin (Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 1-63 ve No. 5 (24), 1927, s. 3-70) çok eksik olduğunu ve önemli belge niteliği taşımadığını vurgular.
7. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 94.
8. Aynı eserde, s. 95.
9. V. I. Nevski, "Organizatsiia mass," *Krasnaia gazeta*, 16 Temmuz 1922, s. 3.
10. *Shestoi s"ezd*, s. 64. İkinci Şehir Konferansına birkaç gün önce yaptığı bir açıklamasında Podvoyski, makineli tüfekçilerin planlarından 3 Temmuz'a kadar haberinin olmadığını söyledi. (B. Elov, "Posle iiul'skikh sobytii," KL, No. 7, 1923, s. 100). Altıncı Kongre kayıtlarının 1927 basımına düşülen bir dipnotta bu çelişkinin Askerî Örgütün korunması için gerekli olduğu doğrulandı. Dipnotta ayrıca, Sverdlov ve Merkez Komitesinin diğer üyeleri ile anlaşılarak Podvoyski'nin Altıncı Kongreye yaptığı açıklamada doğru olmayan

noktaların eklendiğinden de bahsedilmektedir. (*Protokoly s"ezdov i konferentsii vsesoiuznoe kommunisticheskoi partii (b): Shestoi s"ezd avgust 1917,* der. A. S. Bubnov [Moskova: Gosizdat, 1927], s. 329).

11. *Nevski, Krasnoarmeets,* No. 10-15, 1919, s. 39.
12. A. F. Ilin-Zhenevski, *Ot fevralia k zakhvatu vlasti* (Leningrad: Priboi, 1927), s. 68.
13. Nevski, *Krasnoamieets,* No. 10-15, 1919, s. 39.
14. Aynı eserde.
15. *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 244-45.
16. Nevski, *Krasnoarmeets,* No. 10-15, 1919, s. 39.
17 V. I. Nevski, "V oktiabre: beglye zametki pamiati," *Katorga i ssylka,* No. 11-12 (96-97), 1932, s. 29-30.
18. Elov, KL, No. 7, 1923, s. 100.
19. Leningrad Parti Arşivlerindeki A. Fedorov'un yayınlanmayan anılarından Znamenski tarafından alınmıştır *(liul'skii krizis 1917 goda,* s. 46). Znamenski, A. Fedorov'un anılarını, Temmuz günlerinin arifesinde Anarşik faaliyetleri ile ilgili mevcut tek eser olarak tanımlar. Bolşevik I. Lebedev'in bir anı yazısına göre, Anarşistler de ayaklanma ile ilgili Durnovo Villasında işçi ve asker delegeleri ile tüm gece süren bir toplantı yapmışlardı. *Pravda,* 16 Temmuz 1937, s. 4.
20. *Pravda,* 4 Temmuz 1917, s. 4.
21. Yukarıda, s. 133-34.
22. F. F. Raskolnikov, "Kronshtadt v iiul'skie dni," *Pravda,* 16 Temmuz 1917.
23. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi,* II, 12.
24. *Pravda,* 4 Temmuz 1917, s. 4.
25. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 96.
26. Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii,* I, 238.
27. V. I. Nevski, "Zamechaniia k soobshcheniiu B. Elova i stat'e F. Raskol'nikova," KL, No. 7, 1923, s. 128-30.
28. Yukarıda, s. 130.
29. Nevski, *Krasnoarmeets,* No. 10-15, 1919, s. 39.
30. Richard Pipes'ın değerli araştırması *The Formation of the Soviet Union* (1st der. rev.; Cambridge: Harvard University Press, 1964), s. 50-61, ve Çereteli, *Vospominaniia,* II, 133-61, Ukrayna krizinin kayıtlarının hazırlanmasında oldukça kullanışlıydı. İlgili kaynakların İngilizce çevirisi için bkz.: R. P. Browder ve A. Kerenski (eds.), *The Russian Provisional Government 1917* (Stanford: Stanford University Press, 1961), Cilt I.
31. A. K. Drezen (der.), *Burzhuaziia i pomeshchiki v 1917 godu: Chastnye soveshchaniia chlenov gosudarstvennoi dumy* (Moskova-Leningrad: Partiinoe Izd-vo, 1932), s. 157.
32. Pipes, *The Formation of the Soviet Union,* s. 61.
33. Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii,* I, 235-36.
34. *Birzhevye vedomosti,* 3 Temmuz 1917, akşam baskısı s. 1. "Kırkın üstündekiler," hepsi kırk yaşının üstünde olan, tarım çalışmaları için askerden izin verilip sonrasında geri çağrılan askerleri tanımlar. Bu askerlerin çoğu, geri çağrılmalarını gösterilerle protesto etti.
35. A. Rozanov, "Pervyi pulemetnyi polk," *Petrogradskaia pravda,* 16 Temmuz 1922, s. 3.
36. Beş tanığagöre, Bolşevik Askerî Örgütü üyesi A. Poliakov, örgüt adına birliğinden (Dördüncü) garnizonun geri kalanı ile birlikte toplantıya ve Geçici Hükümetin devrilmesinde Askerî Örgüte katılmalarını istedi. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 20.
37. Aynı eserde, s. 13-14; Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 96.

38. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 14.
39. Aynı eserde; Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 97.
40. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi*, II, 13-14.
41. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 14.
42. Aynı eserde. İkinci Şehir Konferansı ve sonrasında Altıncı Kongrede Podvoyski'nin, Askerî Örgütün 3 Temmuz günü sabah saat 10:00 ile öğleden sonra saat 5:00 arasında yirmi üç yoldaşını Birinci Makineli Tüfek Alayını dizginlemek için gönderdiğini belirtmesi ilginçtir. Stulov, bu iddiayı reddederek bu süre zarfında Askerî Örgüt tarafından gönderilen hiçbir ajitatörün görülmediğini belirtti. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 100.
43. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 99-101.
44. 1923'te Semaşko Sovyetler Birliği'nden kaçtıktan sonra, Sovyet yazarlarının, Semaşko'yu Temmuz ayaklanmasını başlatma suçundan aklama çalışmalarını durdurmaları tipik özellikleridir. Ilin-Zhenevski, "onun [Semaşko] büyük bir etkisi vardı, eğer isteseydi hareketi dizginleyebilirdi. Şimdi bu yaptığı bizi şaşırtmamalı," diye yazar. *Ot fevralia k zakhvatu vlasti*, s. 68.
45. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 99-104. Petrograd Kızıl Muhafızları tarihi ile ilgili son zamanlarda hazırlanan bir belge (V. I. Startsev, *Ocherki po istorii Petrogradskoi krasnoi gvardii i rabochei militsii* [Moskova-Leningrad: Nauka, 1965]), Kızıl Muhafızların ılımlı öncüsü olan Bolşevik-Anarşist yönetimindeki İşçi Milisinin bu noktada hareketin gelişiminde büyük rol oynadığından bahseder. Startsev'in çalışması birçok yeni bilgi içerir ancak eğer İşçi Milisinin Temmuz üzerindeki etkisi bahsettiği kadar büyükse, Temmuz ayaklanmasının örgütlenmesi ve gelişimi ile ilgili daha önce yazılan eserlerde İşçi Milisinden hiç bahsedilmemesi ilginçtir.
46. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 58.
47. Znamenski, *liuPskii krizis 1917 goda*, s. 57-58.
48. Bkz. General Polovtsev'in Kerenski'ye verdiği rapor. Akademiia nauk SSSR, Institut istorii, et al., *Revoliutsionnoe dvizhenie v Rossii v iiule 1917 g.: liul'skii krizis*, der. D. A. Chugaev, et al. (Moskova: Izd-vo Akademii nauk SSSR, 1959), s. 15.
49. *Birzhevye vedomosti*, July 4, 1917, sabah baskısı, s. 3.
50. Görünüşe göre haberler ilk olarak *Birzhevye vedomosti* 3 Temmuz akşam baskısında çıktı.
51. Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 183.
52. Akhun ve Petrov, *Bol'sheviki i armiia*, s. 225.
53. Tobolin, KA, No. 5 (24), 1927, s. 26.
54. N. G. Popov, "Putilovets v iiul'skie dni," *Bor'ba klassov*, No. 11-12, 1932, s. 280.
55. *Birzhevye vedomosti*, 4 Temmuz 1917, sabah baskısı, s. 2.
56. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 111.
57. K. Şelavin, "K voprosu o podgotovke iiul'skikh dnei," *Zvezda*, No. 3 (9), 1925, s. 149. Ayrıca bkz. O. A. Lidak, *1917 god: Ocherk istorii oktiabr'skoi revoliutsii* (Moskova-Leningrad: Partizdat, 1932), s. 49.
58. M. I. Kalinin, "Vladimir Il'ich o dvizhenii," *Krasnaya gazeta*, 16 Temmuz 1920, s. 2. Novyi Lessner fabrikasından bir Bolşeviğe göre, Birinci Makineli Tüfek Alayı temsilcisi A. I. Zhilin (Askerî Örgütün üyesi ve *Soldatskaya pravda*'ya sürekli katkıda bulunan bir asker) destek çağrısını bitirdikten hemen sonra "parti üyeleri kendi kendilerine makineli tüfekçilere katılma kararı aldı." P. F. Kudelli (der.), *Leningradskie rabochie v bofbe za vlast' Sovetov 1917* (Leningrad: Gosizdat, 1924), s. 57.
59. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 112.
60. N. K. Krupskaya, *Lenin i partiia* (Moskova: Gospolitizdat, 1963), s. 118.

61. S. M., "Na putilovskom zavode v iiul'skie dni," *Petrogradskaya pravda,* 18 Temmuz 1922, s. 4. Bu, Petersburg Komitesi adına Geçici Hükümeti devirmeye çağırmasının ardından Nisan ayında Petersburg Komitesinden atılan (ancak Bolşevik Parti üyeliğinde kalmasına izin verilen) Bogdatiev'dir. Yukarıda, s. 45. L. M. Mikhailov-Politikus ve P. F. Kudelli'ye göre, Temmuz günlerinin arifesinde Bogdatiev, 3 Temmuz'da gösteri çağrısı yapan bir bildiri yazdı (Petersburg Komitesi adına). Görünüşe göre bildiri, tüm bölgelerde dağıtılmıştı. Tatiana Graf, "V iiul'skie dni 1917 g.," KL, No. 5-6 (50-51), 1932, s. 232.
62. Her ikisi de Askerî Örgüt üyesi olan I. Kazakov ve E. Koşelev, Birinci Makineli Tüfek Alayı tarafından gönderilen delegelerdir. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 19-20.
63. E. Iarchuk, *Kronshtadt v russkoi revoliutsii* (New York: Izdanie Ispolnitel'nogo komiteta professional'nykh soiuzov, 1923), s. 11.
64. O. L. D'or, *Krasnyi chasovoi Kronshtadt* (Moskova: Literaturnoizdatel'skii otdel politicheskogo upravleniia revoliutsionnogo voennogo soveta respubliki, 1920), s. 40.
65. M. L. Lur'e, "Kronshtadtskie moriaki v iiul'skom vystuplenii 1917 goda," KL, No. 3 (48), 1932, s. 93-94. Kronştad ile ilgili diğer Soruşturma Komisyonu belgeleri için bkz.: Tobolin, KA, No. 5 (24), 1927, s. 40-48, and *Baltiiskie moriaki,* s. 162-74.
66. V. I. Nevski, "Dve vstrechi," KL, No. 4, 1922, s. 144.
67. Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 58.
68. Voytinski'nin, bölgelerden gelen delegelerin Tüm Rusya Kongresinde koalisyon hükümetinin en güçlü destekleyicileri olduğu görüşü önemlidir. "Gody pobed i porazhenii," s. 186-87.
69. Çereteli, *Vospominaniia,* II, 261.
70. Aynı eserde, s. 266.
71. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 14.
72. *Izvestiya,* 4 Temmuz 1917, s. 1.
73. *Novaya zhizn',* 4 Temmuz 1917, s. 3.
74. Bu konferans hakkındaki temel çalışma kaynağı: *Vtoraia i tret'ia Petrogradskie obshchegorodskie konferentsii bol'shevikov v Utile i oktiabre 1917 goda: Protokoly* (Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1927). Bu kayıtlar tekrar yayınlanmadı. Bu çalışma, lov, 3-5 *iiulla 1917 g.,* s. 53-74 ile güçlendirilebilir.
75. Bu ihtilafın gelişimi hakkında bkz.: *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet,* s. 106, 114-22, 127-32.
76. *Vtoraia i tret'ia Petrogradskie obshchegorodskie konferentsii,* s. 43.
77. Aynı eserde, s. 53; E. N. Egorova, "Iunkeram plevali v litso," *Lenin-gradskaia pravda,* 18 Temmuz 1926, s. 3; V. I. Egorov, "Iiul'skie dni 1917 goda," aynı eserde.
78. *Shestoi s"ezd,* s. 17.
79. Elov, KL, No. 7, 1923, s. 96.
80. *Vtoraia i tret'ia Petrogradskie obshchegorodskie konferentsii,* s. 47.
81. *Leningradskaia pravda,* 18 Temmuz 1926, s. 3.
82. Egorova, aynı eserde.
83. Aşağıda, s. 167-70.
84. *Shestoi s"ezd,* s. 17; ayrıca bkz.: Elov, KL, No. 7, 1923, s. 96.
85. Mironov, "Bor'ba bol'shevikov za Petrogradskii garnizon," s. 234. Stalin döneminde Sovyet kaynakları Smilga'yı, Latsis ile birlikte, Petrgorad'da iktidarı ele geçirmek için Birinci Makineli Tüfek Alayına güvenenler arasında tanımlıyordu.
86. Lidak, *1917 god,* s. 49.
87. Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 72.
88. Nogin, 3 Temmuz tarihli Moskova Parti Komitesinde, Merkez Komitesinin "ihtiyat

politikasına devam etme kararı verdiğini ve parti üyelerine disiplinli olma çağrısı yaptığını" vurgulayarak hükümet krizi haberini verdi. E. Levi, "Moskovskaia organizatsiia bol'shevikov v iiule 1917 goda," PR, No. 2-3 (85-86), 1929, s. 127.

89. *Shestoi s"ezd,* s. 17; Çereteli, *Vospominaniia,* II, 266-67.
90. *Vtoraia i tret'ia Petrogradskie obshchegorodskie konferentsii,* s. 50. Tomski ve Latsis 1930'larda gözden düştükten sonra yazılan resmî bir parti tarihinde, Temmuz günleri sırasında Merkez Komitesi politikalarına karşıtlıklarından bahsedilir. Ancak bu kaynaklar, Latsis'in Viborg Bölgesi sözcüsü ve İkinci Şehir Konferansının seçilmiş başkanı olması ve Tomski'nin 3 Temmuz konuşmasının, üyesi olduğu Prezidyum emriyle yazılmış olduğunu göz ardı ederek Latsis ve Tomski'nin birer istisna olduklarını söyler.
91. Elov, *3-5 iiulia 1917 g.,* s. 73.
92. *Vtoraia i tret'ia Petrogradskie obshchegorodskie konferentsii,* s. 50-52.
93. *Volia naroda,* 4 Temmuz 1917, s. 3-4.
94. *Izvestiia,* 4 Temmuz 1917, s. 3.
95. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 105; ayrıca bkz. M. M. Laşeviç, "Iiul'skie dni," *Petrogradskaia pravda,* 17 Temmuz 1921, s. 1.
96. A. Metelev, "Iiul'skoe vosstanie v Petrograde," PR, No. 6, 1922, s. 161.
97. Tobolin, KA, No. 5 (24), 1927, s. 56-59.
98. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 105-106.
99. Nevski, *Krasnoarmeets,* No. 10-15, 1919, s. 39. Bu toplantıdan bazen gayriresmî Petersburg Komitesi toplantısı ya da Askerî Örgüt toplantısı olarak bahsedilir.
100. A. Tarasov-Rodionov, "3-5 iiulia," *Izvestiya,* 18 Temmuz 1922, s. 2.
101. Kalinin, *Krasnaya gazeta,* 16 Temmuz 1920, s. 2; ayrıca bkz. G. D. Veinberg, "Preddverie oktiabr'skoi revoliutsii: Moi vospominaniia o iiul'-skikh dniakh," *Petrogradskaia pravda,* 17 Temmuz 1921, s. 3.
102. Bkz.: Podvoyski'nin İkinci Şehir Konferansı ve Stalin ve Posvoyski'nin Altıncı Kongredeki konuşmaları: Elov, KL, No. 7, 1923, s. 101, and *Shestoi s"ezd,* s. 17, 65.
103. Aynı eserde; ayrıca bkz.: K. Şelavin, *Ocherki russkoi revoliutsii 1917 g.:* Bölüm I, *Fevral'-iiul'skie dni* (Petrograd: Priboi, 1923), s. 142, ve Metelev, PR, No. 6, 1922, s. 161.
104. Elov, KL, No. 7, 1923, s. 101.
105. Aynı eserde, s. 96.
106. Kalinin, *Krasnaia gazeta,* 16 Temmuz 1920, s. 2.
107. Ilin-Zhenevski, *Krasnyi Petrograd,* 1919, s. 37.
108. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 113.
109. Petrov, "Strategiia i taktika," s. 464, Institute of Marxism-Leninism belgelerinden.
110. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 113.
111. Vladimirova, *Khronika sobytii,* III, 133. Ayrıca bkz.: Troçki, *Rus Devriminin Tarihi,* II, 21.
112. *Revoliutsionnoe dvizhenie: liul'skii krizis,* s. 23.
113. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 58; Tarasov-Rodionov, *Izvestiya,* 16 Temmuz 1922, s. 2-3.
114. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 32. Bu talimatların mükemmel bir yorum örneği, Üçüncü Yedek Piyade Alayı yayınlanmış soruşturma belgelerinde bulunmaktadır. Aynı eserde, No. 5 (24), s. 16-19.
115. Aynı eserde, No. 4 (23), s. 26; Elov, KL, No. 7, 1923, s. 101, ve *Izvestiya,* 4 Temmuz 1917, s. 3. Kalenin hiçbir direnişle karşılaşılmadan işgal edildiği unutulmamalıdır.
116. Vladimirova, PR, No. 5 (17), 1923, s. 18. Bu bağlamda bkz.: N. Arski, "Tragikomediia 3-go iiulia," in *Perezhitoe* (Moskova: Verf, [1918]),s. 37.

117. G. Zinoviev, "Lenin i iiul'skie dni," PR, No. 8-9 (67-68), 1927, s. 62.
118. Bkz.: *Ocherki istorii Leningradskoi organizatsii KPSS,* s. 491, ve L. F. Karamysheva, *Bor'ba bol'shevikov za Petrogradskii Sovet: Mart-oktiabr', 1917 g.* (Leningrad: Lenizdat, 1964), s. 80.
119. *Vtoraia i tret'ia Petrogradskie obshchegorodskie konferentsii,* s.47.
120. Bu toplantının notları için bkz.: *İzvestiya,* 5 Temmuz 1917. Ayrıca bkz.: A. Shliapnikov, "Iiul'skie dni v Petrograde," PR, No. 4 (51), 1926, s. 68-72.
121. Şüphesiz, Troçki'nin görüşleri, Bolşevik Partinin Kamenev-Zinovyev kanadının görüşlerine benzer değildi. Troçki, Lenin gibi, Bolşevik partinin taşra ve cephedeki desteği artana kadar hareketin ertelenmesini düşünüyordu.
122. Bu bağlamda bkz.: V. V. Saharov'un ifadesi, Tobolin, KA, No.4 (23), 1927, s. 51.
123. *İzvestiya,* 4 Temmuz 1917, s. 5.
124. Hükümetin harekete geçirdiği güçler, ertesi gün geç saatlere kadar isyancılarla karşı karşıya gelmedi. Ordu yanlısı sağcı örgütlerin 3 ve 4 Temmuz'da bazı sokak çatışmalarında yer aldığı anlaşılıyor. Bu bağlamda bkz.: Znamenski, *liul'skii krizis 1917 goda,* s. 66, ve Polovtsev, *Dni zatmeniia,* s. 113-24.
125. *Leningradskie rabochie v bor'be,* s. 71-72; ayrıca bkz.: A. F. Ilin-Zhenevski, "Vystuplenie polkov v Petrograde v iiul'skie dni 1917 goda," KL, No. 3 (jo), 1929, s. 112-13, ve *Volia naroda,* 4 Temmuz 1917, s. 4.
126. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 111-12.
127. Voytinski "Gody pobed i porazhenii," s. 193; ayrıca bkz.: Voytinsky'nin 6 Temmuz tarihinde Tüm Rusya Yürütme Komitelerine verdiği rapor. *İzvestiya,* 7 Temmuz 1917, s. 3.
128. Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 191; ayrıca bkz. *Novaya zhizn',* 5 Temmuz 1917, s. 3, ve Suhanov, *The Russian Revolution,* II, 431-32.
129. *İzvestiya,* 5 Temmuz 1917, s. 1.
130. Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 75; ayrıca bkz.: Petrov, "Strategiia i takt ika," s. 469.
131. L. D. Troçki, *Sochineniia,* Cilt III, Bölüm I: Of *fevralia do oktiabria* (Moskova: Gosizdat, 1925), s. 165-66.
132. G. E. Zinovyev, *God revoliutsii* (Leningrad: Gosizdat, 1926), s. 189-90. Durum Zinoviev'e böyle görünmüş olabilir (resmî Sovyet tarihine de böyle görünmüş), ancak bu gerçek olmaktan uzaktır. Raskolnikov'un, 7 Temmuz tarihli Kronştad Sovyeti toplantısında kendi isteksiz itirafına göre, Liuboviç-Zinovyev görüşmesinden önce birliklerin gönderilmesi talebiyle Petrograd'dan (Kşesinskaya Malikânesi'nden) Raskolnikov'u aramıştı. Görünüşe göre Liuboviç ile görüştükten sonra Raskolnikov, Taurida Sarayındaki Zinovyev' i aradı ve Petrograd'da büyük bir hareket başlatma işini üzerine aldı. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 14 Temmuz 1917, s. 2.
133. Zinovyev, PR, No. 5 (17), 1923, s. 62.
134. Muzei Revoliutsii SSSR, fond listovok, 1519.
135. Nevski, *Krasnoarmeets,* No. 10-15, 1919, s. 39-40.
136. F. F. Raskolnikov, "Vooruzhennoe vosstanie ili vooruzhennoe demonstratsiia?" *Pravda,* 27 Temmuz, 1927, s. 3.
137. Nevski, *Krasnoarmeets,* No. 10-15, 1919, s. 40.

VI. Temmuz Ayaklanması: Yükseliş ve Düşüş

1. *Reç',* 5 Temmuz 1917, s. 2; *Novaya zhizn',* 6 Temmuz 1917, s. 2-3.
2. *Volia naroda,* 5 Temmuz 1917, s. 2.
3. Mironov, "Bor'ba bol'shevikov za Petrogradskii garnizon," s. 238, *Birzhevye vedomosti,* 5 Temmuz 1917, sabah baskısı, s. 3.

4. Örneğin bkz.: Nevski, *Krasnoarmeets,* No. 10-15, 1919, s. 39-40.
5. Bu bağlamda Podvoyski'nin İkinci Şehir Konferansına verdiği rapor önemlidir: "Ayın dördünden önceki gece, alayların morali bozukken hala sokaklara çıkmamış işçi ve askerlerin (muhetemelen taşradakiler) oldukça yüksekti... 12:45 civarında Askerî Örgüt, alayların dışarı çıkıp çıkmayacağı sorusunu cevaplayamıyordu." Elov, KL, No. 7, 1923, s. 101.
6. Pavlovski ve Finliandski alayları, 4 Temmuz'da gösterilere katılmayı reddetti.
7. Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 193.
8. Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii,* I, 243.
9. Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 194.
10. 3 Temmuz gecesi geç saatlerde, Pereverzev, Bolşeviklerin Almanlarla çalıştığını iddia eden, hükümetin elindeki bazı belgeleri yayınlayarak Bolşevikleri gözden düşürme fikrini ilk ortaya atan kişiydi.
11. Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii,* I, 243; ayrıca bkz.: Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 193.
12. Vladimirova, *Khronika sobytii,* III, 140.
13. Vladimirova, PR, No. 5 (17), 1923, s. 12; Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 206-208.
14. Aynı eserde; Çereteli, *Vospominaniia,* II, 317-18. O zaman, Kuzey cephesinin hâlâ Sovyet Yürütme Komitesini desteklediği anlaşılmaktadır.
15. B. V. Stankeviç, *Vospominaniia 1914-1919 gg.* (Berlin: I. P. Ladyzhnikov, 1920), s. 184-85.
16. Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 208. Geçici Hükümet, birliklere ik doğrudan emrini 3 Temmuz geç saatlerde verdi, ancak Çereteli'ye göre, Beşinci Ordu Komitesi birlikleri göndermeden Sovyetten resmî emrin gelmesini bekledi.
17. V. Bonç-Brueviç, *Na boevykh postakh fevral'skoi i oktiabr'skoi revoliutsii* (Moskova: Federatsiia, 1931), s. 72.
18. *Birzhevye vedomosti,* 7 Temmuz 1917, akşam baskısı, s. 2.
19. Bonç-Brueviç, *Na boevykh postakh,* s. 73.
20. M. Saveliyev, "Lenin v iiul'skie dni," *Pravda,* 17 Temmuz 1930, s. 2.
21. *İzvestiya,* 5 Temmuz 1917, s. 2.
22. Raskolnikov, *Kronshtadt i Piter,* s. 120.
23. 4 Temmuz'da Petrograd'a gelen Kronştadlıların sayısı hakkındaki tahminler on ile otuz bin arasında değişmektedir. *İzvestiya,* 5 Temmuz 1917, s. 2. Kronştad'da Temmuz gösterisinin Anarko-Sendikalist-Komünistlerin, Bolşeviklerin, Sol Sosyalist Devrimcilerin ve parti üyesi olmayanların desteğini aldığını unutmamalıyız.
24. Lur'e, KL, No. 3 (48), 1932, s. 96.
25. Aynı eserde, s. 96-97; *Novaya zhizn',* 5 Temmuz, 1917, s. 2 s. I. P. Flerovski, "Predmetnyi urok," *Pravda,* 16 Temmuz 1922, s. 2.
26. A. M. Liuboviç, Flerovski gibi Kronştadlı bir Bolşevikti. Her ikisi de geceyi Petrograd'da geçirdi. Anı yazılarına bakarsak, Flerovski gecenin büyük bir kısmını Taurida Sarayı'nda geçirdi, Liuboviç ise Kşesinskaya Malikânesi'nde Askerî Örgüt ile iletişim halinde kaldı.
27. Değişimi protesto eden Bolşevik olmayan liderlere verilen cevap buydu. Bkz. Anarşist Iarchuk ve Sol Sosyalist Devrimci Smolianski'nin yorumları: *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 7 Temmuz 1917, s. 1, ve 14 Temmuz 1917, s. 2.
28. I. N. Kolbin, "Kronshtadt ot fevralia do kornilovskikh dnei," KL, No. 2 (23), 1927, s. 149.
29. *Novaya zhizn',* 5 Temmuz 1917, s. 2.
30. Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 77.

31. *Birzhevye vedomosti.* 5 Temmuz 1917, sabah baskısı; Raskolnikov, *Kronshtadt i Piter,* s. 123.
32. Sol Sosyalit Devrimci A. Baranov, Temmuz günlerinden sonra bu bölüm ile ilgili Kronştad Sovyetine yorum yaparken "diğerler Kerenski'nin portresini taşıyor diye kızan insanların, bizi Lenin'in iznini almaya yönlendirmeleri ilginçti" dedi. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 14 Temmuz 1917, s. 2-3.
33. Podvoyski, *God 1917,* s. 62.
34. *Birzhevye vedomosti,* 5 Temmuz 1917, sabah baskısı, s. 3.
35. Kalinin, *Krasnaya gazeta,* 16 Temmuz 1920, s. 2.
36. Lenin, *Sochineniia,* XXV, 190.
37. A. M. Liuboviç, "3-5 iiulia," *Leningradskaya pravda,* 16 Temmuz 1925, s. 3.
38. A. V. Lunaçarski, "Iz vospominanii ob iiul'skikh dniakh 1917 g.," *Petrogradskaia pravda,* 16 Temmuz 1922, s. 3.
39. *Reç', İzvestiya* ve *Novaya zhizn'*deki raporlar burada kullanılmıştır.
40. Suhanov, *The Russian Revolution,* II, 443-44.
41. *Putilovets v trekh revoliutsiiakh: Sbornik materialov po istorii Putilovskogo zavoda,* der. S. B. Okun' (Moskova-Leningrad: Ogiz, 1933), s. 355.
42. *İzvestiya,* 5 Temmuz 1917, s. 2.
43. 4 Temmuz'daki bu çatışmaların bazılarında, Polovtsev'in isyancı asker ve işçileri tutuklama ve silahsızlandırma emrini yerine getirmeye çalışan askerî birlikler (genel olarak Kazak ve askerî okul kadetleri) vardı. Ancak bir önceki akşam gibi vatandaşlar ve sağcı örgütler de vardı. Bkz.: Znamenski, *liul'skii krizis if if goda,* s. 66-67.
44. Raskolnikov, *Kronshtadt i Piter,* s. 124.
45. Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 78.
46. Iarchuk, *Kronshtadt v russkoi revoliutsii,* s. 13.
47. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 7 Temmuz 1917, s. 1.
48. Lur'e, KL, No. 3 (48), 1932, s. 98.
49. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 14 Temmuz 1917, s. 2.
50. Flerovski, PR, No. 7 (54), 1926, s. 79.
51. Temmuz günlerinden sonra Kronştad Sovyetinde, gösterilerle ilgili geçen ateşli tartışmalarda Kronştad liderlerinin arasında birliğin olmadığı görülebilmektedir. Bkz.: *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 7-18 Temmuz 1917, tüm sayılar.
52. Ertesi gün Kronştad Sovyetinde Sol Sosyalist Devrimci G. Smolianski, "Görevimiz, taleplerimizi iletmek için Taurida Sarayı'na gitmekti" dedi. "İktidarın ele geçirilmesine doğru evriltmek istedik ve protestolarımıza önem verilmeyince bu hedefin kalmasını düşündük." Aynı eserde, 7 Temmuz 1917, s. 2.
53. Iarchuk "Anarko-Sendikalist-Komünist örgüt silahlı gösterinin bir ayaklanmaya dönüşmesini istedi" diye yazar, "Hükümete böylelikle nihai ve güçlü bir darbe indirilecek ve bu darbenin altından kalkamayacaktı. Mücadelenin devamında, yerel İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetleri likidasyonunu tamamlayacaktı." *Kronshtadt v russkoi revoliutsii,* s. *11.*
54. Suhanov, Raskolnikov'un "eğer şartlar iyi gözükürse" Tüm Rusya Sovyetleri Yürütme Komitelerini dağıtma ile yetkilendirildiğini ima eder. *Zapiski,* IV, 426. Bu ihtimal göz ardı edilemeyecek olsa da bu karar, kesinlikle Bolşevik Merkez Komitesinindi. Görüşün bu yönde ldğu Nevski'nin şu paragrafında anlaşılmaktadır: "Olaylar o kadar hızlı gelişti ki, askerî faaliyetleri Podvoyski ve Mehonoşin tarafından yönetilen Askerî Örgüt Merkez Komitesinin emirlerini yerine getirdi ancak emirler olayı sonuca getirmek ve güçleri harekete geçiremenin imkansız olduğu yönündeydi. Bu nedenle Bolşevik askerî güçleri kararsızdı." *Krasnoarmeets,* No. 10-15, 1919, s. 40.

55. *İzvestiya,* 5 Temmuz 1917, s. 3.
56. A. [Hin-] Zhenevski, "Arest V. Chernova v iiul'skie dni 1917 g.," KL, No. 6 (21), 1926, s. 70.
57. Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii,* I, 244.
58. I. N. Kolbin, "Kronshtadt organizuetsia, gotovitsia k boiu," in *Oktiabfskii shkval: Moriaki Baltiiskogo flota v 1917 g.,* der. P. F. Kudelli ve I. V. Egorov (Leningrad: Izd-vo Krasnaya gazeta, 1927), s. 41.
59. [Hin-] Zhenevski, KL, No. 5 (20), 1926, s. 70.
60. Suhanov, *The Russian Revolution,* II, 445; see also M. Pokrovski, "Grazhdanin Chernov v iiul'skie dni," *Pravda,* 16 Temmuz 1922, s. 1.
61. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 13 Temmuz 1917, s. 2.
62. Suhanov, *The Russian Revolution,* II, 446-47.
63. Radkey, *The Agrarian Foes of Bolshevism,* s. 284.
64. Yukarıda, s. 74.
65. Çereteli, *Vospominaniia,* II, 318.
66. *Baltiiskie moriaki,* s. 122.
67. Aynı eserde, s. 123. O zaman Tsentrobalt başkanı, P. Dibenko idi.
68. Aynı eserde, s. 346.
69. "Morskoe Ministerstvo Kerenskogo v iiul'skie dni," *Petrogradskaya pravda,* 17 Temmuz 1921, s. 2.
70. Polovtsev, *Dni zatmeniia,* s. 125.
71. O. A. Lidak, "Iiul'skie sobytiia 1917 goda," *Ocherki po istorii oktiabfskoi revoliutsii, der.* M. N. Pokrovski (2 cilt; Moskova-Leningrad: Gosizdat, 1927), II, 331.
72. Telgrafların İngilizce çevirisi: B. V. Nikitine, *The Fatal Years* (London: William Hodge, 1938), s. 119-22. Lenin'in devrimci faaliyetleri ve Alman hükümetinin Geçici Hükümeti devirme ve Rus hükümetinin savaş çabaları arasındaki bağlantı, devrimci dönemin en çelişkili bölümlerinden biridir. Alman Dışişleri'nin ele geçirilen belgelerinden birkaçı Alman fonlarının Bolşeviklere aktarıldığı ithamını destekler. Bunların arasında en önemlisi, Alman Dışişleri Bakanı Kuhlman, Kaiser'e yazdığı bir mektupta Bolşeviklerin propagandalarını, onlardan "farklı kanallar ve isimler altında düzenli fon akışını sağlamadan önce" kuramadıklarından bahseder. Z. A. B. Zeman (der.), *Germany and the Revolution in Russia, 1915-1918: Documents from the Archives of the German Foreign Ministry* (London: Oxford University Press, 1958), s. 94-95. 1917 yazında yüklü miktarda Alman parasının Bolşeviklere aktarıldığı bir gerçektir. Ancak geniş literatürün hiçbir kısmında, Lenin'in politika ve taktiklerinin Almanlar tarafından yönetildiği ya da etkilendiğinden bahsedilmemektedir.
73. Bkz.: Pereverzev'in editöre mektubu, *Birzhevye vedomosti,* 9 Temmuz 1917, akşam baskısı, s. 7.
74. Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 198.
75. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 113.
76. *İzvestiya,* 6 Temmuz 1917, s. 3.
77. Aynı eserde
78. Aynı eserde, s. 4.
79. Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 193.
80. *İzvestiya,* 6 Temmuz 1917, s. 4.
81. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 7 Temmuz 1917, s. 2, ve 13, 1917, s. 2. Taurida Sarayı'ndan ayrıldıktan sonra bazı denizciler, Menşevik ve Sosyalist Devrimci liderlelerle birlikte botlarına dönüp Kronştad'a doğru yola çıktılar. Ancak çoğu gece Petrograd'da kaldı. Iarchuk'a göre ayrılmalarının amacı, gösterilerin yoğunluğunu ve süresini artırmaktı. *Kronshtadt v russkoi*

revoliutsii, s. 13.

82. Podvoyski, KL, No. 6, 1923, s. 80.
83. Suhanov, *The Russian Revolution*, II, 455.
84. Arsky, *Perezhitoe*, s. 43. Ayrıca bkz.: Milyukov, *Istoriia vtoroi russkoi revoliutsii*, I, 246, ve Şliapnikov, PR, No. 4 (51), 1926, s1. 84.
85. Çereteli, *Vospominaniia*, II, 330.
86. *İzvestiya*, 7 Temmuz 1917, s. 3.
87. Suhanov, *The Russian Revolution*, II, 479-82. Lunaçarski (Halk Eğitim Komiseri), 30 Mart 1920 tarihli bir mektubunda bu konuşmanın Suhanov versiyonunu reddetti. Bu mektupta şöyle diyordu: "Nikolay Nikolayeviç, büyük bir hataya düştüğünüz açık. ... Tabii ki ne Yoldaş Lenin'in, ne Yoldaş Troçki'nin ne de benim aklımda iktidarın ele geçirilmesi fikri ya da üçler erki düşüncesi yoktu. ... Tabii ki, Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler iktidarın Sovyetlere devrini kabul etseydi, iktidarın daha solda duran devrimci gruplara kayacağı fikrine inanıyorduk. Sanırım sizin hatanız, Temmuz günleri sırasında önemli bir noktada Troçki'ye o anda iktidarda olmamızın çok kötü olacağını söylemem yüzünden oldu. Yoldaş Troçki bu konuda benden daha cesurdu ve kitleler bizi destekleyeceğinden hiç de kötü olmayacağı cevabını vermişti." Aynı eserde, s. 480-81.
88. Lidak, *Ocherki*, II, 331.
89. Bkz. Raskolnikov, *Pravda*, 27 Temmuz 1927, s. 3.
90. Bonç-Brueviç, *Na boevykh postakh*, s. 83-86.
91. Çereteli, *Vospominaniia*, II, 329.
92. Lidak, *Ocherki*, II, 297.
93. K. Mehonoşin, "Iz vospominanii o tov. Lenine," *Politrabotnik* No. 2-3, 1924, s. 7.

VII. Temmuz Ayaklanması: Geri Çekilme ve Gericilik Dönemi

1. Voytinski, "Gody pobed i porazhenii," s. 209.
2. Lidak, *Ocherki*, II, 298.
3. *İzvestiya*, 6 Temmuz 1917, s. 7; Eremeev, "Iiul'skii pogrom 1917 g.," *Pravda*, 17 Temmuz 1927, s. 4.
4. Raskolnikov, *Kronshtadt i Piter*, s. 135-37; Ilin-Zhenevski, *Ot fevralia k zakhvatu vlasti*, s. 71-72.

5 Temmuz öğleden sonrasındaki bir Kronştad Sovyeti toplantısında bu reddedildi. Kendisini, çatışma olmadan askerlerin tahliyesini ayarlamaya yardım etmek için bir heyet göndermek ile sınırladı. Bolşevik saflarındaki kararsızlık, bazı Bolşeviklerin bile en başta, Merkez Komitesinin eyleme karşı ve birimlerin karargahlara dönmesi yönünde karar alması nedeniyle talep edilen cephaneyi göndermeye karşı çıkmalarında görülmektedir. Aradan sonra bazı Bolşevikler "Raskolnikov'un, kesinlikle gerekli değilse yardım isteyecek türden bir insan olmaması" nedeniyle fikirlerini değiştirmişti. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta*, 7 Temmuz 1917, s. 1-2.

6. Lur'e, KL, No. 3 (48), 1932, s. 84-85; Raskolnikov, *Kronshtadt i Piter*, s. 136-38.
7. Ter-Arutuniants'dan Kudelko'ya gönderilen bir notta, birim seviyesindeki bazı Askerî Örgüt liderlerine göre sokak gösterilerini yeniden başlatmanın mümkün olduğu yazıyordu. Mesajda Ter-Arutuniants, kendisinin Petersburg Komitesi ve Askerî Örgütün toplantısına gitmekte olduğu, Vasilyevski Adası ve Petrograd tarafının Bolşeviklerin elinde olduğu ve askerlerin tekrar sokağa çıkıp çıkmayacağı kararının o akşam verileceği yazıyordu. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 32.
8. Raskolnikov, *Kronshtadt i Piter*, s. 137.
9. Lidak, *Ocherki*, II, 298. Bu açıklamaya editörün eklediği dipnotta, "Askerî Örgütün konumu

yeterince doğrulanmamıştı" demektedir.

10. Troçki, *Rus Devriminin Tarihi,* II, 53.
11. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 114.
12. Metelev, PR, No. 6, 1922, s. 173.
13. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 115.
14. *Birzhevye vedomosti,* 6 Temmuz 1917, sabah baskısı, s. 3.
15. *Novaya zhizn',* 6 Temmuz 1917, s. 2.
16. Zinoviev, PR, No. 8-9 (67-68), 1927, s. 64.
17. Znamenski, *Iiul'skii krizis 1917 goda,* s. 123-32. Moskova Komitesinin, gösterilerin tartışıldığı 5 Temmuz tarihli toplantı notları: *Revoliutsionnoe dvizhenie: Iiul'skii krizis,* s. 106-112.
18. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 116.
19. Akhun ve Petrov, *1917 god v Petrograde,* s. 67. See also *Novaya zhizn',* 6 Temmuz 1917, s. 2.
20. *Listok pravdi,* 6 Temmuz 1917, s. 1.
21. K. Mehonoşin, "Iiul'skie dni v Petrograde," *İzvestiya,* 16 Temmuz 1922, s. 1.
22. Podvoyski, KL, No. 6, 1923, s. 81; ayrıca bkz.: *Shestoi s"ezd,* s. 65.
23. Nevski, *Rabotnik prosveshcheniia,* No. 8, 1922, s. 21.
24. Tobolin, KA, No. 5 (24), 1927, s. 35-36.
25. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 8 Temmuz 1917, s. 2.
26. Raskolnikov, *Kronshtadt i Piter,* s. 141-42.
27. Lidak, *Ocherki,* II, 298.
28. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 11 Temmuz 1917, s. 2; Raskolnikov, *Kronshtadt i Piter,* s. 142; Iarchuk, *Kronshtadt v russkoi revoliutsii,* s. 14.
29. 7 Temmuz günü, *İzvestiya* ve *Birzhevye vedomosti*'dan görgü tanığı raporları, Kşesinskaya Malikânesi ve Peter ve Paul Kalesi baskınının kaydının hazırlanmasında kullanılmıştır.
30. Podvoyski, KL, No. 6, 1923, s. 82.
31. *İzvestiya Kronshtadtskogo Soveta,* 15 Temmuz 1917, s. 2.
32. Metelev, PR, No. 6, 1922, s. 174.
33. Ilin-Zhenevski, Of *fevralia k zakhvatu vlasti,* s. 82.
34. Lidak, *Ocherki,* II, 344.
35. *Leninskii sbornik,* Cilt VII (Moskova: Gosizdat, 1928), s. 317-18. Ayrıca bkz. Latsis, PR, No. 5 (17), 1923, s. 115.
36. Podvoyski, KL, No. 6, 1923, s. 84.
37. Lenin, "Politicheskoe polozhenie," *Sochineniia,* XXV, 157-59 ve "K lozungam," aynı eserde, s. 164-70.
38. Bu sıradaki görüşmelerde Lenin, birkaç hafta içinde ya da en geç sonbahar bitmeden önce bir ayaklanma olacağı ihtimalinden bahsediyordu. Lidak *Ocherki,* II, 331-32.
39. A. M. Sovokin, "Rasshirennoe soveshchanie TsK RSDRP(b) 13-14 iiulia 1917 g.," *Voprosy istorii KPSS,* No. 4, 1959, s. 125-38.
40. *Shestoi s"ezd,* s. 110-46,255-57.
41. Rusya, 1917 Geçici Hükümet, *Zhurnaly zasedanii Vremennogo Pravitel'stva* (Petrograd, 1917), 6 Temmuz toplantısı, 1917, s. 1.
42. Aynı eserde, 7 Temmuz toplantısı 1917, s. 4.
43. Bu emre, Kronştad Sovyetinin yanıtı, "Aramızda ya da Kronştad'da karşı devrimci kırşıtıcılar yok, bu nedenle tutuklama yapamayız" olmuştu. Kolbin, KL, No. 2 (23), 1927, s. 153-54.
44. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 2-5.

45. Petersburg Komitesinin 10 Temmuz tarihli toplantısındaki bölge komitesi raporlarına bakınız: *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet*, s. 210-16.
46. Aynı eserde
47. *İzvestiya*, 16 Temmuz 1917, s. 7.
48. Podvoyski'nin 16 Temmuz tarihli İkinci Şehir Konferansının devamındaki raporuna bakınız. Elov, KL, No. 7, 1923, s. 102.
49. Tobolin, KA, No. 4 (23), 1927, s. 6-13. Askerî Örgüt üyelerinin hapishane yaşantıları hakkındaki ilginç bir kayıt için bkz.: A. I-Zh. [Ilin-Zhenevski], "Bol'sheviki v tiurme Kerenskogo," KL, No. 2 (26), 1928, s. 43-65. Askerî Örgüt üyelerinin tanınması için kullanılacak en iyi biyografik sözlük: Akhun ve Petrov, *Bol'sheviki i armiia.*
50. Stulov, KL, No. 3 (36), 1930, s. 122.
51. A. K. Drezen, "Petrogradskii garnizon v iiule i avguste 1917 g.," KL, No. 3 (24), 1927, s. 218.
52. *Revoliutsionnoe dvizhenie: Iiul'skii krizis*, s. 73-74.
53. Denizci personele karşı alınan tek önlem, bazı önemli kişilerin tutuklanmasıydı. Diğerlerinin yanı sıra Raskolnikov, Roşal ve Remnev, hükümetin 13 Temmuz'daki kuşatma tehdidinin ardından teslim oldular.
54. Nevski, *Katorga i ssylka*, No. 11-12 (96-97), 1932, s. 28.
55. A. Minçev, "Boevye dni," KL, No. 9, 1924, s. 9.
56. Rabinoviç, PR, No. 6-7 (77-78), 1928, s. 187-89.
57. B. Shumiatsky, "Shestoi s"ezd partii i rabochii klass," *V dni velikoi proletarskoi revoliutsii* (Moskova: Ogiz, 1937), s. 93. Troçki ve Kamenev'in duruşları Kongre sırasında hâlâ hapishanede olduklarından aracılara bildirilmişti.
58. *Shestoi s"ezd*, s. 289.
59. Nevski, *Katorga i ssylka*, No. 11-12 (96-97), 1932, s. 28-30.
60. Mahkemeye benzer bulabildiğim diğer tek kaynak: Ilin-Zhenevski, *Ot fevralia k zakhvatu vlasti*, s. 98.
61. *Rabochii i soldat*'nin ilk sayısı 23 Temmuz'da çıktı. 9 Ağustos'ta Geçici Hükümet kapatılmasını emrettiğinde yerine *Proletarii* (13 Ağustos), *Raboçi* (25 Ağustos) ve *Raboçi put'* (3 Eylül) çıkarıldı. Merkez Komitesi, iktidarın ele geçirilmesinden hemen sonra, 27 Ekim 1917'de *Pravda*'nın yayınlanmasını tekrar başlattı. A. K. Belkov ve B. P. Verevkin (der.), *BoVshevistskaia pe-chat': Sbornik materialov* (Moskova: Vysshaia partiinaia shkola, 1960), Cilt IV.
62. *Protokoly TsentraVnogo komiteta RSDRP(b): Avgust 1917-fevral' 1918*, s. 23-25.
63. Aynı eserde, s. 23.
64. Aynı eserde, s. 39.

VIII. Sonuç: Parti Bölünüyor

1. *Ocherki istorii Leningradskoi organizatsii KPSS*, s. 451.
2. *Sed'maia kovferentsiia: Protokoly*, s. 201.
3. Elov, 3-5 *iiulia*, s. 56.
4. Bkz. 15 Ekim tarihli Petersburg Komitesi toplantısında Askerî Örgüt adına Nevski'nin raporu: *Pervyi legal'nyi Peterburgskii komitet*, s. 310-12.
5. Nevski, *Katorga i ssylka*, No. 11-12 (96-97), 1932, s. 36.

Dizin

Abramoviç, R. A., 144
Aleksandra, Empress, 17, 34
Aleksinski, G., 160
Altıncı İstihkâm Taburu 49, 124, 125, 134, 143, 183
Anarko-Sendikalistler 57, 152, 155, 163, 212
Anarşist-Komünistler 57-60, 64, 69, 87, 88, 92, 93, 100, 115, 118, 123, 128, 143, 174, 178, 212
Anayasal Demokratik Parti 16, 18
Anisimov, V. A., 60, 168
Arosev, A. Ia., 97, 218, 219
Arski, N., 165, 225
Asker Hakları Bildirgesi 65, 90, 211
Asnin (Anarşist Komünist) 57, 59, 94, 100, 215
Avksentiev, N. D., 74, 177

Balabanoff, Angelica, 19
Baltık filosu 180, 184
Beliakov, N. K., 109, 110, 117, 192
Birinci Dünya Savaşı 13-15, 17, 22, 208
Birinci Makineli Tüfek Alayı 46, 49, 55, 57, 58, 63, 67, 71, 100, 101, 107, 109, 110, 115-118, 122, 124, 129, 132-134, 138, 142, 143, 164, 177, 183, 184, 192, 201, 205, 219, 220, 223
Birinci Petrograd Şehir Konferansı (Bolşevik) 41, 190
Birinci Tüm-Rusya Sovyetleri Konferansı 38
Birinci Yedek Piyade Alayı 63, 88, 109, 124, 125, 163, 182, 217
Bleikhman, I. S., 57, 58, 87, 118, 123, 124, 128, 134, 151
Bogdanov, B. ●., 39, 72, 85, 89, 91, 178
Bogdatiev, S., 43, 48, 127, 153, 154, 161, 180, 223
Boki, G., 65, 67, 78, 80, 81, 175, 213, 215
Bolşevik Askeri Örgütü 197, 219, 220
Bolşevik Merkez Komitesi 42, 43, 60, 68, 86, 92, 131, 137, 139, 144, 146, 172, 174, 178, 185
Bolşevik Parti Altıncı Kongresi 97, 180, 186
Bolşevik Petersburg Komitesi 33, 43, 64, 66, 156, 189, 192, 197, 203
Bonç-Brueviç 150, 168, 226, 229
Bölgelerarası Komite 60, 64, 67, 68, 74, 75, 78, 90, 131, 133, 141, 144, 145, 180
Bramson, L. M., 164
Bregman, L, A., 182
Bronzov, P. V., 74
Bubnov, A. S., 186, 188, 196, 221
Buharin, N. I., 33, 186
Burdzalov, E. N., 40

Carr, E. H., 83, 205, 216
Cerjinski, F. E., 186-188
Chamberlin, W. H., 10, 207, 208, 214
Çaykovski, N. V., 164
Çereteli, I. G., 60, 66, 69, 72-77, 80, 82, 121, 129, 138, 144, 157, 161, 162, 164, 165, 168, 212, 214-216, 221, 223, 224, 226, 228, 229
Çernov, V. M., 155-157, 167, 196
Çubunov, L., 113

Dan, F. I., 66, 72, 73, 75, 80, 85, 91, 164
Daniels, Robert V., 209
Daşkeviç, P. V., 51, 52, 118, 182
Delo naroda 90, 157, 197, 218, 219
Derevenskaya bednota 218
Dudorov, B. P., 157, 158
Duma 16, 18, 20, 23-25, 28-30, 65, 160, 200, 208, 212
Durnovo, P. P., 59
Durnovo, P. N., 14
Durnovo Villası 57, 59, 64, 69, 78, 87, 89, 93, 94, 96, 99, 100, 102, 107, 113, 125, 155, 178, 213, 214, 221
I. Dünya Savaşı 13-15, 17, 22, 207, 208
Dylle, A., 55, 108, 109

Edinstvo 90, 197
Egerski Alayı 45, 92, 109
Egorov, V. I., 131, 198, 199, 223, 228
Egorova, E. N., 131, 133, 198, 223, 224
Ekim Devrimi 33, 82, 111, 117, 153, 182, 184, 185, 189, 195, 199, 200, 202, 204
Erikson fabrikası 124

Ermolenko, Lieutenant, 159, 160

Fedorov, A., 44, 53, 86, 87
Fedorov, G. F., 57, 118, 221
Feniks fabrikası 100
Finliandski Alayı 45, 52, 92, 124, 125, 143, 226
Flerovski, I. P., 64, 71, 76, 128, 151, 152, 154, 155, 213, 215, 216, 219, 223-225, 227

Gan, S., 182
Gavrilov, M. N., 64, 218
Geçici Devrimci Komite 64, 93, 123, 124, 134, 213
Geçici Hükümet 9, 10, 30, 31, 34, 35, 38, 41-44, 46, 47, 49, 58, 61, 62, 64, 65, 78, 83, 93-95, 100, 101-103, 107, 109, 112, 115, 119-121, 123, 125-128, 130, 131, 140, 146, 148, 149, 154, 159, 161-163, 167, 169, 171, 172, 174, 180, 182, 187, 189, 190, 197, 209, 210, 212, 214, 226, 231
Gegeçkori, E. P., 60, 68, 90, 91
Gessen, S. M., 107
Goldenberg, I. P., 39, 60
Goloş pravdi 215-217, 219, 220
Golovin, Ia. M., 116, 122-124, 134, 182, 219
Golubuşkin, P., 57, 118, 123
Gorki, Maksim 14, 162, 198
Gostiny Dvor 142, 143
Gots, A. R., 60, 66, 72, 91, 163, 164, 166, 177
Grenadier Alayı 45, 51, 52, 63, 92, 101, 109, 113, 118, 124-126, 134, 136, 142, 143, 174, 177, 182-184, 220
Grineviç, K. S., 162, 163
Gromov, F. V., 128, 182

Ilin-Zhenevski 217, 221, 222, 224, 225, 229-231
İkinci Enternasyonal 18, 20, 44
İkinci Petrograd Şehir Konferansı 47
İkinci Yedek Makineli Tüfek Alayı 46
İsmailovski Alayı 45, 51, 63, 92, 124, 148, 149, 164, 168
İşçi Kanadı 131, 140, 141
İvanov, V. A., 55
İzvestiya 60, 70, 71, 85, 90, 100, 209, 212-217, 225-231

Kabalov, General S. S., 28, 29
Kaganoviç, L. M., 105, 106, 219
Kalinin, M. I., 55, 78, 81, 107, 108, 117, 126, 135, 136, 152, 153, 167, 223, 224, 227
Kamenev, L. B., 11, 33, 36-38, 40, 41, 44, 53, 54, 60, 66, 67, 69, 73-75, 80, 103, 112, 113, 118, 127, 131, 132, 141, 142, 145, 156, 175, 179, 180, 186, 189, 192, 210, 225
Kamkov, B. D., 162, 163
Karinski, N. S., 93, 168
Karitonov, M. M., 180
Kazaklar 28, 164, 172
Kazakov, I., 123, 223
Kedrov, M. S., 98, 103, 185, 199, 217-219
Kekslovski Alayı 45
Kerenski, A. F., 17, 23, 28, 30, 34, 51, 66, 74, 91, 94-98, 101, 115, 119, 121, 134, 157, 159, 180, 183-185, 197, 198, 208, 211, 214, 221, 222, 227
Khaustov, F. P., 93, 94, 98, 217, 219
Koçakov, V. M., 46, 210
Kodatski, I. F., 89
Kollontay, Aleksandra 34
Kolomin, G. F., 78, 133
Kondratenko, (Merkez Yürütme Komitesi üyesi) 164
Kornilov, General L. G., 47
Kornilov Olayı 182, 184, 185, 188, 193, 199
Kosior, I. V., 78
Koşelev, P. A., 182, 223
Kotsubinski, V. M., 182
Krilenko, N. V., 52, 105, 219, 220
Kronştad Sovyeti 9, 11, 22, 29, 37, 49, 52, 57-59, 64, 71, 76, 92, 101-103, 123-125, 127, 128, 130, 131, 145, 148-158, 163, 166, 167, 173, 174, 176, 178, 180, 182-184, 192, 193, 197, 198-200, 202, 203, 215-217, 220, 223, 225-227, 229, 231
Kronştad Sovyeti 49, 71, 128, 198, 225, 229
Krupskaya, N. K., 54, 127, 223
Kşesinskaya, M. F., 34
Kşesinskaya Malikanesi 37, 48, 66, 119, 130, 135, 136, 138, 139, 141, 142, 147, 148, 150-152, 163, 172, 174-177, 225, 227, 230
Kudelko, İ. V., 173, 182, 230
Kuzmin, A. A., 177, 214

Laşeviç, M. M., 110, 118, 136, 212, 224
Latsis, M. 55, 61, 64, 67, 70, 78, 81, 82, 88, 91, 107-109, 126, 127, 132, 137, 161, 173, 178, 189, 191, 192, 209, 212-216, 218, 222-225, 229, 230
Lena altın madenleri katliamı 15

Lenin, V. İ., 10-12, 14, 19, 20, 33-44, 48, 53, 54, 67, 69, 72, 73, 76-80, 82, 83, 90, 97, 98, 102-105, 107, 111, 112, 116, 128, 130, 140, 141, 144-146, 150-153, 158-160, 165-169, 172, 174, 175, 178-181, 186, 188-191, 193, 197, 199-201, 205-211, 219, 220, 223, 225-231
Liber, M. I., 72, 74, 75, 175, 176, 213
Lidak, O. A., 167, 173, 205, 210, 223, 224, 228-231
Litovski Alayı 28, 45, 124
Liuboviç, A. M., 151, 225, 227
Lunaçarski, A. V., 60, 64, 67, 74, 118, 152, 163, 164, 166, 167, 180, 213, 227, 229
Lvov, Prens G. E., 30, 31, 65, 94, 120, 121, 159, 180

Malenkaya gazeta 90, 159, 217
Maltsev (Bolşevik Askeri Örgütü üyesi), 177
Manuilov, A. A., 121
Manuilski, D. Z., 75
Martov, Iu. O., 19, 20, 74, 77, 156, 162, 163
Maslov, G., 124
Mehonoşin, K., 51, 117, 138, 168, 169, 175, 182, 185, 219, 228-230
Menşevikler 15, 19, 20, 29, 38, 47, 72, 75, 86, 89, 91, 94, 104, 111, 114, 141, 148, 165, 179
Metalist fabrikası 100
Metelev, A., 174, 178, 200, 224, 230
Michael, Grandük 29, 208
Mihailovski Topçu Okulu 134
Milonov, Iu. K., 75
Milyukov, P. N. 16, 18, 23, 25, 26, 29, 30, 41, 42, 43, 62, 92, 119, 121, 148, 207, 208, 212, 213, 215, 216, 221, 222, 226, 228, 229
Minçev, A., 185, 231
Molotov, V. M., 33, 35, 133, 212
Moskova 13, 16, 22, 24, 27, 29, 48, 70, 80, 132, 133, 162, 163, 175, 195, 196, 197-214, 217, 221-231
Moskovski Alayı 45, 49, 52, 63, 64, 92, 100, 101, 124, 125, 134, 141, 143, 183
Muranov, M. K., 36

Narva Bölgesi 124, 153
Naumov, I. K., 81, 108, 109
Nazimov, D., 118
Nekrasov, N. V., 121, 159
Nevski, V. I. (Askeri Örgüt lideri) 26, 27, 43, 47, 48, 51-55, 67, 78, 81, 91, 99, 103, 111, 114, 116, 117, 119, 122, 128, 133, 136-139, 142, 146, 147, 152-154, 163, 176, 181, 182, 185-187, 192, 193, 210, 211, 216, 218-221, 223, 224, 226, 228, 230-232
Nikolay Nikolayeviç, Grandük, 229
Nikola II, 13, 14, 17, 22, 24, 29, 45, 59, 128
Nisan Konferansı 44
Nisan krizi 41, 42, 44, 47, 48, 51, 191
Nisan Tezleri 36, 38, 40
Nogin, V. P., 44, 53, 54, 66, 67, 69, 75, 80, 103, 116, 132, 224
Novaya Jizn 101, 162, 174, 181

Okhta Bölgesi 27
Okopnaya pravda 218
Oktobrist Parti 25, 30
Osipov, G., 182
Osipov, I., 182

Pankratov, V., 160
Pares, Sir Bernard, 14, 206, 207
Parviainen 100, 124
Pavlov, P., 57, 118, 123
Pavlovski Alayı 28, 45, 51, 52, 63, 88, 92, 124, 125, 143, 160, 183, 226
Pereverzev, P. N. 59, 93, 155, 158-160, 165, 168, 212, 226, 228
Petersburg Komitesi. *Bkz.* Bolşevik Petersburg Komitesi 11, 12, 20, 33, 34-36, 40, 41, 43, 51, 52, 54, 56, 57, 61, 63-67, 69, 75-81, 83, 86, 89, 103, 107-110, 113, 119, 130, 132, 135-137, 144, 145, 152, 156, 172-174, 178, 179, 181, 182, 189, 191-193, 197, 201, 203, 211, 215, 223, 224, 230, 232
Peter ve Paul Kalesi 28, 139, 163, 174, 176, 177, 230
Petrograd garnizonu 11, 45, 47, 48, 96, 140, 184, 220
Petrogradski 45, 49, 101, 124, 125, 177, 219
Petrograd Sovyeti 29-31, 37, 41, 42, 46, 47, 56, 59, 60, 65, 68, 91, 100, 101, 110, 115, 116, 122, 131, 139, 140, 151, 198, 204, 212, 218
Pipes, Richard 120, 221, 222
Plehanov, G. V., 19, 90, 114, 197
Plotnikov, A. I., 55

Podvoyski, N. I. (Askeri Örgüt lideri) 48, 51-53, 67, 96-99, 111, 116, 117, 135, 136, 138, 152, 153, 164, 177, 179, 182, 185, 186, 192, 209, 211, 218, 219, 221, 222, 224, 226-231
Polovtsev, General P. A., 91, 93, 149, 158, 163, 171, 172, 176, 202, 220, 222, 225, 227, 228
Polyakov, A. Ia., 124, 182
Pravda 34, 36, 37, 40, 48, 49, 52, 62, 63, 65, 70, 73, 87-91, 93, 95, 98, 103, 111-113, 118, 130-132, 140, 141, 145, 146, 168, 169, 172-174, 180, 187, 190, 191, 198-201, 209, 211, 213-221, 226-229, 231
Pravda Kulübü 48
Preobrajenski Alayı 22, 28, 45, 93, 101, 124, 148, 149, 159, 164, 165, 177
Promet fabrikası 100
Protopopov, A. D., 25, 199
Putilov fabrikası 26, 43, 78, 107, 124-127, 133, 135, 143, 145, 153, 157, 161-163, 197, 201, 218

Rabinoviç, S., 185, 186, 210, 217-219, 231
Raboçaya gazeta 90, 215-217, 219
Radkey, Oliver, H., 20, 206-208, 228
Raskolnikov, F. F., 37, 48, 52, 93, 118, 127, 131, 145, 146, 151, 152, 154-156, 173, 176, 182, 200, 201, 209, 210, 215, 217, 221, 225-231
Rasputin 24, 25
Reç 60, 90, 212, 216, 217, 226, 227
Remnev, A. I., 182, 231
Reno fabrikası 22, 124, 178
Rodziyanko, M. V., 22, 62, 114
Romanov, K. N., 29, 123, 124, 174, 182
Romanovski, General G. D., 183
Roşal, S. G., 127, 128, 151, 174, 176, 182, 231
Rozmiroviç, E. F., 219
RSDİP 41, 44

Saakian, S., 74
Saharov, V. V., 88, 89, 109, 110, 163, 182, 192, 217, 225
Savaş Endüstrileri Komiteleri 23
Saveliyev, M. A., 133, 150, 226
savunmacılık 31, 44
Semaşko, A. Ia 52, 67, 71, 109, 110, 116, 117, 124, 134, 153, 182, 189, 192, 222
Semenovski Alayı 45, 93, 148, 149, 164, 177
Skalov, G. B., 116, 122
Skobelev, M. I., 37, 39
Slutskaya, B. K., 133
Slutski, A. I., 67, 78, 80
Smilga, I. T., 44, 67, 71, 75, 76, 103, 131, 175, 224
Smolianski, G., 152, 227
Sokolov, L. D., 59, 60
Soldat 187, 188
Soldatskaya Pravda 49, 62, 63, 65, 70, 91, 95, 111, 113, 169, 180
Sosyal Demokratlar 17, 18, 40
Sosyalist Devrimciler 15, 17, 19, 47, 63, 75, 86, 91, 94, 111, 114, 141, 152, 155, 165, 179
Sovyetler 12, 38, 44, 65, 67, 69, 72, 79, 85, 94, 95, 189, 191, 196, 204, 212, 214, 222
Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi 129, 132, 133, 143, 149, 164
Spets, E. I., 138, 182
Spiridonova, Maria 151, 152, 162, 163
Stal, Ludmilla 43
Stalin, J. V., 33, 36, 38, 40, 44, 53, 56, 65, 67, 68, 75, 76, 88, 90, 103, 131, 132, 135, 136, 145, 178, 179, 206, 207, 209, 213, 224
Stankeviç, B. V., 149, 226
Startsev, V. I., 205, 222
Staryi Parviainen fabrikası *100*
Steklov, Iu. M., 156, 162
Stepanov, V. A., 121
Stolipin, P. A., 14-16
Stukov, I. N., 86, 108-110, 192
Stulov, P. M., 58, 101, 116, 119, 134, 174, 183, 205, 212, 218-222, 224, 225, 230, 231
Sturmer, B., 24, 25
Suhanov, N. N., 10, 37, 39, 40, 67, 74, 82, 83, 156, 164, 166, 167, 207, 209, 212-216, 225, 227-229
Sulimov, S. N., 48
Sulimova, M. L., 103, 104, 217, 219
Sverdlov, Ia. M., 33, 44, 53, 67, 69, 135, 136, 152, 153, 185-188, 201, 211, 214, 221
Şapiro, L. G., 74, 209
Şelavin, K., 126, 223, 224
Şemaev, (Askeri Örgüt üyesi) 219
Şingarev, A. I., 121
Şliapnikov, A., 33, 35, 208, 209, 219, 225, 229

Şubat Devrimi 11, 29, 33, 34, 37, 40, 46, 48, 52, 59, 60, 91, 93, 94, 101, 109, 119, 120, 124, 189, 190, 195, 202
Şumiatski, B. E., 186, 214

Tarasov-Rodionov 224, 225
Taurida Sarayı 17, 28, 65, 68, 116, 125, 129-132, 134, 136, 139, 141-144, 147, 148, 150, 151, 153-155, 157, 158, 160, 163-166, 168, 175, 176, 227
Temmuz günleri 46, 113, 126, 137, 185, 186, 191, 194, 218, 224, 229
Temmuz hücumu 111
Temmuz Hücumu 94
Tereşçenko, M. I., 121
Tolkaçev, A., 182
Tomski, M. P., 56, 66, 67, 78-80, 82, 86, 87, 89, 107, 108, 132, 133, 224
Torski, G. I., 124
Trepov, A. F., 25
Troçki, L. D., 33, 48, 60, 64, 67, 75, 118, 123, 131, 133, 141, 143, 145, 153, 156, 157, 166, 167, 173, 180, 186, 206, 209, 210, 213-215, 221, 222, 225, 229-231
Trudovikler 17
Tsentrobalt 158, 180, 228
Tüm-Rusya Askeri Örgütleri Konferansı 200, 211, 218, 220, 222-224, 226-228, 231, 232

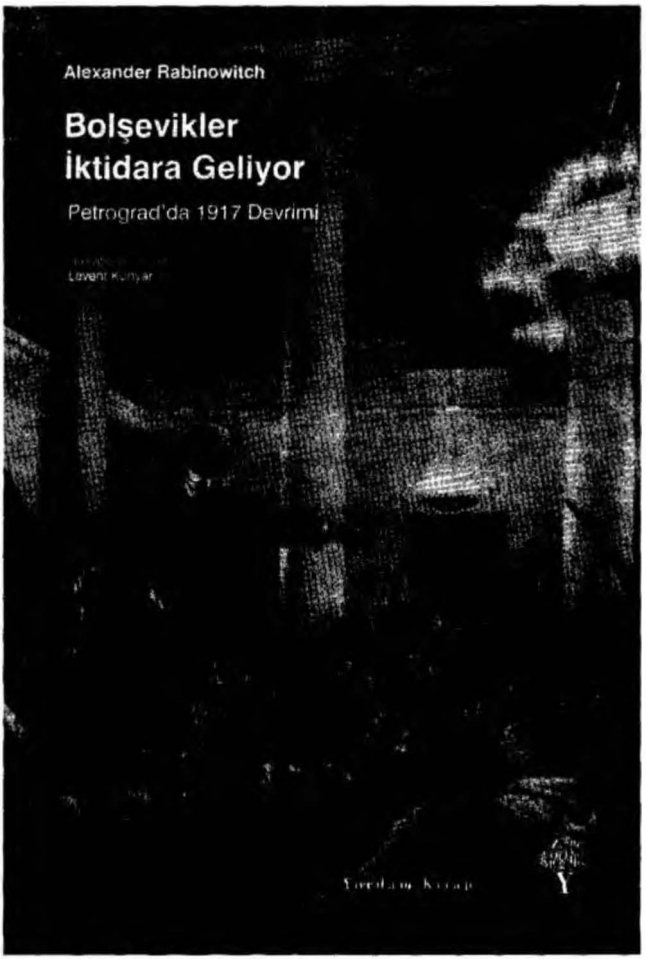
Üçüncü Yedek Piyade Alayı 46, 148, 182, 225

Vasilyev, A., 105, 106, 127, 219
Veinberg, G. D., 133, 161, 224
Verderevski, D. N., 157, 158, 180
Viborg Bölgesi 33, 35, 55, 61, 63, 64, 81, 92, 94, 100, 119, 124, 131, 134, 135, 142, 150, 155, 161, 164, 181, 191, 212, 224
Viborg Bölgesi Bolşevik Komitesi 33, 35, 61, 191
Vilenkin, A. A., 74, 149, 157
Vinokurov, V. B., 55, 66
Vişnevetski, N. P., 182
Volinovski Alayı 45
Volodarski, V., 55, 57, 67, 78, 79, 107, 108, 131
Voytinski, W. S., 37, 130, 143, 148, 149, 156, 160, 162, 165, 171, 209, 216, 222, 223, 225, 226, 229

Witte , Kont S., 14

Zalutski, P. A., 33, 55, 108, 192
Zhelezniakov, A., 155
Zhilin, A. I., 118, 124, 223
Zhivoe slovo 159, 165, 168, 198
Zinovyev, G. E., 33, 34, 44, 53, 54, 66, 67, 69, 75, 77-80, 86, 97, 103, 106, 112, 113, 118, 132, 141, 143, 145, 164, 168, 174, 175, 179-181, 189, 206, 225
Znamenski, S. F., 74, 124, 221, 222, 225, 227, 230

10 Haziran gösterisi 9, 10, 51, 53, 55, 57, 59, 61-63, 65, 67, 69-73, 75-77, 79-83, 85-87, 90, 132, 140, 157, 167, 168, 189, 191, 211-214, 219
18 Haziran gösterisi 85-94, 97, 98, 129, 192, 215-219
171. Yedek Piyade Alayı 148, 163
176. Yedek Piyade Alayı 46, 148, 163, 166, 183
180. Yedek Piyade Alayı 49, 126, 173, 182, 184
1905 Devirimi 15, 16, 19, 22, 26-28, 39, 45, 80, 103, 126, 203, 206-208

20. yüzyıl dünya tarihini büyük ölçüde belirleyen 1917 Sovyet Devrimi üzerine bugüne dek pek çok kitap yayınlandı. Bolşevikler İktidara Geliyor, bu kitapların en önemlilerinden biri olarak öne çıkıyor. Rus ve Sovyet tarihi üzerine çalışan uzmanların çoğunun üzerinde birleştiği kanaate göre; *Bolşevikler İktidara Geliyor*, "Rus Devrimi üzerine yazılmış en iyi kitap".

Tarih profesörü Rabinowitch'in on beş yıllık çalışmasının ürünü olan kitapta, Sovyet Devriminin en önemli kesiti, bütün zenginliğiyle ortaya seriliyor. İşçilerin 3-4 Temmuzdaki kalkışmasından 25 Ekimde Geçici Hükümetin devrilişi ve Bolşeviklerin iktidarı alışma kadar uzanan 100 günlük tarih, bütün yönleriyle ve çatışmanın her iki tarafında yer alan tüm güçler açısından inceleniyor. Başta Bolşevikler olmak üzere belli başlı politik aktörlerin programatik belgeleri, bildirileri, toplantı tutanakları, kararları; tüm günlük gazeteler, parlamento oturumlarında ve Sovyetlerde yapılan tartışmalar, bir belge yığınına dönüştürülmeden akıcı bir metin içinde anlamlandırılıyor ve böylece zevkle okunacak, öğretici ve heyecanlı bir anlatı çıkıyor ortaya.

Bolşevikler İktidara Geliyor, bir devrimi, bu devrimin en etkin gücü Bolşevik Partisini ve partinin önderi Lenin'i başka kaynaklarda bulunamayacak bir zenginlikle, "belgeleri konuşturarak" anlatıyor.

Alexander Rabinowitch, uzun yıllarını 1917 Sovyet Devrimi'ni incelemeye adamış ABD'li bir tarih profesörüdür. Yazar, tarihin en büyük dönüm noktalarından birini oluşturan 1917 Sovyet Devrimi üzerine yürüttüğü yoğun çalışmanın sonuçlarını üç kitapta toplamıştır. Bu üç kitaplık dizi, çoğu yorumcu tarafından 1917 Rus/Sovyet Devrimi üzerine yapılmış en kapsamlı ve en başarılı çalışma olarak değerlendiriliyor. 1917 Ekimi öncesi ve sonrasında geçen iki yıldan daha kısa ancak son derece yoğun ve hareketli bir zaman kesitini mercek altına alan yazar, kitaplarını bir belge yığınına dönüştürmeden zengin verileri başarılı ve akıcı bir kurgu içinde sunmayı başarıyor. Diziyi oluşturan üç kitaptan 1917 Ekim günlerine yoğunlaşan **Bolşevikler İktidara Geliyor**, Yordam Kitap tarafından 2010 yılında yayınlanmıştı. Türkiyeli okuyuculara sunmakta olduğumuz **Devrime Doğru** ise, 1917 Şubat'ında Çarlığın yıkılması ile Ekim'deki muzaffer sosyalist devrim arasındaki olayları, özellikle de Petrograd merkezli Temmuz Ayaklanması'nı inceliyor. Çarlık monarşisinin yıkılışı ile özgürlüğü tadan ve hayatın her alanında inisiyatif alan emekçi yığınlar, sendika ve sovyet gibi yığın örgütleri, açık siyasal mücadelede çarpışan siyasal partiler ve şaşırtıcı olaylarla yakınlaşan devrim, bir öykü lezzetiyle anlatılıyor.

Bu üçleme, Sovyet iktidarının ilk yılını değerlendiren **Bolşevikler İktidarda** ile tamamlanacak.

20 TL. KDV DAHİL
ISBN 978-605-4836-57-4
Yordam Kitap